

วารสาร

ประวัติศาสตร์
ธรรมศาสตร์

THAMMASAT
JOURNAL OF HISTORY

วารสาร

ประวัติศาสตร์ THE THAMMASAT
สสวทศาสตร์ **JOURNAL OF HISTORY**

ISSN 2408-0829

ปีที่ 4 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2560)

บรรณาธิการประจำฉบับ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรอนงค์ ทิพย์พิมล

กองบรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิษระ สິนธุประมา

อาจารย์ ดร.กรพนัส ตั้งเชื้ออนันต์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณัฐพล ใจจริง

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรพร ภู่งศ์พันธุ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วาสนา วงศ์สุวรรณ

นายศิวศิลป์ จุ้ยเจริญ

นายปฏิพัทธ์ สถาพร

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

มหาวิทยาลัยศิลปากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เลขานุการกองบรรณาธิการ

เลขานุการกองบรรณาธิการ

เจ้าของ ภาควิชาประวัติศาสตร์ ปรัชญา และวรรณคดีอังกฤษ
 คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

Owner Department of History, Philosophy
 and English Literature, Faculty of Liberal Arts,
 Thammasat University

วัตถุประสงค์ในการพิมพ์

วารสารประวัติศาสตร์ ธรรมศาสตร์ เป็นวารสารวิชาการราย 6 เดือน (ปีละ 2 ฉบับ คือ ฉบับที่ 1 เดือนมกราคม-มิถุนายน ฉบับที่ 2 เดือนกรกฎาคม-ธันวาคม) ของภาควิชาประวัติศาสตร์ ปรัชญา และวรรณคดีอังกฤษ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยมีวัตถุประสงค์ในการเผยแพร่ผลงานวิชาการ เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้และความก้าวหน้าในทางวิชาการ โดยเปิดรับบทความทางด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ที่มีการศึกษาอย่างมีมิติทางประวัติศาสตร์ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

วารสารประวัติศาสตร์ ธรรมศาสตร์ ประกอบด้วยบทความวิจัย บทความวิชาการ และบทความปริทัศน์ ที่ไม่เคยตีพิมพ์ที่ใดมาก่อน ในบางกรณีอาจตีพิมพ์บทความแปลพิเศษที่เคยตีพิมพ์แล้วในภาษาอื่นนอกเหนือจากภาษาไทยและภาษาอังกฤษ บทความวิจัย บทความวิชาการ และบทความปริทัศน์ ที่ได้รับการตีพิมพ์จะต้องผ่านกระบวนการตรวจสอบเบื้องต้นโดยกองบรรณาธิการด้วยระบบปกปิดชื่อ

ข้อคิดเห็นใดๆ ที่ปรากฏในวารสารนี้เป็นของผู้เขียน คณะกรรมการวารสาร ภาควิชาประวัติศาสตร์ฯ กองบรรณาธิการ ตลอดจนคณะกรรมการกลั่นกรองประจำฉบับ ไม่จำเป็นต้องเห็นพ้องกับข้อคิดเห็นเหล่านั้น ลิขสิทธิ์บทความของผู้เขียนและสงวนสิทธิ์ตามกฎหมาย

สารบัญ
วารสาร
ประวัติศาสตร์
ธรรมศาสตร์

บทบรรณาธิการ	6
บทความวิจัย	
“หนึ่งเดียวเพื่อรวมใจ รวมใจเพื่อเป็นหนึ่ง”: ประวัติศาสตร์ฟุตบอลในชวา ช่วงสงครามมหาเอเชียบูรพา (1942-1945) กษิติศ วงษ์ลิขิตธรรม	13
เอกภาพทางเชื้อชาติ และแนวทางการสร้างชาติมาเลเซีย ของตันกู अबดุล ราห์มาน ค.ศ. 1951-1957 สุรศักดิ์ สาระจิตรี	67
เฉาะและในในบ้านชนชั้นกลาง: พฤติกรรมร่วมเพศ ชนชั้นกลาง ชนชั้นล่าง และพื้นที่แห่งปรารถนา กามารมณ์ในสังคมไทย ทศวรรษ 2490 อาชญาสิทธิ์ ศรีสุวรรณ	121
พัฒนาการของระบบสวัสดิการในประเทศไทย จาก พ.ศ. 2475 ถึง 2543: ข้อสังเกตจากการศึกษาเปรียบเทียบ ทฤษฎีกับประสบการณ์ของประเทศไทย ธรร ปัตติล	193

บทความวิชาการ

ผู้หญิงกับประวัติศาสตร์การสวมหมวก,
ความขัดแย้งทางวัฒนธรรมการสวมหมวกระหว่าง
ผู้หญิงสยาม ในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์
และหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง

ณัฐนารี โพธิ์ศรีทอง

271

บทปริทัศน์หนังสือ

“OWNING THE EARTH”

– *The Transforming History of Land Ownership*

สุนพงษ์ ลีอชจรชัย

311

“Emperor Hirohito and the Pacific War”

คงศักดิ์ ตรงธรรมพร

325

หลักเกณฑ์การเสนอบทความสำหรับผู้เขียน

336

บทบรรณาธิการ

แม้ว่าสงครามโลกครั้งที่ 2 จะจบสิ้นไปแล้วเป็นเวลา 72 ปี แต่ทว่ามิอาจปฏิเสธได้ว่าโฉมหน้าของประเทศไทยในหลายๆ ประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ถูกก่อรูปก่อร่างด้วยผลของสงครามโลกครั้งที่ 2 ชาตินาณานิคมทั้งตะวันตกและญี่ปุ่นได้ทิ้งร่องรอยมรดกอันส่งผลกระทบต่อพัฒนาประเทศในชาติต่างๆ ในภูมิภาคนี้จนถึงปัจจุบัน ทั้งนี้รวมถึงประเทศไทยที่แม้ไม่เคยตกเป็นอาณานิคม (อย่างเป็นทางการ) ก็ไม่หลุดพ้นจากอิทธิพลของยุคอนานิคม วารสารฉบับนี้มีหัวข้อหลักของวารสารคือ “การสร้างชาติและการพัฒนา” (Nation Building and Development) แม้ว่าฟังดูอาจจะเชยๆ แต่รับรองว่าบทความแต่ละเรื่องไม่ล้าสมัยเลยสักนิดเดียว

วารสารประวัติศาสตร์ ธรรมศาสตร์ ฉบับนี้ประกอบด้วยบทความทั้งสิ้น 7 เรื่อง เป็นบทความวิจัย 4 เรื่อง บทความวิชาการ 1 เรื่อง และบทปริทัศน์หนังสืออีก 2 เรื่อง บทความวิจัยแรกเรื่อง “หนึ่งเดียวเพื่อรวมใจ รวมใจเพื่อเป็นหนึ่ง”: ประวัติศาสตร์ฟุตบอลในชวาทรงสงครามมหาเอเชียบูรพา (1942-1945)” โดย กษิติศ วงษ์ลิขิตธรรม จะทำให้ท่านผู้อ่านได้เข้าใจประวัติศาสตร์กีฬาฟุตบอลในเกาะชวาในช่วงที่ญี่ปุ่นยึดครองหมู่เกาะดัตช์อีสอินดีส ค.ศ. 1942-1945 ก่อนหน้าที่จะเกิดประเทศอินโดนีเซียในปีสุดท้ายของการยึดครองของญี่ปุ่น ผู้เขียนได้ใช้หลักฐานชั้นต้นจำนวนมาก และเรื่องการใช้กีฬาเป็นหนึ่งใน

ยุทธศาสตร์การปกครองของญี่ปุ่นเป็นแง่มุมที่น้อยคนนักที่จะได้รับรู้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในโลกภาษาไทย

บทความวิจัยชิ้นที่ 2 เรื่อง “เอกภาพทางเชื้อชาติและแนวทางการสร้างชาติมาเลเซียของตงกูอับดุล ราห์มาน ค.ศ. 1951-1957” โดย สุรศักดิ์ สาระจิตร์ บทความนี้ได้แตะประเด็นคลาสสิกของการศึกษาประวัติศาสตร์ประเทศมาเลเซีย นั่นคือความขัดแย้งทางเชื้อชาติระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์หลัก 3 กลุ่ม ได้แก่ชาวมลายู จีน และอินเดีย โดยศึกษาผ่านแนวความคิดของ ตงกูอับดุล ราห์มาน นายกรัฐมนตรีคนแรกของมาเลเซีย ซึ่งบทความได้ศึกษาพลวัตการสร้างชาติของมาเลเซียผ่านมุมมองและทัศนคติของคนมาเลเซียเอง ซึ่งแม้ว่าจะได้รับอิทธิพลและแรงกดดันจากอังกฤษ แต่ผู้นำมาเลเซียก็มีบทบาทสำคัญในการประสานผลประโยชน์ให้กับคนทุกๆ เชื้อชาติจนนำไปสู่การที่มาเลเซียได้รับเอกราชในที่สุดในปี ค.ศ. 1957

บทความวิจัยอีก 2 เรื่องถัดไปและบทความวิชาการอีก 1 เรื่อง จะพาท่านเข้าสู่เรื่องราวของประเทศไทยที่ยังฉายให้เห็นภาพการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาทั้งในด้านสังคม การเมือง และวัฒนธรรม ในช่วงหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองและหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 บทความวิจัยเรื่อง “เฉาะและะในบ้านชนชั้นกลาง: พฤติกรรมร่วมเพศ

ชนชั้นกลาง ชนชั้นล่าง และพื้นที่แห่งปรารถนากามารมณ์ในสังคมไทย
ทศวรรษ 2490” โดย อาชญาสิทธิ์ ศรีสุวรรณ เป็นงานที่ศึกษางานเขียน
ที่พูดถึงเรื่องเพศและกามารมณ์โดยตรงไปตรงมา ซึ่งบรรณาธิการต้อง
ขอสารภาพตามตรงว่าได้ขอให้ผู้เขียนเซ็นเซอร์คำบางคำออก รวมถึง
สรุปเรื่องย่อเล่าเรื่องงานเขียนในบทความเสียใหม่ แต่ก็ไม่ได้ทำให้
อรรถรสเสียไป และบทความวิจัยนี้มิได้เป็นแค่การนำเสนองานเขียนบ่อยๆ
เพียงเท่านั้น หากมีการวิเคราะห์งานเขียนนั้นๆ อย่างลุ่มลึกเป็นอย่างยิ่ง
จะทำให้มองเห็นสภาพบริบทของสังคมไทยในช่วงเวลาดังกล่าวจากอีก
มิติหนึ่ง

บทความวิจัยชิ้นถัดมาเรื่อง “พัฒนาการของระบบสวัสดิการใน
ประเทศไทยจาก พ.ศ. 2475 ถึง 2543: ข้อสังเกตจากการศึกษาเปรียบเทียบ
เทียบทฤษฎีกับประสบการณ์ของประเทศไทย” โดย ดร.ธร ปีติดีล เป็น
บทความที่อัดแน่นไปด้วยทฤษฎีที่อธิบายพัฒนาการของระบบสวัสดิการ
ที่ผู้เขียนนำมาเปรียบเทียบและวิเคราะห์ระบบสวัสดิการกับ
ประสบการณ์ของประเทศไทยตั้งแต่หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง
จนถึงปี พ.ศ. 2543 อันเป็นช่วงที่ประเทศไทยเพิ่งใช้รัฐธรรมนูญฉบับปี
พ.ศ. 2540 หมายความว่าทฤษฎีจากตะวันตกสามารถนำมาอธิบายระบบ
สวัสดิการในประเทศไทยได้หรือไม่ อย่างไร ซึ่งหนึ่งในข้อสรุปที่สำคัญ
ของผู้เขียนก็คือระบบประชาธิปไตยแบบไทยๆ ส่งผลให้นโยบาย

สวัสดิการมีลักษณะที่แตกต่างจากนโยบายสวัสดิการในประเทศตะวันตก อาจจะสามารถกล่าวได้ว่า ก็มีลักษณะเป็นนโยบายสวัสดิการแบบไทยๆ นั่นเอง

บทความวิชาการชิ้นเดียวของฉบับนี้คือเรื่อง “*Women and the History of Hat-wearing: the Cultural Conict in the Representations of the Siamese Women in the Absolutist and Post-Absolutist Years*” โดย ดร.ณัฐนารี โพธิ์ศรีทอง ได้ศึกษาเปรียบเทียบบทบาทของ “หมวก” ในสังคมไทยทั้งก่อนและหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ผู้เขียนได้นำเสนอว่าในยุคสมบูรณาญาสิทธิราชย์ การสวมหมวกกะโล่กลายเป็นสัญลักษณ์ของความศิวิไลซ์ แต่ในยุคจอมพล ป. พิบูลสงคราม ความหมายของการสวมหมวกและปฏิกิริยาของคนต่อการสวมหมวกได้เปลี่ยนไป ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการเมืองเบื้องหลังการสวมหมวกของทั้ง 2 ยุค ที่จะทำให้ผู้อ่านได้เข้าใจการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของไทย

วารสารประวัติศาสตร์ ธรรมศาสตร์ฉบับนี้ปิดท้ายด้วยบทวิจารณ์หนังสือ 2 เรื่องได้แก่ “*OWNING THE EARTH*” – *The Transforming History of Land Ownership*” โดย สุนพงษ์ ลือขจรชัย และ “*Emperor Hirohito and the Pacic War*” โดย คงศักดิ์ ตรงธรรมพร บทวิจารณ์

หนังสือทั้ง 2 เรื่องก็ไม่หลุดริ้มของวารสารฉบับนี้ คือ บทวิจารณ์หนังสือเล่มแรก พูดถึงประเด็นเรื่อง “การพัฒนา” ผ่านประวัติศาสตร์ความเป็นเจ้าของที่ดินของโลก ในขณะที่บทวิจารณ์หนังสือเล่มที่ 2 พูดถึงเรื่องบทบาทและสถานะของจักรพรรดิญี่ปุ่นในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งเกี่ยวพันกับประวัติศาสตร์ของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษาอย่างแยกขาดจากกันไม่ได้

วารสารประวัติศาสตร์ ธรรมศาสตร์ มีเป้าหมายที่จะเข้าไปอยู่ในฐานข้อมูล TCI ในวารสารกลุ่มที่ 1 ภายในปี พ.ศ. 2563 ทางเรายินดีรับบทความทางด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ที่มีมิติทางประวัติศาสตร์ดังเช่นเคย และมีความยินดีที่จะแจ้งให้ท่านทราบว่าบทความของวารสารสามารถเข้าถึงเว็บไซต์ได้ที่ https://www.tci-thaijo.org/index.php/thammasat_history/index และหากท่านที่ประสงค์จะส่งบทความเพื่อตีพิมพ์กรุณาส่งผ่านเว็บไซต์ จักเป็นพระคุณยิ่ง

ขอให้ทุกท่านมีความรื่นรมย์ในการอ่านบทความในวารสารฉบับนี้

อรอนงค์ ทิพย์พิมล

วารสาร

ประวัติศาสตร์
ธรรมศาสตร์

THAMMASAT
JOURNAL OF HISTORY

วารสาร
ประวัติศาสตร์
ธรรมศาสตร์

THE THAMMASAT

**JOURNAL
OF
HISTORY**

“หนึ่งเดียวเพื่อรวมใจ รวมใจเพื่อเป็นหนึ่ง”:
ประวัติศาสตร์ฟุตบอลในชาว
ช่วงสงครามมหาเอเชียบูรพา (1942-1945)
“One for All, All for One”: History of Football in Java
during the Greater East Asia War (1942-1945)*

กษิติศ วงษ์ลิขิตธรรม
Ksudit Wonglikitthum

โครงการทุนวิจัยมหาบัณฑิต สกว.
E-mail: ksuditw@gmail.com

* ในบทความชิ้นนี้ ผู้เขียนใช้คำศัพท์ภาษามลายูและภาษาอินโดนีเซียที่ผสมผสานกันทั้งภาษาเก่าและภาษาใหม่ โดยคำภาษาเก่าที่ปรากฏในงานนี้คือชื่อหนังสือพิมพ์และนิตยสารที่ตีพิมพ์ในช่วงสงครามมหาเอเชียบูรพา และรวมถึงในอ้างอิงเชิงอรรถและเอกสารอ้างอิงเพื่อความถูกต้องสมบูรณ์ของชื่อหลักฐานชั้นต้น ขณะเดียวกัน ผู้เขียนได้ใช้ภาษาใหม่ในการเรียกชื่อเมืองเพื่อความสะดวกในการค้นหาตำแหน่งที่ตั้งของสถานที่ดังกล่าวในปัจจุบัน

บทคัดย่อ

บทความนี้มีจุดประสงค์สำคัญในการอธิบายประวัติศาสตร์ฟุตบอลภายในเกาะชวภายใต้การกำกับดูแลของรัฐบาลกองทัพญี่ปุ่นช่วงสงครามมหาเอเชียบูรพา (ค.ศ. 1942-1945) เพื่อต้องการแสดงให้เห็นถึงสภาพสังคมและวัฒนธรรมลูกหนึ่งช่วงทศวรรษ 1940 ผ่านการใช้หลักฐานขั้นต้นจากหนังสือพิมพ์และนิตยสาร กองทัพญี่ปุ่นในชวาใช้ฟุตบอลเป็นกิจกรรมเพื่อเพิ่มความแข็งแรงของร่างกาย ความบันเทิงและความสามัคคีในหมู่ประชาชนที่มีความหลากหลาย หนังสือพิมพ์และนิตยสารช่วงสงครามมหาเอเชียบูรพาสะท้อนให้เห็นถึงการเข้าร่วมของนักกีฬาและทีมฟุตบอลที่มีความหลากหลายเชื้อชาติในการแข่งขันฟุตบอลอีกทั้งยังแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของแผนการเล่น 2-3-5 อันเป็นแผนการเล่นที่ได้รับความนิยมอย่างมากในการแข่งขันฟุตบอลระดับนานาชาติในวัฒนธรรมฟุตบอลชวา นอกจากนี้ยังปรากฏประเด็นอื่นๆ อย่าง ประเด็นแฟนฟุตบอลกับความจุของสนามกีฬา และประเด็นการจำหน่ายผลิตภัณฑ์กีฬา

คำสำคัญ: ฟุตบอล, กีฬา, สงครามมหาเอเชียบูรพา, รัฐบาลกองทัพญี่ปุ่น, เกาะชวา

Abstract

This article attempt to examine the history of football in Java Island under the regulation of the Japanese Military Administration during the Greater East Asia War (1942-1945). It demonstrates Javanese football's society and culture in the 1940s, by using the newspapers and magazines of that period as primary sources. Japanese Administration emphasized Football as one of activities for improving physical strength, entertaining, and creating unity. Newspapers and magazines reflected the participation of multi-ethnic athletes and football teams. As well as the influence of 2-3-5 formation — the most popular formation in international football's tournaments in Javanese football's culture. Also, issues including fans, stadiums, and sport accessories are discussed.

Keywords: Football, Sport, the Greater East Asia War, the Japanese Military Administration, Java Island

1. บทนำ

“ฟุตบอลยังคงเป็นที่คั่งไคล้ของประชาชนทุกระดับในชวา”
(Sepak bola tetap digemari oleh segala lapisan penduduk di
Java)

นิตยสาร *Pandji Poestaka*
ฉบับวันที่ 1 สิงหาคม ค.ศ. 1944¹

รูปที่ 1 บรรยากาศการแข่งขันฟุตบอลในชวาระหว่างกลาง ค.ศ. 1944
ที่มา: NIOD, “Olah Raga di Djawa,” *Pandji Poestaka*
(August 1, 1942): 20.

¹ NIOD, “Olah Raga di Djawa,” *Pandji Poestaka* (August 1, 1942):
20.

เราปฏิเสธไม่ได้ว่า กีฬาฟุตบอลได้รับการขนานนามว่าเป็นกีฬาที่ได้รับความนิยมมากที่สุดในโลก เนื่องจากเป็นกีฬาที่สร้างความสนุกสนานและความตื่นเต้นให้แก่ผู้ชมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน อีกทั้งยังเป็นกีฬาที่สร้างความเป็นหนึ่งอันเดียวกันได้ทั้งผู้ลงแข่งขันและกองเชียร์ทั้งในและนอกสนาม รัฐบาลแต่ละประเทศต่างให้ความสำคัญกับการจัดการแข่งขันฟุตบอลทั้งในเวทีระดับประเทศและนานาชาติ เช่นเดียวกันกับประเทศสาธารณรัฐอินโดนีเซียที่ปรากฏในสุนทรพจน์ของ โจโก วิโดโดหรือ โจโกวี ประธานาธิบดีแห่งประเทศสาธารณรัฐอินโดนีเซียได้กล่าวไว้ในงานประชุมสมัชชาคัมฟุตบอลอินโดนีเซีย (Persatuan Sepakbola Seluruh Indonesia) เมื่อวันที่ 24 มกราคม ค.ศ. 2017 ว่า “ฟุตบอลไม่ใช่เพียงแค่งกีฬาที่ชาวอินโดนีเซียหลงใหลที่สุด แต่ยังเป็นเหตุผลที่ยังทำให้ชาติรวมเป็นหนึ่ง”²

ถ้อยคำดังกล่าวแสดงออกชัดเจนถึงการให้ความสำคัญกับกีฬาฟุตบอลในฐานะเป็นเครื่องมือในการสร้างความสามัคคีให้แก่ประชาชนในอินโดนีเซีย อันเป็นประเทศที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรมอย่างมากจากสภาพปัจจัยทางภูมิศาสตร์ที่เป็นหมู่เกาะแยกขาดจากกัน อีกทั้งยังแสดงออกถึงสภาพความสัมพันธ์กันระหว่างกีฬา การเมือง และสภาพสังคมในอินโดนีเซีย³ หลังสหพันธ์ฟุตบอล

² Haeril Halim, “Jokowi wants quick, strategic development in National Soccer,” *The Jakarta Post*, January 25, 2017: 2.

³ Younghan Cho, *Football in Asia: History, Culture, and Business* (Abingdon, OX: Routledge, 2014), 39, Robert A. Mechikoff, Steven G. Estes, *A History and Philosophy of Sport and Physical Education: from Ancient Civilizations to the Modern World* (Boston: McGraw Hill, 2002), 171-175.

นานาชาติ (Fédération Internationale de Football Association หรือ FIFA) มีคำสั่งห้ามทีมชาติอินโดนีเซียลงแข่งขันในการแข่งขันระดับนานาชาติ อันเนื่องมาจากสาเหตุการแทรกแซงของหน่วยงานรัฐบาลเมื่อ ค.ศ. 2015⁴ ฟุตบอลจัดเป็นกีฬาที่ได้รับความนิยมที่สุดไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากีฬาที่สร้างชื่อเสียงให้แก่ประเทศสาธารณรัฐอินโดนีเซียอย่างเบดมินตันหรือปันจักสีลัต โดยฟุตบอลเป็นกีฬาที่ได้รับความนิยมในหมู่ประชาชนมาอย่างยาวนานตั้งแต่เข้ามาขยายตัวในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 จนถึงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 ในช่วงการปกครองของเจ้าอาณานิคมเนเธอร์แลนด์

งานเขียนชิ้นสำคัญที่พูดถึงประวัติศาสตร์ฟุตบอลในอินโดนีเซีย ได้แก่ *The Politics of Indonesian Football* ของเฟรค โกลิมไบน์ (Freek Colombijn) ที่ตีพิมพ์ขึ้นเมื่อ ค.ศ. 2000 อธิบายลักษณะของฟุตบอลในอินโดนีเซียว่าเป็นกิจกรรมที่เชื่อมโยงกันอย่างลึกซึ้งกับสังคมและการเมืองของประเทศตั้งแต่สมัยอาณานิคมช่วงทศวรรษ 1920 จนถึงยุคระเบียบใหม่ใน ค.ศ. 1998 ผ่านการมุ่งประเด็นสำคัญไปที่เรื่องผลประโยชน์ทางการเงินในสมัยรัฐบาลอินเดียตะวันออกของเนเธอร์แลนด์ ในทศวรรษ 1920 อันเป็นช่วงเวลาที่กีฬาฟุตบอลเริ่มขยายตัวตามเมืองใหญ่ในหมู่เกาะอินโดนีเซีย รวมถึงยังพยายามอธิบายประเด็นความขัดแย้งระหว่างองค์กรฟุตบอลของรัฐบาลสาธารณรัฐอินโดนีเซียและองค์กรฟุตบอลของเนเธอร์แลนด์ในช่วงหลังอินโดนีเซียประกาศเอกราช

⁴ Julian Linden, "Indonesian FA Suspended by FIFA for Government Meddling," *Reuters* (May 31, 2015), Available from: <http://uk.reuters.com/article/uk-soccer-fifa-indonesia-idUKKBN0OF0GQ20150531> (accessed November 14, 2016)

เมื่อ ค.ศ. 1945 และประเด็นความพยายามพัฒนาฟุตบอลอินโดนีเซียของรัฐบาลยุคระเบียบใหม่ภายใต้การนำของซูฮาร์โต (Suharto) ตั้งแต่ ค.ศ. 1965 จนถึง ค.ศ. 1998⁵

งานขึ้นดังกล่าวของโกโลมไบน์แสดงให้เห็นถึงประวัติศาสตร์ฟุตบอลอินโดนีเซียได้ดีพอสมควร แต่อย่างไรก็ตามงานชิ้นนี้ยังคงมีช่องว่างในมิติประวัติศาสตร์กีฬาฟุตบอลอยู่เช่นกัน โดยเฉพาะกล่าวถึงประวัติศาสตร์ฟุตบอลในช่วงสงครามมหาเอเชียบูรพา ซึ่งในส่วนนี้โกโลมไบน์กล่าวถึงเพียงเล็กน้อยเกี่ยวกับบรรยากาศของกีฬาฟุตบอลผ่านการใช้หลักฐานหนึ่งชิ้นจากสมาคมฟุตบอลอินโดนีเซีย (Persatuan Sepakbola Seluruh Indonesia หรือ PSSI) ด้วยการอธิบายเพียงสั้นๆ ว่า “ช่วงเวลาดังกล่าวสมาคมฟุตบอลของอาณานิคมถูกสั่งปิดตัว และรัฐบาลกองทัพญี่ปุ่นได้ก่อตั้งสมาคมกีฬา (Tai Iku Kai) ขึ้นเพื่อรับผิดชอบดูแลเพียงแค่ว่ากีฬาต่อสู้ป้องกันตัวและการฝึกซ้อมออกกำลังกายแบบทหาร แต่ยังมีการแข่งขันฟุตบอลในบางเมือง”⁶ คำอธิบายดังกล่าวส่งผลให้ประวัติศาสตร์กีฬาช่วงสงครามมหาเอเชียบูรพานั้นยังคงขาดคำอธิบายอยู่พอสมควร และส่งผลให้มิติประวัติศาสตร์ฟุตบอลช่วงสงครามมหาเอเชียบูรพาที่มีความเชื่อมโยงกับสังคมและการเมืองนั้นขาดหายไป เนื่องจากหากพิจารณาหลักฐานตามหน้าหนังสือพิมพ์และนิตยสารในช่วงสงครามมหาเอเชียบูรพาจะพบว่า กองทัพญี่ปุ่นได้ใช้นโยบายผลักดันกีฬาฟุตบอลให้เป็นหนึ่งในกิจกรรมสำคัญที่เชื่อมโยงคนแต่ละกลุ่มเข้าด้วยกันตั้งแต่ตนเองเข้ามาปกครองใน ค.ศ. 1942 และ

⁵ ดู Freek Colombijn, “The Politics of Indonesian Football,” in *Archipel* 59 (2000), 171-199.

⁶ *Ibid.*, 184.

ยังคงเป็นกิจกรรมที่ยังคงอยู่ในสังคมชาวท่ามกลางการส่งเสริมกีฬาต่อสู้ป้องกันตัวและการฝึกซ้อมออกกำลังกายแบบทหารในช่วงสงครามมหาเอเชียบูรพาที่เข้มข้นขึ้นตั้งแต่ ค.ศ. 1943⁷

ยิ่งไปกว่านั้น การศึกษาประวัติศาสตร์กีฬาอินโดนีเซียที่ปรากฏในปัจจุบันยังคงมีข้อจำกัดอยู่มาก เนื่องจากงานส่วนมากมุ่งความสำคัญไปที่การศึกษาประวัติศาสตร์กีฬาอินโดนีเซียหลังประกาศเอกราชเป็นสำคัญ⁸ ปัญหาการขาดแคลนงานศึกษาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ย่อม

⁷ กองทัพญี่ปุ่นก่อตั้งองค์กรกีฬาชื่อว่า ขบวนการฝึกซ้อมกีฬา (Gerakan Latihan Olah Raga) หรือในชื่อย่อ เกอโลรา (Gelora) เมื่อวันที่ 19 พฤษภาคม ค.ศ. 1943 และก่อตั้งสมาคมกีฬา (Tai Iku Kai) เมื่อวันที่ 20 สิงหาคม ในปีเดียวกัน ด้วยจุดประสงค์สำคัญคือเพื่อการฝึกฝนทักษะการต่อสู้ สมรรถภาพร่างกาย จิตวิญญาณแห่งความกล้าหาญรวมถึงจิตสำนึกแห่งการรักบ้านเกิดเมืองนอนให้แก่ประชาชน โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชน การให้ความสำคัญกับการฝึกฝนกีฬาต่อสู้ป้องกันตัวญี่ปุ่นเองได้เป็นปัจจัยสำคัญให้เกิดการผลักดันกีฬาต่อสู้ป้องกันตัวของชาวพื้นเมืองอย่างปันจักสีลัต (Pencak Silat) ในฐานะเป็นหนึ่งในวัฒนธรรมแห่งชาติตั้งแต่ช่วง ค.ศ. 1944 เป็นต้นมาผู้ที่สนใจในประเด็นดังกล่าวสามารถอ่านวิทยานิพนธ์ของผู้เขียนได้ที่ กษัตริศ วงษ์ลิขิตธรรม, “รัฐกับนโยบายส่งเสริมกีฬาในหมู่เกาะอินโดนีเซียระหว่างสงครามมหาเอเชียบูรพาและสงครามต่อสู้เพื่อเอกราชในช่วง ค.ศ. 1942-1949,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2558).

⁸ ดู lain Adams, “Pancasila: Sport and the Building of Indonesia – Ambitions and Obstacles,” in *Sport in Asian Society: Past and Present* (London: Frank Cass, 2003), 295-318; Rusli Lutan, “Indonesia and the Asian Games: Sport Nationalism and the ‘New Order,’” in *Sport in Society* 3 (September 2005): 414-424; Colin Brown, “Sport, Modernity and Nation Building: The Indonesian National Games of 1951 and 1953,” in *Bijdragen tot de Taal-, Land- en Volkenkunde* 164 (2008): 431-449; Colin Brown, “Playing the Game: Ethnicity and Politics in Indonesian Badminton,” in

ส่งผลให้องค์ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติศาสตร์กีฬาในอินโดนีเซียและรวมถึงในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้น บทความชิ้นนี้มีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายประวัติศาสตร์ฟุตบอลในชวาช่วงสงครามมหาเอเชียบูรพา ทั้งการอธิบายแนวทางการส่งเสริมกีฬาฟุตบอลของกองทัพญี่ปุ่นที่ดำเนินการโดยองค์กรกีฬาของรัฐ และรวมถึงการอธิบายสภาพสังคมในช่วงเวลานั้นที่เกิดขึ้นจากฟุตบอลในส่วนต่างๆ ด้วยมีจุดประสงค์สำคัญเพื่อพยายามแสดงให้เห็นมิติทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมฟุตบอลในต้นทศวรรษ 1940 อันเป็นช่วงเวลาที่เราเชื่อกันว่าเป็นเวลาที่ตึงเครียด หวาดระแวงจากสภาวะของสงครามมหาเอเชียบูรพาอย่างชัดเจนยิ่งขึ้น⁹

Indonesia 81 (April 2006): 71-193. รวมไปถึงถึงกลุ่มงานที่ศึกษาเกี่ยวกับแนวคิดของกีฬาของกลุ่มกำลังพัฒนาใหม่ (The New Emerging Forces หรือ GANEFO) ในช่วงต้นทศวรรษ 1960 ได้แก่ Ewa T. Pauker, "Ganefo I: Sport and Politics in Djakarta," in *Asian Survey* 4 (April 1965): 171-185; Rusli Lutan & Fan Hong, "The Politicization of Sport: GANEFO - A Case Study," in *Sport in Society* 3 (September 2005): 425-439; Terry Vaio Gitersos, "The Sporting Scramble for Africa: GANEFO, the IOC and the 1965 African Games," in *Sport in Society* 14 (June 2011): 645-659; Chris A. Connolly, "The Politics of the Games of the New Emerging Forces (GANEFO)," in *The International Journal of the History of Sport* 25 (June 2012): 1311-1324.

⁹ ผู้เขียนตัดสินใจเลือกเกาะชวาเป็นพื้นที่ศึกษาในบทความชิ้นนี้ เนื่องจากกองทัพญี่ปุ่นได้แบ่งเขตปกครองในบริเวณหมู่เกาะอินโดนีเซียออกเป็น 3 เขตปกครองในช่วงสงครามมหาเอเชียบูรพา ได้แก่ 1. พื้นที่เกาะชวาและมาดูรา 2. พื้นที่เกาะสุมาตราและสิงคโปร์ และ 3. พื้นที่หมู่เกาะที่อยู่ถัดไปทางตะวันออกของเกาะชวา ดังนั้นแล้ว แม้ว่าการส่งเสริมกีฬาของทั้ง 3 เขตปกครองนี้อาจมีนโยบายที่คล้ายคลึงกัน แต่ในแง่มุมมองด้านสังคมวัฒนธรรม และรวมถึงการผลักดันของรัฐบาลกองทัพญี่ปุ่นในแต่ละเขตปกครองนั้นอาจมีแนวทางรายละเอียดปลีกย่อยในการส่งเสริมกีฬาฟุตบอลที่แตกต่างกัน ซึ่งผู้เขียนยังไม่มีโอกาสลงไปสำรวจหลักฐานใน

2. จากตะวันตกสู่โลกตะวันออก: ฟุตบอลในชวาและญี่ปุ่นก่อนสงครามมหาเอเชียบูรพา

กีฬาถือเป็นหนึ่งในวัฒนธรรมที่เข้ามาหลังจากระบอบจักรวรรดินิยมตะวันตกขยายอิทธิพลทั่วโลก ตั้งแต่ช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 ที่ในเวลาต่อมาได้มีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อการเปลี่ยนแปลงคตินิยมเชื่อเดิมของชาวตะวันออกและเป็นที่นิยมในหมู่ประชาชนในฐานะกิจกรรมการออกกำลังกายและพักผ่อนหย่อนใจมากกว่าเรื่องของพิธีกรรมและความเชื่อ ในหมู่เกาะอินโดนีเซียชาวดัตช์เริ่มก่อตั้งสโมสรกีฬา (Sport Club) เพื่ออำนวยความสะดวกในการเล่นกีฬาสำหรับชาวตะวันตก กระทั่ง ค.ศ. 1893 ชาวเนเธอร์แลนด์ในอินเดียนีเดียตะวันออกได้ก่อตั้งสโมสรฟุตบอลแห่งแรกขึ้นในชวา ภายใต้ชื่อว่า รูดวิต (Rood Wit) และจากนั้นจึงเกิดการก่อตั้งสโมสรฟุตบอลอีกเป็นจำนวนมากนอกจากนี้เมื่อเข้าสู่ ค.ศ. 1914 รัฐบาลอาณานิคมได้ก่อตั้งสมาคมฟุตบอลอินเดียนีเดียตะวันออกของเนเธอร์แลนด์ (Nederlandsch Indische Voetbal Bond หรือ N.I.V.B.) ที่เพื่อให้มีหน้าที่กำกับดูแลจัดการแข่งขันฟุตบอลระหว่างเมืองต่างๆ ขึ้น¹⁰

พื้นที่เขตปกครองของเกาะสุมาตราและหมู่เกาะทางตะวันออกของเกาะชวาอย่างเท่าที่ควร

¹⁰ Karel Stokkermans, *Dutch East Indies - Football History*, 2012, Available from: <http://www.rsssf.com/tables/indiechamp.html> (accessed November 11, 2015) โดยในเว็บไซด์ดังกล่าว ผู้เขียนได้แสดงข้อมูลเชิงสถิติเกี่ยวกับทีมที่ได้แชมป์ในแต่ละปี โดยใช้หลักฐานจากหนังสือพิมพ์สมัยอาณานิคมอินเดียนีเดียตะวันออกของเนเธอร์แลนด์ในเว็บไซด์ Koninklijke Bibliotheek อันเป็นแหล่งรวบรวมเอกสารและหนังสือพิมพ์เก่าของเนเธอร์แลนด์

ภายในการแข่งขันที่จัดขึ้นในช่วงอาณานิคมเนเธอร์แลนด์ ทีมฟุตบอลแต่ละทีมนิยมใช้นักกีฬาที่เป็นการรวมกลุ่มกันของชาติพันธุ์ตนเองลงสนามโดยสามารถแบ่งออกเป็น ชาวตะวันตก ชาวพื้นเมือง และชาวจีน จากความนิยมแบ่งเชื้อชาติกันในเกมการแข่งขันฟุตบอลจึงส่งผลให้ชาวพื้นเมืองจำนวนหนึ่งร่วมกันก่อตั้งสมาคมฟุตบอลอินโดนีเซีย (Persatuan Sepakraga seluruh Indonesia หรือ P.S.S.I.) ขึ้นเมื่อวันที่ 19 เมษายน ค.ศ. 1930 เพื่อใช้เป็นอำนาจต่อรองกับสมาคมฟุตบอลอินเดียนเดียตะวันตกของเนเธอร์แลนด์ที่มุ่งเน้นผลประโยชน์ให้แก่ชาวตะวันตกมากกว่าชาวพื้นเมือง¹¹ สมาคมฟุตบอลอินโดนีเซียถือเป็นการรวมตัวกันของสโมสรฟุตบอลแต่ละเมืองใหญ่ในชวา อันได้แก่ จาการ์ตา (Voetbal bond Indonesische Jakarta หรือ V.I.J.) บันดุง (Bandoengsche Indonesische Voetbal Bond หรือ B.I.V.B.) ยอกยาการ์ตา (Persatuan Sepakbola Mataram หรือ P.S.M.) โซโล (Vortenlandsche Voetbal Bond หรือ V.V.B.) มาดิอุณ (Madioensche Voetbal Bond หรือ M.V.B.) มาเกอลัง (Indonesische Voetbal Bond Magelang หรือ I.V.B.M.) และสุราบายา (Soerabajashe Indonesische Voetbal Bond หรือ S.I.V.B.)¹² ความพยายามดังกล่าวได้นำมาสู่การตั้งสมาคมกีฬาของชาวพื้นเมืองอย่างสมาคมกีฬาอินโดนีเซีย (Ikatan Sport Indonesia หรือ I.S.I) ขึ้นใน ค.ศ. 1938 และก่อให้เกิดการสร้างสนามกีฬาศรีเวดารี (Sriwedari) ในโซโลเมื่อ ค.ศ. 1932 จนถึง

¹¹ Freek Colombijn, "The Politics of Indonesia Football," 180-184.

¹² Hendry Ch. Bangun, *Wajah Bangsa dalam Olahraga: 100 Tahun berita Olahraga Indonesia* (Jakarta: Pustaka Spirit & Intimedia, 2007), 98-9, Kompas Gramedia, "Pembentukan Struktur Organisasi," *Bola* (July 9-23, 2015): 35.

1933 ภายใต้การสนับสนุนของเจ้าผู้ครองนครโซโลในขณะนั้น นามว่า ศรีซุซุฮูนัน ปากู บูโวโนที่ 10 (Sri Soesoehoenan Pakoe Boewono X)¹³

สมาคมฟุตบอลอินโดนีเซียขัดแย้งกับสมาคมฟุตบอลอินเดีย ตะวันออกของเนเธอร์แลนด์ทั้งเรื่องสิทธิผลประโยชน์และเรื่องการจัด ชุดทัพนักกีฬาการแข่งขันฟุตบอลโลก ณ ประเทศฝรั่งเศส ใน ค.ศ. 1938 เพื่อทดแทนประเทศญี่ปุ่นในฐานะตัวแทนจากทวีปเอเชีย หลังสหพันธ์ ฟุตบอลนานาชาติมีมติถอนประเทศญี่ปุ่นออกจากการแข่งขันจากเหตุการณ์พิพาทกับจีนตั้งแต่ช่วงทศวรรษ 1930¹⁴ ซึ่งทำยี่ที่สุดความขัดแย้ง ระหว่างสมาคมทั้งสองนี้จบลงด้วยการที่สหภาพฟุตบอลอินเดีย ตะวันออกของเนเธอร์แลนด์ได้รับสิทธิในการคัดเลือกนักฟุตบอล 18 คน เข้าร่วมการแข่งขันในรายการดังกล่าว ซึ่งประกอบไปด้วยลูกครึ่งชาว ตะวันตก ชาวพื้นเมือง ชาวอาหรับ และรวมถึงชาวจีนโพ้นทะเล¹⁵

¹³ สนามกีฬาดังกล่าวถือเป็นสนามกีฬาแห่งแรกที่ก่อสร้างโดยชาวพื้นเมือง ที่ในเวลาต่อมานักชาตินิยมอินโดนีเซียได้ใช้สนามแห่งนี้เป็นสัญลักษณ์ในการต่อสู้ กับรัฐบาลเนเธอร์แลนด์ช่วงสงครามต่อสู้เพื่อเอกราช (ค.ศ. 1945-1949) กล่าวคือ ทางรัฐบาลสาธารณรัฐอินโดนีเซียเลือกใช้สนามแห่งนี้เป็นสถานที่จัดการแข่งขัน การรายการ สัปดาห์กีฬาแห่งชาติ (Pekan Olah Raga Nasional) ซึ่งเป็นการแข่งขัน กีฬาแห่งชาติครั้งแรกในประวัติศาสตร์ของประเทศสาธารณรัฐอินโดนีเซีย

¹⁴ ตั้งแต่ ค.ศ. 1936 สมาคมฟุตบอลอินเดียตะวันออกของเนเธอร์แลนด์ได้ เปลี่ยนชื่อเป็นสหภาพฟุตบอลอินเดียตะวันออกของเนเธอร์แลนด์ (Nederlandsh Indische Voetbal Unie หรือ N.I.V.U.) หลังได้รับอนุมัติจากสหพันธ์ฟุตบอล นานาชาติ (Fédération Internationale de Football Association หรือ FIFA) ใน ประเด็นสิทธิการคัดเลือกนักกีฬาฟุตบอลทีมชาติอินเดียตะวันออกของ เนเธอร์แลนด์เข้าร่วมแข่งขัน

¹⁵ Fédération Internationale de Football Association, *DUTCH EAST*

ขณะเดียวกันชาติที่โดนกดกดดันจากการแข่งขันฟุตบอลโลกที่ฝรั่งเศสอย่างญี่ปุ่นเองก็เป็นอีกชาติที่รับวัฒนธรรมฟุตบอลเข้ามาเผยแพร่ในประเทศของตนเช่นกัน โดยตั้งแต่ ค.ศ. 1868 เป็นต้นมาญี่ปุ่นรับวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาในสังคมเนื่องจากต้องพัฒนาประเทศให้ทันสมัยและทัดเทียมกับชาติตะวันตกไปพร้อมกับความพยายามฟื้นฟูอำนาจให้แก่จักรพรรดิและพัฒนาประเทศให้ทันสมัย¹⁶ สมาคมฟุตบอลแห่งมหาประเทศญี่ปุ่น (Dai-Nippon Shukyu Kyokai) ก่อตั้งขึ้นเมื่อ ค.ศ. 1921 เพื่อรับผิดชอบหน้าที่เกี่ยวกับจัดการแข่งขันกีฬาฟุตบอลทั้งในระดับประเทศและระหว่างประเทศ ตัวอย่างเช่น การแข่งขันฟุตบอลรายการถ้วยจักรพรรดิ (Tennohai) ที่เริ่มจัดขึ้นเมื่อ ค.ศ. 1921 รวมถึงการส่งตัวแทนนักกีฬาลงแข่งขันในรายการนานาชาติอย่าง กีฬาโอลิมปิกครั้งที่ 11 ณ กรุงเบอร์ลิน เมื่อ ค.ศ. 1936 หรือที่รู้จัก

INDIES [Online], Available from: <http://www.fifa.com/worldcup/archive/france1938/teams/team=44031/matches.html>, <http://www.fifa.com/worldcup/archive/france1938/teams/team=44031/players.html> (Accessed October 25, 2015)

ขณะเดียวกันการแข่งขันฟุตบอลนัดระหว่างอินเดียตะวันออกของเนเธอร์แลนด์กับฮังการีทางหนังสือพิมพ์ *Sin Po* ฉบับวันที่ 7 มิถุนายน ค.ศ. 1938 ได้ลงรายละเอียดเกี่ยวกับการแข่งขันนัดดังกล่าวไว้อย่างละเอียด ซึ่งสามารถดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้ใน Hendry Ch. Bangun, *Wajah Bangsad alam Olahraga: 100TahunberitaOlahraga Indonesia*, 133-140.

¹⁶ ชาวตะวันตกและอเมริกันได้นำกีฬาฟุตบอลเข้ามาเผยแพร่ในประเทศญี่ปุ่นตามบริเวณเมืองท่าอย่างโยโกฮามา (Yokohama) และโกเบ (Kobe) และบรรดานักเรียนชาวญี่ปุ่นผู้ได้รับโอกาสเดินทางไปศึกษาต่างประเทศได้นำความรู้และการเล่นกีฬาชนิดนี้เข้ามาเผยแพร่ในประเทศญี่ปุ่นมากขึ้นดู Allen Guttman and Lee Thompson, *Japanese Sport: A History* (Honolulu: University of Hawaii Press. 2001), 70-71, 90-91.

กันในนาม “โอลิมปิกนาซี” ซึ่งการแข่งขันรายการดังกล่าว ทีมฟุตบอลของญี่ปุ่นสามารถเอาชนะทีมชาติสวีเดน หนึ่งในชาติที่มีชื่อเสียงทีมหนึ่งในยุโรปไปได้ด้วยผลการแข่งขัน 3-2¹⁷

ฟุตบอลขยายอิทธิพลจากตะวันตกเข้ามาในเอเชียตั้งแต่ช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 จนถึงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 สังเกตได้จาก การก่อตั้งสโมสรฟุตบอลเป็นของตนเองที่เข้าร่วมตัวกันเป็นสมาชิกในสมาคมฟุตบอลอินโดนีเซีย อันเป็นสมาคมที่กำกับดูแลโดยชาวพื้นเมืองในประเทศญี่ปุ่นเองกีฬาฟุตบอลก็เป็นที่นิยมจนมีการก่อตั้งสมาคมและจัดการแข่งขันในประเทศ หรือกระทั่งลงแข่งขันในการแข่งขันโอลิมปิก อันเป็นการแข่งขันระดับนานาชาติที่ยิ่งใหญ่ที่สุดรายการหนึ่งในช่วงเวลานั้น ดังนั้นจึงไม่น่าแปลกใจหากฟุตบอลยังคงเป็นกีฬาที่ได้รับการผลักดันจากรัฐบาลกองทัพญี่ปุ่นในชาวช่วงสงครามมหาเอเชียบูรพาเมื่อ กองทัพญี่ปุ่นเข้ายึดครองดินแดนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ช่วง ค.ศ. 1942-1945

¹⁷ Japan Football Association, *History of JFA*, Available from: <http://www.jfa.or.jp/eng/history/> (Accessed August 9, 2016), and Arned Kruger, “Germany,” in S.W. Pope and John Nauright (eds.), *Routledge Companion to Sport History* (London: Routledge, 2010), 435-436.

3. การจัดการแข่งขันฟุตบอลในชา: ความต่อเนื่องท่ามกลางสถานการณ์สงคราม

หลังจากกองทัพญี่ปุ่นสถาปนา “แผนวงไพบูลย์แห่งมหาเอเชียบูรพา”(The Greater East Asia Co-Prosperity Sphere หรือ Dai-to-a Kyoeyiken) ขึ้นเมื่อวันที่ 1 สิงหาคม ค.ศ. 1940 กองทัพญี่ปุ่นได้ส่งกองทัพบกภาคที่ 16 ภายใต้การบังคับบัญชาของอิมามูระ ฮิโตชิ (Imamura Hitoshi) ยกพลขึ้นบกในบริเวณภาคตะวันออกเฉียงของเกาะชวาในช่วงเดือนมกราคม ค.ศ. 1942 และประสบความสำเร็จในการยึดหมู่เกาะอินโดนีเซีย¹⁸ กองทัพญี่ปุ่นแบ่งเขตปกครองหมู่เกาะอินโดนีเซียออกเป็น 3 ส่วน โดยมอบหมายให้กองทัพบกภาคที่ 16 เข้าปกครองพื้นที่เกาะชวาและมาดูรา ขณะที่กองทัพภาคที่ 25 ปกครองเกาะสุมาตราและสิงคโปร์ และกองทัพเรือปกครองพื้นที่บริเวณหมู่เกาะที่อยู่ถัดไปทางตะวันออกเฉียงของเกาะชวา¹⁹ กองทัพญี่ปุ่นให้ความสำคัญกับการส่งเสริมกีฬาเพื่อสร้างความแข็งแกร่งให้แก่ประชาชน โดยหนังสือพิมพ์ *Tjahaja* ฉบับวันที่ 3 มิถุนายน ค.ศ. 1943 หัวข้อข่าว “ความหมายของกีฬา” (*Arti Olah Raga*) ได้สะท้อนถึงการให้ความสำคัญในการเผยแพร่กีฬาฟุตบอลแก่ประชาชน หนังสือพิมพ์ฉบับนี้เขียนอธิบายถึงประโยชน์ของกีฬานิดนี้ว่า ฟุตบอลเป็นกีฬาที่สามารถเสริมสร้างความกล้าหาญไปพร้อมกับความสามัคคีและความเต็มใจในการทำงานร่วมกันเพื่อจุดประสงค์

¹⁸ George McTurnan Kahin, *Nationalism and Revolution in Indonesia* (Ithaca, New York: Cornell University Press, 1952), 101.

¹⁹ Joyce C. Lebra, *Japanese-Trained Armies in Southeast Asia: Independence and Volunteer Forces in World War II* (Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 2010), 75-76.

อย่างไรโดยหนึ่งที่แสดงออกถึงความเท่าเทียมกันของผู้เล่นในสนาม ภายใต้อำนาจ “หนึ่งเดียวเพื่อรวมใจ รวมใจเพื่อเป็นหนึ่ง” (Satu buat semua dan Semua buat satu)²⁰ นอกจากนี้ฟุตบอลยังสามารถพัฒนา ผู้เล่นให้มีความสามัคคี พร้อมกับทักษะความสามารถ ความปรารถนา การตัดสินใจที่ถูกต้อง รวมถึงสภาวะผู้นำ อีกทั้งยังสามารถทดสอบความอดทน ความพยายาม รวมถึงสร้างระเบียบวินัยในตัวผู้เล่นให้ปฏิบัติตามกฎกติกาการแข่งขัน²¹ ทั้งกองทัพญี่ปุ่นและนักชาตินิยมอินโดนีเซียคนสำคัญในช่วงเวลานั้นอย่าง ซูการ์โน (Sukarno) ต่างให้ความสำคัญกับฟุตบอลในฐานะกีฬาที่สร้างความกล้าหาญให้แก่ชาวพื้นเมือง และสามารถจัดนิสัยชอบยอมรับในโชคชะตา (nerimo) ของชาวซาวาที่เป็นเหตุสำคัญให้เกิดความเฉื่อยชาจนเป็นอุปสรรคต่อการลุกขึ้นต่อต้านอิทธิพลของชาวตะวันตก²² ดังนั้นกองทัพญี่ปุ่นจึงพยายามส่งเสริมกีฬาฟุตบอลด้วยวิธีการที่หลากหลาย

วิธีการที่สำคัญยิ่งอย่างหนึ่งของกองทัพญี่ปุ่นคือ การใช้กีฬาฟุตบอลเป็นเครื่องมือเชื่อมความสัมพันธ์ของแต่ละเมืองในซาวาเข้าด้วย

²⁰ คำนวน “All for One, One for All” หรือ “หนึ่งเดียวเพื่อรวมใจ รวมใจเพื่อเป็นหนึ่ง” (หรืออาจแปลตรงตัวได้ว่า “หนึ่งเดียวเพื่อทั้งหมด ทั้งหมดเพื่อหนึ่งเดียว”) คือคำขวัญของทหารองครักษ์แห่งฝรั่งเศสจากนิยายชื่อดังช่วงศตวรรษที่ 19 ที่เขียนโดยอเล็กซองเดร ดูมาส์ (Alexandre Dumas) เรื่อง “The Three Musketeers” (Les Trois Mousquetaires) หรือที่รู้จักกันในชื่อภาษาไทยคือ “สามทหารเสือ” และ “ทแกล้วทหารสามเกลอ” นิยายดังกล่าวเป็นนิยายอิงประวัติศาสตร์เกี่ยวกับการผจญภัยของดาตานิญ (d'Artagnan) ผู้เดินทางมายังปารีสด้วยจุดประสงค์เพื่อสมัครเป็นทหารองครักษ์ของกษัตริย์ฝรั่งเศส

²¹ NIOD, “Arti Olah Raga,” *Tjahaja* (June 3, 1943): 1.

²² NIOD, “Rapat Besar ‘Gelora’, Mengolah Lahir dan Batin oentok Kesemporneaan Masjarakat,” *Asia Raya* (May 31, 1943): 1.

กัน ตามเมืองใหญ่ๆ ของเกาะชวาในช่วงสงครามมหาเอเชียบูรพาได้จัดการแข่งขันฟุตบอลทั้งในระดับเยาวชน องค์กร และสโมสร และมีรูปแบบการแข่งขันที่หลากหลายทั้งแบบชิงชนะเลิศ (tournament) แบบเก็บคะแนนจากการพบกันหมด (league) การแข่งขันรายการพิเศษ และการแข่งขันกระชับมิตร (friendly match) กองทัพอญี่ปุ่นพยายามก่อตั้งองค์กรกีฬาเพื่อให้มีหน้าที่บริหารจัดการเกี่ยวกับกีฬาทันทีหลังจากกองทัพอญี่ปุ่นเข้าปกครองเกาะชวา แรกเริ่มกองทัพอญี่ปุ่นมอบหมายให้สมาคมกีฬาอินโดนีเซีย อันเป็นสมาคมที่ก่อตั้งโดยชาวพื้นเมืองใน ค.ศ. 1938 เข้าดูแลจัดการด้านกีฬาและการออกกำลังกายในเกาะชวาอย่างเป็นทางการตั้งแต่วันที่ 23 เมษายน ค.ศ. 1942²³ สมาคมกีฬาอินโดนีเซียจัดการแข่งขันกีฬาหลากหลายชนิดทั้งฟุตบอล เทนนิส คอร์ทบอล แบดมินตัน และกรีฑา เป็นต้น โดยในส่วนของฟุตบอลนั้น ทางสมาคมกีฬาอินโดนีเซียร่วมมือกับสโมสรฟุตบอลอินโดนีเซียแห่งจการ์ตา (Persatuan Sepak Bola Indonesia Jakarta) หรือสโมสรฟุตบอลของชาวพื้นเมืองที่ก่อตั้งขึ้นในสมัยอาณานิคมช่วงทศวรรษ 1930²⁴ ช่วยกันจัดการแข่งขันฟุตบอลรายการใหญ่ในชวา โดยเฉพาะการแข่งขันฟุตบอลรายการ “เปอร์ซิจา” (Persidja) อันเป็นชื่อย่อของสโมสรฟุตบอลอินโดนีเซียแห่งจการ์ตา

²³ NIOD, “Ikatan Sport Indonesia: Sepak-terjang Baroe, Tjara Baroe dan Semangat Baroe,” *Pandji Poestaka* (25 April 1942): 21.

²⁴ เดิมทีสโมสรฟุตบอลอินโดนีเซียแห่งจการ์ตาเคยใช้ชื่อทางการเป็นภาษาดัตช์ในสมัยอาณานิคมว่า Voetbal bond Indonesische Jakarta และต่อมาพัฒนาเป็นสโมสรฟุตบอลที่มีชื่อว่า เปอร์ซิจา จการ์ตา (Persija Jakarta) ที่ปัจจุบันยังคงลงแข่งขันในลีกฟุตบอลสูงสุดของอินโดนีเซีย (Indonesia Soccer Championship A)

อย่างไรก็ตาม การแข่งขันฟุตบอลในชวาไม่ได้มีเพียงรายการเดียวเท่านั้น แต่ยังมีปรากฏการแข่งขันอีกหลายรายการที่จัดขึ้นตามเมืองสำคัญๆ อาทิเช่น การแข่งขันที่จัดโดยสโมสรฟุตบอลอินโดนีเซียแห่งไซโล (Persatuan Sepak Bola Indonesia Solo หรือ Persis) เซอมารัง (Persatuan Sepak Bola Indonesia Semarang หรือ P.S.I.S.) สุราบายา (Persatuan Sepak Bola Indonesia Surabaya หรือ Persibaja) และยอกยาคาร์ตา (Persatuan Sepak Bola Indonesia Mataram หรือ P.S.I.M.) เป็นต้น สโมสรฟุตบอลอินโดนีเซียแต่ละเมืองเหล่านี้ยังร่วมมือกันจัดการแข่งขันฟุตบอลในหลากหลายรายการ อาทิ รายการ “สัปดาห์กีฬาอินโดนีเซีย” (Pekan Olah Raga Indonesia) ที่จัดขึ้นในเมืองจาการ์ตาระหว่างวันที่ 5-9 กันยายน ค.ศ. 1942 การแข่งขันรายการนี้แต่ละเมืองได้ส่งตัวแทนนักกีฬาเข้าแข่งขันเพื่อเฉลิมฉลองครบรอบ 6 เดือนของการยึดหมู่เกาะอินโดนีเซีย และเพื่อเป็นการสร้างสภาวะที่ตีรวมถึงการมีน้ำใจนักกีฬาให้แก่ผู้เข้าแข่งขัน²⁵ รวมไปถึงกีฬาฟุตบอลที่ในรอบชิงชนะเลิศที่ตัวแทนนักฟุตบอลจากยอกยาคาร์ตาสามารถเอาชนะตัวแทนจากการ์ตาไปได้ด้วยผลการแข่งขัน 4-0²⁶

²⁵ การแข่งขันรายการนี้เป็นการแข่งขันกีฬาหลากหลายชนิดที่ไม่ได้มีเพียงแค่ฟุตบอลเท่านั้น แต่ยังรวมถึงคอร์ฟบอล บาสเกตบอล เบสบอล ฟุตบอล เทนนิส วอลเลย์บอล และกรีฑาอีกหลากหลายรายการ เช่น วิ่ง 100 เมตรชายและหญิง วิ่ง 400 และ 1500 เมตรชาย วิ่งผลัด 4 คูณ 100 เมตร และขว้างจักร โดยหากพิจารณาถึงการมีส่วนร่วมในการแข่งขันขั้นกีฬาของกลุ่มชาติพันธุ์ในชวาแล้ว จะเห็นว่ากีฬาแต่ละชนิดนั้นมักมีกลุ่มคนที่เข้าร่วมแข่งขันแตกต่างกันออกไป ตัวอย่างเช่น การแข่งขันแบดมินตันมักเป็นการแข่งขันกันระหว่างชาวพื้นเมืองกับชาวจีน ในขณะที่เทนนิสเป็นกีฬาที่ชาวจีนพื้นทะเลมีความสามารถมากกว่าชาวพื้นเมือง รวมไปถึงกีฬายกน้ำหนักที่หากมีการจัดการแข่งขันขึ้นแล้วผู้เข้าแข่งขันแทบทั้งหมดนั้นคือชาวจีน เป็นต้น

²⁶ NIOD, “Sepak Raga,” *Pandji Poestaka* (September 12, 1942): 17.

อย่างไรก็ตามเมื่อเข้าสู่ ค.ศ. 1943 เกาะชาวต้องเผชิญกับสถานการณ์ขาดแคลนกำลังพลสำหรับดูแลและปกป้องพื้นที่เนื่องจากรัฐบาลญี่ปุ่นในกรุงโตเกียวมีคำสั่งย้ายนายทหารญี่ปุ่นในชวาให้ไปประจำการที่หมู่เกาะโซโลมอน (Solomon) ที่อยู่ถัดไปไม่ไกลจากทางตะวันออกของหมู่เกาะอินโดนีเซียจากการที่ฝ่ายญี่ปุ่นสูญเสียกำลังพลกว่าสามหมื่นนายในบริเวณดังกล่าวตั้งแต่ช่วงปลาย ค.ศ. 1942²⁷ การเปลี่ยนแปลงครั้งนี้เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงองค์กรกีฬาในช่วงเวลานั้น กองทัพญี่ปุ่นก่อตั้งองค์กรกีฬาชื่อว่า ขบวนการฝึกซ้อมกีฬา (Gerakan Latihan Olah Raga) หรือชื่อย่อ เกอโลร่า (Gelora) เมื่อวันที่ 19 พฤษภาคม ค.ศ. 1943 และก่อตั้งสมาคมกีฬา (Tai Iku Kai) เมื่อวันที่ 20 สิงหาคม ในปีเดียวกัน ด้วยจุดประสงค์สำคัญคือเพื่อฝึกฝนทักษะการต่อสู้ สมรรถภาพร่างกาย จิตวิญญาณแห่งความกล้าหาญรวมถึงจิตสำนึกแห่งการรักบ้านเกิดเมืองนอนให้แก่ประชาชน การให้ความสำคัญกับการฝึกฝนกีฬาต่อสู้ป้องกันตัวญี่ปุ่นนี้เองได้เป็นปัจจัยสำคัญให้เกิดการผลักดันกีฬาต่อสู้ป้องกันตัวของชาวพื้นเมืองอย่างปันจักสีลัต ในฐานะเป็นหนึ่งในวัฒนธรรมแห่งชาติตั้งแต่ช่วง ค.ศ. 1944 เป็นต้นมา²⁸ อย่างไรก็ตาม การส่งเสริมกีฬาฟุตบอลของรัฐบาลกองทัพญี่ปุ่นไม่ได้ลดทอนลงไปแต่อย่างไร เกอโลร่าที่มีหน้าที่ดูแลการจัดกิจกรรมกีฬากการออกกำลังกายแทนสมาคมกีฬาอินโดนีเซียได้แต่ง

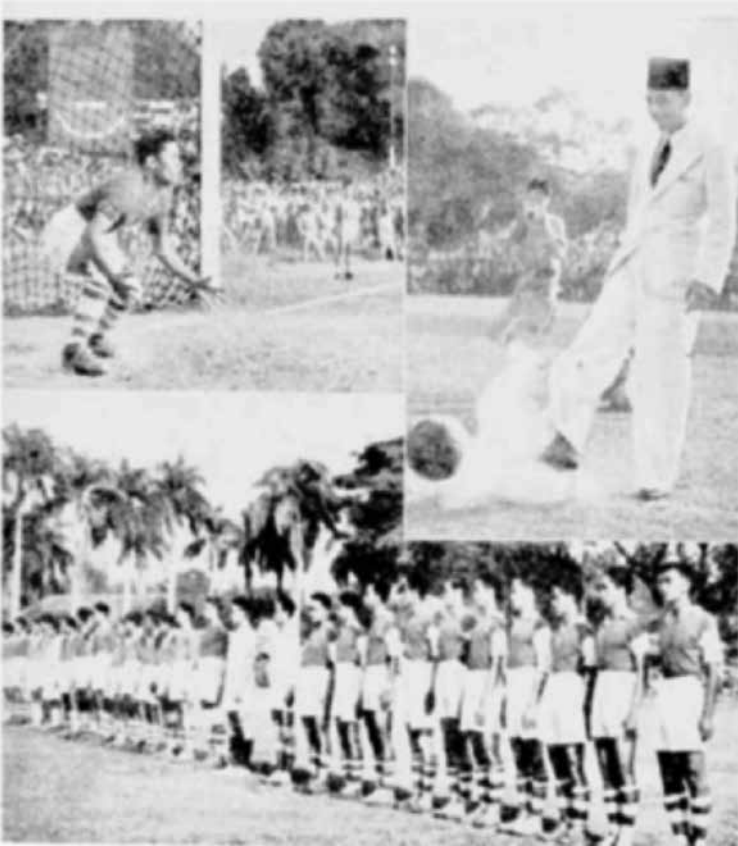
²⁷ Paul H. Kratoska, *Asian Labor in Wartime Japanese Empire* (Singapore: Singapore University Press, 2006), 185-186.

²⁸ ผู้สนใจประเด็นดังกล่าวสามารถอ่านวิทยานิพนธ์ของผู้เขียนได้ที่ กษัตริศ วงษ์ลิขิตธรรม, “รัฐกับนโยบายส่งเสริมกีฬาในหมู่เกาะอินโดนีเซียระหว่างสงครามมหาเอเชียบูรพาและสงครามต่อสู้เพื่อเอกราช ในช่วง ค.ศ. 1942-1949,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2558).

J. M. Lt. Colonel Imamoera sedang menjampaikeu piela tanda menang kepada Pemimpin kesebelasan P.S.I.M. dari Djokja.

รูปที่ 2 นายพลอิมามูระ ฮิโตชิ แม่ทัพผู้ปกครองเกาะชวาในช่วงเวลานั้น มอบถ้วยรางวัลชนะเลิศรายการสัปดาห์กีฬาอินโดนีเซียให้แก่กัปตันทีมของทีมฟุตบอลยอกยาคาร์ตา
ที่มา: NIOD, "Sepak Raga," *Pandji Poestaka* (September 19, 1942): 28.

รูปที่ 3 (ซ้ายบนและล่าง) ภาพบรรยากาศในสนามฟุตบอล
ระหว่างทีมยกยการร์ตากับทีมจการร์ตา (ขวบน) ชูการ์โนเตะลูกฟุตบอล
เป็นธรรมเนียมเพื่อเปิดการแข่งขันในรอบชิงชนะเลิศ
ที่มา: NIOD, "Sepak Raga," *Pandji Poestaka* (September 19, 1942): 27.

ตั้ง อับดุล ฮาลิม (Abdul Halim)²⁹ ขึ้นดำรงตำแหน่งประธานในส่วนของ กีฬาฟุตบอล โดยมี โมฮัมมัด โกซาซึฮ์ปูร์ วานเนอการา (Mohammad Kosasih Purwanegara)³⁰ ดำรงตำแหน่งรองประธาน³¹

กองทัพญี่ปุ่นยังคงให้มีการแข่งขันฟุตบอลในเกาะชวาต่อไปทั้ง ในการแข่งขันกีฬาฟุตบอลรายการเปอร์ซิจาและในระดับตัวแทน ระหว่างเมืองต่างๆ โดยเฉพาะการจัดการแข่งขันฟุตบอลระหว่างเมือง ในชวาที่เริ่มต้นในเดือนมิถุนายน ค.ศ. 1943 การแข่งขันรายการนี้จัด เป็นการแข่งขันกันระหว่างเมืองใหญ่ทั่วเกาะชวากว่า 18 ทีม ได้แก่ 9 ทีมจากชวาตะวันตก คือ จาการ์ตา บันดุง (Bandung) โบกออร์ (Bogor) ตาสิกมาลาเยา (Tasikmalaya) สุชะบูมี (Sukabumi) จิเรอบน (Cirebon) การุต (Garut) ปูร์วาการ์ตา (Purwakarta) จิอันจัวร์ (Cianjur) 5 ทีมจาก ชวากลาง ได้แก่ ไทโล เซอมารัง ยอกยาการ์ตา กลาเตน (Klaten) อัมบาราว่า (Ambarawa) ชวาเกน (Sragen) และอีก 4 ทีมจากชวา ตะวันออก ได้แก่ สุราบายา มาดิอุณ บลิตาร์ (Blitar) และเจอปู (Cepu)³²

²⁹ อับดุลฮาลิม ในเวลาต่อมาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีคนที่ 4 ของ รัฐบาลสาธารณรัฐอินโดนีเซียในช่วงเดือนมกราคมจนถึงกันยายน ค.ศ. 1950 หลัง อินโดนีเซียได้รับเอกราชอย่างสมบูรณ์หลังการประชุมโต๊ะกลมที่กรุงเฮก (Hague) ประเทศเนเธอร์แลนด์ระหว่างเดือนสิงหาคมจนถึงพฤศจิกายน ค.ศ. 1949

³⁰ โมฮัมมัด โกซาซึฮ์ ปูร์วานเนอการา ในเวลาต่อมาดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี ว่าการกระทรวงกิจการสังคมช่วง ค.ศ. 1949-1950 และดำรงตำแหน่งเกี่ยวกับ กิจการสังคมและกีฬาอื่นๆ อีกมากมาย โดยเฉพาะตำแหน่งประธานสมาคมสมาคม ฟุตบอลทั่วสาธารณรัฐอินโดนีเซีย (Persatuan Sepakbola Seluruh Indonesia) ในช่วง ค.ศ. 1965-1975

³¹ NIOD, "Pimpinanoemoem 'Gelora' Tjabang Djakarta Bagian Sepak-raga," *Asia Raya* (June 5, 1943): 4.

³² NIOD, "Pertandingan Daerah Gelora," *Asia Raya* (18 May 1943): 2.

การแข่งขันฟุตบอลในเกาะชวายังคงมีอย่างต่อเนื่อง แม้ว่ากองทัพญี่ปุ่นตัดสินใจก่อตั้งสมาคมกีฬา (Tai Iku Kai) ให้เป็นองค์กรรับผิดชอบการบริหารจัดการกีฬาแทนเกอโลว่าตั้งแต่วันที่ 20 สิงหาคม และหันมาให้ความสำคัญกับการส่งเสริมกีฬาต่อสู้ป้องกันตัวและการออกกำลังกายแบบทหารมากยิ่งขึ้นก็ตาม ในช่วงนั้นการแข่งขันฟุตบอลระหว่างเมืองใหญ่ในเกาะชวายังคงดำเนินต่อไปจนถึงปลาย ค.ศ. 1944³³ และการแข่งขันฟุตบอลยังปรากฏออกมาในรูปแบบนัดการกุศล เพื่อสร้างความสนุกสนานและเรียกเงินบริจาคจากประชาชนเพื่อเป็นงบประมาณเพิ่มเติมให้แก่รัฐบาลกองทัพญี่ปุ่นหลังต้องประสบกับสถานะเศรษฐกิจตกต่ำตั้งแต่ ค.ศ.1943 เป็นต้นมา ตัวอย่างเช่น การแข่งขันฟุตบอลนัดพิเศษที่แข่งขันกันเพียง 10 นาที ระหว่างเจ้าหน้าที่ หน่วยงานประชาสัมพันธ์ (Sendenbu)³⁴ พบกับทีมงานนักข่าวในช่วงเดือนเมษายน ค.ศ. 1943 ซึ่งการแข่งขันนัดนี้จบลงไปด้วยผลเสมอ 1-1³⁵

³³ ผลการแข่งขันฟุตบอลรายการดังกล่าวปรากฏในหนังสือพิมพ์ *Asia Raya* จนกระทั่งสิ้นสุดลงในช่วงเดือนตุลาคม ค.ศ. 1944

³⁴ หน่วยงานประชาสัมพันธ์ (Sendenbu) เป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่กำกับดูแลการประชาสัมพันธ์ข่าวสารและกิจกรรมต่างๆ ในหมู่เกาะอินโดนีเซีย โดยในหน่วยงานนี้มี ชิมิซึ ฮิโตชิ (Shimizu Hitoshi) เป็นผู้นำที่คอยทำงานร่วมกับชาวอินโดนีเซีย

³⁵ การแข่งขันนัดนี้เปิดโอกาสให้เจ้าหน้าที่ในหน่วยงานทั้งสองออกกำลังกายต่อหน้าประชาชนอย่างเป็นทางการหลังสิ้นสุดการแข่งขันระหว่างตัวแทนจากรัตนาพบกับไซโล ณ สนามกีฬากัมปรีในจากรัตนา ซึ่งหัวหน้าหน่วยงานประชาสัมพันธ์ชาวญี่ปุ่นอย่าง ชิมิซึ ฮิโตชิ (Shimizu Hitoshi) เองก็เข้าร่วมการแข่งขันดังกล่าวในตำแหน่งกองกลางของทีม ร่วมกับเจ้าหน้าที่ชาวพื้นเมืองอีกหลากหลายคน ตัวอย่างเช่น ระเบิดัน ซัมซูดิน (Raden Samsudin) อดีตผู้นำขบวนการสามเอ (Gerakan Tiga A) ที่จัดตั้งโดยหน่วยงานประชาสัมพันธ์เมื่อเดือนเมษายน ค.ศ. 1942 ขณะที่ทีมงานนักข่าวเองเป็นการผสมผสานกันระหว่างเจ้าหน้าที่ชาวญี่ปุ่น

นอกจากนี้ยังมีการจัดการแข่งขันพิเศษรายการอื่นๆ อย่างเช่น การแข่งขันฟุตบอลเพื่อระดมทุนช่วยเหลือทหารในช่วงต้น ค.ศ. 1944 โดยช่วงเวลาดังกล่าวสมาคมกีฬาได้ก่อตั้งคณะกรรมการฟุตบอลเพื่อสนับสนุนกองกำลังปกป้องมาตุภูมิและกองกำลังสนับสนุน (Panitia Sepak Raga Guna Menyokong “Tentera Pembela Tanah Air” dan Heiho) ขึ้นอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 2 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1944 เพื่อรับเงินบริจาคจากประชาชนผ่านการจัดการแข่งขันฟุตบอลตามเมืองต่างๆ³⁶ หนังสือพิมพ์ *Asia Raya* พบหลักฐานการจัดการแข่งขันฟุตบอลการกุศลดังกล่าว 1 นัด ได้แก่การแข่งขันฟุตบอลการกุศลที่สนามกีฬากัมเปีร์ ในเมืองจาการ์ตาเมื่อวันที่ 26-27 กุมภาพันธ์ในปีนั้น โดยร่วมมือกันกับหน่วยงานภัยพิบัติทางธรรมชาติ (Badan Bencana Alam) เพื่อช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัยที่ผู้ได้รับความเสียหายส่วนมากประกอบอาชีพเกษตรกร³⁷ จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า กองทัพญี่ปุ่นได้ให้ความสำคัญกับฟุตบอลเนื่องจากมองว่าเป็นกีฬาที่สามารถพัฒนาบุคลิกภาพ

และชาวพื้นเมืองเช่นกัน ตัวอย่างเช่น ชาวญี่ปุ่นนามว่า อาโอกิ (Aoki) ร่วมกับชาวพื้นเมืองในทีม อาอิ อันวาร โจโกรมิโนโต (Anwar Cokroaminoto) หรือ อะลาตัส (Alatas) ผู้มีบทบาทเป็นล่าม อีกทั้งเป็นหนึ่งในสมาชิกผลิตหนังสือพิมพ์ *Asia Raya* ในขณะนั้น เป็นต้นอ้างอิงจาก NIOD, “Pertandingan Sepak Raga Kes. Wartawan – Kes. Sendenboe,” *Asia Raya* (April 28, 1943): 4; “Perdjuanan jang Gembira,” *Asia Raya* (April 30, 1943): 4

³⁶ NIOD, “Panitia Sepak Raga Goena Menjokong “Tentera Pembela Tanah Air” dan Heiho,” *Asia Raya* (February 2, 1944): 2.

³⁷ NIOD, “Sepak Bola,” *Asia Raya* (February 24, 1944): 2; Peter Post, William H. Frederick, Iris Heidebrink and Shigeru Sato, *The Encyclopedia of Indonesia in the Pacific War: in Cooperation with the Netherlands Institute for War Documentation*, 279.

Pertandingan sepak-raga

**Kes. Wartawan — Kes.
Sendenboe.**

Soesoenan kesebelasan masing² se-
bagai berikoet:

Sendenboe:

t. Prawoto

t. Idroes t. J. T. Assn

t. Saleh S.A. t. H. Sjimizo t. Mochtar
Praboe Mangkoenegoro

t. Amin Tirta t. Mr. Sjamsoeddin t. Jamagoet!¹

t. Narwis t. Djajanoeminta

O

t. Darmawidjaja t. Soendoro

t. Soeroto t. Inoe Perbatasari t. N. St. Iskandar

t. A. S. Alatas t. Aoki t. Nakatani

t. R. Soekardjo t. A. Tjekroaminoto

t. St. P. Boentami

Wasit: t. Mr. E. L. Tobing, dan pen-
djaga garis toean-toean, Samsuedin
St. Ma'moer dan t. Sitoemorang.

Wartawan:

รูปที่ 4 รายชื่อ 11 ผู้เล่นของทีมหน่วยงานประชาสัมพันธ์กับทีมนักข่าว

ที่มา: NIOD, "Pertandingan Sepak Raga Kes. Wartawan – Kes.

Sendenboe," *Asia Raya* (April 28, 1943): 4

และลักษณะนิสัยของประชาชนชาวทั้งในส่วนบุคคลและส่วนรวมแม้ว่าทิศทางการส่งเสริมกีฬาจะเปลี่ยนแปลงมาให้ความสำคัญกับการส่งเสริมกีฬาต่อสู้ป้องกันตัวมากขึ้นก็ตาม

ยิ่งไปกว่านั้น จากการส่งเสริมกีฬาฟุตบอลของกองทัพญี่ปุ่น จึงส่งผลให้เราสามารถศึกษาและมองสภาพสังคมและวัฒนธรรมฟุตบอลที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาดังกล่าวออกมาได้และปรากฏผ่านหนังสือพิมพ์และนิตยสารตัวอย่างเช่น หนังสือพิมพ์ที่มีชื่อเสียงอย่าง *Asia Raya* นิยมรายงานผลการแข่งขันกีฬาลงบนหน้า 2 ของหนังสือพิมพ์ของตนเอง ขณะที่หนังสือพิมพ์รายวันอีกฉบับอย่าง *Tjahaja* นอกเหนือไปจากการรายงานผลกีฬาทั่วไปแล้ว หนังสือพิมพ์ฉบับนี้จะมีคอลัมน์ประจำสัปดาห์ในวันจันทร์ ชื่อว่า “กีฬา” (*Olah Raga*) ซึ่งเป็นการแนะนำแนวทางการออกกำลังกายที่ถูกต้องและพูดคุยเกี่ยวกับข่าวสารกีฬา³⁸ เช่นเดียวกับนิตยสารรายสัปดาห์อย่าง *Pandji Poestaka* ที่นิยมรวบรวมผลการแข่งขันฟุตบอลในแต่ละสัปดาห์มาตีพิมพ์เผยแพร่ให้ประชาชนได้รับทราบอย่างละเอียดกว่าหนังสือพิมพ์รายวัน การรายงานผลการแข่งขันและแนะนำเกร็ดความรู้ด้านกีฬาและออกกำลังกายแก่ประชาชนผ่านสิ่งพิมพ์เหล่านี้ย่อมแสดงให้เห็นว่า กองทัพญี่ปุ่นนั้นให้ความสำคัญกับการผลักดันวัฒนธรรมการเล่นกีฬาให้แก่ประชาชนได้เป็นอย่างดีโดย

³⁸ ในหน้า 1 ของหนังสือพิมพ์ *Tjahaja* มักเป็นการรายงานข่าวสถานการณ์ทางการเมืองและการสู้รบกันระหว่างกองทัพญี่ปุ่นและฝ่ายสัมพันธมิตรเป็นสำคัญ ในขณะที่หน้า 2-3 จะเป็นข่าวสารประจำวันแยกย่อยไปในส่วนต่างๆ และหน้า 4 ถือเป็นส่วนที่ใช้รายงานข่าวสารเพิ่มเติม และเป็นพื้นที่สำหรับคอลัมน์พิเศษประจำสัปดาห์ของหนังสือพิมพ์ในแต่ละวันที่มีจุดประสงค์เพื่อให้เกร็ดความรู้ในประเด็นต่างๆ ให้แก่ประชาชน ได้แก่ วันจันทร์-กีฬา (*Olah Raga*), วันพุธ-สวนของคุณแม่ (*Taman Iboe*), วันเสาร์-สวนของเด็กๆ (*Taman Anak-anak*)

ในส่วนต่อไปนี้ ผู้เขียนจะลองหยิบยกตัวอย่างการศึกษาสังคมและวัฒนธรรมฟุตบอลในช่วงเวลานั้นบางประการขึ้นมาอธิบายเพื่อแสดงให้เห็นถึงมิติของประวัติศาสตร์ฟุตบอลในช่วงเวลานั้น

4. เปอร์ซิจา:

ความหลากหลายของทีมฟุตบอลและนักกีฬา

กีฬาถือเป็นพื้นที่ตัวแทนของการต่อสู้ของรัฐหรือสังคมใดสังคมหนึ่งที่พยายามช่วงชิงชัยชนะในการแข่งขันกีฬาเพื่อแสดงออกถึงศักยภาพที่อยู่เหนือกว่าสังคมรอบข้างตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ดังที่ปรากฏตามการแข่งขันรายการต่างๆ ตามมหกรรมกีฬาทั่วโลกไม่เว้นแต่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้³⁹ แต่ในอีกด้านหนึ่งกีฬาก็เป็นอีกพื้นที่ตัวแทนที่สะท้อนการสร้างและแสดงออกถึงความกลมเกลียวในสังคมใดสังคมหนึ่งที่แต่ละรัฐต้องการลดความขัดแย้งและความตึงเครียดในสังคม การใช้กีฬาเป็นเครื่องมือสร้างความสัมพันธ์อันดีให้แก่ประชาชนนั้นปรากฏในการดำเนินการของกองทัพญี่ปุ่นบนเกาะชวาช่วงสงครามมหาเอเชียบูรพาเพื่อบรรเทาสภาพปัญหาความขัดแย้งทางชาติพันธุ์ (ethnic conflict) ที่เกิดขึ้นระหว่างชาวพื้นเมืองและชาวจีนโพ้นทะเลที่นำไปสู่ประเด็นการเหยียดเชื้อชาติ (racist) และอคติทางชาติพันธุ์ (ethnocentrism)

³⁹ ดังตัวอย่างที่ปรากฏให้เห็นผ่านคำว่า “เจ้าอาเซียน” ในภาษาไทย หรือแม้แต่คำว่า “ราชา เอเชีย เต็งการา” (Raja Asia Tenggara) ในภาษาอินโดนีเซียที่มีความหมายว่า “ราชาแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้” ทั้งสองคำเป็นคำที่นักข่าวทั้งในประเทศไทยและอินโดนีเซียต่างนิยมใช้เขียนลงในการรายงานข่าวกีฬาตามหนังสือพิมพ์หรือตามเว็บไซต์ต่างๆ เมื่อมีการแข่งขันกีฬาระหว่างประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ความขัดแย้งระหว่างชาวพื้นเมืองและชาวจีนมีสาเหตุจากสภาพความแตกต่างทางเศรษฐกิจตั้งแต่ในสมัยอาณานิคมอินเดียตะวันออกของเนเธอร์แลนด์ และเมื่อเนเธอร์แลนด์พ่ายแพ้ให้แก่กองทัพญี่ปุ่นในช่วงต้น ค.ศ. 1942 ชาวจีนได้เข้าทำร้ายร่างกายและทำลายที่อยู่อาศัย รวมถึงธุรกิจของชาวจีนเป็นจำนวนมาก ส่งผลให้ชาวจีนบางส่วนต้องยอมบริจาคเงินแก่กองทัพญี่ปุ่นเพื่อปกป้องธุรกิจของตนเองจากชาวพื้นเมือง ซึ่งกองทัพญี่ปุ่นให้การคุ้มครองแก่ชาวจีนโพ้นทะเลผู้ที่ไม่ทำที่ต่อต้านตนเองเป็นอย่างดี เนื่องจากกองทัพญี่ปุ่นในชวานั้นให้ความสำคัญกับชาวจีนโพ้นทะเลในฐานะเป็นกลุ่มคนที่มีความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจและการเมืองการปกครองของตนเองในเกาะชวา ส่งผลให้ชาวจีนผู้ที่ไม่แสดงเจตนาภยธรรมต่อต้านตนเองร่วมกิจกรรมในสังคมและสามารถก่อตั้งองค์กรและเปิดโรงเรียนสำหรับชาวจีนได้อย่างถูกกฎหมาย เช่น สมาคมการค้าจีน (Chung Hua Shang Wu Hui) สมาคมชาวจีนโพ้นทะเล (Hua Ch'iao Chung Hui หรือ Kakyo Sokai) หรือโรงเรียนเอกชนจีน (Kakyo Shiritsu Gakko Saikai no Ken) เป็นต้น อย่างไรก็ตามสมาคมเหล่านี้ต้องได้รับการควบคุมจากกฎระเบียบอย่างเคร่งครัด⁴⁰

ดังนั้น ก็เป็นไปได้ที่จะเป็นช่องทางหนึ่งที่สามารถสร้างความกลมเกลียวและลดความขัดแย้งในหมู่ชาวพื้นเมืองและชาวจีน ประเด็นดังกล่าว สมาคมกีฬาอินโดนีเซียและขบวนการสามเอ (Gerakan Tiga

⁴⁰ อ่านรายละเอียดเพิ่มเติมใน Shigeru Sato, *War, Nationalism and Peasants: Java Under the Japanese Occupation 1942-1945*, 40-42. และ Peter Post, William H. Frederick, Iris Heidebrink and Shigeru Sato, *The Encyclopedia of Indonesia in the Pacific War: in Cooperation with the Netherlands Institute for War Documentation*, 524, 331-2.

A) ร่วมกันจัดการประชุมที่กรุงจาการ์ตาเมื่อวันที่ 15 กรกฎาคม ค.ศ. 1942 โดยรวบรวมตัวแทนชาวอินโดนีเซีย ชาวจีน และรวมถึงชาวอาหรับ เข้าประชุมสอบถามความเป็นไปได้ในการจัดการแข่งขันกีฬาในชวา การประชุมสะท้อนให้เห็นถึงความพยายามรวมกลุ่มคนเหล่านี้ให้หันมาปฏิบัติกิจกรรมร่วมกัน⁴¹ ซึ่งการแข่งขันฟุตบอลรายการเปอร์ซิจาจัดเป็นกรณีตัวอย่างที่ดีสำหรับอธิบายให้เห็นการสร้างควมสามัคคีในกลุ่มคนเหล่านี้ผ่านฟุตบอลที่สะท้อนออกมาจากทีมและนักกีฬาที่เข้าร่วมการแข่งขัน รายการดังกล่าว โดยเปอร์ซิจาเป็นการแข่งขันฟุตบอลในรูปแบบเก็บคะแนนจากการพบกันทั้งหมด ของ 13 ทีม ได้แก่ อันดาลาส (Andalas) บาตา (Bata) H.B.S. (Hoogere Burger School) จงหัว (Chung Hwa หรือ Tionghoa) เซอเตีย (Setia) นาอูลี (Nauli) บินตัง ติมูร์ (Bintang-Timur) การ์ดูดา (Garuda) อัลฟูตูวะฮ์ (Alfoetoewah) สเตอร์ (Ster) เซอเตียกี (Setiaki) มาเอซา (Maesa) และ M.O.S. ที่เริ่มแข่งขันกันตั้งแต่มิถุนายน ค.ศ. 1942 เป็นต้นมา⁴²

ทีมที่เข้าร่วมการแข่งขันเปอร์ซิจาทั้ง 13 ทีมเหล่านี้ ต่างเป็นทีมตัวแทนนักกีฬาจากสมาคม โรงเรียน รวมถึงธุรกิจและกิจการต่างๆ ของคนหลากหลายกลุ่ม ตัวอย่างเช่น บาตา (Bata) เป็นทีมฟุตบอลของธุรกิจโรงงานอุตสาหกรรมผลิตรองเท้ารายใหญ่ในเกาะชวาตั้งแต่สมัยอาณานิคมที่มีชาวจีนโพ้นทะเลเป็นเจ้าของกิจการ⁴³ โดยบาตาเป็นทีมที่

⁴¹ NIOD, "Membentoeuk Olympic Comite Olah Raga," *Pandji Poes-taka* (July 25, 1942): 24.

⁴² NIOD, "Pemilihan Kelas Persidja Selesai," *Asia Raya* (May 8, 1943): 4.

⁴³ Shigeru Sato, *War, Nationalism and Peasants: Java under the Japanese Occupation 1942-1945*, 40-1.

ให้นักฟุตบอลชาวพื้นเมืองและชาวจีนผสมผสานกัน เช่น นักกีฬาชาวพื้นเมืองที่มีชื่อเสียงอย่างมากในช่วงเวลานั้นสามคน ได้แก่อะบิดิน (Abidin)⁴⁴ มักมูล (Makmul หรือ Mahmud ในบางฉบับ) และรุสลัน (Ruslan) ร่วมกับกับนักฟุตบอลชาวจีนโพ้นทะเลอย่าง กวีซุ่ย เจียง (Kwee Soei Thiang) ซึ่งนักฟุตบอลเหล่านี้เป็นนักฟุตบอลที่มีชื่อเสียงมาตั้งแต่ช่วงทศวรรษ 1930⁴⁵ จงหัวเป็นอีกทีมฟุตบอลของชาวจีนที่รวมตัวกันหลังก่อตั้งสมาคมจีนโพ้นทะเลขึ้นเมื่อวันที่ 19 พฤษภาคม ค.ศ. 1942 และเป็นทีมที่ใช้ นักฟุตบอลชาวจีนโพ้นทะเลลงสนามแทบทั้งหมด นำโดย ยอดกองหน้าและกองกลางชาวจีนโพ้นทะเลอย่าง เต็ก เอ็ง (Tek Eng) และ โทนี เหวิน (Tony Wen) ตามลำดับ⁴⁶ ขณะเดียวกัน ทีมฟุตบอลบางทีมนั้นก่อตั้งมาจากชาวพื้นเมือง ตัวอย่างเช่น อัลฟูดุวะฮ์ เป็นทีมฟุตบอลของชาวพื้นเมืองอยู่อาศัยบริเวณมัสยิดอัล ฟูดุวะฮ์ทางตอนใต้ของจาการ์ตาที่ในสมัยอาณานิคมอินเดียตะวันออกของเนเธอร์แลนด์ รวมตัวกันเตะฟุตบอลในชุมชนใกล้มัสยิดแห่งนี้⁴⁷ รวมไปถึงทีมของชาว

⁴⁴ กองหน้าผู้ที่ได้รับการขนานนามว่าเป็นตำนานของสโมสรฟุตบอลเปอร์ซิจา จาการ์ตา (Persidja Jakarta) ในปัจจุบัน

⁴⁵ Arief Natakusumah, *Drama itu Bernama Sepak Bola* (Elex Media Komputindo: 2008), 82-3; NIOD, "Persidja," *Pandji Poestaka* (August 1, 1942): 29.

⁴⁶ Peter Post, William H. Frederick, Iris Heidebrink and Shigeru Sato, *The Encyclopedia of Indonesia in the Pacific War: in Cooperation with the Netherlands Institute for War Documentation*, 524; Arief Natakusumah, *Drama itu Bernama Sepak Bola*, 82.

⁴⁷ Shodiq Ramadhan, *Ponpes BSC Al Futuwwah Cipete Utara: Berawal dari Main Bola*, 2015, Available from: <http://www.suara-islam.com/read/index/14823/Ponpes-BSC-Al-Futuwwah-Cipete-Utara--Berawal-dari-Main-Bola> (Accessed October 10, 2016)

พื้นเมืองบางทีมที่หลงเหลืออยู่จากสมัยอาณานิคมเข้าร่วมแข่งขันช่วงสงครามมหาเอเชียบูรพา อันได้แก่สเตอร์ทีมที่มีชื่อเสียงมาตั้งแต่ในช่วงปลายทศวรรษ 1930⁴⁸ H.B.S. (Hoogere Burger School) ทีมฟุตบอลอันโด่งดังที่ตั้งชื่อตามโรงเรียนตะวันตกครึ่งสมัยรัฐบาลอาณานิคม โดย H.B.S. ยังคงเป็นทีมที่แข็งแกร่งที่สามารถยิงประตูคู่แข่งได้เป็นจำนวนมากในช่วงสงครามมหาเอเชียบูรพาแม้ไร้ชื่อนักกีฬาชาวตะวันตกตัวอย่างเช่นในนิตยสาร *Pandji Poestaka* ฉบับวันที่ 25 กรกฎาคม ค.ศ. 1942 ได้รายงานผลการแข่งขันฟุตบอลระหว่างทีม H.B.S. พบกับ อัลฟูดุวะฮ์ ซึ่งนิตยสารฉบับดังกล่าวรายงานว่าทีม H.B.S. สามารถเอาชนะไปด้วยผลการแข่งขัน 5-2 จากการประสานงานที่ยอดเยี่ยมของ ออสการ์ (Oscar) ร่วมกับนักฟุตบอลชาวพื้นเมืองผู้มีชื่อเสียงในทีมอีกสองคนอย่าง มัตดอนเกอร์ (Matdonker) กับแซงเกอร์ (Sanger)⁴⁹

ยิ่งไปกว่านั้นช่วงสงครามมหาเอเชียบูรพาทางสมาคมฟุตบอลได้จัดการแข่งขันฟุตบอลระหว่างเมืองขึ้นหลากหลายรายการ ดังเช่นการแข่งขันในรายการสัปดาห์กีฬาอินโดนีเซีย ที่ส่งผลให้แต่ละเมืองต้องรวบรวมนักฟุตบอลชุดที่ดีที่สุดลงแข่งขันเพื่อคว้าชัยชนะให้กับตนเอง ตัวอย่างเช่น *Pandji Poestaka* รายงานว่า สโมสรฟุตบอลอินโดนีเซียแห่งจากรัตนาได้จัดการแข่งขันนัดพิเศษขึ้นในวันที่ 11 สิงหาคม ค.ศ. 1942 เพื่อคัดเลือกนักฟุตบอลเป็นตัวแทนลงแข่งขันกับเมืองอื่นในเดือนกันยายน โดยปรากฏชื่อของนักกีฬาที่มีชื่อเสียงมากมาย อาทิ ออสการ์ และโยฮัน (Djohan) สองนักเตะจากทีม H.B.S. อะบิตินกับรุสลัน สองนักเตะที่มบาทา ติตาเลย์ (Titaley) กองกลางจากทีมบินตัง ติมอร์ รวม

⁴⁸ Karel Stokkermans, *Dutch East Indies - Football History*.

⁴⁹ NIOD, "Persidja," *Pandji Poestaka* (July 25, 1942): 30.

ถึงนักเตะชาวจีนอย่าง เต็ก เอ็ง กับ โทนี่ เหวินได้รับการคัดเลือกให้เป็นส่วนหนึ่งของทีมที่เป็นตัวแทนของชาวจาการ์ตา⁵⁰

อาจกล่าวได้ว่าการจัดการแข่งขันฟุตบอลประสบความสำเร็จในการลดความขัดแย้งระหว่างชาวพื้นเมืองกับชาวจีนโพ้นทะเลได้ดีในระดับหนึ่ง เนื่องจากไม่พบหลักฐานการรายงานเหตุทะเลาะวิวาทที่มีต้นเหตุมาจากเกมการแข่งขัน แม้ว่าการแข่งขันในบางเกมนั้นเป็นการแข่งขันกันระหว่างทีมของชาวพื้นเมืองกับชาวจีนก็ตาม ซึ่งสาเหตุดังกล่าวเอง นอกเหนือว่าอาจเกิดจากปัจจัยการควบคุมความปลอดภัยที่เข้มงวดของกองทัพญี่ปุ่นเองแล้ว ยังอาจเกิดจากปัจจัยที่ฟุตบอลเป็นเกมกีฬาที่แข่งขันกันในสนาม และลักษณะของแต่ละทีมยังมีการผสมผสานกับระหว่างผู้เล่นที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ที่ทุกคนต่างมุ่งมั่นเพื่อคว้าชัยชนะในการแข่งขันแต่ละเกม เนื่องจากฟุตบอลเป็นกีฬาที่ต้องแข่งขันเป็นทีมด้วยการใช้ผู้เล่นทั้งหมด 11 คนลงสนาม ซึ่งยังไม่รวมถึงผู้เล่นตัวสำรอง แตกต่างกับกีฬาชนิดอื่นที่ใช้จำนวนผู้เล่นที่น้อยกว่า

⁵⁰ NIOD, "Persidja," *Pandji Poestaka* (1 August 1942): 29, "Sepak Raga," *Pandji Poestaka* (September 12, 1942): 12, "Pertandingan Sepak Raga," *Asia Raya* (July 6, 1943): 2.

5. 2-3-5: บุกแหลก ด้วยแผนการเล่นยอดนิยม

เมื่อแต่ละทีมต้องการคว้าชัยชนะ สิ่งที่มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าการจัดตัวผู้เล่นชุดที่ดีที่สุดลงสนามนั้นคือ การจัดระบบแผนการเล่นเพื่อให้สามารถใช้ผู้เล่นในสนามทั้ง 11 คนอย่างเกิดประโยชน์ที่สุด ด้วยเหตุนี้ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันเราจึงเห็นแต่ละทีมนิยมใช้แผนการเล่น (formation) ที่แตกต่างกันออกไป อาทิ แผนการเล่นทั่วไปในโลกฟุตบอลยุคปัจจุบันอย่าง 4-4-2, 4-3-3, 4-5-1, 3-4-3, 3-5-2, หรือ 4-2-3-1 อย่างไรก็ตาม แผนการเล่นของเกมฟุตบอลนั้นมีการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยอยู่ตลอดเวลาซึ่งแตกต่างกับฟุตบอลในยุคปัจจุบันที่หันมาให้ความสำคัญกับเกมป้องกันเพื่อไม่ให้ทีมของตนเองเสียประตูกันมากขึ้น โดยในอดีตตั้งแต่ช่วงปลายคริสต์วรรษที่ 19 ฟุตบอลมีลักษณะการเล่นที่ให้ความสำคัญกับการยิงประตูฝ่ายตรงข้ามเหนือสิ่งอื่นใด จึงส่งผลให้ผู้เล่นมักวิ่งรุกกันไปข้างหน้าคล้ายกับกีฬารักบี้ ดังที่ปรากฏในแผนการเล่น 1-1-8 และ 1-2-7 กระทั่งในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 ในสังคมฟุตบอลอังกฤษและสกอตแลนด์จึงเริ่มคิดค้นแผนการเล่นที่ชักกองยืนในสนาม 2 คนเพื่อเน้นความสมดุลในเกมรุกและรับมากขึ้นในขณะนั้น และได้นำมาสู่การใช้แผนการเล่น 2-3-5 หรือที่รู้จักกันในชื่อแผนพีระมิด (Classical Pyramid)⁵¹

2-3-5 หรือ พีระมิดจัดเป็นแผนการเล่นที่ให้ความสำคัญกับความสมดุลกันระหว่างเกมบุกและเกมป้องกันมากที่สุด เนื่องจากระบบนี้ลด

⁵¹ นิพนธ์ กิติกุล, *หลักการการเล่นฟุตบอลสมัยใหม่* (กรุงเทพฯ: พัทธอักษร, 2525), 25.

ผู้เล่นเกมรุกให้เหลือเพียง 5 คน และเพิ่มผู้เล่นตำแหน่งฮาล์ฟกลาง (Centerhalf)⁵² เพื่อคอยทำหน้าที่ช่วยเกมบุกในขณะที่ทีมได้ครองบอล ในทางตรงกันข้ามเมื่อทีมตกเป็นฝ่ายป้องกัน ฮาล์ฟกลางจะมีหน้าที่ไล่บอลตรงกลางสนามและลดช่องว่างในเกมบุก เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เล่นตำแหน่งฟูลแบ็ค (Fullback) 2 คนที่ยืนอยู่ด้านหลังสามารถตัดบอลและใช้กับดักล้ำหน้าได้อย่างมีประสิทธิภาพ 2-3-5 กลายเป็นระบบการเล่นที่แพร่ขยายตัวในวัฒนธรรมฟุตบอลตั้งแต่ช่วงทศวรรษ 1920 เป็นต้นมา เนื่องจากทีมที่นิยมใช้แผนนี้ในแรกเริ่มที่คิดค้นแผนขึ้นมาอย่างทีมชาติอังกฤษสามารถเอาชนะคู่แข่งได้เป็นจำนวนมาก และยังเป็นแผนการเล่นที่ทีมชาติอุรุกวัยใช้แล้วประสบความสำเร็จอย่างมากในปลายทศวรรษ 1920 จนสามารถตำแหน่งชนะเลิศในรายการกีฬาโอลิมปิก (Olympic Games) สองสมัยซ้อนเมื่อ ค.ศ. 1924 กับ 1928 อีกทั้งยังคว้าตำแหน่งชนะเลิศในการแข่งขันฟุตบอลโลก (FIFA World Cup) ได้สำเร็จเมื่อ ค.ศ. 1930⁵³ ความสำเร็จดังกล่าว ส่งผลให้แผนการเล่นปรีรามิดมีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมฟุตบอลทั่วโลก และปรากฏในเกาชาวจนถึงทศวรรษ 1940 โดยตามหน้าหนังสือพิมพ์มักมีการรายงานผลและการวิเคราะห์เกมการแข่งขันก่อนที่เกมจะเริ่มต้นขึ้นในหลากหลาย

⁵² ฮาล์ฟกลาง (Center half) นั้นไม่ใช่ตำแหน่งกองหลังตัวกลาง (Center back) เหมือนที่เข้าใจกันในปัจจุบัน เนื่องจากฮาล์ฟกลางต้องยืนตำแหน่งที่สูงกว่ากองหลังตัวกลาง แต่ถึงกระนั้น ผู้เล่นในตำแหน่งนี้มีหน้าที่แตกต่างกับกองกลาง (Midfelder) ในปัจจุบันเช่นกัน เนื่องจากต้องทำหน้าที่ในเกมรับมากกว่าเกมรุก จนในเวลาต่อมาตำแหน่งนี้จึงถูกถอดมาเป็นตำแหน่งกองหลังตัวกลาง (Center back) เหมือนในปัจจุบัน แล้วขยับฟูลแบ็ค (Full back) ทั้งสองข้างไปยืนบริเวณเส้นข้างเพื่อป้องกันการโจมตีจากปีก (Winger) ของฝั่งตรงข้ามได้มากยิ่งขึ้น

⁵³ อ่านรายละเอียดเพิ่มเติมใน นิพนธ์ กิติกุล, *หลักการเล่นฟุตบอลสมัยใหม่*, 25-27.

Pasangan A.

Makmoel (Bata)
Kwee Soei Tjiang Roeslan
(Bata) (Bata)
A. Titaley Tony Wen Mardja
(B. Timoer) (C.H.) (H.B.S.)
Iskandar Sanger Leander Abidin Waas
(Ster) (H.B.S.) (Bata) (Bata) (B.T.)

○

Lamoh T. Eng Pattiwael Oscar K. K. Lie
(Bata) (C.H.) (B.T.) (H.B.S.) (C.H.)
Boesoe A. Djohan Soeprapto
(Bata) (H.B.S.) (Garoeda)
Tjong Lip A. Gani
(C.H.) (Andalas)
Huliselaan (B.T.)

Pasangan B.

รูปที่ 5 แผนการเล่นของทีมเปอร์ซิจาเอและบีที่สะท้อนถึงความหลากหลายทางเชื้อชาติของนักฟุตบอลในจาการ์ตา และเป็นตัวอย่างหนึ่งที่แสดงถึงความนิยมของแผนการเล่น 2-3-5 (ปิรามิด) ในทศวรรษ 1940
ที่มา: NIOD, "Persidja," *Pandji Poestaka* (August 1, 1942): 29.

แผนการเล่น 2-3-5 ได้ส่งผลให้เกมแข่งขันฟุตบอลในชาวแต่ละเกมมักเป็นการเล่นฟุตบอลเกมบุกและยิงประตูกันเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะทีมที่มีผู้เล่นเกมรุกที่มีความสามารถ ดังตัวอย่างเช่นการแข่งขันฟุตบอลรายการเปอริซิจาฤดูกลาง 1942-1943 ทีมบินตัง ติมอร์สามารถยิงประตูคู่ต่อสู้ได้ถึง 67 ประตูและเสียเพียง 16 ประตูจากการลงสนามทั้งหมด 13 นัด เฉลี่ยยิงประตูต่อนัดอยู่ที่ 5 ประตูขณะที่ทีมดังอื่นๆ อย่าง จงหัวและ H.B.S. มีสถิติยิงประตูและเสียประตูอยู่ที่ 52-20 และ 54-34 ตามลำดับ ในทางตรงกันข้าม ทีม M.O.S. ยิงได้เพียง 7 ประตู และเสียถึง 63 ประตูจากผลงานร้อนแรงดังกล่าวส่งผลให้บินตัง ติมอร์สามารถคว้าแชมป์รายการเปอริซิจารี่ในฤดูกาลนั้นด้วยสถิติชนะ 12 นัด และแพ้เพียง 1 นัด มีทั้งหมด 22 คะแนนขณะที่ทีม M.O.S. รั้งอันดับสุดท้ายด้วยสถิติแพรววดทั้ง 12 นัด⁵⁴ ซึ่งกฎการนับแต้มสากลในขณะนั้นแตกต่างกับกฎกติกาการนับแต้มในปัจจุบันที่กำหนดไว้ว่าทีมชนะจะได้ 2 คะแนน เสมอ 1 คะแนน และผู้แพ้ไม่ได้คะแนน ก่อนที่ตั้งแต่ ค.ศ. 1981 เป็นต้นมา สหพันธ์ฟุตบอลนานาชาติจึงเปลี่ยนแปลงกฎกติกาให้ทีมชนะได้ 3 คะแนน และใช้มาจนถึงปัจจุบัน ดังนั้นจากการให้ความสำคัญกับเกมรุกมากกว่าเกมรับของแผนดังกล่าวได้ส่งผลให้การแข่งขันฟุตบอลช่วงเวลานั้นยิงประตูกันเป็นจำนวนมาก และความนิยมของแผนการเล่น 2-3-5 ที่ปรากฏในวงการฟุตบอลชาวใต้สะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมฟุตบอลที่ได้แพร่ขยายตัวออกไปทั่วโลกไม่เว้นแต่วงการฟุตบอลในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ดังที่ปรากฏในเกาะชวา⁵⁵

⁵⁴ NIOD, "Pemilihan Kelas Persidja Selesai," *Asia Raya* (May 8, 1943): 4.

⁵⁵ แม้ว่าในช่วงปลายทศวรรษ 1930 เริ่มเกิดกระแสของการผลิตแผนการเล่นที่หันมาให้ความสำคัญกับการใช้กองหลังมากขึ้น ตัวอย่างเช่น แผนการเล่น

6. ข้างรับสนามและนอกสนาม:

แฟนฟุตบอลสนามฟุตบอล และผลิตภัณฑ์กีฬา

นอกเหนือไปจากการอธิบายมิติประวัติศาสตร์ฟุตบอลในส่วนของ การส่งเสริมของรัฐบาลกองทัพญี่ปุ่น และวัฒนธรรมการแข่งขันใน สนามฟุตบอลแล้ว สิ่งที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งต่อการศึกษาด้านประวัติศาสตร์ กีฬา คือการศึกษาเกี่ยวกับกระแสตอบรับของประชาชนที่มีต่อกีฬาใน ช่วงเวลานั้น เนื่องจากสามารถทำให้เห็นถึงความนิยมและความแพร่ หลายในหมู่ประชาชนในแต่ละยุคสมัย โดยประชาชนในชวาที่หลากหลาย เชื้อชาติในนั้นยังคงร่วมเข้าชมเกมการแข่งขันฟุตบอลแต่ละนัด เหมือนในยุคสมัยอาณานิคมจากการที่ฟุตบอลเป็นกีฬาที่ได้รับความนิยม ในหมู่ประชาชนและยังคงได้รับการผลักดันจากกองทัพญี่ปุ่นต่อไป⁵⁶ อย่างไรก็ตามการแข่งขันฟุตบอลในแต่ละนัดมักมีผู้ชมไม่เท่ากัน

3-2-2-3 หรือ 3-4-3 จากทีมอาร์เซนอล (Arsenal) ในอังกฤษ รวมถึงแผน 1-3-2-4 นำโดยทีมชาติสวีตเซอร์แลนด์ที่หันมาให้ใช้ผู้เล่นตำแหน่งกองหลังตัวสุดท้าย (ตัวกวาด – Sweeper) เพื่อป้องกันการบุกของฝั่งตรงข้าม จนในเวลาต่อมาได้รับการ พัฒนาเป็นชื่อดังอย่าง คาเตนัชโช (Catenaccio) แผน 1-4-3-2 ของทีมชาติอิตาลี ในทศวรรษ 1950 แต่แผนการเล่นต่างๆ ที่กล่าวมาเหล่านี้ยังไม่ปรากฏตามหลักฐานในชวาช่วงสงครามมหาเอเชียบูรพาแต่อย่างไร

⁵⁶ การเข้าชมเกมการแข่งขันฟุตบอลของประชาชนหลากหลายเชื้อชาติใน เกาะชวานั้นปรากฏในบันทึกของอู๋จีเย๊ะ ชาวจีนโพ้นทะเลผู้อยู่อาศัยในชวาช่วง อาณานิคมอินเดียตะวันออกของเนเธอร์แลนด์ ก่อนที่จะเดินทางออกจากชวาไป ยังประเทศไทยในช่วงสงครามมหาเอเชียบูรพาด้วยปัจจัยเรื่องของความปลอดภัย ของในชีวิตของตนเอง อู๋จีเย๊ะได้กล่าวถึง การจำหน่ายตั๋วเข้าชมฟุตบอลในช่วง ทศวรรษ 1920 ว่ามีการแบ่งจำหน่ายตั๋วหนึ่งในราคาและพื้นที่ที่แตกต่างกันออกไป โดยรัฐบาลอินเดียตะวันออกของเนเธอร์แลนด์กำหนดให้ตั๋วหนึ่งเป็นตั๋วของชาวตะวันตกในราคา 50 เซ็นต์ ขณะที่ตั๋วอื่นราคา 20 เซ็นต์ เป็นพื้นที่สำหรับชนชั้นกลางที่ หมายถึงชาวจีนและชาวพื้นเมืองบางกลุ่ม และตั๋วอื่นราคา 10 เซ็นต์ที่มีราคาถูก

ขึ้นอยู่กับหลากหลายปัจจัย ปัจจัยหนึ่งได้แก่ ทีมที่ลงแข่งขัน โดยหากเป็นทีมที่มีชื่อเสียงมักมีผู้ชมเป็นจำนวนมาก ตัวอย่างเช่น ในการแข่งขันฟุตบอลรายการสัปดาห์กีฬาอินโดนีเซียที่เป็นการแข่งขันกันระหว่างตัวแทนนักกีฬาผู้มีความสามารถของแต่ละเมืองใหญ่ในชวานั้นมีผู้ชมเยอะราวสามพันถึงเจ็ดพันคน โดยเฉพาะเกมรอบรองชนะเลิศระหว่างตัวแทนทีมยอกยาคาตาร์พบกับตัวแทนทีมสุรabaya ที่มีจำนวนผู้ชมจำนวนมากถึงเจ็ดพันคน ณ สนามกีฬาแกมบิร (Gambir) ในเมืองจาการ์ตา และการแข่งขันนัดดังกล่าวก็สร้างความสนุกสนานให้แก่ผู้ชมอย่างมาก เมื่อยอกยาคาตาร์เป็นฝ่ายออกนำไปก่อน 5-1 แต่ตัวแทนจากสุรabaya สามารถไล่ตีเสมอ 5-5 ได้สำเร็จด้วยการยิง 4 ประตูรวดในช่วงสิบนาทีสุดท้าย ส่งผลให้เกมดังกล่าวตัดสินกันด้วยการยิงจุดโทษ ซึ่งทำดีที่สุดทีมยอกยาคาตาร์เข้ารอบไปหลังชนะการยิงลูกจุดโทษไป 2-3 และเป็นแชมป์ในรายการนี้ไปในที่สุด⁵⁷

แกมบิรจัดเป็นสนามกีฬาที่สามารถรองรับผู้ชมได้จำนวนมากในขณะนั้น แม้ว่าจะมีอัฒจันทร์ผู้ชมเพียงด้านเดียว แต่ผู้ชมสามารถเข้าชมการแข่งขันในสนามแข่งได้จากการยืนล้อมรอบสนาม โดยหนังสือพิมพ์ *Asia Raya* ฉบับวันที่ 28 ตุลาคม ค.ศ. 1943 ระบุว่าเกมการแข่งขันระหว่างนักพิเศษระหว่างทีมรวมดารานักฟุตบอลเปอริซิจาร์ในเดือนนั้นว่ามีประชาชนเข้าชมล้นสนามถึงหมื่นคน ซึ่งถือว่าจำนวน

กว่าครึ่งหนึ่งนั้นเป็นพื้นที่ของชาวพื้นเมืองซึ่งในบางครั้งชนชั้นกลางโดยเฉพาะชาวจีนปลอมตัวเป็นชาวพื้นเมือง เช่น แต่งตัวเป็นคนมุสลิมเพื่อประหยัดค่าเข้าชม (อ่านรายละเอียดเพิ่มเติมใน คู่อีเยยะ, 60 ปีพื้นทะเล, 91-92.) อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนยังไม่สามารถค้นพบหลักฐานเกี่ยวกับราคาตั๋วเข้าชมการแข่งขันฟุตบอลช่วงสงครามมหาเอเชียบูรพาได้ในขณะที่เขียนบทความชิ้นนี้

⁵⁷ NIOD, "Sepak Raga," *Pandji Poestaka* (September 12, 1942): 16.

เยอะมากหากเทียบกับอัตราความจุของสนามในช่วงเวลานั้นที่แตกต่างกับปัจจุบัน⁵⁸ ขณะเดียวกัน หากพิจารณาจากการรายงานผลการแข่งขันฟุตบอลนัดประจำสัปดาห์แล้วพบว่าปกติจะมีผู้ชมเข้าสนามชมเกมราวหนึ่งพันถึงสามพันคนแตกต่างกันออกไปในแต่ละสัปดาห์โดยจำนวนผู้เข้าชมกลุ่มนี้มักเป็นกลุ่มคนที่เข้าชมการแข่งขันด้วยความสมัครใจมากกว่าการถูกเกณฑ์เข้าชมตามงานเทศกาลต่างๆ⁵⁹

อีกปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อการเข้าชมของแฟนฟุตบอลชวาที่มีจำนวนมาก คือ ความจุกับมาตรฐานของสนามกีฬา ดังนั้นเพื่อตอบสนองความต้องการชมเกมการแข่งขันฟุตบอลและเพื่อเพิ่มโอกาสในการเล่นและทำให้ประชาชนหันมาสนใจกีฬา กองทัพอู๋ปุ่นจึงมีคำสั่งให้ปรับปรุงซ่อมแซมสนามกีฬาฟุตบอลสำคัญอย่างสนามกีฬากัมปี้รีนจากการ์ตา สนามกีฬาศรีเวดารีไนโซโล สนามกีฬาเตกัลเลกา (Tegallega) ในบันดุง สนามกีฬาตัมบักซารี (Tambaksari) ในสุราบายา และสนามกรีโดโซโน (Kridosono) ในยอกยาคาร์ตา⁶⁰ โดยเฉพาะสนามกีฬาศรีเวดารีทางกองทัพอู๋ปุ่นยอมใช้งบประมาณกว่า 22,000 ถึง 23,000 กิลเดอร์สำหรับปรับปรุงสนามสนามกีฬาแห่งนี้ตั้งแต่วันที่ 30 เมษายน

⁵⁸ NIOD, "Penoeetop Pertandingan Sepak Bola Besar," *Asia Raya* (October 28, 1943): 3.

⁵⁹ การรายงานจำนวนผู้เข้าชมเหล่านี้มักปรากฏอยู่ตามการรายงานผลการแข่งขันกีฬาในหนังสือพิมพ์ โดยจำนวนผู้เข้าชมเหล่านี้อาจคลาดเคลื่อนและอาจไม่ตรงกับความเป็นจริง เนื่องจากข่าวสารส่วนมากมักให้ความสำคัญกับการรายงานผลการแข่งขันกีฬามากกว่าการกล่าวถึงจำนวนผู้เข้าชมอย่างชัดเจน

⁶⁰ NIOD, "Memperbaiki Stadion Kridosono," *Tjahaja* (29 December 1942): 3, "Tjiamis," *Pewarta Peniagaan* (January 7, 1943): 2, "Garoe: Akan Membikin Stadion," *Tjahaja* (January 11, 1943): 4.

รูปที่ 6 บรรยายภาพผู้เข้าชมการแข่งขันฟุตบอลกว่าพันคน
ณ สนามกีฬาภิรมย์ในจาการ์ตา
ที่มา: NIOD, "Koesoedahan Sepak Bola Besar," *Asia Raya*
(October 27, 1943): 2.

ค.ศ. 1943 ท่ามกลางสภาพปัญหาสภาวะเศรษฐกิจตกต่ำในหมู่เกาะอินโดนีเซีย โดยเริ่มจากการขุดดินในสนามหญ้าเพื่อทำการขยายสนามเพื่อให้แฟนบอลสามารถเข้าชมการแข่งขันได้อย่างเพียงพอและเพื่อเพิ่มพื้นที่ปฏิบัติการต่างๆ⁶¹ ยิ่งไปกว่านั้น กองทัพญี่ปุ่นได้ให้ความสำคัญกับการสร้างและปรับปรุงสนามกีฬาในชวาเพื่อประชาชนให้มีสถานที่เล่นกีฬาและออกกำลังกาย เนื่องจากบางพื้นที่ในเกาะชวายังขาดพื้นที่ในการปฏิบัติการดังกล่าวทั้งในตามชุมชนและสถานศึกษา⁶² แนวทางดังกล่าวนี้ปรากฏตั้งแต่เดือนธันวาคม ค.ศ. 1942 เป็นต้นมา ตัวอย่างเช่น กองทัพญี่ปุ่นดำเนินการสร้างสนามกีฬาและสถานที่ออกกำลังกายที่เมืองโบกอร์ (Bogor)⁶³ รวมถึงสร้างสนามกีฬาในเจยามิส (Ciamis) และการ์ุต (Garut) ช่วงต้นปี ค.ศ. 1943 พร้อมกับสร้างสนามกีฬาติดาร์ (Tidar Oendodjo) ในเมืองมาเกอลัง (Magelang) ในช่วงเดือนมกราคม ค.ศ. 1943 และเปิดใช้อย่างเป็นทางการในช่วงในช่วงต้นเดือนมีนาคมในปีนั้น⁶⁴

⁶¹ NIOD, "Solo Mendapat Stadion," *Asia Raya* (April 28, 1943): 2, "Stadion," *Asia Raya* (3 May 1943): 3. "Perloesan Stadion Solo," *Pembangunan* (August 5, 1943): 4.

⁶² Ibid.

⁶³ NIOD, "Stadion di Bogor," *Tjahaja* (December 21, 1942): 4.

⁶⁴ สนามกีฬาแห่งนี้ได้รับงบประมาณในการก่อสร้างราว 5,600 กิลเดอร์ และก่อสร้างโดยการเกณฑ์แรงงานจากเยาวชนในพื้นที่ที่มีอายุอยู่ในระหว่าง 18-25 ปี อ้างอิงจาก NIOD, "Stadion oentook Kota Temanggoeng," *Tjahaja* (December 14, 1942): 4, "Stadion di Magelang Selesai Boelan Maart," *Pewarta Peniagaan* (January 18, 1943): 2, "Magelang: Pemboekaan Opisil Gelanggang Baroe," *Asia Raya* (April 10, 1943): 3, "Disekitar Pembikinan Stadion," *Tjahaja* (May 22, 1943): 2.

อย่างไรก็ตาม สนามกีฬาที่สร้างขึ้นใหม่ในช่วงสงครามมหาเอเชียบูรพาอาจไม่ได้เป็นสนามกีฬาที่มีขนาดใหญ่ที่สามารถรองรับแฟนฟุตบอลได้ทุกคน และสนามบางแห่งอาจมีจุดประสงค์การก่อสร้างเพื่อเพิ่มพื้นที่เล่นกีฬาและการออกกำลังกายให้กับชุมชนที่ปราศจากพื้นที่เล่นกีฬาเสียมากกว่า แต่ประชาชนในชววจำนวนมากยังสามารถติดตามการแข่งขันฟุตบอลได้ผ่านการรายงานผลการแข่งขันกีฬาตามหน้าหนังสือพิมพ์และนิตยสาร สิ่งพิมพ์เหล่านี้ตีพิมพ์ผลการแข่งขันฟุตบอลหลังจากการแข่งขันเสร็จสิ้นลงภายใน 1-3 วันและยิ่งไปกว่านั้นตามหน้าสุดท้ายหนังสือพิมพ์บางฉบับพบว่ามิใช่โฆษณาประชาสัมพันธ์จำหน่ายอุปกรณ์กีฬา⁶⁵

ตัวอย่างโฆษณาจำหน่ายอุปกรณ์กีฬาที่พบตามหนังสือพิมพ์รายวันได้แก่ อุปกรณ์กีฬารองาน “Aga Sports” ในจากรัตนา รวมไปถึงโฆษณาจำหน่ายเครื่องแต่งกายกีฬายี่ห้อ “Tremola” และร้าน “Blima” ในยอกยาคารัตนา⁶⁶ โดยร้านอุปกรณ์กีฬา Aga Sports ได้ประชาสัมพันธ์จำหน่ายลูกฟุตบอลที่มีหลายรุ่นหลายราคาลงในหนังสือพิมพ์ *Asia Raya* ช่วงปลาย ค.ศ. 1943 โดยระบุราคาลูกฟุตบอลหนังเบอร์ 5 (ขนาดลูกฟุตบอลมาตรฐาน) รุ่นสำหรับใช้แข่งขันไว้ 2 ราคา ได้แก่ 14.50 กับ 12.50 กิลเดออร์ ขณะระบุราคาลูกฟุตบอลฟีกซ์คอมไว้ 3

⁶⁵ ช่วงเวลาดังกล่าวพื้นที่โฆษณาหน้าสุดท้ายของหนังสือพิมพ์ทุกฉบับ คือ ส่วนที่สำนักพิมพ์จำหน่ายให้แก่กลุ่มธุรกิจและกิจการร้านค้า เพื่อใช้สำหรับประชาสัมพันธ์ร้านค้าหรือผลิตภัณฑ์ของตนเอง ซึ่งมีทั้งเสื้อผ้า อาหารกระป๋อง เครื่องดื่ม ยาปฏิชีวนะ สมุนไพร และรวมไปถึงอุปกรณ์กีฬา

⁶⁶ NIOD, *Tjahaja* (August 7, 1942): 2, *Asia Raya* (24 October 1943): 2, (October 23, 1943): 4, *Soeara M.I.A.I.: Madjallah Islam/Madjlis Islam* (November 1, 1943): 58.

ราคา ได้แก่ 10.50, 9.50 กิลเดอ์กับ 3.50 กิลเดอ์และประชาสัมพันธน์
จำหน่ายลูกฟุตบอลยี่ห้อที่มีราคาสูงที่สุดอยู่ 2 ราคา ได้แก่ 3.50 และ
1.50 กิลเดอ์⁶⁷

ข้อมูลดังกล่าว นอกเหนือไปจากการทำให้ทราบถึงราคาอุปกรณ์
กีฬาในขณะนั้นแล้ว โฆษณาจำหน่ายลูกฟุตบอลของ Aga Sport ยัง
แสดงให้เห็นว่า โอกาสในการเล่นฟุตบอลของประชาชนชวานั้นไม่ได้
จำกัดอยู่เพียงแค่ง่ายในการแข่งขันฟุตบอลในสนามตามรายการที่
กองทัพญี่ปุ่นจัดขึ้นเท่านั้น แต่ยังเป็นหนึ่งในกิจกรรมที่ประชาชนทุก
ระดับสามารถออกกำลังกายเพื่อความสนุกสนานและความผ่อนคลาย
ในยามว่างช่วงสงครามมหาเอเซียบูรพาอกสนามแข่งขันได้เล่นกัน
เนื่องจากโฆษณานี้แสดงให้เห็นถึงความเป็นไปได้ในการซื้อลูกบอลเป็น
เพื่อใช้สำหรับเล่นตามชุมชนของตนเอง ซึ่งไม่ได้จำกัดอยู่เพียงแค่งุ่ม
คนที่มีฐานะเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงผู้มีรายได้น้อยที่ยังสามารถซื้อลูก
ฟุตบอลยี่ห้อมาเล่นเป็นกิจกรรมผ่อนคลายและสร้างความสนุกสนานให้
แก่ครอบครัวหรือชุมชนของตนยิ่งไปกว่านั้น โฆษณาจำหน่ายสินค้ากีฬา
เหล่านี้ยังสะท้อนถึงลักษณะอุปกรณ์กีฬาที่ใช้สำหรับการเรียนการสอน
วิชาพลศึกษาตามสถานศึกษาแต่ละแห่งภายในช่วงสงครามมหาเอเซีย
บูรพาซึ่งกองทัพญี่ปุ่นมีมติให้แต่ละโรงเรียนมีการฝึกสอนกีฬาและให้
ความสำคัญกับวิทยาศาสตร์การกีฬาตั้งแต่ ค.ศ. 1942 และหลักสูตร
การเรียนการสอนตั้งแต่เดือนเมษายน ค.ศ. 1943 เป็นต้นมา ภายใต้การ

⁶⁷ นอกเหนือไปจากลูกฟุตบอลแล้ว ในโฆษณาดังกล่าวยังมีประชาสัมพันธน์
จำหน่ายลูกบาสเก็ตบอลเบอร์ 7 ทั้งรุ่นสำหรับใช้ในการแข่งขัน รุ่นฝึกซ้อม และรวม
ถึงลูกบาสเก็ตบอลยี่ห้อ อ้างอิงจาก NIOD, AGA SPORTS, *Asia Raya* (Novem-
ber 24, 1943): 2.

BRAGA SPORTS
 Pasar Besar 2 -- Djakarta -- Tpl. 537
BOLA TENDAANG LENGKAP No. 3
 (VOETBALL).
 Truinen / 8.50 -- / 9.50 -- / 10.50
 Competitie -- / 12.50 -- / 14.50
BASKET BALL No. 7 LENGKAP.
 Truinen / 15.50
 Competitie / 12.50
 Competitie / 17.50
BANDALAM BOLA (BLETTER)
 Nomor 5
 Kant Hrotah / 1.50
 Kant Maling / 2.50
 Hatoe bidjaja
 Nomor 7
 Kant Hrotah / 2.50 Setoe bidjaja
 Kant Maling / 2.50
 Dan lain-lain Alat Olah Raga
 Gantok Telo-oko harga ISTIMEWA.
 Aloran Bonbonre complete ditentah
 sipembeli. Tidak ceaklah surat ma-
 sjuarat berarti membongang tempo
 yang berharga. Alorok pesenan,
 kami akan kirim dengan sama 1943.

Ada sedia!
**SHORTS,
 PANTALON**
 dan
**KEMEDJA
 OLAH-RAGA**
 (Sportshemd.)
*Polongan ditangoeng
 menjenangkan!*
Harganja ditangoeng panes!

— ■ —
„Tremala“
 BRAGA No. 48 A.
 M 2122

HARGA ISTIMEWA BENTENG TOKO²
 TUKANGAN (Horus) / Kg. 1 1/2 Kg. 3 Kg
 / 2.50 / 3.50 / 4.50
 PELAKSIH BEM / Kg. 3 Kg. 500 Kg
 / 2.50 / 3.50 / 4.50

LEMBING (Gantok)
 BAKSOK KAJIFE
 / 2.50 / 3.50 / 4.50 / 5.50
 PENDEKAR, KAJIFE
 (Kant) Bana / 1.50
 BOLA KAJIFE
 / 1.50 / 2.50 / 3.50 / 4.50
 DAN LAIN-LAIN ALAT
 OLAH RAGA.

AGA SHOKAI
Specialist of Cloth Goods
 P. BAROE 2 - TEL. 557 DJAKARTA

รูปที่ 7: โฆษณาร้านจำหน่ายอุปกรณ์กีฬา
 ตามหน้าหนังสือพิมพ์ที่จำหน่ายในเกาะชวา
 ที่มา: NIOD, *Tjahaja* (7 August 1942): 2, *Asia Raya*
 (24 November 1943): 2, (December 25, 1943): 2.

ดำเนินงานโดยหน่วยงานการศึกษาเยาวชน (Badan Pendidikan Pemoeda) เพื่อเสริมสร้างทักษะและความสามารถด้านการออกกำลังกาย มารยาท และความสามัคคีให้แก่เยาวชนตามสถานศึกษาต่างๆ⁶⁸

7. บทสรุป

ฟุตบอลเป็นกีฬาชนิดหนึ่งที่ได้รับคามนิยมทั่วเกาะชวาในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมา หลังจากวัฒนธรรมลูกหนังขยายอิทธิพลไปทั่วโลกจากระบอบอาณานิคมของชาวตะวันตก และเมื่อเข้าสู่ช่วงสงครามมหาเอเซียบูรพา ฟุตบอลยังคงเป็นกิจกรรมที่ได้รับความนิยมในชวาต่อไป จากการที่กองทัพญี่ปุ่นยังคงให้ความสำคัญกับฟุตบอลในชวาอยู่เมื่อตนเองเข้าปกครองเกาะชวาแทนที่รัฐบาลอาณานิคมอินเดียนตะวันออกของเนเธอร์แลนด์ เนื่องจากเป็นกีฬาที่สร้างความแข็งแกร่ง ความสามัคคี และความสนุกสนานให้ประชาชนท่ามกลางสถานการณ์สู้รบรอบหมู่เกาะอินโดนีเซีย กองทัพญี่ปุ่นมอบหมายให้องค์กรกีฬาทั้งจากองค์กรกีฬาที่จัดตั้งโดยชาวพื้นเมืองตั้งแต่สมัยอาณานิคมและองค์กรที่จัดตั้งขึ้นโดยกองทัพญี่ปุ่นเองนั้นจัดการแข่งขันฟุตบอลขึ้นในชวา

⁶⁸ NIOD, "Pentingkah Olah Raga Goena Kebesaran Noesa dan Bangsa?," *Tjahaja* (August 17, 1942): 4, "Badan Pendidikan Pemoeda di Djakarta Sjoee," *Asia Raya* (April 10, 1943): 2.

การจัดการแข่งขันฟุตบอลช่วงสงครามมหาเอเชียบูรพาสะท้อนให้เห็นถึงสังคมและวัฒนธรรมลูกหนังในฐานะเป็นกิจกรรมที่แสดงให้เห็นถึงการอยู่ร่วมกันของประชาชนในสังคมพหุวัฒนธรรมในชวา โดยเฉพาะทีมฟุตบอลและนักกีฬาที่มีความผสมผสานกันระหว่างกลุ่มคนและเชื้อชาติ โดยเฉพาะระหว่างชาวพื้นเมืองและชาวจีนโพ้นทะเลที่มีความขัดแย้งกันตั้งแต่สมัยอาณานิคม ซึ่งกีฬายังคงเป็นกิจกรรมที่ลดความตึงเครียดระหว่างชาวพื้นเมืองและชาวจีนโพ้นทะเลที่ยังคงปรากฏความขัดแย้งให้เห็นต่อมาหลังจากสงครามมหาเอเชียบูรพาสิ้นสุดลง ดังตัวอย่างที่ปรากฏในบทความของคอลิน บราวน์ (Colin Brown) ชื่อว่า *Playing the Game: Ethnicity and Politics in Indonesian Badminton* บราวน์อธิบายสถานะของนักกีฬาแบดมินตันชาวอินโดนีเซียเชื้อสายจีนนั้นมักได้รับการยอมรับและเสียดสีสนับสนุนจากชาวพื้นเมืองในฐานะวีรบุรุษและตัวแทนของชาติหากลงแข่งขันแบดมินตันรายการต่างๆ แต่ในทางตรงกันข้าม คนเหล่านี้กลับต้องประสบปัญหาถูกกีดกันผลประโยชน์ในสังคมอินโดนีเซียที่นิยมให้ความสำคัญกับคนพื้นเมือง⁶⁹ ซึ่งเท่ากับว่า กองทัพญี่ปุ่นไม่ได้มุ่งเพียงแต่เรื่องกิจสงครามหรือการกอบโกยผลประโยชน์จากชาวพื้นเมืองเท่านั้น แต่จัดกิจกรรมเพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนมีโอกาสผ่อนคลาย สนุกสนาน และลดความตึงเครียดในหมู่ประชาชนผ่านการจัดการแข่งขันกีฬาฟุตบอล

ขณะเดียวกัน การแข่งขันฟุตบอลที่ปรากฏในชวาช่วงสงครามมหาเอเชียบูรพายังสะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมฟุตบอลในช่วงเวลานั้นที่ได้รับอิทธิพลและเชื่อมโยงกับโลกภายนอกซึ่งสิ่งเหล่านี้ได้ปรากฏออก

⁶⁹ ดู Colin Brown, "Playing the Game: Ethnicity and Politics in Indonesian Badminton," in *Indonesia* 81 (April 2006): 71-93.

มาตามรายงานผ่านทางหนังสือพิมพ์และนิตยสาร ทั้งในส่วนของความแพร่หลายของแผนพีรามิดหรือ 2-3-5 ในโลกฟุตบอลที่ส่งอิทธิพลมาถึงเกาะชวาทั้งแต่สมัยอาณานิคมและยังคงเป็นที่นิยมในช่วงสงครามมหาเอเชียบูรพา นอกจากนี้ยังปรากฏบรรยากาศของประชาชนที่เป็นแฟนฟุตบอลทั้งในและนอกสนามที่สะท้อนออกมาจากการเข้าชมเกมการแข่งขันฟุตบอล รวมถึงโฆษณาจำหน่ายอุปกรณ์กีฬาที่แสดงออกถึงความสนใจไปได้ในการเล่นฟุตบอลตามสถานศึกษาและหมู่บ้านในยามว่าง

การศึกษาประวัติศาสตร์อินโดนีเซียในช่วงสงครามมหาเอเชียบูรพา ยังคงมีประเด็นให้ศึกษาอยู่พอสมควร โดยยังปรากฏปัญหาและช่องว่างดังที่ปรากฏให้เห็นเหมือนดังประวัติศาสตร์ฟุตบอล น่าสนใจว่านอกเหนือไปจากฟุตบอลแล้วกีฬาชนิดอื่นๆ อย่างเทนนิส กรีฑา หรือ แบดมินตันนั้นจะได้รับการผลักดันในแนวทางเดียวกันกับกีฬาฟุตบอลหรือไม่ เนื่องจากกีฬาเหล่านี้มีความเหมือนและแตกต่างกันในรายละเอียดบางประการ ตัวอย่างเช่น กีฬาทั้งสามชนิดที่กล่าวมานี้เป็นกีฬายอดนิยมในหมู่ประชาชนทั้งเพศชายและหญิง โดยกรีฑานั้นมักเป็นกีฬาที่นิยมแข่งขันกันในกลุ่มเยาวชนและแข่งขันกันหลากหลายรายการทั้งในระดับสถานศึกษาและนักกีฬาอาชีพ ในขณะที่แบดมินตันกับเทนนิสนั้นเป็นกีฬาที่ได้รับความนิยมในหมู่ชาวจีนโพ้นทะเล ซึ่งประเด็นเหล่านี้หากได้รับการศึกษาอย่างเป็นรูปเป็นร่างแล้วอาจสามารถเพิ่มมิติและความเข้าใจในประวัติศาสตร์กีฬาช่วงสงครามมหาเอเชียบูรพาได้ไม่มากนัก และจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาด้านประวัติศาสตร์กีฬาที่อาจไม่ได้จำกัดเพียงแค่อินโดนีเซียเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงการศึกษากีฬาในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในภายภาคหน้า

บรรณานุกรม

หนังสือพิมพ์และนิตยสาร

ช่วงสงครามมหาเอเชียบูรพา

NIOD. *Asia Raya*. (23 July 1942-7 September 1945) Jakarta.

_____. *Djawa Baroe*. (1 January 1943-1 August 1945). Jakarta.

_____. *Soeara M.I.A.I.: Madjallah Islam/Madjlis Islam* (1 November 1943). Jakarta.

_____. *Pandji Poestaka*. (25 April 1942-15 March 1945). Jakarta.

_____. *Pembangoen*. (8 July 1943-31 December 1943). Jakarta.

_____. *Soeara Asia*. (2 June 1942-13 September 1945). Soerabaja.

_____. *Tjahaja*. (8 June 1942-5 September 1945). Bandung.

หนังสือภาษาไทย

นิพนธ์ กิติกุล. *หลักการเล่นฟุตบอลสมัยใหม่*. กรุงเทพฯ: พิกัดอักษร, 2525.

อู๋เจี๋ยเยะ. *60 ปีโพ้นทะเล*. กรุงเทพฯ: โพลสตาร์บุ๊กส์, 2553.

หนังสือภาษาอังกฤษ

Bangun, Hendry Ch. *Wajah Bangsa dalam Olahraga: 100 Tahun Berita Olahraga Indonesia*. Jakarta: Pustaka Spirit & Intimedia, 2007

Cho, Younghan. *Football in Asia: History, Culture, and Business*. Abingdon, OX: Routledge, 2014.

Guttmann, Allen and Lee Thompson. *Japanese Sport: A History*. Honolulu: University of Hawaii Press, 2001.

Kahin, George McTurnan. *Nationalism and Revolution in Indonesia*. Ithaca. New York: Cornell University Press, 1952.

Kratoska, Paul H. *Asian Labor in Wartime Japanese Empire*. Singapore University Press, 2006.

Lebra, Joyce C. *Japanese-Trained Armies in Southeast Asia: Independence and Volunteer Forces in World War II*. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 2010.

Mechikoff, Robert A and Estes, Steven G. *A History and Philosophy of Sport and Physical Education: from Ancient Civilizations to the Modern World*. Boston: McGraw Hill, 2002.

Pope, S.W. and Nauright, John. *Routledge Companion to Sport History*. London: Routledge, 2010.

Post, Peter. Frederick, William H. and Sato, Shigeru. *The Encyclopedia of Indonesia in the Pacific War: in Cooperation with the Netherlands Institute for War Documentation*. Leiden; Boston: Brill, 2010.

Sato, Shigeru. *War, Nationalism and Peasants: Java Under the Japanese Occupation 1942-1945*. Armonk, New York: M.E. Sharpe, 1994.

บทความ

Brown, Colin. "Playing the Game: Ethnicity and Politics in Indonesian Badminton." *Indonesia* 81 (April 2006): 71-93.

Colombijn, Freek. "The Politics of Indonesian Football." *Archipel* 59 (2000): 171-199.

วิทยานิพนธ์

กษิตศ วงษ์ลิขิตธรรม. "รัฐกับนโยบายส่งเสริมกีฬาในหมู่เกาะอินโดนีเซีย ระหว่างสงครามมหาเอเชียบูรพาและสงครามต่อสู้เพื่อเอกราช ในช่วง ค.ศ. 1942-1949." วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ สาขาวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2558.

เว็บไซต์

Fédération Internationale de Football Association. *DUTCH EAST INDIES*. n.d. 2015, October 25 (<http://www.fifa.com/world-cup/archive/france1938/teams/team=44031/matches.html>; <http://www.fifa.com/worldcup/archive/france1938/teams/team=44031/players.html>).

Japan Football Association. *History of JFA*. 2016, August 9 (<http://www.jfa.or.jp/eng/history/>).

Stokkermans, Karel. *Dutch East Indies - Football History*. 2012. 2015, November 11 (<http://www.rsssf.com/tables/i/indiech-amp.html>).

วารสาร
ประวัติศาสตร์
ธรรมศาสตร์

THE THAMMASAT

**JOURNAL
OF
HISTORY**

เอกภาพทางเชื้อชาติ และแนวทางการสร้างชาติ
มาเลเซียของตงกูอับดุล ราห์มาน ค.ศ. 1951-1957
Racial Harmony and Tunku Abdul Rahman's
Approach to Malaysian Nation-Building,
1951-1957*

สุรศักดิ์ สาระจิตร์
Surasak Sarachit

นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาประวัติศาสตร์
ภาควิชาประวัติศาสตร์ ปรัชญา และวรรณคดีอังกฤษ
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
E-mail: Kakyuu_Surasak@live.com

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง แนวคิดการสร้างชาติมาเลเซียของ
ตงกูอับดุล ราห์มาน ค.ศ. 1951-1990 ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากทุนวิจัยมหาบัณฑิต สกว.
ด้านมนุษยศาสตร์-สังคมศาสตร์ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2559 กลุ่มหัวข้อวิจัย: อัตลักษณ์
และการสร้างความเป็นรัฐสมัยใหม่ในเอเชียในศตวรรษที่ 19-20: คนเอเชียในบังคับต่าง
ชาติในสังคมไทย ตงกูอับดุล ราห์มาน ดร.อัมเบตการ์

บทคัดย่อ

ความขัดแย้งทางเชื้อชาติระหว่างชาวมลายู จีน และอินเดียในมลายา* เป็นหนึ่งในผลกระทบทางประวัติศาสตร์จากลัทธิอาณานิคมของอังกฤษและญี่ปุ่น ก่อนที่มลายาจะได้รับเอกราช รัฐบาลอังกฤษต้องการเห็นเอกภาพทางเชื้อชาติเกิดขึ้นในประเทศ ตงกูอับดุล ราห์มาน (1908-1990) นายกรัฐมนตรีคนแรกของมาเลเซีย ได้สร้างความร่วมมือกับกลุ่มผู้นำทั้งสามเชื้อชาติภายในสหพรรค (Alliance Party) ซึ่งประกอบไปด้วยพรรคอัมโน (the United Malays National Organization - UMNO) พรรคเอ็มซีเอ (Malaysian Chinese Association) และพรรคเอ็มไอซี (Malaysian Indian Congress) ตงกูอับดุล ราห์มานมองว่าความร่วมมือเช่นนี้เป็นก้าวแรกที่แก้ไขความขัดแย้งระหว่างเชื้อชาติ หลังจากมลายาได้รับเอกราชไปแล้ว บทความนี้มีจุดประสงค์ที่จะหาคำตอบว่า ก่อนที่มลายาจะได้รับเอกราช ตงกูอับดุล ราห์มานสร้างชาติมลายาอย่างไร และมีแนวคิดอย่างไรต่อการสร้างความเป็นเอกภาพทางเชื้อชาติระหว่างชาวมลายู จีน และอินเดีย

* ในบทความนี้ การใช้คำว่า “มลายู” จะหมายถึง “เชื้อชาติ” ของคนพื้นเมืองที่เป็นชาวมลายู ส่วนคำว่า “มลายา” จะหมายถึง “ชาติ” มลายา หรือประเทศสหพันธรัฐมลายา ซึ่งเป็นชื่อเดิมของประเทศมาเลเซีย อ้างอิงจาก ราชบัณฑิตยสถาน, *สารานุกรมประวัติศาสตร์สากลสมัยใหม่เอเชียเล่ม 1 อักษร A-B ฉบับราชบัณฑิตยสถาน* (กรุงเทพฯ: เพื่อนพิมพ์, 2539), อ้างจากคำ “อับดุล ราห์มาน, ตงกู,” 23-29.

จากการศึกษาพบว่าก่อนที่สหพรรคจะก่อตั้ง ตนกูอับดุล ราห์มาน ต้องการมอบสิทธิและผลประโยชน์ให้แก่คนเชื้อชาติมลายูเท่านั้น ซึ่งแสดงให้เห็นว่ามลายาเป็นชาติของชาวมลายู อย่างไรก็ตามหลังจากที่สหพรรคก่อตั้งแล้ว บทบาทของตนกูอับดุล ราห์มานได้เปลี่ยนเป็นผู้นำที่สามารถไกล่เกลี่ยผลประโยชน์ให้กับคนทุกๆ เชื้อชาติได้ บทบาทดังกล่าวนี้เห็นได้จากแนวคิดที่เขามองว่าการรวมตัวแบบชุมชนนิยมระหว่างพรรคอัมโน เอ็มซีเอ และเอ็มไอซีจะได้รับความนิยมจากประชาชนเป็นจำนวนมาก และสามารถทำให้อังกฤษประกาศเอกราชแก่มลายาได้ การศึกษาในหัวข้อนี้จึงมีประโยชน์ต่อการทำความเข้าใจว่า ในขณะที่ความขัดแย้งทางเชื้อชาติยังคงดำรงอยู่ในมลายา ตนกูอับดุล ราห์มานจะสามารถสร้างความเป็นเอกภาพทางเชื้อชาติได้จริงหรือไม่ หลังจากที่มีมลายาได้รับเอกราชไปแล้วใน ค.ศ. 1957

คำสำคัญ: ตนกูอับดุล ราห์มาน, การสร้างชาติมาเลเซีย, มาเลเซีย

Abstract

Racial conflicts among Malays, Chinese, and Indian people in Malaya were one of historical outcome of British and Japanese colonialism. Before Malaya gained independence, the British government demanded racial harmony in the country. Tunku Abdul Rahman (1908-1990), the first Prime Minister of Malaysia, brought up leaders of three races into the Alliance party. These leaders were from the United Malays National Organization (UMNO); Malaysian Chinese Association (MCA); and Malaysian Indian Congress (MIC). He thought that this gathering would be the first step to resolve racial conflicts after Malayan independence. This article examines how Tunku Abdul Rahman created a Malayan nation and what Tunku Abdul Rahman thought about building racial harmony among Malays, Chinese, and Indians before independence.

This study finds that before establishing the Alliance Party, Tunku Abdul Rahman had demanded that rights and benefits be granted only to Malay people, which showed Malaya as the nation of the Malay race. After establishing the Alliance Party, Tunku Abdul Rahman's role was transformed to leader offering rights and benefits to all races. By promoting inter-communalism among the UMNO, MCA, and MIC, the Alliance could gain support from a more diverse population and persuade the British government to proclaim independence. These findings may be helpful in understanding whether Tunku Abdul Rahman could actually build harmony while racial conflicts still remain?

Keywords: Tunku Abdul Rahman, Malaysian nation-building, Malaysia

1. บทนำ

ตนกูอัปดุล ราห์มานเป็นนายกรัฐมนตรีคนแรกของสหพันธ์มลายา (หรือมาเลเซียใน ค.ศ. 1963) บทบาททางการเมืองของเขาเริ่มต้นเมื่อเขาเป็นหัวหน้าพรรคอัมโนใน ค.ศ. 1951 และตั้งแต่ ค.ศ. 1952-1957 เขาได้เป็นผู้นำที่พยายามประสานผลประโยชน์ระหว่างชาวมลายู จีน และอินเดีย เพื่อให้รัฐบาลอังกฤษเห็นว่าประชาชนในมลายาสามารถอยู่ร่วมกันได้ แม้ว่าการสร้างชาติของตนกูอัปดุล ราห์มานและสหพรรคจะถูกทำลายจากรัฐบาลอังกฤษ และกลุ่มพรรคการเมืองที่ไม่ได้อยู่ในสหพรรค แต่การรวมตัวกันทางเชื้อชาตินี้กลับเป็นที่ยอมรับของผู้คนจำนวนมาก ซึ่งสหพรรคสามารถชนะการเลือกตั้งตั้งแต่ ค.ศ. 1952-1955 โดยตลอด การศึกษาถึงเอกภาพทางเชื้อชาติ และแนวทางการสร้างชาติมาเลเซียของตนกูอัปดุล ราห์มาน ค.ศ. 1951-1957 จะอธิบายให้เห็นถึง แนวคิดของเขาต่อการประสานผลประโยชน์ร่วมกับผู้นำเชื้อชาติอื่นๆ ในสหพรรค ผ่านบริบทการเมืองมาเลเซียในช่วงเวลา ค.ศ. 1951-1957

2. ประวัติของตนกูอัปดุล ราห์มาน

ตนกูอัปดุล ราห์มานเกิดวันที่ 8 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1903 ในอลอร์สตาร์ (Alor Star) ซึ่งเป็นเมืองหลวงของรัฐเกดะห์ บิดาของเขาคือ “สุลต่านอับดุล ฮามิด” (Sultan Abdul Hamid) และมารดาคือ “มาเจ๊ะ เมนเจลารา” (Mache Menjelara) ซึ่งเป็นชาวสยาม ก่อนอายุ 10 ขวบ

ตนกูอัปดุล ราห์มานเรียนหนังสือในโอลด์สตาร์ และย้ายไปเรียนที่โรงเรียนเทพศิรินทร์ใน ค.ศ. 1913 แต่ต้องกลับมาเรียนที่ “ป็นังฟรีสกูล” (Penang Free School) ใน ค.ศ. 1916 เมื่อตนกูอัปดุล ราห์มานเรียนจบ เขาได้ศึกษาต่อด้านกฎหมายและประวัติศาสตร์ที่วิทยาลัยเซนต์แคทเธอรีน (St. Catherine's College) แห่งมหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ (Cambridge) จนจบการศึกษาใน ค.ศ. 1925 ตนกูอัปดุล ราห์มานตั้งใจที่จะเรียนให้จบเนติบัณฑิต แต่ไม่ประสบผลสำเร็จ เขาจึงกลับมาอยู่ที่รัฐเกดะห์ และตั้งใจที่จะรับราชการแทนระหว่าง ค.ศ. 1931-1945 เขาได้รับราชการในตำแหน่งเจ้าหน้าที่บริหารของรัฐเกดะห์ตามที่ต่างๆ ได้แก่ เมืองคูลิม (Kulim) เมืองกัวลานะรัง (Kuala Nerang) เกาะลังกาวิ (Langawi) และสุโงปัดตานี (Sungei Patani)

เมื่อญี่ปุ่นได้บุกเข้ามาที่มลายาในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ตนกูอัปดุล ราห์มานยังคงทำหน้าที่เป็นเจ้าหน้าที่บริหารของรัฐเกดะห์ อีกทั้งยังต้องทำงานด้านสวัสดิการเพื่อช่วยเหลือผู้ที่ถูกเกณฑ์มาทำงานสร้างทางรถไฟสายมรณะในสยามอีกเช่นกัน แม้ว่าหลังสงครามยุติ คอมมิวนิสต์ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวจีนจะสร้างความเสียหายให้กับมลายาและชาวมลายูเป็นอย่างมาก แต่สถานการณ์ที่ทำให้ตนกูอัปดุล ราห์มานรู้สึกตึงเครียดกว่าคือ เขาไม่สามารถขัดขวางการลงนามของสุลต่านเพื่อมอบอำนาจอธิปไตยแห่งรัฐเกดะห์ให้กับรัฐบาลอังกฤษ ซึ่งเป็นผลให้ใน ค.ศ. 1946 รัฐบาลอังกฤษสามารถใช้ “สหภาพมลายู” (Malayan Union) ปกครองมลายาได้ ตนกูอัปดุล ราห์มานตัดสินใจเดินทางไปอังกฤษใน ค.ศ. 1946 เพื่อสอบเนติบัณฑิตให้ผ่าน เมื่อเขาเรียนจบและกลับมาที่มลายาใน ค.ศ. 1949 เขาได้เป็นหัวหน้าพรรคอัมโนสาขารัฐเกดะห์

เมื่อดาโต๊ะ ออนน์ บิน จาฟาร์ (Dato Onn bin Ja'afar) ลาออกจากตำแหน่งหัวหน้าพรรคอัมโน ตนกูอับดุล ราห์มานได้รับเชิญให้รับตำแหน่งเป็นหัวหน้าพรรค ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นให้เขาเข้าสู่การเมืองอย่างจริงจังตั้งแต่ ค.ศ. 1951 เป็นต้นมา ในเวลาต่อมา ตนกูอับดุล ราห์มาน ได้เป็นผู้นำของสหพรรค ซึ่งเป็นการรวมตัวของพรรคอัมโน พรรคเอ็มซีเอที่เป็นตัวแทนของชาวจีน และพรรคเอ็มไอซีที่เป็นตัวแทนของชาวอินเดีย และเมื่อสหพรรคชนะการเลือกตั้งใน ค.ศ. 1955 เขาได้ทำหน้าที่เป็นผู้ประสานผลประโยชน์ระหว่างเชื้อชาติ และประกาศเอกราชให้กับมลายาใน ค.ศ. 1957 ตนกูอับดุล ราห์มานเป็นผู้นำของประเทศจนถึง ค.ศ. 1970 หลังจากทีลาออกจากตำแหน่ง ตนกูอับดุล ราห์มานได้เป็นเลขาธิการในองค์การประชุมกลุ่มประเทศมุสลิมหรือโอไอซี (Organization of Islamic Conference-OIC) ที่เมืองเจดดา และในเวลาต่อมา เขาได้เขียนบทความในหนังสือพิมพ์เดอะสตาร์ (The Star) เพื่อแสดงความคิดเห็นทางการเมืองในมาเลเซีย อีกทั้งยังเป็นผู้นำในองค์การเปอร์คิม (the Malayan Muslim Welfare Organization-PERKIM) อีกเช่นกัน ตนกูอับดุล ราห์มานถึงแก่อนิจกรรมในวันที่ 6 ธันวาคม ค.ศ. 1990 ที่กัวลาลัมเปอร์ขณะที่ยังอายุได้ 87 ปี

3. บริบทการเมืองมลายาและแนวคิดการสร้างชาติ มลายาของตงกูอับดุล ราห์มาน ค.ศ. 1951-1957

ความขัดแย้งระหว่างเชื้อชาติเป็นสิ่งที่ดำรงอยู่ในสังคมมลายามาอย่างยาวนาน อย่างไรก็ตามชัยชนะระหว่างพรรคอัมโนและเอ็มซีเอในการเลือกตั้ง ค.ศ. 1952 ได้แสดงให้เห็นว่าความร่วมมือระหว่างเชื้อชาติสามารถเกิดขึ้นได้ ด้วยบริบทการเมืองดังกล่าวนี้ทำให้ตงกูอับดุล ราห์มานพยายามสร้างความเป็นเอกภาพระหว่างเชื้อชาติอย่างไรก็ตามความเป็นเอกภาพกลับเป็นปัญหา เมื่อผู้นำชาวจีนและอินเดียต้องการปกป้องสิทธิและผลประโยชน์ของเชื้อชาติตนเอง ในขณะที่ผู้นำชาวมลายูต้องการสิทธิพิเศษมากกว่าคนเชื้อชาติอื่นๆ ดังนั้น ในฐานะที่ตงกูอับดุล ราห์มานเป็นผู้นำรัฐบาลของคนทั้งสามเชื้อชาติ เขาจะสร้างชาติด้วยวิธีไหนและมีแนวคิดอย่างไร เพื่อให้เอกภาพเกิดขึ้นได้ก่อนที่มลายาจะได้รับเอกราช

3.1 การร่วมมือแบบชุมชนนิยมระหว่างพรรคอัมโน และ เอ็มซีเอ และชัยชนะเหนือพรรคไอเอ็มพี (Independent of Malaya Party-IMP)

“ความเป็นชุมชนนิยม” (communalism) เกิดขึ้นในสังคมมลายาตั้งแต่รัฐบาลอังกฤษนำชาวจีนและชาวอินเดียเข้ามาอาศัยในมลายา ซึ่งเป็นผลให้มาเลเซียเป็นประเทศพหุสังคมที่ประกอบไปด้วยคนสามเชื้อชาติได้แก่ชาวมลายู จีน และอินเดีย การปกครองของรัฐบาลอังกฤษและญี่ปุ่นทำให้คนทั้งสามเชื้อชาติไม่สามารถรวมตัวกันได้ ซึ่งเป็นผลให้เกิดความแตกต่างระหว่างชาวมลายู จีน และอินเดียในด้านเศรษฐกิจและการศึกษา ความแตกต่างดังกล่าวทำให้คนทั้งสามเชื้อชาติสร้าง

อัตลักษณ์และนิยามของตนเอง ในขณะที่เดียวกันก็สร้างภาพลักษณ์ที่มีต่อคนเชื้อชาติอื่นเพื่อให้แตกต่างจากเชื้อชาติตนโดยทั่วไปชาวมลายูมองว่าตนเองเป็นมุสลิม ใช้ภาษามลายู ใช้ชีวิตเรียบง่าย ให้ความสำคัญกับครอบครัวและญาติพี่น้อง และนิยามว่าตนเองเป็น “ภุมิบุตร” หรือคนพื้นถิ่นที่เป็นเจ้าของมลายา ดังนั้นชาวมลายูจึงมองว่า เชื้อชาติตนมีสิทธิในด้านต่างๆ มากกว่าคนเชื้อชาติอื่นๆ และไม่นิยมชมชอบชาวจีนมากนัก เพราะเกรงว่าชาวจีนจะเข้ามามีอิทธิพลทางการเมืองและเศรษฐกิจเหนือชาวมลายู ในขณะเดียวกันชาวจีนมองว่าตนเองเป็นเชื้อชาติที่ใช้ภาษาจีน เป็นคนขยันขันแข็งรักความก้าวหน้าในชีวิต และมองว่าตนเป็นผู้ที่สร้างความเจริญรุ่งเรืองให้กับมลายา ซึ่งส่วนใหญ่ชาวจีนจะไม่นิยมชมชอบชาวมลายู เพราะมองว่าชาวมลายูรักสบายไม่ใส่ใจกับความก้าวหน้าในชีวิต และพึงพารัฐบาลอังกฤษเสมอมา¹ เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม พัฒนาการในประวัติศาสตร์ได้แสดงให้เห็นว่า อังกฤษพยายามทำลายความเป็นชุมชนนิยมโดยนำเอา “สหภาพมลายู” มาใช้ปกครองมลายาใน ค.ศ. 1946 ซึ่งสนับสนุนให้ชาวมลายู ชาวจีน และชาวอินเดียได้รับสัญชาติที่เหมือนกัน และมีสิทธิทางการเมืองเท่าเทียมกัน สหภาพมลายูได้สะท้อนให้เห็นแนวคิด “ความไม่เป็นชุมชนนิยม” (non-communalism) ในมลายา เพราะสหภาพมลายูต้องการให้เกิดความเป็น “เอกภาพ” ในสังคม โดยให้ชาวมลายู จีน และอินเดียมีสัญชาติเดียวกัน และไม่ยึดมั่นในเชื้อชาติของตนไม่ว่าจะเป็นเชื้อชาติมลายู จีน หรืออินเดีย²

¹ Milton Jacob Esman, *Administration and Development in Malaysia* (Ithaca, New York: Cornell University Press, 1972), 17-21.

² พัชรินทร์ สอนวิจิตรปัญญา, *นโยบายการศึกษากับการสร้างเอกภาพใน*

ผลลัพธ์ที่อังกฤษไม่ได้คาดคิดมาก่อนจึงเกิดขึ้น เมื่อความเป็นชุมชนนิยมของชาวมลายูเริ่มเปลี่ยนเป็น “การเมืองแบบชุมชนนิยม” เพราะชาวมลายูไม่พอใจที่เชื้อชาติตนในฐานะที่เป็นภุมินบุตรกำลังสูญเสียสิทธิทางการเมืองให้กับชาวจีนและชาวอินเดีย เพราะฉะนั้นชาวมลายูจึงรวมตัวกันภายใต้การนำของดาโต๊ะ ออห์น จนสามารถก่อตั้งพรรคอัมโนขึ้น จุดประสงค์ของการก่อตั้งคือ การต่อต้านสหภาพมลายูที่ให้สิทธิการเป็นพลเมืองแก่ชาวจีนและชาวอินเดีย การต่อต้านของพรรคอัมโนในกลายเป็นผลสำเร็จจนอังกฤษต้องยอมเจรจากับสุลต่านและตัวแทนจากพรรคอัมโนเพื่อร่าง “สหพันธ์มลายา” (Federation of Malaya) มาปกครองมลายาใน ค.ศ. 1948 และยกเลิกสหภาพมลายู สหพันธ์มลายาทำให้ชาวมลายูได้รับสิทธิพิเศษในการถือสัญชาติ ซึ่งเป็นผลให้คนที่มีเชื้อชาวมลายูได้รับสิทธิในการถือสัญชาติน้อยลง

อย่างไรก็ตามคนบางกลุ่มกลับไม่พอใจสหพันธ์มลายา และได้ก่อตั้งขึ้นเป็นกลุ่มเอเอ็มซีเจเอ-ปูเตอรา (All-Malaya Council of Joint Action-Center of People's Power หรือ AMCJA-PUTERA) ซึ่งเป็นการรวมกลุ่มระหว่างคนที่เป็นชาวมลายูและมีเชื้อชาวมลายู กลุ่มเอเอ็มซีเจเอ-ปูเตอราต้องการให้เกิดความเท่าเทียมในสังคมมลายา รักษาวัฒนธรรมของชาวมลายู และเรียกร้องให้มีการปกครองตนเองทันที แต่ข้อเรียกร้องดังกล่าวกลับไม่ได้ผล เพราะรัฐบาลอังกฤษไม่เห็นด้วย ซึ่งเป็นผลให้กลุ่มนี้ต้องสลายตัวในเวลาต่อมาอันเป็นผลให้ “พรรคเอ็มซีพี” (Malayan Communist Party – MCP) ซึ่งเป็นผู้ให้การสนับสนุนหลักในกลุ่มเอเอ็มซีเจเอ-ปูเตอรา ต้องยกเลิกการต่อสู้แบบสันติวิธี และเปลี่ยน

สังคมของประเทศมาเลเซีย (สารนิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2529), 35.

มาต่อต้านรัฐบาลอังกฤษในแบบกองโจรแทนตั้งแต่นั้น ค.ศ. 1948 เป็นต้นมา

ช่วงเวลาใกล้เคียงกันนี้ การเมืองแบบชุมชนนิยมของคนเชื้อชาติอื่น ๆ ยังไม่ชัดเจนมากเท่ากับการเมืองแบบชุมชนนิยมของชาวมลายูมากนัก แม้ว่าสหภาพมลายูจะมอบสิทธิการถือสัญชาติอย่างเท่าเทียมให้กับชาวจีนและชาวอินเดีย แต่คนจากทั้งสองเชื้อชาติกลับไม่สามารถรวมตัวอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อปกป้องสหภาพมลายูได้ ซึ่งเห็นได้จากกลุ่มสหพันธ์หอการค้าจีน (Chinese Chambers of Commerce) และพรรคเอ็มไอซีไม่สามารถปกป้องสหภาพมลายูเพื่อผลประโยชน์ของตนเองได้ อีกทั้งการก่อตั้งพรรคเอ็มซีเอใน ค.ศ. 1949 กลับเป็นไปเพื่อผลประโยชน์ด้านเศรษฐกิจของกลุ่มเชื้อชาติตน และทำงานร่วมกับรัฐบาลอังกฤษเพื่อให้ชาวจีนที่สนับสนุนพรรคเอ็มซีพี เข้าร่วมกับพรรคตน ซึ่งเป็นหนึ่งในมาตรการที่รัฐบาลอังกฤษพยายามแก้ไขปัญหากองโจรคอมมิวนิสต์ในมลายา³

ความเป็นชุมชนนิยมที่เข้มแข็งในกลุ่มผู้นำของชาวมลายูเป็นผลให้ผู้นำบางคนในพรรคเอ็มไอซีเริ่มมองว่าตนเองกลายเป็นผู้นำระดับชาติและมองสภาพปัญหาของมลายาขยายขอบเขตมากไปกว่าแค่ชุมชนของชาวมลายูเท่านั้น ความคิดดังกล่าวเกิดขึ้นกับดาโต๊ะ ออนันท์และกลุ่มผู้นำบางคนที่สนับสนุนเขา⁴ เพราะเมื่ออังกฤษประกาศภาวะฉุกเฉินต่อ

³ Raj Kumar Vasil, *Ethnic Politics in Malaysia* (New Delhi: Radiant, 1980), 75-81.

⁴ Chuleeporn Virunha, "Visions of Independence in Malaya: 1945-1955," (M.A. thesis, University of New South Wales, 1980), 96.; Vasil, *Ethnic Politics in Malaysia*, 68.

กองโจรคอมมิวนิสต์เมื่อ ค.ศ. 1948 ดาโต๊ะ ออนน์กล่าวว่าปัญหาความขัดแย้งระหว่างเชื้อชาติจะรุนแรงมากยิ่งขึ้น เขาจึงตัดสินใจที่จะแก้ปัญหาด้วยการรวมชาวมลายูและชาวจีนให้อยู่ในพรรคเดียวกัน ดังนั้น ดาโต๊ะ ออนน์จึงจัดให้มีการประชุม “คณะกรรมการประสานงานระหว่างชุมชน” หรือ “ซีแอลซี” (Communities Liaison Committee) ซึ่งประกอบไปด้วยผู้นำสำคัญๆ เช่น ดาโต๊ะ ออนน์ ตัน เซ็ง ลีอ็อค (Tan Cheng Lock) และข้าหลวงใหญ่มัลลาคอลัม แม็กโดนัลด์ (Malcolm McDonald)⁵ อย่างไรก็ตาม ข้อเสนอในซีแอลซีที่ต้องการให้สัญชาติกับคนที่มีเชื้อชาวมลายูกลับถูกคัดค้าน เพราะข้อเสนอดังกล่าวอาจนำไปสู่การลดสถานะพิเศษของชาวมลายูในที่สุด⁶ ดาโต๊ะ ออนน์เริ่มถูกวิจารณ์อย่างรุนแรง จนกระทั่งตัดสินใจลาออกจากพรรค ซึ่งเป็นสิ่งที่สภาประชุมสามัญของพรรคอัมโน (UMNO General Assembly) และชาวมลายูมิได้คาดคิดมาก่อน อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาว่า ดาโต๊ะ ออนน์ยังคงมีอิทธิพลอย่างมากต่อชาวมลายู และไม่มีผู้นำในพรรคคนใดได้รับความนิยมนักเท่าเขา ในที่สภาประชุมสามัญจึงตัดสินใจเลือกเขาเข้ามาเป็นหัวหน้าพรรคอีกครั้งหนึ่ง⁷

สถานะหัวหน้าพรรคอัมโนของดาโต๊ะ ออนน์ได้สิ้นสุดลงใน ค.ศ. 1951 เพราะเขาเริ่มวางโครงการเพื่อเอกราชของมลายาซึ่งชาวมลายูและพรรคอัมโนไม่สามารถยอมรับได้ เช่น การเปลี่ยนชื่อพรรคอัมโนจาก *United Malays National Organization* เป็น *United Malayan*

⁵ Ishak bin Tadin, “Dato Onn and Malay Nationalism, 1946-1951,” *Journal of Southeast Asian History* 1, no. 1 (1960), 71-72.

⁶ *Ibid.*, 74-75.

⁷ Vasil, *Ethnic Politics in Malaysia*, 70.

National Organization ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการเปิดกว้างเพื่อรับสมาชิกจากเชื้อชาติอื่นๆ อย่างเต็มรูปแบบ การรวมสิงคโปร์เข้าเป็นส่วนหนึ่งของมลายา และการเสนอให้สถานะพลเมืองกับคนที่มีเชื้อชาติตามทัศนคติของชาวมลายูส่วนใหญ่ ข้อเรียกร้องเหล่านี้ล้วนเป็นภัยต่อเชื้อชาติตนทั้งสิ้น เมื่อดาโต๊ะ ออนันท์กูวิจาร์นอย่างหนัก เขาจึงตัดสินใจลาออกจากพรรคในวันที่ 16 กันยายน ค.ศ. 1951 และได้ก่อตั้ง “พรรคไอเอ็มพี” ซึ่งมีแนวคิดที่สนับสนุนความไม่เป็นชุมชนนิยม การลาออกในครั้งนี้สมาชิกในพรรคอัมโนไม่ได้เรียกร้องให้เขากลับมาเป็นหัวหน้าพรรคอีกครั้ง

หลัง ค.ศ. 1950 พรรคอัมโนได้กลับมาสนับสนุนความเป็นชุมชนนิยมของชาวมลายูอย่างเต็มที่อีกครั้ง เมื่อตนกูอับดุล ราห์มานเข้ามาเป็นหัวหน้าพรรคในวันที่ 17 กันยายน ค.ศ. 1951 การลาออกของดาโต๊ะ ออนันท์ทำให้บรรยากาศภายในพรรคค่อนข้างแตกแยก ดังนั้นเมื่อตนกูอับดุล ราห์มานเข้ารับตำแหน่ง เขาต้องพยายามสร้างความเชื่อมั่นให้กับชาวมลายูและสมาชิกในพรรคว่า พรรคอัมโนยังคงทำงานเพื่อสร้างและส่งเสริมสิทธิพิเศษของชาวมลายู อีกทั้งชาวมลายูจะต้องเป็นเชื้อชาติที่กำหนดทิศทางของประเทศในการนำมลายาไปสู่เอกราช ซึ่งแสดงให้เห็นในสุนทรพจน์ครั้งแรกของเขาในฐานะหัวหน้าพรรคว่า “นี่คือประเทศของชาวมลายู และชาวมลายูควรได้รับสิทธิพิเศษนั้น... บางคนได้กล่าวว่าเอกราชควรเป็นของชาว “มลายัน” ใครคือชาวมลายัน ชาวมลายูต้องเป็นคนกำหนดว่ามลายันคือใคร”⁸ ยิ่งไปกว่านั้นความตั้งใจ

⁸ Harry Miller, *Prince and Premier a Biography of Tunku Abdul Rahman Putra Al-Haj* First Prime Minister of the Federation of Malaya (London: Harrap, 1959), 107.

ของตนกัอุบัคดูล ราห์มานที่ต้องการรักษาสิทธิพิเศษของชาวมลายูได้ แสดงให้เห็นว่า แนวคิดของเขาแตกต่างจากดาโต๊ะ ออนน์ซึ่งเห็นได้จาก ข้อความที่ตนกัอุบัคดูล ราห์มานกล่าวในเดอะสเตรตส์ไทมส์ว่า “สมาชิกพรรคอัมโนคนใดที่เข้าร่วมพรรคไอเอ็มพีจะถูกไล่ออกจากพรรค ... เราไม่สนับสนุนให้ครองตำแหน่งได้ทั้งสองพรรค [เพราะ] นโยบายของ ไอเอ็มพี และอัมโนแตกต่างกัน”⁹ การแสดงออกดังกล่าวของเขาได้ สะท้อนให้เห็นว่า ยิ่งพรรคเอ็มไอพีมีนโยบายที่ไม่เป็นชุมชนนิยมมากเท่าใด พรรคอัมโนยิ่งขบขันให้เห็นถึงความเป็นชุมชนนิยมมากยิ่งขึ้นเท่านั้น¹⁰

อย่างไรก็ตามตนกัอุบัคดูล ราห์มานต้องพบกับความยากลำบาก เพราะถึงแม้ว่านโยบายที่ต้องการรักษาสิทธิพิเศษของชาวมลายูได้รับการตอบรับเป็นอย่างดี แต่เมื่อพิจารณาว่าเขายังไม่มีชื่อเสียงมากเท่ากับ ดาโต๊ะ ออนน์ ตนกัอุบัคดูล ราห์มานจึงพยายามอย่างมากเพื่อสร้างฐาน มวลชนให้กับตนเองและพรรค Miller (1959) กล่าวว่า ตนกัอุบัคดูล ราห์มานต้องเดินทางทั่วมลายาเพื่อให้ชาวมลายูรู้จักเขามากยิ่งขึ้น และ สนับสนุนการทำงานของพรรคอัมโน เพราะช่วงเวลาเดียวกันนี้ ดาโต๊ะ ออนน์ก็พยายามเพิ่มฐานเสียงให้กับพรรคใหม่ของเขาเช่นกัน¹¹ ดาโต๊ะ ออนน์เป็นที่รู้จักมากกว่า เนื่องจากได้รับการสนับสนุนทั้งจากชาวจีน และชาวอินเดีย รวมทั้งรัฐบาลอังกฤษเอง ข้าหลวงใหญ่เซอร์เฮนรี เกอร์นี่ (Sir Henry Gurney) ได้พยายามให้พรรคไอเอ็มพีทำงานร่วมกับ

⁹ “Umno Will Expel Onn IMPs,” *The Straits Times*, September 18, 1951, 1.

¹⁰ Chuleeporn, “Visions of Independence in Malaya,” 99.

¹¹ Miller, *Prince and Premier*, 108-109.

พรรคเอ็มซีเอของตัน เซ็ง ลีออค เพื่อสร้างพรรคการเมืองที่ไม่เน้นความเป็นชุมชนนิยม ดังนั้นดาโต๊ะ ออนนิจจึงสามารถอ้างได้ว่า พรรคของเขาเข้มแข็งที่สุดในสภานิติบัญญัติแห่งสหพันธ์ เพราะพรรคไอเอ็มพีมีคนหลากหลายเชื้อชาติเป็นสมาชิกและให้การสนับสนุน¹²

การแข่งขันระหว่างพรรคอัมโนกับพรรคไอเอ็มพีได้เริ่มต้นขึ้นเมื่อรัฐบาลอังกฤษประกาศให้มีการเลือกตั้งระดับเทศบาลที่กัวลาลัมเปอร์ ใน ค.ศ. 1952 ก่อนการเลือกตั้งมาถึงพรรคไอเอ็มพีได้ประกาศโจมตีพรรคอัมโนว่า “ความเป็นชุมชนนิยมถือว่าเป็นหายนะต่อมลายา และพรรคไอเอ็มพีต่อต้านการเมืองแบบดังกล่าวแน่นอน ... ถ้าหากมี [ใครก็ตาม] สนับสนุนความเป็นชุมชนนิยมในสภาเทศบาลจะต้องถูกไล่ออกจากพรรค” ตัน เซ็ง ลีออคหัวหน้าพรรคเอ็มซีเอ ให้ความสนใจกับแนวคิดแบบไม่ใช่ชุมชนนิยมของพรรคไอเอ็มพี เพราะเขามองว่าแนวคิดเช่นนี้น่าจะช่วยเหลือสวัสดิการให้กับชาวจีนได้ และชาวจีนจะสนับสนุนพรรคของตนมากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตามดาโต๊ะ ออนนิจปฏิเสธที่จะลงเลือกตั้งร่วมกับพรรคเอ็มซีเอ สาขาซลังอร์ เซอร์เฮนรี ลี (Sir Henry Lee) หัวหน้าพรรคเอ็มซีเอ สาขาซลังอร์ ผิดหวังที่ถูกดาโต๊ะ ออนนิจเพิกเฉย แต่กระนั้นเมื่อเขาเห็นโอกาสว่ายะหียา บิน ดาโต๊ะ อับดุล ราห์มาน (Yahya bin Dato Abdul Rahman) สมาชิกพรรคอัมโนกำลังขาดแคลนทุนทรัพย์เพื่อลงเลือกตั้งในกัวลาลัมเปอร์ เซอร์เฮนรี ลีจึงให้การสนับสนุนและให้ความร่วมมือซึ่งกันและกันเพื่อลงเลือกตั้งในกัวลาลัมเปอร์¹³ การร่วมมือระหว่างพรรคอัมโนและพรรคเอ็มซีเอด้วยความบังเอิญเช่นนี้ ทำให้ทั้งสองพรรคสามารถเอาชนะพรรคเอ็มไอพีไปถึง 9 ที่นั่ง จาก 12 ที่นั่ง ใน

¹² Ibid., 109.

¹³ Vasil, *Ethnic Politics in Malaysia*, 84-87.

ขณะที่พรรคเอ็มไอพีได้ไปเพียงแค่ 2 ที่นั่งเท่านั้น แม้ว่าพรรคไอเอ็มพีจะเข้มแข็ง แต่การเลือกตั้งในครั้งนี้ได้สะท้อนให้เห็นว่า สถานมวลงชนในแต่ละเชื้อชาติให้การสนับสนุนต่อพรรคที่เป็นตัวแทนเชื้อชาติตนเองมากกว่า ซึ่งแสดงให้เห็นว่าความเป็นชุมชนนิยมคือสิ่งที่ผู้คนส่วนใหญ่ต้องการ โดยเฉพาะชาวมลายูที่ยังคงให้การสนับสนุนพรรคอัมโนอย่างเหนียวแน่น อีกทั้งยังลงคะแนนเสียงให้กับพรรคเอ็มซีเอเช่นเดียวกัน

ความสำเร็จโดยบังเอิญเช่นนี้ทำให้ผู้นำทั้งสองพรรคมีแรงบันดาลใจที่จะคว้าชัยชนะในการเลือกตั้งครั้งต่อไป¹⁴ ผลของการเลือกตั้งได้แสดงให้เห็นว่า บทบาทของพรรคไอเอ็มพีเริ่มสิ้นสุดลงแล้ว และการเลือกตั้งได้ทำให้การรวมตัวระหว่างอัมโน และเอ็มซีเอเริ่มขยายตัวไปถึงการรวมตัวระดับชาติ¹⁵ ตนกูอับลูล ราห์มานมองเห็นหนทางที่ทั้งสองพรรคจะสามารถทำงานร่วมกันเพื่อนำพามลายูไปสู่เอกราชได้ เขาหวังว่าอัมโนจะสามารถรักษาคำมั่นของตนเองไว้ และทำงานร่วมกับพรรคเอ็มซีเอ โดยยอมรับในการร่วมมือระหว่างเชื้อชาติ หรือความเป็นชุมชนนิยมร่วมกัน แต่จะไม่เปลี่ยนแปลงเป็นการเมืองแบบมิใช่ชุมชนนิยมอย่างแน่นอน¹⁶

ผลการเลือกตั้งที่กัวลาลัมเปอร์ทำให้สถานการณ์ภายในพรรคเอ็มซีเอเปลี่ยนแปลงไปอย่างสิ้นเชิง เดิมทีสมาชิกในพรรคให้ความสนใจแค่สวัสดิการของชาวจีน แต่ตอนนี้สมาชิกจำนวนมากเริ่มผลักดันให้

¹⁴ Chuleeporn, "Visions of Independence in Malaya," 103.

¹⁵ Vasil, *Ethnic Politics in Malaysia*, 88.

¹⁶ "UMNO CHIEF WANTS MORE MERGERS," *The Straits Times*, September 28, 1952: 5.

พรรคเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองมากยิ่งขึ้น¹⁷ กลุ่มผู้นำในพรรคเอ็มซีเอเริ่มตระหนักว่า การทำงานร่วมกับพรรคอัมโนจะส่งผลดีกับพรรคเอ็มซีเอมากกว่าทำงานร่วมกับพรรคไอเอ็มพี เนื่องจากจากสาเหตุหลายประการ ได้แก่ ประการแรก ดาโต๊ะ ออนันท์จะไม่ได้รับความนิยมจากชาวมลายู ประการที่สอง สมาชิกในพรรคเห็นแนวโน้มแล้วว่า พรรคไอเอ็มพีต้องลดทอนสถานะและบทบาทของพรรคเอ็มซีเออย่างแน่นอน ประการที่สาม บุคลิกส่วนตัวของตันกูอัปดุล ราห์มานที่ดูเรียบง่ายและเป็นมิตรมากกว่าดาโต๊ะ ออนันท์ทำให้สมาชิกของพรรคสะดวกใจที่จะทำงานร่วมกับพรรคอัมโนมากกว่า ประการที่สี่ สมาชิกบางส่วนในพรรคยังคงมีแนวคิดแบบชุมชนนิยม ที่ต้องการปกป้องผลประโยชน์และอัตลักษณ์ของชาวจีน มากกว่าที่จะสลายความเป็นชุมชนนิยมลงตามแนวคิดของดาโต๊ะ ออนันท์ ผลลัพธ์จากการเปลี่ยนแปลงพันธมิตรทางการเมืองทำให้พรรคไอเอ็มพีเริ่มอ่อนแอลง เพราะชาวมลายูและชาวจีนให้การสนับสนุนการรวมตัวระหว่างอัมโนและเอ็มซีเอมากกว่า

การร่วมมือระหว่างพรรคอัมโนและเอ็มซีเอได้พัฒนาเป็น “สหพรรค” อย่างสมบูรณ์ ตันกูอัปดุล ราห์มานและสมาชิกทั้งสองพรรคได้เข้าร่วมประชุมร่วมกันอยู่ตลอด และพยายามเข้าไปมีบทบาทในระดับชาติ ซึ่งเห็นตัวอย่างได้จาก สุนทรพจน์ของเขาในการชุมนุมครั้งแรกระหว่างจีนและมลายูที่ Miller (1959) บันทึกไว้ว่า “‘เอกภาพ’ ที่เกิดขึ้นในกัวลาลัมเปอร์ อาจพิสูจน์ให้เห็นถึงการเริ่มต้นที่จะร่วมมือซึ่งกันและกันในประเด็นที่สำคัญมากยิ่งขึ้นไปอีก”¹⁸ จนถึงเวลานี้แนวคิดของทั้งสองพรรคได้ดำเนินไปในทิศทางเดียวกันว่า จะสร้างความเป็นชุมชน

¹⁷ Vasil, *Ethnic Politics in Malaysia*, 89-90.

¹⁸ Miller, *Prince and Premier*, 114.

นิยมร่วมกัน กล่าวคือทั้งอัมโนและเอ็มซีเอได้ทำงานร่วมกันเพื่อปกป้องอัตลักษณ์ และผลประโยชน์ของเชื้อชาติตนเอง โดยที่ทั้งสองพรรคจะทำหน้าที่เป็นตัวแทนของแต่ละเชื้อชาติตน และดึงดูดเสียงสนับสนุนจากกลุ่มเชื้อชาติตนเพื่อชนะการเลือกตั้ง ยิ่งไปกว่านั้นการรวมตัวเป็นสหพรรคอีกนัยหนึ่ง คือการเอาชนะพรรคไอเอ็มพีและแสดงให้เห็นว่าความเป็นชุมชนนิยมคือสิ่งที่คนส่วนใหญ่ในมลายาต้องการ

ความบังเอิญที่ทั้งสองพรรคชนะการเลือกตั้งจนสามารถสร้างความร่วมมือซึ่งกันและกันเป็นสหพรรค ทำให้ตนกูอับดุล ราห์มานและผู้นำในพรรคอัมโนมองเห็นทิศทางที่เอาชนะพรรคไอเอ็มพีของดาโต๊ะฮอนนีได้ ในแง่หนึ่ง เนื่องจากชาวมลายูโดยส่วนใหญ่สนับสนุนสหพรรคมากกว่า และผู้ที่มีสิทธิ์ลงคะแนนส่วนใหญ่เป็นชาวมลายูมากกว่าชาวจีน จึงทำให้ตนกูอับดุล ราห์มานและผู้นำในพรรคอัมโนตระหนักได้ว่าสหพรรคได้รับความนิยมจากประชาชนเพิ่มมากยิ่งขึ้น ซึ่งสามารถผลักดันให้สหพรรคมีบทบาทนำในมลายา เพื่อต่อรองประเด็นที่สำคัญต่อชาติกับรัฐบาลอังกฤษได้ ซื่อแท้จึงจริงดังกล่าวปรากฏให้เห็นชัดเจนมากยิ่งขึ้น เมื่อในเวลาต่อมา สหพรรคได้เจรจาร่วมกันถึงการเลือกตั้งในระดับสหพันธ์และการประกาศเอกราช ก่อนที่รัฐบาลอังกฤษจะดำเนินการประชุมในประเด็นดังกล่าว ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นว่าสหพรรคจริงจังกี่จะทำงานเพื่อชาติอย่างแท้จริง

3.2 การต่อสู้ระหว่างสหพรรคกับรัฐบาลอังกฤษ เพื่อเรียกร้องเอกราชให้แก่มลายา

แม้ว่าสหพรรคได้รับความนิยมอย่างล้นหลามจากประชาชนจนสามารถเอาชนะพรรคไอเอ็มพีได้สำเร็จ แต่เมื่อสหพรรคพยายามให้รัฐบาลอังกฤษจัดการเลือกตั้งระดับสหพันธ์ และเรียกร้องเอกราช รัฐบาลอังกฤษกลับมีท่าทีไม่ค่อยเป็นมิตรนัก เมื่อเซอร์เจอราร์ด เทมเพลอร์ หรือนายพลเทมเพลอร์ (Sir Gerald Templer-General Templer) ได้รับแต่งตั้งให้เป็นข้าหลวงใหญ่เมื่อวันที่ 22 มกราคม ค.ศ. 1952 แทนที่เซอร์เฮนรี เกอร์นีที่ถูกกองโจรคอมมิวนิสต์ลอบสังหารในวันที่ 6 ตุลาคม ค.ศ. 1951 เขาตั้งใจที่ปราบคอมมิวนิสต์ให้สิ้นซาก โดยประกาศมาตรการที่จะจัดการกับคอมมิวนิสต์ว่า “... การก่อการร้ายของคอมมิวนิสต์ทำให้ความก้าวหน้าทางการเมือง และการพัฒนาทางเศรษฐกิจของประเทศ รวมทั้งความผาสุกของประชาชนต้องล่าช้าลง ฉะนั้นงานชิ้นแรกคือ จะต้องฟื้นฟูกฎหมาย และระเบียบวินัย เพื่อจะได้ขจัดอุปสรรคต่อความก้าวหน้าให้พ้นไป”¹⁹ รัฐบาลอังกฤษจะไม่ละทิ้งความรับผิดชอบในมลายา จนกว่าประชาชนจะสบายใจได้ว่าการก่อการร้ายของคอมมิวนิสต์จะถูกกำจัดให้หมดสิ้นไป อีกทั้งการร่วมมือระหว่างทุกๆ ชุมชนจะได้รับการสถาปนาขึ้นอย่างแน่นนอน ซึ่งเป็นสิ่งเดียวที่สามารถทำให้การปกครองตนเองเกิดขึ้นได้อย่างเป็นจริงและมั่นคง²⁰

¹⁹ ข้อความข้างต้น ผู้ศึกษานำมาจากการแปลของหนังสือ *การสร้างชาติมาเลเซียและสิงคโปร์* ซึ่งอ้างอิงมาจาก แอน. เจ. ไรอัน, *การสร้างชาติมาเลเซียและสิงคโปร์*, บรรณาธิการโดย ทักซ์ เฉลิมเตริยรณ, แปลโดย ม.ร.ว. ประกายทองศิริสุข (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2526), 251-152.

²⁰ Miller, *Prince and Premier*, 116.

การเลือกตั้งที่ผ่านมาได้แสดงให้เห็นว่า “การร่วมมือระหว่างทุกๆ ชุมชน ซึ่งจะนำไปสู่การปกครองตนเองของมลายา” ตามที่นายพล เทมเปลอร์กล่าว สามารถเกิดขึ้นได้จริง (ระหว่างพรรคัมโนที่เป็นตัวแทนของชาวมลายูและพรรคเอ็มซีเอที่เป็นตัวแทนของชาวจีน) แม้ว่าไม่ครอบคลุมไปถึงทุกชุมชนในมลายาก็ตาม อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาพบว่า นายพลเทมเปลอร์ไม่เป็นมิตรกับสหพรรค และตนถูกอับดุล ราห์มานมากนัก ในขณะที่ Miller (1959) ให้การชื่นชมว่าเทมเปลอร์สามารถขับไล่พรรคเอ็มซีพีหรือคอมมิวนิสต์ให้พ้นไปจากมลายาได้²¹ งานเขียนชิ้นอื่นๆ กลับมองในทิศทางตรงกันข้าม เช่น Vorys (1976) กล่าวว่า การรวมตัวแบบชุมชนนิยมจนสามารถชนะการเลือกตั้งไม่ได้ เป็นสิ่งที่เทมเปลอร์ปรารถนา เขาพยายามใช้รัฐบาลและสุลต่านเป็น เครื่องมือในการถ่วงดุลกับสหพรรค เพื่อไม่ให้เกิดการร่วมมือแบบชุมชนนิยม ขยายตัวมากขึ้น²² Shome (2002) มองว่า เทมเปลอร์ได้ทำลาย สัมพันธภาพที่เพิ่มพูนระหว่างตนถูกอับดุล ราห์มาน กับรัฐบาลอังกฤษในการเรียกร้องเอกราช เขาไม่สนใจต่อข้อเรียกร้องของประชาชนที่ต้องการเอกราช และพยายามเลื่อนการเลือกตั้งของสหพันธ์ออกไปจนกว่าจะถึง ค.ศ. 1957 นอกจากนั้น อังกฤษยังต้องการหาประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากมลายา จึงไม่ต้องการให้เอกราชมาถึงโดยเร็ว²³ ระหว่าง ค.ศ. 1953 และ 1954 สหพรรคได้เผชิญกับการคัดค้านจากรัฐบาลอังกฤษใน ประเด็นการเลือกตั้งระดับสหพันธ์และสภานิติบัญญัติอยู่บ่อยครั้ง โดยมีพรรคไอเอ็มพีคอยให้การสนับสนุนรัฐบาลอังกฤษอยู่เบื้องหลัง

²¹ Ibid., 115.

²² Vorys, *Democracy without Consensus*, 109.

²³ Anthony Shome, *Malay Political Leadership* (London: Routledge Curzon, 2002), 67-71.

เมื่อพรรคไอเอ็มพีแพ้การเลือกตั้งอยู่หลายครั้ง ดาโต๊ะ ออนันจึงพยายามสร้างสัมพันธ์ที่ดีกับรัฐบาลอังกฤษ เพื่อให้พรรคของตนกลับมา มีบทบาทอีกครั้งหนึ่ง เมื่อรัฐบาลอังกฤษนำเอา “ระบบรัฐสภา” มาใช้ ดาโต๊ะ ออนันต์ตอบรับคำเชิญให้ทำงานอยู่ในกระทรวงมหาดไทย (Home Affairs) ในขณะที่ตนถูกขับดู รำห์มานไม่รับตำแหน่งใดๆ เลย²⁴ เพราะเขาตัดสินใจที่จะทุ่มเทให้กับสหพรรคมากกว่า ยิ่งไปกว่านั้น พรรคไอเอ็มพียังได้เปรียบกว่าสหพรรคในแง่ที่ว่า เจ้าหน้าที่ระดับสูงในสภานิติบัญญัติแห่งสหพันธ์เป็นสมาชิกในพรรคไอเอ็มพี อีกทั้งดาโต๊ะ ออนันยังสนิทกับเหล่ามุขมนตรี (Menteri Besar) ในแต่ละรัฐอีกด้วย²⁵ จึงทำให้ไอเอ็มพีเป็นพรรคการเมืองที่เป็นเสียงส่วนใหญ่ในสภานิติบัญญัติแห่งรัฐและสหพันธ์ ดังนั้นพรรคไอเอ็มพีจึงใช้ความได้เปรียบดังกล่าวให้การสนับสนุนรัฐบาลอังกฤษและโจมตีสหพรรค โดยเฉพาะในประเด็นที่สามารถทำให้การรวมตัวแบบชุมชนนิยมแตกแยกได้

พรรคไอเอ็มพีเริ่มต้นโจมตีการขายลอตเตอรีของพรรคเอ็มซีเอเดิมที่พรรคเอ็มซีเอได้รับอนุญาตจากรัฐบาลอังกฤษให้ขายลอตเตอรีซึ่งเป็นการนำรายได้มาสร้างสวัสดิการให้กับชาวจีนใน “หมู่บ้านใหม่” (New Village) เพื่อให้ชาวจีนหันมาสนับสนุนรัฐบาลอังกฤษและพรรคเอ็มซีเอ แทนพรรคเอ็มซีพีที่เป็นคอมมิวนิสต์ อย่างไรก็ตาม เมื่อการเลือกตั้งผ่านไป พรรคไอเอ็มพีได้ตั้งข้อสงสัยเกี่ยวกับรายได้จากการขายลอตเตอรีว่าถูกนำไปใช้เพื่อผลประโยชน์ส่วนตัวในทางการเมืองหรือไม่

²⁴ Cheah Boon Kheng, *Malaysia: The Making of a Nation* (Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 2002), 8.

²⁵ Gordon P. Means, *Malaysian Politics* (New York: New York University Press, 1970), 137.

และยื่นเสนอต่อสภานิติบัญญัติเพื่อตรวจสอบ รัฐบาลอังกฤษตอบรับข้อเรียกร้อง และเริ่มเข้าควบคุมการขายนอตเตอรีของพรรคเอ็มซีเอด้วยมาตรการต่างๆ จนในที่สุดในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1953 รัฐบาลอังกฤษได้สั่งห้ามมิให้พรรคเอ็มซีเอขายนอตเตอรีได้อีกต่อไป²⁶ Khong (1984) กล่าวว่ารัฐบาลอังกฤษไม่ต้องการให้พรรคเอ็มซีเอมีอำนาจมากเกินไป ซึ่งเป็นผลให้พรรคเอ็มซีเอมีอิทธิพลเหนือกว่าพรรคอื่นๆ ในมลายาได้อีกทั้งรัฐบาลอังกฤษยังไม่ต้องการให้เอ็มซีเอนำรายได้จำนวนมากแสวงหาผลประโยชน์ทางการเมือง ซึ่งในระยะหลังพรรคเอ็มซีเอเริ่มดำเนินนโยบายที่เป็นอิสระจากรัฐบาลอังกฤษมากยิ่งขึ้น เช่น การคัดค้านพระราชบัญญัติการศึกษา (Education Ordinance) และพระราชบัญญัติใบอนุญาตและการจดทะเบียนทางธุรกิจ (License and Registration of Business Ordinance)²⁷ พรรคไอเอ็มพีได้กล่าวโจมตีสหพรรคว่า อัมโนกำลังขายประเทศให้กับชาวจีนส่วนเอ็มซีเอก็กำลังทำให้มลายากลายเป็น “จังหวัดลำดับที่ 20 ของจีน” เพราะเอ็มซีเอเริ่มเอาใจออกห่างรัฐบาล และดำเนินงานเป็นอิสระภายใต้การร่วมมือกับพรรคอัมโน ตัน เซียว ซิน (Tan Siew Sin) สมาชิกพรรคเอ็มซีเอจึงกล่าวโจมตีดาโต๊ะ ออห์นว่า “เขากำลังทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างเชื้อชาติยิ่งแย่ง” อย่างไรก็ตาม นายพลเทมเปิลอร์กลับมีท่าทีที่นิ่งเฉย และยังคงกล่าวอีกว่า “นี่เป็นการแสดงทัศนคติส่วนตัวมากกว่าที่จะเกี่ยวข้องกับการเมือง” ซึ่งเป็นการแสดงออกให้เห็นเลยว่า เขาสนับสนุนข้อกล่าวหา

²⁶ Ibid., 137-139.

²⁷ Khong Kim Hoong, *Merdeka! British Rule and the Struggle for Independence Malaya, 1945-1957* (Malaysia: Strategic Information Research Development, 1984), 261-263.

ของไอเอ็มพี²⁸

การวิพากษ์วิจารณ์จากภายนอกเป็นสิ่งที่ตนถูกอับดุล ราห์มานไม่
อาจจะจัดการได้ แต่ถ้าเป็นความขัดแย้งจากภายในสหพรรค เขา
สามารถจัดการให้เกิดความสงบ เนื่องจากมีสมาชิกบางคนคัดค้านการ
รวมตัวเป็นสหพรรค “ดาโต๊ะ ปางลิมะ บุกิต กันตัง” (Dato Panglima
Bukit Gantang) หัวหน้าพรรคอัมโน สาขาเปรัก ไม่เห็นด้วยกับการ
ร่วมมือกับพรรคเอ็มซีเอและแสดงให้เห็นว่าเขาสนับสนุนดาโต๊ะ ออห์น
มากกว่า ตนถูกอับดุล ราห์มานตัดสินใจไล่ดาโต๊ะ ปางลิมะบุกิต กันตัง
ออกจากพรรค เนื่องจากช่วงเวลานี้สหพรรคต้องการความเข้มแข็งและ
ความน่าเชื่อถือมากที่สุด เขาไม่ต้องการให้ความขัดแย้งเกิดขึ้นภายใน
ซึ่งอาจจะส่งผลเสียให้กับสหพรรคในอนาคตได้²⁹

รัฐบาลอังกฤษและสหพรรคได้เผชิญหน้ากันโดยตรงไปตรงมา
เมื่อรัฐบาลประกาศในวันที่ 19 มีนาคม ค.ศ. 1953ว่าจะจัดการประชุม
แห่งชาติ (National Conference) ในวันที่ 27 เมษายน เพื่อวางแผน
สร้างเอกภาพและชาติมลายันที่เป็นเอกราช” โดยมีมุขมนตรีจาก 7 รัฐ
เป็นผู้สนับสนุนหลัก ซึ่งได้ประกาศเชิญตัวแทนจากองค์กร และ
พรรคการเมืองทุกพรรคในมลายาให้เข้าร่วมการประชุมนี้ อย่างไรก็ตาม
ก่อนหน้านี้อัมโนและเอ็มซีเอได้ประชุมกัน เพื่อร่างแบบแผนของการ
เลือกตั้งระดับสหพันธ์ เพื่อเสนอต่อสภานิติบัญญัติแห่งสหพันธ์ไว้แล้ว
และต้องการให้เอกราชมาถึงภายใน ค.ศ. 1954 เนื่องจากสหพรรคเป็น
ฝ่ายชนะในการเลือกตั้งก่อนหน้า จึงทำให้ทางพรรคไม่รอช้าที่จะ

²⁸ Means, *Malaysian Politics*, 140.

²⁹ *Ibid.*, 139-140.

ดำเนินงานต่อไปเพื่อให้เอกราชมาถึงโดยเร็ว เมื่อการประชุมเริ่มมาถึง ทุกพรรคถูกกดดันให้ตัดสินใจว่าจะเข้าร่วมหรือไม่ สหพรรคประกาศว่าทางพรรคจะเข้าร่วมการประชุมด้วยถ้าหากพรรคที่ได้รับคะแนนเสียงมากกว่า [สหพรรค] มีตัวแทนเข้าร่วมมากกว่าพรรคอื่นๆ เพราะสหพรรคมองว่าตนชนะการเลือกตั้งในระดับเทศบาล จึงหวังว่าตนจะเป็นเสียงข้างมากในการประชุมอย่างไรก็ตาม เหล่ามุขมนตรีไม่อาจยอมรับข้อเรียกร้องนี้ได้ สหพรรคจึงตัดสินใจไม่เข้าร่วมประชุม และยืนยันติดต่ออีกว่า ต้องการให้มีการเลือกตั้งในระดับสหพันธ์ภายใน ค.ศ. 1954³⁰ รัฐบาลอังกฤษได้ตอบข้อเรียกร้องดังกล่าว โดยเซอร์โดนัลด์ แมคกิลลิฟเรย์ (Sir Donald MacGillivray) รองข้าหลวงใหญ่ ได้ประกาศว่า หลังการประชุมแห่งชาติ (เมษายน 1953) ไปแล้ว รัฐบาลจะจัดตั้งคณะกรรมการเพื่อตัดสินใจเกี่ยวกับการเลือกตั้งระดับสหพันธ์ และการแก้ไขรัฐธรรมนูญ ด้วยเหตุผลที่ต้องการให้การประชุมดังกล่าวเป็นไปอย่างสงบเรียบร้อยก่อน

เมื่อการประชุมแห่งชาติ (เมษายน 1953) มาถึง มีตัวแทนเข้าร่วมจากหลายๆ พรรคโดยพรรคไอเอ็มพีมีตัวแทนเข้าร่วมมากที่สุดและมีพรรคเอ็มไอซี ซึ่งเป็นตัวแทนชาวอินเดียเข้าร่วมด้วยเช่นกัน ในที่ประชุมได้จัดตั้งคณะกรรมการทำงานเพื่อร่างการแผนประกาศเอกราช คณะกรรมการได้วางแผนว่า การเลือกตั้งระดับเทศบาลและระดับรัฐต้องถูกจัดขึ้นมาก่อนการเลือกตั้งระดับสหพันธ์ ซึ่งในระดับสหพันธ์ต้องจัดเลือกตั้งหลัง ค.ศ 1956 อีกทั้งสภานิติบัญญัติต้องมีสมาชิก 90 คน โดยสมาชิกจากการเลือกตั้งต้องมีจำนวนน้อยกว่าครึ่ง Means (1970) วิเคราะห์ว่าเนื่องจากคณะกรรมการที่ร่างแผนดังกล่าวนี้ ส่วนใหญ่เป็นคนจากพรรค

³⁰ Ibid., 142.

ไอเอ็มพี ข้อเสนอเพื่อประกาศเอกราชนี้จึงสะท้อนให้เห็นถึงความต้องการของพรรคไอเอ็มพีที่ต้องการเลื่อนการประกาศเอกราชออกไป เพราะต้องการเวลาสร้างความเข้มแข็งของพรรคขึ้นมาใหม่อีกครั้ง เมื่อข้อเสนอดังกล่าวถูกรายงานให้แก่ที่ประชุมแห่งชาติในเดือนกันยายน ค.ศ. 1953 พรรคไอเอ็มพี ซึ่งเป็นตัวแทนของชาวอินเดีย คัดค้านต่อข้อเสนอดังกล่าว โดยต้องการให้จัดการเลือกตั้งระดับสหพันธ์ภายใน ค.ศ. 1954 อีกทั้งยังไม่เห็นด้วยกับนโยบายด้านการศึกษาสำหรับโรงเรียนอินเดีย เนื่องจากเริ่มไม่ไว้ใจว่าการประชุมดังกล่าวว่า เป็นการประชุมของพรรคไอเอ็มพีหรือไม่ เพราะสมาชิกส่วนใหญ่เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐแทบทั้งหมด จึงเป็นผลให้พรรคไอเอ็มพีตัดสินใจถอนตัวออกจากการประชุมแห่งชาติ (เมษายน 1953)³¹ ในเวลาต่อมาในที่สุด การประชุมแห่งชาติ (เมษายน 1953) ก็ล้มเหลว เพราะผู้คนส่วนใหญ่มองว่า การประชุมนี้ไม่น่าเชื่อถือ และทำให้เอกราชมาถึงช้าลง³² อีกทั้งยังแสดงให้เห็นว่า การประชุมเป็นไปเพื่อตอบโต้ข้อเรียกร้องของสหพรรค มากกว่าที่จะดำเนินงานเพื่อชาติอย่างแท้จริง³³

อย่างไรก็ตาม สหพรรคได้ร่างข้อเสนอเกี่ยวกับการเลือกตั้ง และการประกาศเอกราชไว้ก่อนหน้านี้อแล้ว ทางพรรคต้องการให้สภานิติบัญญัติประกอบไปด้วยสมาชิก 75 คน มาจากการเลือกตั้ง 44 คน ได้รับการแต่งตั้งจากข้าหลวงใหญ่ 16 คน และได้รับเลือกเข้ามาอีก 15 จากภาคเศรษฐกิจ และการเกษตร³⁴ ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นว่า สหพรรค

³¹ Ibid., 143.

³² Vorys, *Democracy without Consensus*, 110.

³³ Means, *Malaysian Politics*, 144.

³⁴ Ibid., 144.

ต้องการให้สมาชิกที่มาจากการเลือกตั้งมีจำนวนมากกว่าสมาชิกที่มาจาก การแต่งตั้ง อีกทั้งยังต้องการให้การเลือกตั้งมาถึงภายใน ค.ศ. 1954 สหพรรคตอบโต้การประชุมแห่งชาติ (เมษายน 1953) ด้วยการจัดตั้งการประชุมแห่งชาติ (National Convention) ในเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1953 ซึ่งเป็นการประชุมของกลุ่มคนที่ต้องการพิจารณาเรื่องการเลือกตั้งระดับ สหพันธ์ และการแก้ไขรัฐธรรมนูญ โดยส่วนใหญ่แล้ว การประชุมยังคง เน้นย้ำให้เห็นว่า สหพรรคต้องการให้มีจำนวนสมาชิกที่มาจากการเลือก ตั้ง มากกว่าสมาชิกที่มาจาก การแต่งตั้งเช่นเดิม อีกทั้งตนถูกอับดุล ราห์มานเองยังประกาศว่า การรวมตัวทางเชื้อชาติที่ยึดถือความเป็น ชุมชนนิยมเช่นนี้จะคงอยู่ถึงช่วงประกาศเอกราช³⁵ ในเวลาต่อมารัฐบาล อังกฤษได้จัดตั้งคณะกรรมการเพื่อตัดตัดสินใจเกี่ยวกับการเลือกตั้งระดับ สหพันธ์และการแก้ไขรัฐธรรมนูญ ตามข้อเรียกร้องของสหพรรคที่ไม่มี ก่อนหน้านั้น ข้อเสนอที่ได้คือคณะกรรมการไม่พร้อมให้มีการเลือกตั้งในปี 1954 และยืนยันกรานให้สมาชิกที่แต่งตั้งเข้ามาในสถานิติบัญญัติมี มากกว่าสมาชิกที่มาจากการเลือกตั้ง ซึ่งเป็นข้อสรุปที่สหพรรคไม่ให้การ ยอมรับ³⁶

แม้ว่าจะมีเสียงคัดค้านอย่างมากทั้งจากสหพรรค องค์กรของ ชาวมลายูและชาวจีน และหนังสือพิมพ์บางฉบับต่อข้อสรุปของคณะ กรรมการ³⁷ อย่างไรก็ตาม นายพลเทมเปลอร์ได้เตรียมส่งร่างข้อสรุปนี้

³⁵ Vorys, *Democracy without Consensus*, 112.

³⁶ Ibid., 114.

³⁷ ตัวอย่างที่ Vorys ยกมามีทั้งข้อคัดค้านของ ดร. อิสมาอิล บิน อับดุล ราห์มาน (Dr. Ismail bin Abdul Rahman) ซึ่งเป็นสมาชิกในพรรคอัมโน องค์กรของ ชาวมลายู และชาวจีนจำนวนมากกว่า 200 องค์กรที่คัดค้าน และการคัดค้านจาก หนังสือพิมพ์ *Malayan Mirror* อ้างอิงจาก Ibid., 115-116.

ไปยัง โอลิเวอร์ ลิทเทิลตัน (Oliver Lyttelton) เลขาธิการแห่งรัฐอาณานิคม (Secretary of State for the Colonies) เพื่อให้การอนุมัติตงกฏข้อบังคับ ราห์มานไม่เห็นด้วยกับร่างข้อสรุปดังกล่าว จึงได้เปิดให้มีการประชุมฉุกเฉินของพรรคอัมโนที่มะละกาในวันที่ 18 เมษายน ค.ศ. 1954 ซึ่งทางพรรคตัดสินใจว่าจะเดินทางไปลอนดอนพร้อมกับพรรคเอ็มซีเอ เพื่อเจรจาไม่ให้โอลิเวอร์ ลิทเทิลตันอนุมัติร่างข้อสรุปของนายพลเทมเปิลอร์ การเจรจาระหว่างสหพรรคและโอลิเวอร์ ลิทเทิลตันไม่ประสบผลสำเร็จ เพราะโอลิเวอร์ ลิทเทิลตันได้เซ็นอนุมัติให้กับนายพลเทมเปิลอร์ไปก่อนหน้านี้อแล้ว เมื่อสหพรรคกลับมาที่มลายา ทางพรรคได้ตอบโต้โดยสั่งการให้สมาชิกในสหพรรคทั้งหมดลาออกจากการทำงานในรัฐบาลซึ่งสหพรรคได้กล่าวโจมตีการกระทำของรัฐบาลอังกฤษในสามประเด็นได้แก่ ประเด็นแรก อังกฤษไม่ตั้งใจที่จะให้ประชาธิปไตยที่แท้จริงแก่สหพรรค เพราะอังกฤษไม่จัดตั้งให้เกิดรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งอย่างแท้จริง ประเด็นที่สอง พรรคไอเอ็มพีและบางกลุ่มที่ปฏิเสธข้อเสนอของสหพรรค เพราะขาดเวลาเกินกว่าที่จะเผชิญกับการเลือกตั้ง ประเด็นที่สาม หนังสือพิมพ์อังกฤษบางฉบับไม่กล้าที่จะแสดงความคิดเห็นของสหพรรค เพราะเห็นแก่เงินสนับสนุนจำนวนมากที่ได้จากรัฐบาลอังกฤษ นอกจากนี้ สหพรรคยังส่งตัวแทนไปหาสุลต่านยกเว้นในรัฐเปรัก เพื่อต่อต้านการกระทำของรัฐบาลอังกฤษ Vorys (1975) กล่าวว่าจนถึงเวลานี้มีข้าราชการจำนวนกว่าพันคนลาออกจากการทำงาน อีกทั้งชาวมลายูและชาวจีนจำนวนมากที่สนับสนุนพรรคอัมโนและเอ็มซีเอเริ่มต่อต้านรัฐบาล ซึ่งเป็นการแสดงออกที่คล้ายคลึงกับการต่อต้านของชาวมลายูเมื่อ ค.ศ. 1946³⁸

³⁸ Ibid., 119.

การออกคำสั่งให้สมาชิกในสหพรรคลาออกจากทุกตำแหน่งในรัฐบาลเป็นมาตรการสุดท้ายที่ตนกูอับดุล ราห์มาน และกลุ่มผู้นำในสหพรรคจะสามารถผลักดันให้รัฐบาลฟังข้อเสนอของทางพรรค เขาเชื่อมั่นว่าตนเองได้เปรียบ เพราะประชาชนส่วนใหญ่ให้การสนับสนุน และเป็นเพียงกลุ่มพรรคการเมืองเดียวที่ผลักดันให้เอกราชเกิดขึ้นได้จริงเมื่อพิจารณาจากสุนทรพจน์ของตนกูอับดุล ราห์มานในช่วงเวลานี้แล้ว เขาคิดว่า “เอกราช” เป็นสิ่งจำเป็นที่สุด ซึ่งต้องมาถึงภายในเร็ววันเพื่อความสุขของคนในประเทศ ดังตัวอย่างการปราศรัยของตนกูอับดุล ราห์มานเมื่อครั้งที่อัมโนประชุมร่วมกับเอ็มซีเอในช่วงเวลาที่ต้องการให้สมาชิกในพรรคลาออกจากการทำงานร่วมกับรัฐบาล ซึ่งสามารถสรุปใจความได้ว่า “ความสุขในอนาคต และความมั่งคั่งของผู้คนในประเทศนี้ จะต้องไม่มาจากการคุ้มครองของผู้มีอำนาจภายนอก ... เพื่อให้มลายาได้รับเอกราช เราต้องขจัดการคุ้มครองนี้ออกไป ซึ่งได้ปกป้องเราในแบบที่ผิดมาตลอด และจะต้องเป็นประชาชนเท่านั้นที่สร้างรัฐบาลของตนเองขึ้นเพื่อปกป้องพวกเราให้ถูกทาง ... ชาวมลายูและชาวจีนจะต้องทำงานร่วมกัน และรับผิดชอบร่วมกันที่จะสร้างมลายาขึ้น ... มลายาจะต้องเป็นเอกราช และมีอิสระทางการเมือง และเศรษฐกิจ อีกทั้งผู้นำจะต้องได้เอกราชเป็นชัยชนะ และต้องเป็นชัยชนะในครั้งนี้ด้วย”³⁹ แม้ว่าความไม่ไว้วางใจซึ่งกันและกันระหว่างเชื้อชาติยังคงมีอยู่ แต่ตนกูอับดุล ราห์มานได้เน้นย้ำให้ชาวมลายูและชาวจีนต้องทำงานร่วมกัน ซึ่งหมายความว่าทุกเชื้อชาติจะต้องมองไปที่เป้าหมายเดียวกันคือ “เอกราช” ซึ่งจะเป็นวิธีเดียวที่สามารถแก้ไขความขัดแย้งทางเชื้อชาติได้ในอนาคต

³⁹ Miller, *Prince and Premier*, 149-150.

เมื่อการลาออกของสหพรรคเริ่มบานปลาย การเจรจาเพื่อยุติปัญหาจึงเกิดขึ้น เซอร์โดนัลด์ ไซห์ลวงใหญ่คนใหม่ ได้รับรองว่า ข้อเรียกร้องที่สหพรรคต้องการให้สมาชิกสภานิติบัญญัติที่มาจากการเลือกตั้งมีมากกว่าสมาชิกที่มาจากการแต่งตั้ง จะได้รับการอนุมัติ ดังนั้นสหพรรคตอบรับด้วยการให้สมาชิกภายในพรรคกลับไปทำงานในรัฐบาลได้ตามปกติ⁴⁰ ก่อนการเลือกตั้งมาถึง ตนกูอับดุล ราห์มานได้ตอบตกลงให้พรรคเอ็มไอซีเข้าร่วมสหพรรคด้วย จึงกลายเป็นการรวมตัวระหว่างพรรคตัวแทนทั้งสามเชื้อชาติ ตนกูอับดุล ราห์มานได้ประกาศว่า “สมาชิกทั้งหมดจะต้องคิด และวางแผนเพื่ออนาคตของมลายา และจะต้องไม่ทำงานเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัว และชุมชนของตนเองเท่านั้น เพราะมีเช่นนั้นแล้ว การสร้างมลายาอาจจะล้มเหลวก็เป็นได้” อย่างไรก็ตาม ตนกูอับดุล ราห์มานต้องเผชิญกับความวุ่นวายภายใน เมื่อเกิดการโต้เถียงขึ้นเกี่ยวกับการแบ่งสัดส่วนที่นั่งในสภาระหว่างสามพรรค สมาชิกบางคนในอัมโนมองว่า มลายูจะต้องได้ที่นั่ง 90% ในสภา เพราะเมื่อวิเคราะห์ดูแล้ว ผู้มีสิทธิ์ออกเสียงส่วนใหญ่เป็นชาวมลายู ชาวจีนกล่าวโทษว่าความวุ่นวายที่เกิดขึ้น เป็นเพราะชาวจีนไม่ได้รับสถานะเป็นพลเมือง ซึ่งถ้าชาวจีนทำงานร่วมกับชาวมลายู ชาวมลายูต้องครอบครองรัฐบาลทั้งหมดแน่นอน การโต้เถียงดังกล่าวทำให้ตนกูอับดุล ราห์มานลำบากใจอย่างมาก เขาเชื่อว่าจะออกจากการเป็นหัวหน้าพรรค ถ้าสมาชิกในอัมโนยังต้องการให้ชาวมลายูได้ที่นั่ง 90% ในสภาต่อไป ซึ่งเป็นผลให้การโต้เถียงในเรื่องดังกล่าวนี้ยุติลง และไม่เกิดขึ้นจริงในทางปฏิบัติ⁴¹ การตัดสินใจเช่นนี้ของตนกูอับดุล ราห์มาน ได้แสดงให้เห็นว่า ปัญหา

⁴⁰ Vorys, *Democracy without Consensus*, 120.

⁴¹ Miller, *Prince and Premier*, 166-169.

ความขัดแย้งระหว่างเชื้อชาติ และความขัดแย้งภายในไม่ใช่สิ่งที่นำมาถกเถียงในเวลานี้ ซึ่งจะทำให้การรวมตัวสั้นคลอนได้ เพราะสิ่งสำคัญมากกว่านั้นคือเอกราชที่กำลังมาถึง

การเลือกตั้งระดับสหพันธ์จึงเริ่มต้นขึ้นในปีถัดมา ซึ่งมีทั้งหมด 52 เขตเลือกตั้ง สหพรรคได้ลงเลือกตั้งในทุกเขตส่วนดาโต๊ะ ออนันต์ได้นำพรรค “Party Negara” (เดิมคือพรรคไอเอ็มพี แต่ได้เปลี่ยนชื่อใน ค.ศ. 1954) ลงเลือกตั้ง 30 เขต ซึ่งพรรคได้เปลี่ยนแนวคิดมาเป็นแบบชุมชนนิยมที่เน้นชาวมลายูมากยิ่งขึ้น นอกจากนั้นยังมีพรรคพีเอ็มไอพี (Pan-Malayan Islamic Party - PMIP) ที่เน้นหาเสียงในประเด็นศาสนาอิสลามอีกด้วย⁴² ท้ายที่สุดสหพรรคชนะการเลือกตั้งอย่างท่วมท้นอีกครั้ง โดยครองไปได้ถึง 51 ที่นั่ง ในขณะที่อีก 1 ที่นั่งตกเป็นของพรรคพีไอเอ็มพี

แม้ว่าก่อนหน้านั้นประเด็นการเรียกร้องสิทธิ และผลประโยชน์จากคนบางกลุ่มบางเชื้อชาติได้ส่งผลให้เกิดความขัดแย้งอยู่บ้าง แต่ผลจากการเลือกตั้งได้สะท้อนให้เห็นว่า “เอกราช” คือจุดหมายเดียวที่ทำให้ทั้งสามพรรคยังคงทำงานร่วมกัน และพยายามดึงดูดให้ผู้คนในแต่ละเชื้อชาติของตนสนับสนุนสหพรรค ตงกูอับดุล ราห์มาน และกลุ่มผู้นำในสหพรรคพยายามใช้กลยุทธ์หลายๆ ประการเพื่อประสบความสำเร็จในการเลือกตั้ง อันได้แก่ ประการแรก ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งระหว่างเชื้อชาติจะถูกปิดมิให้โต้เถียงในเวลานี้ โดยห้ามสร้างความแตกแยกให้เกิดขึ้น มิเช่นนั้นแล้วเอกราชจะมาถึงได้ช้าลง ประการที่สอง สหพรรคพยายามเข้ามาร่วมมือกับรัฐบาลอังกฤษมากกว่าจะแสดงตัวเป็นศัตรู ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นได้ว่า สหพรรคคือผู้สืบทอดการ

⁴² Vorys, *Democracy without Consensus*, 120-121.

ปกครองต่อจากรัฐบาลอังกฤษมากกว่าพรรคอื่นๆ ประการที่สาม สหพรรคพยายามใช้วิธีที่เป็นชาตินิยม โดยการสู้เพื่อเจตจำนงของประชาชน และมอบสิ่งที่คิดว่าเป็นประโยชน์ให้กับประชาชนมากที่สุด ซึ่งเป็นการแสดงออกให้เห็นว่า สหพรรคทำงานเพื่อสิทธิ และผลประโยชน์ของคนทุกเชื้อชาติในมลายาอย่างแท้จริง โดยการผลักดันให้การเลือกตั้งระดับสหพันธ์และเอกราชมาถึงโดยเร็ว ต่างจากพรรคไอเอ็มพีที่คัดค้านสิ่งที่เป็นสิทธิ และผลประโยชน์ของประชาชนเสมอมา ประการที่สี่ การร่วมมือระหว่างพรรคตัวแทนทางเชื้อชาติทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพเป็นอย่างมาก ซึ่งเห็นได้จาก อัมโนมีความสามารถในการผลักดันให้สังคมมลายาทุกระดับสนับสนุนพรรคตนได้ ส่วนพรรคเอ็มซีเอก็ได้รับการสนับสนุนจากชาวจีนเป็นอย่างดี อีกทั้งยังช่วยเหลือด้านการเงินให้กับสหพรรคอีกเช่นกัน⁴³

3.3 การเจรจาด้านผลประโยชน์ระหว่างเชื้อชาติในรัฐธรรมนูญเอกราชและนโยบายการศึกษา

สหพรรคได้เดินทางไปที่ลอนดอนระหว่างวันที่ 18 มกราคม - 6 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1956 เพื่อเจรจาถึงเอกราช และสถานการณ์ในช่วงเปลี่ยนผ่าน ในที่ประชุมได้ตกลงกันในประเด็นใหญ่ๆ หลายประการ ได้แก่ ประการแรก อังกฤษยังคงดูแลความมั่นคงที่เกี่ยวข้องกับภาวะฉุกเฉินและให้ความช่วยเหลือด้านเศรษฐกิจ แต่หัวหน้ารัฐบาล (ตันกู अबดุล ราห์มาน) ต้องการดำเนินการจัดตั้งรัฐมนตรีด้านเศรษฐกิจและกลาโหมด้วยตนเอง⁴⁴ ประการที่สอง สหพรรคต้องการให้รัฐบาล

⁴³ Chuleeporn, *Visions of Independence in Malaya*, 110-122.

⁴⁴ Vorys, *Democracy without Consensus*, 123-124.

อังกฤษยกเลิกระบบที่ปรึกษาชาวอังกฤษ (British Advisors) ประการที่สาม คณะกรรมการเพื่อร่างรัฐธรรมนูญ (Constitutional Commission) จะต้องถูกจัดตั้งขึ้น เพื่อเตรียมการสำหรับการประกาศเอกราช ซึ่งจะต้องมาถึงภายใน ค.ศ. 1957⁴⁵

การตั้งคณะกรรมการเพื่อร่างรัฐธรรมนูญมีขั้นตอนดังต่อไปนี้ ขั้นตอนแรก แต่งตั้งคณะกรรมการ ซึ่งนำโดย ลอร์ดรีด (Lord Reid) และกลุ่มตัวแทนที่มาจากภายนอกได้แก่ อังกฤษ ออสเตรเลีย อินเดีย และปากีสถาน โดยใช้เวลาตั้งแต่เดือนพฤษภาคม-มิถุนายน ค.ศ. 1956 งานเขียนบางชิ้นจะเรียกคณะกรรมการนี้ว่า “คณะกรรมการรีด” (Reid Commission) คณะกรรมการจะพยายามรวบรวมข้อเสนอที่ถูกส่งมาจากองค์กร หรือพรรคการเมืองต่างๆ ในมลายา อย่างไรก็ตาม ข้อเสนอของสหพรรคจะได้รับการพิจารณามากที่สุด ขั้นตอนที่สอง รัฐธรรมนูญที่ร่างเสร็จแล้วจะถูกส่งให้กับ คณะกรรมการการทำงาน (Working Committee) ซึ่งประกอบไปด้วยตัวแทนสุลต่านทั้ง 4 องค์ ตัวแทนจากสหพรรค 4 คน ข้าหลวงใหญ่ เลขาธิการ และอัยการสูงสุด เพื่อตรวจสอบร่าง และเขียนข้อเสนอแนะ ซึ่งตรวจสอบแล้วเสร็จในเดือนเมษายน ค.ศ. 1957 จากนั้น ร่างดังกล่าวจึงถูกส่งให้กับตัวแทนในลอนดอนเป็นขั้นตอนที่สามในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1957 เพื่อรับรองว่า ร่างนั้นจะเป็นรัฐธรรมนูญที่เข้าปกครองมลายาได้⁴⁶

เนื่องจากสหพรรคชนะการเลือกตั้งอย่างท่วมท้น อีกทั้งคณะกรรมการได้พิจารณาแล้วว่า การเจรจาเพื่อผลประโยชน์ของแต่ละเชื้อ

⁴⁵ Means, *Malaysian Politics*, 171-172.

⁴⁶ Vasil, *Ethnic Politics in Malaysia*, 33-34.

ชาติ ได้รับการยอมรับจากตัวแทนของแต่ละเชื้อชาติในสหพรรค
เรียบร้อยแล้ว คณะกรรมการจึงตอบรับแทบทุกข้อเสนอสหพรรค
ซึ่งอาจมีเปลี่ยนแปลงบ้างเล็กน้อย สิทธิการเป็นพลเมือง สิทธิพิเศษของ
ชาวมลายู ภาษา และศาสนา เป็นประเด็นที่สหพรรคให้ความสำคัญ
อย่างมาก เพราะผู้นำแต่ละเชื้อชาติในสหพรรคต้องดูแลผลประโยชน์
พื้นฐานเหล่านี้แทนกลุ่มเชื้อชาติของตนเอง คณะกรรมการได้ให้การ
รับรองข้อเสนอนี้ในประเด็นทั้งหมดนั้นดังต่อไปนี้

ประเด็นสิทธิการเป็นพลเมืองนั้น คณะกรรมการเห็นชอบแล้วว่า
บุคคลที่ได้รับสิทธิเป็นพลเมืองในมลายาตามข้อกำหนดในสหพันธ
มลายา ค.ศ. 1948 ก็ยังคงได้รับสิทธิการเป็นพลเมืองต่อไป สำหรับคน
ที่เกิดในวันที่ประกาศเอกราชและหลังจากนั้นได้รับสิทธิการเป็นพลเมือง
ได้ตามข้อบังคับทางกฎหมาย บุคคลใดก็ตามที่เกิดในสหพันธมลายา
ก่อนวันประกาศเอกราชและอาศัยจนถึงวันที่ประกาศจะได้รับสิทธิเป็น
พลเมือง อย่างไรก็ตาม บุคคลนั้นจะต้องละทิ้งสัญชาติอื่นของตนก่อน
เมื่ออายุเกิน 18 ปี อีกทั้งต้องสามารถใช้ภาษามลายูได้เป็นอย่างดีเช่น
กัน สำหรับบุคคลที่อาศัยในมลายาในวันที่ประกาศเอกราชแต่ไม่ได้เกิด
อยู่ที่นั่น จะได้รับสิทธิการเป็นพลเมืองก็ต่อเมื่อ ได้ปฏิญาณตนว่าจะจงรัก
ภักดีต่อสหพันธ์และจะอาศัยที่นั่นอย่างถาวร นอกจากนี้ บุคคลใดที่
ต้องการแปลงสัญชาติเข้ามาเป็นพลเมืองในสหพันธ์จะต้องปฏิบัติตาม
เงื่อนไขดังต่อไปนี้ บุคคลนั้นอายุต้องมากกว่า 21 ปี อาศัยอยู่ในสหพันธ์
ระหว่าง 10-12 ปี และจะอาศัยอยู่ที่นั่นอย่างถาวร มีความรู้ด้านภาษา
มลายูเป็นอย่างดี และจะต้องละทิ้งสัญชาติเดิมของตนเองก่อน ประเด็น
สิทธิการเป็นพลเมืองได้แสดงให้เห็นว่า รัฐธรรมนูญเอกราชเปิดกว้างให้
คนเชื้อชาติอื่นๆ เป็นพลเมืองได้ง่ายมากยิ่งขึ้น ซึ่งมีความคล้ายคลึงกับ

สหภาพมลายู และการประชุมซีแอลซีที่มีมาก่อนหน้านี้⁴⁷

สหพรรคต้องการให้สิทธิพิเศษของชาวมลายูยังคงมีต่อไปจาก สหพันธ์มลายาในประเด็นต่างๆ อันได้แก่ การสงวนที่ดินให้กับชาวมลายู โคเวตาเพื่อให้ชาวมลายูเป็นข้าราชการบางตำแหน่ง จำกัดโควตาการ ออกใบอนุญาตและทะเบียน โคเวตาให้การช่วยเหลือด้านการศึกษาแก่ ชาวมลายู ให้อิสลามเป็นศาสนาประจำชาติและให้ภาษามลายูเป็น ภาษาประจำชาติ⁴⁸ การให้สิทธิพิเศษแก่ชาวมลายูนั้นเป็นประเด็นที่สร้าง ความลำบากใจให้กับคณะกรรมการเป็นอย่างมาก เพราะเมื่อสิทธิการ เป็นพลเมืองเปิดกว้างมากยิ่งขึ้น คณะกรรมการเกรงว่า สิทธิพิเศษของ ชาวมลายูจะขัดขวางความเท่าเทียมกันกับคนเชื้อชาติอื่นๆ ในฐานะที่เป็นพลเมืองเหมือนกันในขณะเดียวกัน ถ้าลบสิทธิพิเศษเช่นนี้ออกไป จะทำให้สังคมชาวมลายูวุ่นวายมากขึ้นอีกหรือไม่ คณะกรรมการรีดที่ ประกอบไปด้วยตัวแทนชาวต่างชาติ มีแนวโน้มที่จะปฏิเสธสิทธิพิเศษ ของชาวมลายูโดยการให้เหตุผลว่า สิทธิพิเศษของชาวมลายูต้องเป็นไป เพื่อให้ชาวมลายูสามารถพัฒนาตนเองได้เท่าเทียมกับคนเชื้อชาติอื่นๆ ซึ่งต้องถูกยกเลิกภายในระยะเวลา 15 ปี อย่างไรก็ตาม สหพรรคได้ คัดค้านข้อเสนอที่ให้สิทธิพิเศษของชาวมลายูถูกยกเลิกภายใน 15 ปี เพราะเกรงว่า ถ้าชาวมลายูไม่สามารถพัฒนาตนเองได้เท่าเทียมกับคน เชื้อชาติอื่นๆ เมื่อครบระยะเวลาดังกล่าว จะทำให้ชาวมลายูเสียผลประโยชน์ขึ้นไป ดังนั้น ในที่สุดคณะกรรมการก็ต้องยินยอมให้มีสิทธิพิเศษ ดังกล่าวต่อไป โดยเห็นชอบให้สุลต่านรับหน้าที่เป็นผู้พิทักษ์สิทธิพิเศษ

⁴⁷ Ibid., 34-38.

⁴⁸ พัชรินทร์ สนวนจิตะปัญญา, *มาเลเซีย เอกภาพกับการศึกษา* (กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย, 2541), 60.

ของชาวมลายู ซึ่งในอนาคตสุดต่าานจะต้องทำหน้าที่เป็นผู้ตัดสินตามระยะเวลาเองว่า สิทธิพิเศษของชาวมลายูสมควรจะถูกยกเลิกเมื่อใด⁴⁹

การสงวนที่ดินให้กับชาวมลายูเป็นประเด็นที่คณะกรรมการได้เสนอไว้ว่า รัฐบาลไม่ควรจัดสรรที่ดินให้กับชาวมลายูมากกว่าที่เคยมีอยู่ อย่างไรก็ตาม เมื่อมีการทบทวนอีกครั้ง สหพรรคได้คัดค้านและกำหนดเลยว่า ในบริเวณที่ดินที่อนุญาตให้ครอบครองได้ รัฐบาลจะต้องจัดสรรที่ดินให้กับชาวมลายูเป็นสัดส่วน 50% ของที่ดินนั้นๆ อีกทั้งที่ดินในรัฐมะละกาและปีนังก็ต้องปฏิบัติตามนี้เช่นเดียวกัน⁵⁰

ถึงแม้ว่าภาษามลายูจะเป็นภาษาประจำชาติแต่ทางคณะกรรมการคิดว่า ยังมีพลเมืองอีกหลายคนที่ยังไม่มีความรู้ภาษามลายูดีพอ ดังนั้นจึงต้องการให้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาประจำชาติควบคู่ไปด้วยในระยะเวลา 10 ปี ซึ่งในอนาคตอีก 10 ปี ทางรัฐสภาต้องเป็นผู้พิจารณาประเด็นนี้ต่อไปเองว่าจะจัดการเช่นไร สำหรับภาษาอื่นๆ ของคนที่มีมลายู ทางคณะกรรมการเห็นว่า ไม่สมควรให้เป็นภาษาประจำชาติ แต่กระนั้น คณะกรรมการเห็นว่าเอกสารราชการ และคำประกาศสำคัญควรได้รับการแปลเป็นภาษาจีนและทมิฬ อีกทั้งการเรียนการสอนทั้งสองภาษานุญาตให้มีต่อไป แต่คณะกรรมการไม่ยอมรับให้ภาษาจีน และทมิฬเป็นภาษาที่ใช้ในสถานนิติบัญญัติ⁵¹

⁴⁹ Means, *Malaysian Politics*, 177-179.

⁵⁰ Ibid.

⁵¹ Vasil, *Ethnic Politics in Malaysia*, 38-40.

ในตอนแรก คณะกรรมการไม่ยอมให้อิสลามเป็นศาสนาประจำชาติ อย่างไรก็ตาม สหพรรคได้ผลักดันให้อิสลามเป็นศาสนาประจำชาติได้เป็นผลสำเร็จ ศาสนาอื่นๆ สามารถปฏิบัติและดำเนินกิจกรรมต่อไปได้อย่างสงบเรียบร้อย โดยรัฐบาลจะไม่แทรกแซงให้จ่ายภาษีเพิ่มขึ้นแต่อย่างใด อย่างไรก็ตาม ผู้ที่มีได้นับถือศาสนาอิสลามห้ามเผยแพร่ศาสนาของตนต่อคนที่เป็นมุสลิมเด็ดขาด⁵²

รัฐธรรมนูญเอกราช ค.ศ. 1957 ได้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าผลประโยชน์ของชาวมลายูมีมากกว่าคนเชื้อชาติอื่นๆ แม้ว่ากลุ่มคนที่ไม่ใช่ชาวมลายูได้รับสิทธิความเป็นพลเมืองได้เหมือนกับชาวมลายู แต่กลับมีเงื่อนไขที่คาดหวังให้กลุ่มคนเชื้อชาติอื่นๆ “ปรับเปลี่ยน” ตนเองมาเป็นชาวมลายู เช่น บุคคลที่จะได้รับสัญชาติต้องมีความรู้ภาษามลายูเป็นอย่างดี เป็นต้น นอกจากนี้ สิทธิพิเศษของชาวมลายูยังได้ปรากฏให้เห็นในที่อื่นๆ ของรัฐธรรมนูญอีกเช่นกัน มาตราที่ 153 ได้ระบุให้สุดอำนาจหน้าที่ปกป้องสถานะพิเศษของชาวมลายู⁵³ และในมาตราที่ 160 ได้ให้คำจำกัดความว่าชาวมลายูคือ นับถือศาสนาอิสลาม พูดภาษามลายู และปฏิบัติตามประเพณีมลายู⁵⁴ เป็นต้น

การผสมผสานผลประโยชน์ทางเชื้อชาติยังเห็นได้ในนโยบายการศึกษาอีกเช่นกัน มาตรการที่สำคัญอย่างหนึ่งต่อการสร้างชาติก็คือ “การสร้างระบบการศึกษาแห่งชาติ” โดยจัดตั้งคณะกรรมการพิจารณาระบบ

⁵² Ibid., 40-41.

⁵³ R. H. Hickling, *An Introduction to the Federal Constitution* (Kuala Lumpur: The Federation of Malaya Information Services, 1960), 71-72.

⁵⁴ *Federal Constitution* (Kuala Lumpur: Percetakan Nasional Malaysia Berhad, 2010), 145, 153.

การศึกษาของโรงเรียนในคาบสมุทรมลายูซึ่งนำโดยดาโต๊ะอับดุล ราซัค ในรายงานของราซัค (Razak Report) ได้กำหนดให้โรงเรียนในระดับ ประถมศึกษาจัดการเรียนการสอนเป็นภาษามลายูและภาษาอังกฤษ แต่ภาษาอื่นๆ สามารถสอนได้ หากนักเรียนตั้งแต่ 15 คนขึ้นไปประสงค์ จะเรียนภาษาดังกล่าว อย่างไรก็ตามวิชาภาษามลายูและภาษาอังกฤษ ต้องเป็นวิชาบังคับในโรงเรียนประถมทุกโรงเรียน ในระดับมัธยมศึกษา ควรจัดการเรียนการสอนให้เป็น ระบบมัธยมศึกษาแห่งชาติ (National Secondary School) ซึ่งมีหลักสูตรการเรียนการสอนเหมือนกัน และ ต้องสอบวิชาภาษามลายูผ่านจึงจะได้ประกาศนียบัตรมัธยมศึกษาตอน ต้น (Lower Certificate of Education) เมื่อจบการศึกษาระดับ มัธยมศึกษาปีที่ 3 นอกจากนั้น ทุกโรงเรียนควรมีหลักสูตรสามัญที่เป็น เครื่องมือก่อให้เกิดการเรียนรู้ซึ่งกันและกันระหว่างเชื้อชาติ เพื่อเป็นการ สร้างอัตลักษณ์ของชาติให้เกิดขึ้น⁵⁵ ดังนั้นจึงเห็นได้ว่า ระบบการศึกษา ที่จัดตั้งขึ้นนี้ต้องการให้โรงเรียนในมลายูเป็นแบบแผนเดียวกันสำหรับ คนทุกๆ เชื้อชาติ แม้ว่าอัตราส่วนด้านประชากรระหว่างชาวจีนและชาว มลายูจะไม่ต่างจากกันมากนัก แต่ชาวจีนกลับต้องยอมปรับรับเอา วัฒนธรรมของชาวมลายูมาใช้ในชีวิตประจำวัน ผ่านนโยบายด้านการ ศึกษา ซึ่งในเวลาต่อมา นโยบายการศึกษาของราซัคนี่จะเป็นอีกปัจจัย ที่ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างเชื้อชาติแย่งลงนับตั้งแต่ ค.ศ. 1957

⁵⁵ วรณี พานำมา, “บทบาทและความคิดทางการเมืองของตงกูอับดุล ราห์มาน,” (สารนิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ, 2548), 52-53.; Cheah, *Malaysia: The Making of a Nation*, 34-36.

ข้อสรุปดังกล่าวได้แสดงให้เห็นว่า ผลประโยชน์ของชาวมลายูมีมากกว่าคนเชื้อชาติอื่นๆ ซึ่งพรรคอัมโนอ้างว่าชาวมลายูยังคงล้ำหลังทางเศรษฐกิจ ดังนั้นสิทธิพิเศษจึงจำเป็นสำหรับพัฒนาชาวมลายูให้เท่าเทียมกับคนเชื้อชาติอื่นๆ แม้ว่ารัฐธรรมนูญได้เปิดกว้างให้ชาวจีนและชาวอินเดียเป็นพลเมืองได้ง่ายขึ้น แต่ทั้งสองเชื้อชาติก็ต้องรับรองสิทธิพิเศษของชาวมลายูในทุกๆ ด้าน ซึ่งในอีกแง่หนึ่ง รัฐธรรมนูญได้สะท้อนให้เห็นว่า ในที่สุดแล้วชาวจีนและชาวอินเดียจะต้องปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตตนเองให้คล้ายคลึงกับชาวมลายู

3.4 เอกภาพทางเชื้อชาติและแนวทางการสร้างชาติมลายาของตงกูอับดุล ราห์มาน ค.ศ. 1951-1957

แม้ว่าในทางทฤษฎี ตงกูอับดุล ราห์มานซึ่งในอนาคตจะเป็นผู้นำชาติมลายา ต้องปกป้องสิทธิและผลประโยชน์ของคนทุกเชื้อชาติ อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติเขาจะปกป้องเฉพาะผลประโยชน์คนของชาวมลายูหรือไม่ คำถามดังกล่าวเกิดขึ้น เนื่องจากเมื่อตงกูอับดุล ราห์มานเป็นหัวหน้าพรรคอัมโนใน ค.ศ. 1951 เขาได้ประกาศว่า มลายาเป็นประเทศของชาวมลายูซึ่งเป็นเชื้อชาติเดียวที่สามารถกำหนดทิศทางของประเทศได้ แต่ในเวลาต่อมาเมื่อเขาเป็นหัวหน้าสหพรรค ตงกูอับดุล ราห์มานกลับมองว่า ชาติมลายาจะเกิดขึ้นได้ถ้าคนทุกเชื้อชาติทำงานร่วมกัน ดังนั้นการศึกษาในส่วนนี้จึงต้องการหาคำตอบว่า ตงกูอับดุล ราห์มานมีแนวคิดในการสร้างชาติมลายาอย่างไร เมื่อเขาและกลุ่มผู้นำในสหพรรคต้องแก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างเชื้อชาติ

จากการศึกษางานเขียนของ Cheah (2002 และ 2005) และ Lee (2005) ได้ให้ภาพที่ค่อนข้างคล้ายคลึงกันว่า ระหว่าง ค.ศ. 1951-1957 ตนกฤษ์บดุล ราห์มานพัฒนาแนวคิดทางการเมืองและการสร้างชาติใน 2 รูปแบบ ได้แก่ รูปแบบแรก เมื่อตนกฤษ์บดุล ราห์มานเข้ามาเป็นหัวหน้าพรรคอัมโน เขามีแนวคิดเป็นผู้นำที่ทำงานเพื่อผลประโยชน์ของกลุ่มเชื้อชาติตนเท่านั้น (Cheah ใช้คำว่า “exclusivist” แต่ Lee ใช้คำว่า “ethno cultural nationalism”)⁵⁶ เนื่องจากบริบทในตอนนั้น พรรคอัมโนต้องการหัวหน้าพรรคคนใหม่ที่สานต่อเจตนารมณ์เดิมของพรรค ซึ่งก็คือการปกป้องสิทธิและผลประโยชน์ของชาวมลายูในแบบชุมชนนิยม เพื่อตอบโต้กับแนวคิดแบบมิใช่ชุมชนนิยมของดาโต๊ะ ออห์น

รูปแบบที่สอง เมื่อพรรคอัมโนและพรรคเอ็มซีเอบังเอิญรวมตัวกันจนเอาชนะการเลือกตั้งใน ค.ศ. 1952 ได้ และก่อตั้งสหพรรค Cheah (2002 และ 2005) และ Lee (2005) ได้กล่าวว่า ตนกฤษ์บดุล ราห์มานได้เปลี่ยนเป็นผู้นำที่สามารถไกล่เกลี่ยผลประโยชน์ให้ทุกๆ เชื้อชาติ (Cheah ใช้คำว่า “inclusivist” แต่ Lee ใช้คำว่า “multicultural nationalism”)⁵⁷ เนื่องจากเขาได้เจรจาसानผลประโยชน์ร่วมกับผู้นำเชื้อชาติอื่นๆ และได้มอบ “สิทธิการเป็นพลเมือง” ให้กับกลุ่มคนที่มิใช่ชาวมลายู

⁵⁶ Cheah, *Malaysia: The Making of a Nation*, 26-28, 76-77.; Jae Hyun Lee, “UMNO Factionalism and the Politics of Malaysian National Identity,” (PhD thesis, Murdoch University, 2005), 53-56.

⁵⁷ Cheah, *Malaysia: The Making of a Nation*, 76-77.; Lee, *UMNO Factionalism*, 56-66.

Cheah (2002 และ 2005) ได้วิเคราะห์เพิ่มเติมว่า ชาวมลายู และกลุ่มคนที่มีเชื้อชาวมลายูได้รับสิทธิการเป็นพลเมืองที่ “เหมือนกัน” แต่สิทธิดังกล่าว “ไม่ได้แสดงให้เห็นว่าเท่าเทียมกัน” เพราะชาวมลายูได้รับสิทธิพิเศษที่มากกว่ากลุ่มคนที่มีเชื้อชาวมลายูใน ค.ศ. 2002 Cheah ได้กล่าวว่า “ในมลายาหรือมาเลเซียในเวลาต่อมา กลุ่มคนที่มีเชื้อชาวมลายูไม่ได้รับสิทธิที่เท่าเทียมกับชาวมลายู เนื่องจากสิทธิความเป็นพลเมืองของชาติถูกนิยามในแบบ “แบ่งแยก” ด้วยการให้ชาวมลายูได้รับสิทธิมากกว่า”⁵⁸ อีกทั้งใน ค.ศ. 2005 เขาก็ยังเน้นย้ำให้เห็นว่า “... พหุวัฒนธรรมนิยม (multi-culturalism) ซึ่งก่อนหน้านี้ได้ปรากฏให้เห็นในมลายาและมาเลเซียในเวลาต่อมา ไม่ได้เน้นย้ำให้เห็นว่ามี “สถานะที่เท่าเทียมกัน” และ “ความเป็นพลเมืองที่เท่าเทียมกัน”... คือชาวมลายูได้รับสิทธิ และสิทธิพิเศษมากกว่าชุมชนเชื้อชาติอื่นๆ”⁵⁹

แม้ว่า Cheah (2002 และ 2005) และ Lee (2005) สรุปให้เห็นว่า ตนกูอับดุล ราห์มานได้เปลี่ยนแนวคิดจากผู้นำที่ทำงานเพื่อผลประโยชน์ของกลุ่มเชื้อชาติตน มาสู่ผู้นำที่สามารถไกลเกลี่ยผลประโยชน์ให้ทุกๆ เชื้อชาติ แต่กระนั้น เมื่อศึกษาบริบทการเมืองมลายาในช่วงก่อนได้รับเอกราช และชีวประวัติของตนกูอับดุล ราห์มาน จะพบข้อสังเกตและคำถามที่น่าสนใจในอีกแง่มุมว่า ตนกูอับดุล ราห์มานได้ “เปลี่ยน” แนวคิดของเขาเองหรือไม่ หรือสิ่งที่เปลี่ยนไปคือ “แนวทาง หรือกลยุทธ์ ในการแสวงหาเสียงสนับสนุน” เพื่อให้เขา และผู้นำในพรรคอัมโน ได้มีบทบาทนำในการสร้างชาติมลายา

⁵⁸ Cheah, *Malaysia: The Making of a Nation*, 77.

⁵⁹ Wang Gungwu, ed., *Nation-Building: Five Southeast Asian Histories* (Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 2005), 102.

เมื่อศึกษาชีวิตก่อนเข้ารับตำแหน่งหัวหน้าพรรคอัมโน ตนกู อับดุล ราห์มานมีแนวคิดที่มองว่าชาวมลายูควรได้รับการปกป้องสิทธิ และผลประโยชน์ของตน ซึ่งเห็นได้จากชีวประวัติหลายเล่มก็กล่าวใน ทำนองเดียวกันว่า เขาค่อนข้างต่อต้านสหภาพมลายูของอังกฤษใน ค.ศ. 1946 เป็นอย่างมาก⁶⁰ เมื่อตนกูอับดุล ราห์มานเข้ามาเป็นหัวหน้าพรรค อัมโน ด้วยบทบาทและหน้าที่ กอปรกับความแตกแยกภายในที่เกิดขึ้น จากการลาออกและนโยบายที่ไม่เป็นชุมชนนิยมของดาโต๊ะ ออนน์ ทำให้ ตนกูอับดุล ราห์มานต้องเน้นย้ำให้เห็นว่า เขาทำหน้าที่เป็นผู้ปกป้องผลประโยชน์ของชาวมลายู และผลักดันให้มลายูเป็นเชื้อชาติหลักที่กำหนด ทิศทางของประเทศ แต่กระนั้น เมื่อพิจารณาว่าพรรคอัมโนไม่เข้มแข็ง มากเท่ากับพรรคไอเอ็มพี การสร้างความเข้มแข็งของพรรคอัมโน จึงเป็น ประเด็นหลักที่ตนกูอับดุล ราห์มาน และผู้นำพรรคอัมโน ได้พยายาม ปฏิบัติมาตลอด ค.ศ. 1951

การเลือกตั้งระดับเทศบาลที่กัวลาลัมเปอร์ใน ค.ศ. 1952 กลายเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญที่ทำให้ ตนกูอับดุล ราห์มาน และกลุ่มผู้นำในพรรค อัมโน มองเห็นหนทางที่จะทำให้พรรคเข้มแข็งเหนือพรรคไอเอ็มพี เนื่องจาก การรวมตัวโดยบังเอิญระหว่างพรรคอัมโนและเอ็มซีเอสสามารถ เอาชนะพรรคไอเอ็มพีได้อย่างขาดลอย ชัยชนะดังกล่าวได้พิสูจน์ให้เห็น ว่าความร่วมมือแบบชุมชนนิยมระหว่างผู้นำชาวมลายูและชาวจีนเป็น หนทางที่มีประสิทธิภาพที่จะทำให้พรรคอัมโนเข้มแข็ง จนสามารถ เอาชนะและได้รับความนิยมมากกว่าพรรคไอเอ็มพีของดาโต๊ะ ออนน์ที่มีแนวคิดแบบไม่เป็นชุมชนนิยม

⁶⁰ อ้างอิงจากงานศึกษานี้ในหัวข้อ “ประวัติของตนกูอับดุล ราห์มาน”

การก่อตั้งสหพรรคด้วยนโยบายที่ให้ “ความร่วมมือระหว่างเชื้อชาติยังคงมีอยู่” ไปถึงตอนที่มีหลายาได้รับเอกราช และจะไม่เปลี่ยนแปลงเป็นการเมืองแบบที่มีใช้ชุมชนนิยมแน่นนอน” ได้สะท้อนให้เห็นว่า สิทธิพิเศษและผลประโยชน์ของชาวมลายู ต้องมีอยู่ต่อไปจนถึงเวลาที่หลายาได้รับเอกราช หากแต่ชาวจีนต้องได้รับผลประโยชน์บางอย่างเช่นกัน ตนกูอับดุล ราห์มาน และกลุ่มผู้นำพรรคอัมโนค่อนข้างมั่นใจว่า พรรคอัมโนจะสามารถครอบครองเสียงส่วนใหญ่ในสหพรรคได้อย่างแน่นอน เพราะประชาชนที่มีสิทธิ์ออกเสียงส่วนใหญ่เป็นชาวมลายู ใน ค.ศ. 1956 ตนกูอับดุล ราห์มานได้แสดงความมั่นใจดังกล่าวผ่านสุนทรพจน์ของเขาว่า ชาวมลายูเป็นตัวแปรสำคัญที่ทำให้สหพรรคชนะการเลือกตั้งเรื่อยมาจนถึงเอกราช โดยเขากล่าวว่า “ท้ายที่สุด เมื่อการเลือกตั้งระดับสหพันธ์เริ่มต้นขึ้น ด้วยการสนับสนุนของพวกเขา โดยเฉพาะชาวมลายู ทั้งชาย และหญิง เยาวชน และผู้สูงอายุ เราจึงประสบความสำเร็จ [ในการเลือกตั้ง] ซึ่งไม่มีประเทศใดในโลกทำได้เหมือนกับเรา”⁶¹ ตนกูอับดุล ราห์มานและกลุ่มผู้นำในพรรคอัมโนได้ใช้ความได้เปรียบดังกล่าว ครอบครองเสียงส่วนใหญ่ และมีอิทธิพลเหนือพรรคเอ็มซีเอโดยให้การแลกเปลี่ยนว่า ผลประโยชน์ของชาวจีนจะได้รับการปกป้องเมื่อสหพรรคต่อสู้เพื่อเอกราชเป็นผลสำเร็จ

ตั้งแต่ ค.ศ. 1953 เป็นต้นมา “เอกราช” เป็นประเด็นหลักที่กลุ่มผู้นำให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก รัฐบาลอังกฤษได้นำระบบรัฐสภาและระบบการเลือกตั้งเข้ามา เพื่อให้หลายาพร้อมที่จะปกครองตนเอง

⁶¹ Arkib Negara Malaysia, UCAPAN-UCAPAN TUNKU ABDUL RAHMAN PUTRA 1955 dan 1956 (Kuala Lumpur: Heng Lee Stationery and Printing, 1979), 73.

ดาโต๊ะ ออนน์และพรรคไอเอ็มพีพยายามเข้าไปทำงานร่วมกับรัฐบาลอังกฤษ เพื่อให้กลุ่มตนเข้มแข็งและมีบทบาทในการประกาศเอกราชร่วมกับอังกฤษ สหพรรคได้นำเอาประเด็น การประกาศเอกราช มาเสริมสร้างบทบาทความเป็นผู้นำชาติมลายาให้กับพรรคของตนเองเช่นกัน อย่างไรก็ตาม สหพรรคกลายเป็นเพียงองค์กรเดี่ยวที่ผู้นำเชื่อถือมากที่สุด เนื่องจากผู้นำในพรรคได้ใช้ “กลยุทธ์” ที่ทำให้ผู้คนในมลายามองว่า สหพรรคเป็นเพียงกลุ่มชาตินิยมเดี่ยวที่ต่อสู้เพื่อเอกราชอย่างจริงจัง ซึ่งต่างจากวิธีการของอังกฤษและพรรคไอเอ็มพีที่ดูเหมือนต้องการให้อาณานิคมยังมีอยู่ต่อไป

ระหว่าง ค.ศ. 1953-1955 สหพรรคได้แสดงเจตนารมณ์อย่างชัดเจนว่า ต้องการให้สมาชิกสภานิติบัญญัติที่มาจากทางเลือกตั้งมีมากกว่าสมาชิกที่มาจากแต่งตั้ง ซึ่งเป็นนัยที่แสดงให้เห็นว่า สหพรรคซึ่งได้รับเสียงสนับสนุนจากประชาชนเป็นจำนวนมาก สามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการร่างกฎหมายและรัฐธรรมนูญเอกราชเพื่อให้เป็นไปตามความต้องการของตน ในขณะที่เดียวกัน ผู้นำในสหพรรคได้พยายามรณรงค์ให้สมาชิกแต่ละเชื้อชาติในพรรคทำงานร่วมกัน และห้ามวิพากษ์วิจารณ์อย่างเปิดเผยเกี่ยวกับผลประโยชน์ของคนแต่ละเชื้อชาติกลุ่มผู้นำในสหพรรคต้องการให้สมาชิกต่อสู้เพื่อเอกราชที่กำลังมาถึงอย่างจริงจัง ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า สหพรรคต้องการให้พรรคตนชนะการเลือกตั้งที่ใกล้จะมาถึง และเป็นเสียงส่วนใหญ่ที่จะเข้าไปเจรจาต่อรองผลประโยชน์ระหว่างเชื้อชาติด้วยตนเอง โดยไม่ต้องการให้เกิดความขัดแย้งระหว่างเชื้อชาติภายในพรรค แต่กระนั้น ถ้าเกิดความขัดแย้งขึ้น ตนกูอับดุล ราห์มานจะใช้มาตรการเด็ดขาดเพื่อยุติปัญหาดังกล่าว เช่น การไล่ขับไล่ดาโต๊ะ ปางลิมะ บุกิต กันตั้งออกจากพรรคอัมโน และการ

ชุมชนชาวมลายูในอัมโนว่าจะลาออกถ้าหากไม่ยกเลิกที่จะให้มลายูจะต้องได้ที่นั่ง 90% ในสภา

แม้ว่าการทำงานร่วมกันระหว่างพรรคอัมโนและพรรคเอ็มซีเอเหมือนเป็นการสร้างความร่วมมือที่ติระหว่างเชื้อชาติ แต่เมื่อกลุ่มผู้นำในสหพรรคต้องเจรจาแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ระหว่างเชื้อชาติในรัฐธรรมนูญ สิทธิพิเศษและผลประโยชน์ของชาวมลายูกลับยังคงอยู่เหนือกว่าผลประโยชน์ของคนเชื้อชาติอื่นๆ Cheah (2002 และ 2005) มองว่าการแก้กฎหมายเพื่อให้สิทธิการเป็นพลเมืองแก่คนเชื้อชาติอื่นได้สะท้อนให้เห็นว่า ตนกูอับดุล ราห์มานเปลี่ยนแนวคิดมาเป็นผู้นำที่สามารถไกล่เกลี่ยผลประโยชน์ให้ทุกๆ เชื้อชาติ อย่างไรก็ตาม ในอีกแง่หนึ่งการแก้กฎหมายในประเด็นดังกล่าว ได้สะท้อนให้เห็นว่าสหพรรคต้องการเสถียรภาพสนับสนุนจากกลุ่มคนที่มีเชื้อชาวมลายูเพิ่มมากขึ้นในการเลือกตั้ง เพื่อให้พรรคตนมีอำนาจในการแก้กฎหมาย และร่างรัฐธรรมนูญเอกราช ในประเด็นนี้ สหพรรคค่อนข้างมั่นใจว่า ประชาชนส่วนใหญ่ต้องสนับสนุนพรรคของตนอย่างแน่นอนซึ่ง Chuleeporn (1980) ได้วิเคราะห์ไว้ว่า “ในแง่หนึ่งสหพรรคพยายามผลักดันให้ความเป็นชุมชนนิยม หรือผลประโยชน์ของแต่ละเชื้อชาติเป็นประเด็นหลักทางการเมือง เพื่อเรียกการสนับสนุนจากประชาชนเช่นกัน”⁶² ข้อสังเกตดังกล่าวนี้ ได้แสดงให้เห็นอย่างประจักษ์ เมื่อคณะกรรมการรีดได้พิจารณาเห็นชอบข้อเสนอของสหพรรคมากที่สุด เพราะมองว่าพรรคดังกล่าวได้เสถียรภาพสนับสนุนจากประชาชนเป็นจำนวนมาก ยิ่งไปกว่านั้น พรรคอัมโนซึ่งเป็นตัวแทนของชาวมลายูมีอำนาจมากที่สุดในสหพรรค ดังนั้นอำนาจภายในสภานิติบัญญัติโดยส่วนใหญ่จึงตกอยู่ในมือของพรรคอัมโน การให้สิทธิ

⁶² Chuleeporn, *Visions of Independence in Malaya*, 178-186.

พลเมืองแก่กลุ่มคนที่มิใช่ชาวมลายูถูกบังคับให้มีความสำคัญน้อยลง เมื่อผู้นำในพรรคอัมโนได้ผลักดันให้ประเด็นสำคัญๆ เช่น ภาษา การศึกษา และกรรมสิทธิ์ในที่ดิน ครอบงำด้วยสิทธิพิเศษของชาวมลายู ดังนั้น รัฐธรรมนูญฉบับเอกราช ค.ศ. 1957 จึงยังแสดงให้เห็นว่ามลายายังคงเป็นดินแดนสำหรับชาวมลายูและประโยชน์ของ “ภูมิบุตร” ได้ถูกรักษาไว้ในทางกฎหมายเช่นเดิม⁶³

ตนกูอับดุล ราห์มานและกลุ่มผู้นำในพรรคอัมโนยังคงเป็นผู้นำที่ทำงานเพื่อผลประโยชน์ของกลุ่มเชื้อชาติตนอยู่ตามเดิม หากแต่พวกเขาใช้ความได้เปรียบที่ว่า ประชาชนส่วนใหญ่ที่มีสิทธิ์ลงคะแนนเป็นชาวมลายู กอปรกับสังคมชาวมลายูรวมตัวเป็นเอกภาพได้มากกว่าชาวจีนและชาวอินเดีย เป็นเครื่องมือในการอ้างสิทธิ์ว่า พรรคอัมโนมีอำนาจเหนือกว่าพรรคเอ็มซีเอและเอ็มไอซี เพื่อผลักดันให้ชาวมลายูได้รับสิทธิพิเศษมากกว่าคนเชื้อชาติอื่นๆ นอกจากชาวมลายูจะด้อยโอกาสในทางเศรษฐกิจ สุนทรพจน์ของตนกูอับดุล ราห์มานในวันที่ 22 เมษายน ค.ศ. 1956 ได้เน้นให้เห็นว่า ชาวมลายูควรได้รับสิทธิพิเศษ เพราะเป็นเพียงเชื้อชาติเดียวที่สามารถป้องกันภัยคอมมิวนิสต์ที่กำลังเกิดขึ้นภายในประเทศ “... ขอให้จำไว้ว่า กำแพงที่ต่อต้านและป้องกันภัยคอมมิวนิสต์ได้อย่างแท้จริงก็คือ ชาวมลายู และขอให้จำไว้อีกว่า ถ้าพระเจ้ามีเจตจำนงให้มลายูได้รับเอกราชใน ค.ศ. 1957 ก็จะไม่มีความหยุดยิ่งได้อีกเช่นกัน”⁶⁴

⁶³ สีดา สอนศรี และคณะ, การเลือกตั้งในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้: ศึกษาเฉพาะประเทศอินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ และไทย (กรุงเทพฯ: โครงการวิจัยเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2004), 266.

⁶⁴ Arkib Negara Malaysia, UCAPAN-UCAPAN TUNKU, 103-106.

บริบทที่เกิดขึ้นตั้งแต่ ค.ศ. 1951-1956 ได้ทำให้ตนกูอัปดุล ราห์มานมีข้ออ้างมากพอที่จะให้สิทธิพิเศษของชาวมลายูมีอยู่ต่อไป และถูกรักษาไว้ด้วยรัฐธรรมนูญ นอกจากนี้ความคิดที่ว่าชาวมลายูป้องกันคอมมิวนิสต์แล้วนั้น ตนกูอัปดุล ราห์มานยังมองอีกว่า ชาวมลายูได้ “เสียสละ” ถิ่นที่อยู่และยินยอมให้สิทธิความเป็นพลเมืองแก่คนเชื้อชาติอื่น ๆ⁶⁵ เพราะฉะนั้น การให้สิทธิพลเมืองแก่คนเชื้อชาติอื่น ๆ จึงเป็นหนึ่งในกลยุทธ์ที่แสดงให้เห็นว่า กลุ่มคนที่มีเชื้อชาวมลายูได้รับผลประโยชน์จากรัฐธรรมนูญเอกราช “เหมือน” ชาวมลายู อย่างไรก็ตาม สิทธิดังกล่าว “ไม่แสดงให้เห็นว่าเท่าเทียมกัน” เพราะชาวมลายูยังได้สิทธิพิเศษมากกว่ากลุ่มคนที่มีเชื้อชาวมลายูนั่นเอง

4. สรุป

จากการศึกษา “เอกภาพทางเชื้อชาติและแนวทางการสร้างชาติมาเลเซียของตนกูอัปดุล ราห์มาน ค.ศ. 1951-1957” จะพบว่า ตนกูอัปดุล ราห์มานพยายามสร้างชาติมลายาด้วยการสร้างเอกภาพระหว่างคนเชื้อชาติมลายู จีน และอินเดีย เอกภาพดังกล่าวไม่ได้หมายถึงการสลายเชื้อชาติทิ้งไป แต่เป็นการรักษาอัตลักษณ์ของเชื้อชาติตนไว้ โดยที่คนแต่ละเชื้อชาติจะได้รับผลประโยชน์ที่แตกต่างกัน ชาวจีนและชาวอินเดียได้สิทธิการเป็นพลเมืองของมลายา แต่ชาวมลายูกลับได้รับสิทธิพิเศษหลายๆ ประการ ดังนั้น ผลประโยชน์ที่แตกต่างกันนี้ได้

⁶⁵ Ibid.

สะท้อนให้เห็นว่า แม้ว่าตนกูอัปดุล ราห์มานจะทำหน้าที่เป็นผู้ผสมผสานผลประโยชน์ระหว่างเชื้อชาติ แต่เขา “มิได้เปลี่ยนแนวคิด” มาเป็นผู้นำที่ผสมผสานผลประโยชน์อย่างแท้จริง เพราะเขายังคงเป็นผู้นำที่ทำงานเพื่อผลประโยชน์ของกลุ่มเชื้อชาติตนอยู่ตามเดิม ระหว่าง ค.ศ. 1951-1957 ตนกูอัปดุล ราห์มานต้องพยายามใช้กลยุทธ์ใหม่ๆ ที่เปลี่ยนไปตามบริบทในช่วงเวลาดังกล่าว เพื่อให้ผลประโยชน์ของชาวมลายูยังคงมีอยู่ต่อไป และได้รับสิทธิพิเศษมากกว่าคนเชื้อชาติอื่นๆ

แม้ว่าชาวมลายูได้รับสิทธิพิเศษหลายประการ แต่ชาวมลายูบางกลุ่มกลับไม่พอใจ เพราะคิดว่าอัมโนยอมให้ผลประโยชน์กับคนเชื้อชาติมากเกินไป ในขณะที่เดียวกัน ชาวจีนบางกลุ่มกลับรู้สึกผิดหวังที่ไม่สามารถผลักดันให้เกิดความเท่าเทียมระหว่างเชื้อชาติได้ เพราะภาษาจีนไม่ถูกผลักดันให้เป็นภาษาประจำชาติร่วมด้วย สหพันธ์มลายาได้ประกาศเอกราชในวันที่ 31 สิงหาคม ค.ศ. 1957 แม้ว่าตนกูอัปดุล ราห์มานรู้สึกยินดีกับเอกราชที่ได้รับ แต่ช่วงเวลาหลังจากนี้จะพิสูจน์ให้เห็นว่าการผสมผสานผลประโยชน์ทางเชื้อชาติดังกล่าวนี้กลายเป็นปัญหาสำหรับมลายา (หรือมาเลเซียใน ค.ศ.1963) และตนกูอัปดุล ราห์มานในอนาคตหรือไม่

บรรณานุกรม

หนังสือภาษาไทย

พัชรินทร์ สอนฐิติปัญญา. *มาเลเซีย เอกภาพกับการศึกษา*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย, 2541.

ราชบัณฑิตยสถาน. *สารานุกรมประวัติศาสตร์สากลสมัยใหม่เอเชียเล่ม 1 อักษร A-B ฉบับราชบัณฑิตยสถาน*. กรุงเทพฯ: เพื่อนพิมพ์, 2539.

ลีโอนาร์โด วาย. อันดายา และ บาบารา วัตสัน อันดายา. *ประวัติศาสตร์มาเลเซีย*. แปลโดย พรรณี ฉัตรพลรักษ์. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2557.

สีดา สอนศรี และคณะ. *การเลือกตั้งในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้: ศึกษาเฉพาะประเทศอินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ และไทย*. กรุงเทพฯ: โครงการวิชาโทเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2004.

ศรุติ สกุลรัตน์. *ชีวิตที่ไม่ธรรมดาของท่านผู้นำ*. ชลบุรี: ศูนย์อินโดจีนศึกษา วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา, 2554.

หนังสือภาษาอังกฤษ

Arkib Negara Malaysia. *UCAPAN-UCAPAN TUNKU ABDUL RAHMAN PUTRA 1955 dan 1956*. Kuala Lumpur: Heng Lee Stationery and Printing, 1979.

Cheah Boon Kheng. *Malaysia: The Making of a Nation*. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 2002.

Esman, Milton Jacob. *Administration and Development in Malaysia*. New York, Cornell University Press, 1972.

Federal Constitution. Kuala Lumpur: Percetakan Nasional Malaysia Berhad, 2010.

Hickling, R. H. *An Introduction to the Federal Constitution*. Kuala Lumpur: The Federation of Malaya Information Services, 1960.

Khong Kim Hoong. *Merdeka! British Rule and the Struggle for Independence Malaya, 1945-1957*. Malaysia: Strategic Information Research Development, 1984.

Means, Gordon P. *Malaysian Politics*. New York: New York University Press, 1970.

Miller, Harry. *Prince and Premier a Biography of Tunku Abdul Rahman Putra Al-Haj First Prime Minister of the Federation of Malaya*. London: Harrap, 1959.

Sheppard, Mubin. *Tunku: A Pictorial Biography, 1903-1957*. Selangor: Pelanduk Publications, 1984.

Shome, Anthony. *Malay Political Leadership*. London: Routledge-Curzon, 2002.

"UMNO CHIEF WANTS MORE MERGERS." *The Straits Times*, September 28, 1952: 5.

"UMNO WILL EXPELL ONN IMPs." *The Straits Times*, September 18, 1951: 1.

Vasil, Raj Kumar. *Ethnic Politics in Malaysia*. New Delhi: Radiant, 1980.

Von Vorys, Karl. *Democracy without Consensus: Communalism and Political Stability in Malaysia*. New Jersey: Princeton University Press, 1975.

Wang Gungwu ed. *Nation-Building: Five Southeast Asian Histories*. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 2005.

วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์

วรรณิ พานำมา. *บทบาทและความคิดทางการเมืองของตงกูอับดุล
ราห์มานกับขบวนการเรียกร้องเอกราชและการรวมชาติของ
มาเลเซีย ค.ศ. 1951-1970*. สารนิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ,
สาขาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2548.

Chuleeporn Virunha. *Visions of Independence in Malaya: 1945–
1955*. M.A. thesis, University of New South Wales. 1980.

Lee Jae Hyun. *UMNO Factionalism and the Politics of Malaysian
National Identity*. PhD thesis, Murdoch University. 2005.

บทความ

Fernando, Joseph M. "Tunku Abdul Rahman, Charisma, and the
Nationalist Movement in Malaya." *Studies Ethnicity and
Nationalism*, 11, No.3. (2001): 492-508.

Ishak bin Tadin. "Dato Onn and Malay Nationalism, 1946-1951."
Journal of Southeast Asian History, 1, No.1 (1960): 71-72.

วารสาร
ประวัติศาสตร์
ธรรมศาสตร์

THE THAMMASAT

**JOURNAL
OF
HISTORY**

เจาะและในบ้านชนชั้นกลาง: พฤติกรรมร่วมเพศ
ชนชั้นกลาง ชนชั้นล่าง และพื้นที่แห่งปรารถนากามารมณ์
ในสังคมไทย ทศวรรษ 2490

The Sound of Wet zone: Coitus, Middle class, Lower
Class and the Houses of Sexual desire (1940s-1950s)*

อาชญาสิทธิ์ ศรีสุวรรณ

Artyasit Srisuwan

นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาประวัติศาสตร์
ภาควิชาประวัติศาสตร์ ปรัชญา และวรรณคดีอังกฤษ
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

E-mail: Punnsa_piman@hotmail.com

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งจากวิทยานิพนธ์เรื่อง บุรุษบันเทิง: สื่อบันเทิงกามารมณ์
ในสังคมไทย ทศวรรษ 2450-2500 ในความดูแลของ ผศ.ดร.วิศรุต พึ่งสุนทร และเป็นส่วน
หนึ่งของงานวิจัยที่ได้รับทุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ข้อเสนอ
บทความนี้เป็นของผู้เขียน สกว. ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป อีกทั้งขอสงวนสิทธิ์ใน
ข้อมูลที่ยอมรับของผู้เขียนเท่านั้น อนึ่ง ใคร่ขอขอบคุณบุคคลหลายท่าน ทั้งที่กรุณาให้ข้อมูลสำคัญ
และช่วยติดต่อประสานงาน ดังได้ระบุนามไว้ผ่านหลายเชิงอรรถ ขอขอบคุณผู้ประเมินบทความ
ทั้งสองซึ่งวิพากษ์และชี้แนะแนวทางอย่างเข้าอกเข้าใจ ขอขอบคุณท่านชานา นานี้อง (ผศ.
ดร.อรอนงค์ ทิพย์พิมล) และศิลปินป๊อปปูล่าเรียมสำหรับการประสานงานและช่วงทเวลาเบา
ใจ

บทคัดย่อ

บทความนี้ศึกษาถึง “วรรณกรรมเฉาะแฉะ” อันเป็นงานเขียนนำเสนอเรื่องเพศและกามารมณ์โจ่งแจ้งด้วยถ้อยคำตรงไปตรงมาซึ่งวรรณกรรมเฉาะแฉะปรากฏในสังคมไทยช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ลึ้นสุดลงและช่วงทศวรรษ 2490 มุ่งเน้นความสนใจต่อพฤติกรรมร่วมเพศของตัวละครในพื้นที่บ้านชนชั้นกลาง โดยหยิบยกตัวบทหลักฐานชั้นต้นมาศึกษาวิเคราะห์จำนวน 2 เรื่องได้แก่ *สงครามพิงโอง* ผลงานของชอบสนุก และ *เกมรักในห้องน้ำ* ผลงานของ มะดัน เพื่อแสดงให้เห็นแรงปรารถนาทางเพศของชนชั้นกลางและชนชั้นล่างรวมถึงฉายภาพสะท้อนบริบทสังคมไทยช่วงเวลาดังกล่าวในหลากหลายแง่มุมด้วย

คำสำคัญ: วรรณกรรมเฉาะแฉะ, พื้นที่บ้านชนชั้นกลาง, พฤติกรรมร่วมเพศ, สงครามพิงโอง, เกมรักในห้องน้ำ

Abstract

This article aims to study the literature genre called “Wannakam Choh Chae” which portrayed explicit sexual acts with racy phrases. This genre emerged in Thai society during the end of World War II to the 1950s, with particular focus on sexual intercourse behaviors in spaces of middle class. In order to do so, “Songkram Ping Ong” (Sex and Earthen jar) by Chob Sanook and “Game Rak Nai Hong Nam” (Sex in the bathroom) by Madun were chosen for analysis, as they depicts the sexual desire of Thai middle class as well as lower class, and reflects the historical context of Thai society at the time through various perspectives.

Keywords: Wannakam Choh Chae, Thai Middle Class’s houses, Sexual Acts, Songkram Ping Ong, Game Rak Nai Hong Nam

1. บทนำ

“ลูกค้าบางคนอายหน้าแดง แต่หลังจากพลิกอ่านหน้าแรกอย่าง
กระมิดกระเมี้ยนแล้ว แทบทุกคนกลืนน้ำบ่อน้อยหรือน้ำลาย และเปิด
หน้าต่อไปอ่านอย่างวางไม่ลง...”¹

ถ้อยความของ รงค์ วงษ์สวรรค์ ซึ่งยกมาแสดงไว้ข้างต้นเป็นการ
กล่าวถึงสื่อสิ่งพิมพ์เรียกว่า “วรรณกรรมเฉาะแฉะ” หากอธิบายให้ชัดเจน
ยิ่งขึ้นก็คือ หนังสืออ่านเล่นประเภทหนึ่งในช่วงทศวรรษ 2490 ภายหลังจาก
สงครามโลกครั้งที่ 2 ลึกลับสุดลง นำเสนอเนื้อหาและรายละเอียด
พฤติกรรมร่วมเพศโจ่งแจ้ง เอ่ยถึงอวัยวะเพศชายเพศหญิงและการ
สอดใส่เสพสมผ่านถ้อยคำตรงไปตรงมา มิได้อำพรางในรูปแบบ
สัญลักษณ์หรือความเปรียบ ขณะเดียวกันสำนวนภาษามุ่งเน้นปลุกเร้า
เข้ายวนควมรู้สึกทางเพศของผู้อ่านตลอดทั้งเรื่อง วรรณกรรมประเภท
นี้ยังปรากฏชื่อเรียกฟังก์ชันนามกว่าอย่าง “หนังสือโป๊” หรือ “หนังสือปก
ขาว”

งานเขียนนำเสนอเรื่องเพศและกามารมณ์โจ่งแจ้งสมัยใหม่ก่อ
ตัวขึ้นพร้อมทั้งดำรงอยู่ในสังคมไทยเรื่อยมานับแต่ปลายทศวรรษ 2450
จวบจนล่วงเข้าสู่ทศวรรษ 2490 จากหลักฐานชั้นต้นเท่าที่ยังคงหลงเหลือ
และคำบอกเล่าของบุคคลผู้เคยสัมผัสประสบการณ์หรือเคยอ่าน ทำให้
ทราบในช่วงเวลานั้น วรรณกรรมดังกล่าวถูกผลิตขึ้นจำนวนมากและ
แพร่หลายยิ่งนัก หน้าที่หลักย่อมมีพื่อนำเสนอแฟนตาซีเร่เร้า

¹ รงค์ วงษ์สวรรค์, ๒ นาทีบางลำพู (กรุงเทพฯ: มติชน, 2538), 180.

จินตนาการทางเพศต่อผู้อ่าน รายละเอียดต้องเรื่องบรรยายภาพพจน์ ชัดเจนสมจริง หากบางสิ่งบางอย่างถูกแต่งเติมเสริมเข้าไปจนอาจเกินจริงหรือผิดแผกความปกติบ้าง เพื่อจะชักนำผู้อ่านไปสู่มิติกามารมณ์ซึ่งไม่สามารถพบเจอได้ง่ายในชีวิตประจำวัน กระนั้น ใ้ว่าเนื้อหาจะไม่คล้อยจองกับข้อเท็จจริงตามบริบททางประวัติศาสตร์เสียเลย มีการสอดแทรกแนวคิดและค่านิยมมีแตกต่างจากวรรณกรรมลักษณะอื่นๆ แต่ที่น่าสนใจกว่าเพราะอาศัยพฤติกรรมร่วมเพศเป็นกุศโลบายเอ่ยอ้างถึงความโป๊โป้งไปทางสังคม

โครงเรื่องและเนื้อหา “วรรณกรรมเฉาะแะ” มีอยู่หลากหลายรูปแบบ หากส่วนใหญ่แล้ว ลักษณะอันพบบ่อยสุดมักเป็นเรื่องความสัมพันธ์ทางเพศเกิดขึ้นในพื้นที่บ้านชนชั้นกลาง ผสมผสานกันทั้งแบบเป็นไปตามกรอบศีลธรรมอย่างพฤติกรรมร่วมเพศระหว่างคูรักหรือสามีภรรยาซึ่งหาใช่เรื่องราวน่าตื่นเต้นอันใดนัก รวมถึงแบบนอกกรอบความเป็นตัวเมียออกไป ทั้งที่เป็นพฤติกรรมร่วมเพศกับคนสายเลือดเดียวกันในครอบครัวหรือกามกิจข้ามชนชั้นระหว่างเจ้าของบ้านชนชั้นกลางกับชนชั้นล่างเฉกเช่น สาวใช้ แม่ครัว และคนสวน จากการสำรวจหลักฐานชั้นต้นพอสมควร ผู้เขียนบทความพบประเด็นน่าสนใจบางประการเกี่ยวกับพฤติกรรมร่วมเพศในพื้นที่บ้าน กล่าวคือชนชั้นล่างจะมีความสามารถทางเพศล้นเหลือเหนือกว่าชนชั้นกลาง โดยเฉพาะชนชั้นล่างฝ่ายชายที่สร้างความประทับใจให้ชนชั้นกลางฝ่ายหญิงด้วยกามกิจถึงอกถึงใจกลายเป็นพล็อตประจำของ “วรรณกรรมเฉาะแะ” หรือ “หนังสือปกขาว” ขณะชนชั้นล่างฝ่ายหญิง แม้ตกอยู่ภายใต้อำนาจชนชั้นกลางฝ่ายชาย แต่ก็สามารถต่อรองด้วยลีลาทางเพศโดดเด่นยิ่งกว่าหญิงชนชั้นกลาง อีกข้อสังเกตหนึ่งชวนสะดุดตาและพึงใคร่ครวญได้แก่ การนำ

เสนอพฤติกรรมร่วมเพศในพื้นที่บ้านนั้น นอกเหนือไปจากห้องนอนซึ่งเป็นบริเวณตายตัวแห่งเรื่องกามแล้วมักเกิดขึ้นในบริเวณหลังบ้านอย่างมีนัยยะสำคัญ เจกเช่นห้องครัวหรือห้องน้ำ หากชี้แจงให้ชัดเจนย่อมได้ว่าพื้นที่ห้องนอนคือฉาก ซึ่งตัวละครชายหญิงชนชั้นกลางเสพสมด้วยกันเสมอ ส่วนพื้นที่ร่วมเพศระหว่างชายหญิงชนชั้นล่างด้วยกันหรือระหว่างชนชั้นกลางชายกับชนชั้นล่างหญิงกระทั่งชนชั้นกลางชายหญิงผู้ปรารถนาเปลี่ยนบรรยากาศ บริเวณสำคัญอันกลายเป็นฉากมักหนีไม่พ้นห้องครัวและห้องน้ำ บ้านในวรรณกรรมประเภทนี้จึงเต็มไปด้วยการแสวงหาความสุขทางเพศสขของชนชั้นกลาง เนื่องจากเป้าหมายวิถีชีวิตซ้ำซากจำเจ ขณะเดียวกันยังมีการปะทะข้ามชนชั้นระหว่างชนชั้นกลางกับชนชั้นล่างโดยมีพฤติกรรมร่วมเพศเป็นเครื่องเชื่อมความสัมพันธ์

บทความนี้ปรารถนาฉายมือแนะนำให้ผู้อ่านได้ทำความรู้จักกับ “วรรณกรรมเฉาะแฉะ” หรืองานเขียนนำเสนอเรื่องเพศและกามารมณ์โจ่งแจ้งช่วงทศวรรษ 2490 เน้นหนักความสนใจต่อพฤติกรรมร่วมเพศของตัวละครในพื้นที่บ้านชนชั้นกลางซึ่งสะท้อนนัยยะค่านิยมทางเพศสอดคล้องกับบริบทสังคมไทย รวมถึงการต่อรองอำนาจด้วยพฤติกรรมร่วมเพศข้ามชนชั้น โดยหยิบยกตัวบทหลักฐานชั้นต้นมาศึกษาวิเคราะห์จำนวน 2 เรื่องได้แก่ *สงครามพิงอ่อง* ผลงานของ ชอบสนุก และ *เกมรักในห้องน้ำ* ผลงานของมะดัน เผยให้เห็นความโลดแล่นแห่งประวัติศาสตร์งานเขียนเรื่องเพศและกามารมณ์โจ่งแจ้งพร้อมทั้งฉายภาพบรรยากาศการมี “เพศสัมพันธ์” ผ่านค่านิยมทางเพศของชนชั้นกลางและชนชั้นล่างช่วงทศวรรษสุดท้ายก่อนหน้ากึ่งพุทธกาล

ผู้เขียนบทความย่อมเสี่ยงมิได้ต่อการชี้แจงเจตนาที่เลือกใช้คำว่า “วรรณกรรมเฉาะและ” กล่าวคือ เป็นความตั้งใจอันมีเหตุผลรองรับ ด้วยเพราะถึงแม้งานเขียนเรื่องเพศและกามารมณีนี่โจ่งแจ้งช่วงทศวรรษ 2490 จะมีอีกหลายชื่อให้เรียกขานทั้ง “วรรณกรรมพิมพ์ดีด”, “วรรณกรรมเฉาะและ” หรือ “หนังสือปกขาว” แต่ชื่อไม่ควรใช้ที่สุดได้แก่ “วรรณกรรมพิมพ์ดีด” ถือเป็นการเรียกอย่างเข้าใจผิด ถ้อยคำนี้ติดปากคนตกทอดมาจากช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 หากเมื่อพิจารณาหลักฐานชั้นต้นช่วงทศวรรษ 2490 แล้วพบว่ามิได้เป็นหนังสือผลิตจากวิธีการพิมพ์ดีดอีกต่อไปแต่กลับผ่านกระบวนการของโรงพิมพ์ ส่วนการไม่เลือกใช้ “หนังสือปกขาว” นั้น เนื่องเพราะยังถูกใช้เรียกต่อมาอีกหลายทศวรรษ ขณะที่ “วรรณกรรมเฉาะและ” ดูเหมือนจะถูกใช้เรียกในช่วงทศวรรษ 2490 ไปจนถึงแค่กลางทศวรรษ 2500 ฉะนั้น เพื่อเน้นย้ำถึงยุคสมัยที่เลือกศึกษาอย่างชัดเจนได้แก่ ทศวรรษ 2490 ในที่นี้ผู้เขียนบทความจึงตัดสินใจเลือกใช้ “วรรณกรรมเฉาะและ” อีกทั้งหลักฐานชั้นต้นซึ่งเลือกมาแสดงตัวอย่างยังคงค่อนข้างให้ความสำคัญกับความ “และ” ตอนอวยวะเพศชายหญิงกระแทกกระทบกัน และมีฉากสำคัญพ้องพานกันทั้งสองเรื่องนั้นคือพื้นที่ห้องน้ำซึ่งถือเป็นบริเวณเปียกโชกชื้นแฉะ กลายเป็นว่าอาศัยถ้อยคำนิยามวรรณกรรมดังกล่าวได้ลงตัวเหมาะสมจะพอดี ช่างเฉาะและน่าฟังเสียนี้กระไร

มูลเหตุที่ศึกษาเกิดขึ้นจากการเล็งเห็นความสำคัญของ “วรรณกรรมเฉาะและ” โดยมองว่ายังไม่ปรากฏผู้ได้นำหลักฐานชั้นต้นประเภทนี้มาศึกษาเลย อาจเพราะค้นหาได้ยากยิ่งเนื่องจากไม่มีเก็บไว้ในหอสมุดแห่งใด ผู้สนใจค้นคว้าจำเป็นจะต้องขออนุญาตไปเสาะหาในห้องสมุดลับเฉพาะส่วนบุคคล แน่นนอน ผู้เป็นเจ้าของย่อมหวงแหน

แต่เมื่อผู้เขียนได้รับโอกาสพิเศษให้สามารถเข้าถึงหลักฐานชั้นต้นพอสมควร จึงใคร่ปรารภงานอาศัยหน้ากระดาษต่อไปนี้แนะนำเรื่องราวแห่งความ “เฉาะแฉะ” สู้อย่างผู้อ่านเพื่อให้งานเขียนเหล่านี้เป็นที่รู้จักในวงกว้างมากขึ้น

2. จาก “ความเรียงเรื่องโป้”, “วรรณกรรมพิมพ์ติด”

สู่ “วรรณกรรมเฉาะแฉะ”: ความเป็นมาของงานเขียน เรื่องเพศและกามารมณ์โจ่งแจ้ง ปลายทศวรรษ 2450 ถึงทศวรรษ 2490

การกล่าวถึงเรื่องเพศ พฤติกรรมร่วมเพศ และอวัยวะเพศผู้ชาย ผู้หญิง หาใช่สิ่งแปลกสำหรับสังคมไทยนั้นเพราะปรากฏให้พบเห็นทั่วไปตลอดมา ขึ้นอยู่กับบริบททางวัฒนธรรมแต่ละยุคสมัยแตกต่างกัน ก่อนหน้าสังคมไทยมีเทคโนโลยีการพิมพ์หนังสือ เรื่องเพศ และพฤติกรรมร่วมเพศแพร่หลายอยู่ในรูปแบบมุขปาฐะหรือ “เรื่องเล่า” ทั้งบทกวีจรรยาในวรรณคดี เพลงพื้นบ้าน นิทานตาเถรยายชี รวมถึงอาจมีบันทึกอื่นๆ เป็นลายลักษณ์อักษรในสมุดไทย ต่อมาเมื่อประเทศสยามทำความรู้จักกับโลกแห่งการพิมพ์ สิ่งที่เคยมีชีวิตชีวาในสมุดไทยได้ถูกหยิบยกมานำเสนอผ่านสมุดฝรั่ง² ขณะเดียวกัน “เรื่องเล่า” อันดาษดื่นทั่วไปในสังคม

² “สมุดฝรั่ง” เป็นการเรียกหนังสือเย็บเล่มเข้าด้วยกันเป็นสมุด ต่างจากหนังสือของสยามดั้งเดิมซึ่งเป็นแบบสมุดพับไปมาเรียกว่า “สมุดไทย” หนังสือเล่มแรกที่จัดพิมพ์เป็นรูปเล่มสมุดฝรั่งคือ *นิราศลอนดอน* ผลงานของหม่อมราชวงศ์จัดพิมพ์โดยหมอบรัดเลย์ เมื่อปีพุทธศักราช 2404 ไปรษณียบัตรของหมอบรัดเลย์ใช้คำเรียกว่า “สมุดอังกฤษ” ดูเพิ่มเติมที่ กำธร สติรกุล, *หนังสือและการพิมพ์* (พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2515), 206.

ก็ค่อยๆ กลายมาเป็น “รูปเล่ม” แบบสมัยใหม่มากขึ้น กระนั้น นิธิ เอียวศรีวงศ์กลับเสนอว่าบทกวีที่สรรยมิใช่เรื่องของกามารมณ แต่เป็นจินตนาการตามประเพณีของกวีที่สนใจนำเสนอความงามทางภาษาตามความเห็นนิธิแล้ว วรรณกรรมมุ่งเน้นปลูกเร้ากามารมณหรือที่นิธิใช้คำว่า “วรรณกรรมโป๊” จึงไม่มีในสังคมไทยดั้งเดิม³

ลักษณะบทกวีที่สรรยคือการพยายามซ่อนเร้นนัยยะทางเพศภายใต้กลวิธีร้อยกรอง วรรณคดีไทยนับแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาจนถึงช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์อาศัยวรรณศิลป์ความเปรียบและเลือกใช้สัญลักษณ์เพื่ออธิบายพฤติกรรมผสมสังวาสของตัวละคร ส่วนใหญ่แล้วมักหยิบยกปรากฏการณ์ทางธรรมชาติมาแสดงภาพแทนหรืออุปมาอุปไมยสิ่งแวดล้อมต่างๆ ให้เป็นประหนึ่งอวัยวะเพศชายเพศหญิง ตัวอย่างพบได้บ่อยเช่นบรรยายเรือสำเภากำลังได้คลื่นลมในท้องทะเลแทนกามกิจเป็นต้น นั่นทำให้ผู้อ่านมองเห็นเรื่องเพศกลายเป็นสุนทรียะมากกว่าเกิดแรงปรารถนาซึ่งเรียกว่ากามารมณ กล่าวแบบนี้ดูเหมือนจะพ้องพากับแนวคิดของนิธิ หากผู้เขียนบทความนี้ได้เห็นคล้ายตามเสียเลยที่เดียวกลับมองว่าบทกวีที่สรรยที่ใช้สัญลักษณ์ไปในเชิงสุนทรียะอาจเฝ้ายวนให้ผู้อ่านจินตนาการและนำไปสู่กามารมณได้เช่นกัน เพียงแต่ผู้อ่านกลุ่มนั้นต้องสามารถเข้าใจต่อสิ่งที่อำพรางไว้ ส่วนผู้อ่านกลุ่มที่มีอาจมองทะลุนัยยะซ่อนเร้นก็ย่อมมิได้เกิดแรงปรารถนาขึ้น

³ นิธิ เอียวศรีวงศ์, ว่าด้วย “เพศ”: ความคิด ตัวตน และอคติทางเพศ ผู้หญิง เกย์ เพศศึกษา และกามารมณ (กรุงเทพฯ: มติชน, 2545), 89-91.

หม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณ นักวิจารณ์วรรณกรรมเคยให้สัมภาษณ์นิตยสาร*โลกหนังสือ* เมื่อปีพุทธศักราช 2524 อย่างน่าสนใจทำนองว่า หากผู้อ่านไม่มีประสบการณ์ทางเพศก็จะไม่เข้าใจสิ่งที่บทกวีจรรยาสุภาพ⁴ นั้นชวนให้ผู้เขียนบทความพอจะเสนอได้ว่าในแง่หนึ่งการใช้กวีวิธีอำพรางก็เพื่อเป็นเครื่องมือป้องกันมิให้ผู้อ่านซึ่งยังไม่มีประสบการณ์ล่วงล้ำไปสู่การลามก โดยคลุมเครือและควบคุมพื้นที่ต้องห้าม ทว่าสำหรับกรณีผู้อ่านเคยผ่านประสบการณ์ทางเพศแล้วย่อมได้รับอนุญาตให้เข้าใจความหมายลึกซึ้ง

การเปลี่ยนแปลงรูปแบบทางวรรณกรรมจากร้อยกรองมาสู่อ้อยแก้วแนวใหม่ที่เรียกว่า “เรื่องอ่านเล่น” ซึ่งสยามรับอิทธิพลมาจากทวีปยุโรปนั้น คือปัจจัยสำคัญส่งผลให้งานเขียนนำเสนอเรื่องเพศและพฤติกรรมร่วมเพศใจแจ่มแจ้งเริ่มก่อตัวขึ้นมาในสังคมไทย ครั้นเมื่อไม่ต้องอำพรางด้วยสัญลักษณ์จึงนำไปสู่การปลุกเร้าอารมณ์ความรู้สึกง่ายขึ้น เพราะถึงแม้ผู้อ่านจะมีเคยมีประสบการณ์ทางเพศ แต่สามารถมองเห็นภาพพจน์ตามสำนวนภาษาบรรยายไว้ชัดเจน ทั้งยังอาจส่งผลให้บังเกิดความอยากสัมผัสประสบการณ์อย่างว่าด้วยตนเองขึ้นมาบ้าง

ทศวรรษ 2450 และทศวรรษ 2460 นับเป็นช่วงที่ “เรื่องอ่านเล่น” เฟื่องฟูยิ่งนัก ระยะเวลาเดียวกันนี้เองได้ปรากฏหนังสือ “ความเรียงเรื่องโป๊” ซึ่งแปลหรือแปลงมาจากภาษาต่างประเทศพิมพ์เผยแพร่ออกจำหน่าย อัมพร หาญนภา อีกร่างทรงนามปากกาของลาวัญญ์ โชติตามระเอย์ถึงในหนังสือ *ประกายพริก* ว่าความเรียงเหล่านั้นมีลักษณะ “โป๊อย่างฉกาจ ล้ำยุค เพราะบรรยายเหตุการณ์ต่างๆ โดยละเอียดลเอียดไม่มีการ

⁴ กองบรรณาธิการ, *โลกหนังสือ* 4, ฉ.9, มิถุนายน 2524, 34

ปิดบังหรืออำพรางอะไรหมดด้วยซ้ำไป”⁵ โดยเฉพาะสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 หนังสือลักษณะข้างต้นเคลื่อนตลาดไปทั่ว เล่มขนาด 32 หน้ายก⁶ หน้าปกพิมพ์สอดสี และมีภาพใปอย่างฉกรรจ์ รูปเล่มของ “ความเรียงเรื่องใป” คล้ายกับหนังสือภาพยนตร์เพียงแต่ราคาสูงกว่า กล่าวคือราคาหนังสือภาพยนตร์อยู่ที่เล่มละ 3 สตางค์ ส่วนหนังสือความเรียงเร้ากามารมณตกเล่มละ 5 สตางค์⁷ แม้มิได้ยกตัวอย่างชื่อเรื่องความเรียง แต่ในผลงานอีกเล่มหนึ่งของลาวัญย์ ไซตามระ ใ้รายละเอียดถึงหนังสือใปยุคสมัยเดียวกันที่เป็นเล่มเล็กๆ ขนาดฝ่ามือ ชื่อเรื่องดูเด็ดและหยิบยกมาจากกิจกรรมอันได้รับความนิยมห้วงยามนั้น เจกเช่น การเล่นแบดมินตัน หนังสือใปจึงมีชื่อ *ใ้ผู้เพราะเล่นแบดมินตัน* ลาวัญย์ยังเล่าอีกว่าเธอเคยเห็นปก แต่ไม่เคยอ่าน เนื้อในเพราะไม่กล้าเสี่ยงกับใ้เรีย⁸

⁵ อัมพร หาญนภา (นามแฝง), *ประกายพริก* (กรุงเทพฯ: คลังวิทยา, 2506), 263.

⁶ 32 หน้ายก มีความหมายว่ากระดาษขนาดใหญ่หรือกระดาษขนาด A1 หนึ่งแผ่นถูกพับไปพับมา และนำไปซ้อนเรียงกันเป็นเล่มตามลำดับหน้า ก่อนเข้าเครื่องไสกาวเข้าเล่มกับปก เรียกว่าการ “พับยก” โดยสามารถพับได้ทั้งหมด 32 หน้า

⁷ อัมพร หาญนภา (นามแฝง), *ประกายพริก*, 263.

⁸ ลาวัญย์ ไซตามระ, *ชีวิตชาวกรุงสมัยก่อนศตวรรษมาแล้ว และชีวิตชาวกรุงสมัยสงคราม* (กรุงเทพฯ: แพร่พิทยา, 2527), 105.

ตามหลักฐานเท่าที่ค้นพบปัจจุบัน “ความเรียงเรื่องไป” เรื่องหนึ่ง ซึ่งผู้เขียนบทความคาดว่าต้องเป็นเล่มสำคัญมากในกลุ่มเดียวกับที่ อัมพร หาญภาอ้างถึงนั่นคือ *กล่อมครรภ*⁹ ผลงานของครูเหลียมหรือ หลวงวิลาศปริวัตร (เหลียม วินทุพราหมณกุล) แม้มิได้ระบุปีพิมพ์ แต่จากลักษณะหลักฐานชั้นต้นรวมถึงบริบทของเนื้อหา น่าจะอยู่ในช่วง ปลายทศวรรษ 2450 หรือต้นทศวรรษ 2460¹⁰ โดยนำเสนอพฤติกรรมร่วมเพศของตัวละครใจแข็งชัดเจน เรียกได้ตามคำของอัมพร หาญภา ว่า “ไปอย่างฉกฉลักๆ” ไม่จำเป็นต้องอำพรางซ่อนเร้นนัยยะด้วยกลวิธีทางภาษาเลย อ่านแล้วมองเห็นภาพพจน์อวัยวะเพศและพฤติกรรมร่วมเพศโดยมิพักต้องจินตนาการอีกต่อไป ครูเหลียมเองยังได้ชื่อว่าเป็นผู้

⁹ ผู้เขียนบทความสนใจและตั้งใจเสาะหาหนังสือชุดที่มีชื่อเล่มคล้องจองกันคือ “กล่อมครรภ พันนชม พรหมจารี ดรุณีประวัติ” มาแต่ครั้งยังศึกษาระดับปริญญาตรี ทว่าค้นไม่พบ จวบจนเข้าศึกษาต่อชั้นปริญญาโทแล้ว ทราบข่าวว่าคุณธงชัย ลิขิตพรสวรรค์ แห่งสำนักพิมพ์ต้นฉบับได้ค้นพบหนังสือ *กล่อมครรภ* วันหนึ่งในปีพุทธศักราช 2556 ผู้เขียนบทความมีโอกาสเข้าเยี่ยมชมนักพิมพ์ต้นฉบับพร้อมกับคณาจารย์ จึงขออนุญาตคุณธงชัยถ่ายภาพหนังสือดังกล่าวมาเพื่อจะอ่านเล่น และทำสื่อดกลายมาเป็นหัวข้อศึกษาในวิทยานิพนธ์ ต่อมาไฟล์ภาพบางส่วนหายไป แล้วได้รับความอนุเคราะห์จาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ทวีศักดิ์ เมื่อกสม กรุณาส่งไฟล์ pdf มาให้เมื่อต้นปีพุทธศักราช 2559 ผู้เขียนบทความต้องขอบคุณทั้งคุณธงชัย ลิขิตพรสวรรค์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ทวีศักดิ์ เมื่อกสม ไว้ ณ ที่นี้ด้วย

¹⁰ หากสนใจรายละเอียดเพิ่มเติม ดูที่ อาชญาสิทธิ์ ศรีสุวรรณ, “กล่อมครรภ: เมื่อครูเหลียมจิกยันต์กันมีเสนอเรื่องเพศและกามารมณ์กลุ่มสังคมไทย ทศวรรษ 2450-2460,” ใน *เอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติ เวทีวิจัยมนุษยศาสตร์ไทย ครั้งที่ 10 “คลุมเครือ เคลือบแคลง เส้นแบ่ง และพรมแดนในมนุษยศาสตร์”* 19-20 กันยายน 2559 ณ โรงแรมราชมั่งคั่งสงขลา เมอร์เมด, 261-287.

บุกเบิกวรรณกรรมประเภทนี้ขึ้นในสังคมสยามเป็นคนแรกด้วย¹¹

เกี่ยวกับราคาหนังสือ “ความเรียงเรื่องโป๊” ผู้เขียนบทความใคร่ตั้งข้อสังเกตว่าหากเป็นไปตามที่อัมพรอ้างไว้คือราคาเล่มละ 5 สตางค์ก็ถือว่าไม่แพงเลย เพราะหนังสืออ่านเล่นหรือหนังสือบันเทิงคดีร่วมสมัยเดียวกันมีราคาอยู่ช่วงประมาณ 10 สตางค์ไปจนถึง 1 บาท อย่างกรณีหนังสือบทร้อยกรองนิยายประโลมโลกวัดเกาะ (วัดส้มพันรวงศ์-ผู้เขียน) ราคาประมาณหนึ่งสลึงหรือในระหว่าง 25-50 สตางค์¹² ขณะที่หนังสืออ่านเล่นของโรงพิมพ์บุญช่วยเจริญ *รดแห่งความรัก* เรียบเรียงโดย สี่ฟ้า-ส. พิมพ์พุทธศักราช 2460 หน้า 78 หน้า ราคา 40 สตางค์¹³ กระทั่งหนังสือแปลปกแข็งของโรงพิมพ์ศรีกรุงก็ตกราคาเล่มละ 90 สตางค์อย่างเช่นเรื่อง *บุษาคความรัก* ซึ่ง ส. อันตะริกานนท์แปลจากงานเขียนของ ชาลส์ การ์วิซ ในปีพุทธศักราช 2461¹⁴ เป็นต้น เมื่อพิจารณาเทียบเคียงกับ *กล่อมครมร์* ซึ่งเล่มขนาด 16 หน้ายก หน้า 82 หน้า ระบุราคาบนปก 1.50 บาท ดูเหมือนจะสูงกว่าราคาหนังสืออ่านเล่นอื่นๆ เป็นไปได้หรือไม่ว่าหากถือเอา *กล่อมครมร์* เป็นหมุดหมายแรกๆ ของ “ความเรียงเรื่องโป๊” และหนังสือราคา 5 สตางค์ซึ่งอัมพรพาดพิงถึงเป็นเล่มที่พิมพ์ตาม

¹¹ วิชิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร์, “ไลแอมมาจากไซแอม,” ใน *ความไม่พยายาม*, (กรุงเทพฯ: ดับเบิลเดย์นันทน์พริ้นต์ติ้ง, 2544), (15)-(16).

¹² ดังปรากฏคำกลอนโฆษณาเชิญชวนซื้อหนังสือของโรงพิมพ์ราษฎร์เจริญ “เล่มสลึงที่รู้ท่านผู้ซื้อ ร้านหนังสือนำวัดเกาะเพราะนักหนา ราษฎร์เจริญโรงพิมพ์ริมมรรคา เชิญท่านมาซื้อคุณรู้ดี...”

¹³ สี่ฟ้า-ส., *รดแห่งความรัก* (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์บุญช่วยเจริญ, 2460), หน้ารองปกใน

¹⁴ ชาลส์ การ์วิซ, *บุษาคความรัก*, แปลโดย ส. อันตะริกานนท์ (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ศรีกรุง, 2461), หน้ารองปกใน

ถัดมาก็พอจะมองเห็นคร่าวๆ ว่าสิ่งพิมพ์ประเภทนี้มีราคาสูงในตอนเริ่มก่อตั้ง แล้วจึงค่อยๆ ลดราคาลงมา อย่างไรก็ตาม นี่เป็นเพียงข้อสันนิษฐานจากข้อมูลเท่าที่พบแล้ว คงจะต้องมีการศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมต่อไป

ความแพร่หลายของวรรณกรรมนำเสนอเรื่องเพศและกามารมณ์ ใจแรงทำให้ภาวะวิตกกังวลเกิดขึ้นท่ามกลางผู้ใหญ่ผู้ปกครองและครูบาอาจารย์ รวมไปถึงจนถึงทางการรัฐช่วงปลายทศวรรษ 2460 และทศวรรษ 2470 นั้นเพราะ “เรื่องอ่านเล่น” ได้รับความนิยมในหมู่นักเรียนและเยาวชน โดยรู้สึกเป็นห่วงกันว่าลักษณะหนังสืออ่านเล่นที่มีเนื้อหาชวนตื่นเต้นปลุกเร้าอารมณ์ทั้งหลายอาจทำให้เด็กใจแตก¹⁵ หนังสืออ่านเล่นที่น้ำจะไม่พ้นจากขอบข่ายแห่งความกังวลคือ “ความเรียงเรื่องโป๊” ซึ่งช่วงเวลานั้นกำลังถกเถียงกันในฐานะเป็นหนังสือลามกอนาจาร อีกทั้งตามหนังสือสิ่งพิมพ์ต่างๆ ยังมีการวิพากษ์วิจารณ์หนังสืองานเขียนประเภทนี้ด้วย หนังสือพิมพ์ *สยามรีวิว* ฉบับวันอาทิตย์ที่ 9 ตุลาคม พุทธศักราช 2470 แสดงความเห็นที่ “การประพันธ์หนังสือลามกอนาจารออกขายเช่นนี้ เป็นความเสียหายอย่างร้ายแรง แก่ประเทศและชาติที่อยู่ในร่มพระบวรพุทธศาสนา ยิ่งการศึกษาของประเทศเรายิ่งอ่อนอยู่ ก็เป็นหนทางสวดกที่สุดที่ทำให้มนุษย์เห็นผิดเป็นชอบมากขึ้น...”¹⁶ ความตระหนักเกี่ยวกับสื่อสิ่งพิมพ์ลามกอนาจารโดยมองว่าเป็นโทษนำไปสู่การออกกฎหมายเพื่อควบคุมและปราบปรามจากทางรัฐบาลเดิมที่

¹⁵ ส.ฟลายน้อย, *ความรัก-ชีวิตและงาน ส่ง เทภาสิต ต้นแบบของ สันต์ เทวรักษ์* (กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า, 2536), 151

¹⁶ “หมายเหตุเบ็ดเตล็ด,” *สยามรีวิว*, 9 ตุลาคม 2470, 130. อ้างถึงใน ธนาพล ลิ้มอภิชาติ, “โป๊...หมายถึงแค่ไหน?": การก่อตั้งของแนวคิดและการถกเถียงเรื่อง “ลามกอนาจาร” ในสังคมไทย (ปลายทศวรรษ 2460 ถึงต้นทศวรรษ 2490),” ใน *ถกเถียงเรื่องคุณค่า* (กรุงเทพฯ: วิชาษา, 2559), 520-521.

ประเทศสยามมี *กฎหมายลักษณะอาญา รัตนโกสินทรศก 127* ซึ่งออกบังคับใช้เมื่อวันที่ 21 กันยายน พุทธศักราช 2451¹⁷ โดยในส่วนตัว 6 หมวด ความผิดฐานกระทำอนาจารอันเกี่ยวแก่สาธารณชน มาตรา 240 บัญญัติไว้ว่า “ผู้ใดเอาจุฬารูป หรือสมุด หรือสิ่งใดๆ อันมีลักษณะเปนของลามกอนาจาร ออกขายหรือทอดตลาดก็ดี หรือเอาของลามกอนาจารที่ว่ามีมาขึ้นแสดงโดยเปิดเผยแก่สาธารณชนก็ดี ท่านว่ามีมีความผิดต้องระวางโทษานุโทษ...”¹⁸ หากดูเหมือนกฎหมายข้างต้นแทบหาได้มีบทบาทอันใดเลยต่อการควบคุมหนังสือประเภท “ความเรียงเรื่องโป๊” ผู้เขียนบทความใคร่เสนอว่านั่นเป็นเพราะช่วงก่อนปลายทศวรรษ 2460 สังคมสยามยังคงไม่เข้าใจและสับสนว่า “ลามกอนาจาร” ในแง่เกี่ยวกับเรื่องเพศเป็นเช่นไรกัน เนื่องด้วยคำนี้มีความหมายคุณันว่า “สิ่งไม่ดีงาม” โดยทั่วไป

ครั้นล่วงสู่ต้นทศวรรษ 2470 เริ่มเห็นได้ถึงความจริงเอจัจของทางรัฐบาลสยาม มีการบังคับใช้พระราชบัญญัติปราบปรามการทำให้แพร่หลายและการค้าวัตถุลามก พุทธศักราช 2471 ในการพิจารณาคดีโดยมาตราที่ 3 และมาตราที่ 4 ของพระราชบัญญัติระบุถึงความผิดและระวางโทษของผู้กระทำความผิดในการขาย แจก ทำขึ้น ครอบครอง

¹⁷ *กฎหมายลักษณะอาญา รัตนโกสินทรศก 127* นับเป็นกฎหมายแบบสมัยใหม่ของประเทศสยามฉบับแรกสุดที่ระบุความผิดเกี่ยวกับสมุดและรูปภาพในลักษณะลามกอนาจาร กฎหมายดังกล่าวบังคับใช้จนถึงปีพุทธศักราช 2499 จากนั้นได้เปลี่ยนไปใช้ *ประมวลกฎหมายอาญา พุทธศักราช 2499*.

¹⁸ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, *กฎหมายลักษณะอาญา รัตนโกสินทรศก 127, The Penal For the Kingdom of Siam R.S. 127 (1908), Code Pe'nal du Royaume de Siam Promulgue' le 1 Juin 1908* (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2553), 107.

หรือช่วยโฆษณาและทำให้แพร่หลายซึ่ง “วัตถุอันลามก”¹⁹ นั้นเป็นเพราะ ในทศวรรษนี้มีการค้าขายรูปภาพ ภาพโฆษณา หนังสือ เครื่องหมาย ฎุรกิจต่างๆ เป็นไปในลักษณะลามก นำไปสู่ความเสื่อมเสียทางศีลธรรม²⁰

ในทศวรรษ 2480 มีเหตุการณ์สำคัญเกิดขึ้นคือ สงครามโลก ครั้งที่ 2 (พุทธศักราช 2484-2488) ประเทศไทยได้รับผลกระทบจากการ เป็นพื้นที่สมรภูมิ ช่วงนี้เองเป็นห้วงเวลาที่วงการสื่อสิ่งพิมพ์ไทยเผชิญ ปัญหากระดาศาขาดแคลนเนื่องด้วยกระดาศาจากต่างประเทศเรียกว่า “กระดาศนอก” อันเป็นวัตถุดิบของการผลิตสื่อสิ่งพิมพ์ไม่สามารถเดินทางมาถึงเมืองไทยได้ มีการใช้กระดาศาซึ่งคนไทยทำขึ้นเองมาเป็น วัตถุดิบในการพิมพ์หนังสือแทน²¹ กระดาศาแบบเดิมที่เคยใช้ก็หายาก และราคาดีดตัวขึ้นไปสูงมาก ส่งผลกระทบจนโรงพิมพ์หลายแห่งต้อง ล้มเลิกกิจการ ยาขอบหรือไซติ แพร่พันธุ์นักเขียนคนสำคัญแห่งยุคบันทึ กบรรยากาศห้วงยามกระดาศามูลค่าสูงกว่าดีบุกไต้หวัน “คำนำ” หนังสือ เรื่อง *เล่าปีผู้พนมมือให้แก่ชนทุกชั้น* ความว่า

“เหตุอันนี้ก็ย่อมเป็นผลให้ย่นได้เต็มปากว่างานใน ทางการประพันธ์ของเมืองไทยได้ถูกตีให้พับคะมำคว่ำ หน้าลงไปแล้วอย่างน้อยก็กล่าวได้ว่าชั่วระยะเวลาครั้งหนึ่ง ค่าที่ในวันที่ย้ำพเจ้าเขียนคำนำนี้ ดีบุกซึ่งใครๆ ก็รู้ดีว่ามี

¹⁹ “พระราชบัญญัติปราบปรามการทำให้แพร่หลายและการค้าวัตถุลามก พ.ศ. 2471,” (29 กรกฎาคม 2471) *ราชกิจจานุเบกษา*, เล่ม 45, 114-116.

²⁰ ดารารัตน์ เมตตาริกานนท์, “โสเภณีนโยบายของรัฐบาลไทย พ.ศ. 2411-2503,” *วิทยานพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, สาขาวิชาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย*, 2526, 108.

²¹ ลาวัณย์ โชตตามระ, *เรื่องเดียวกัน*, 209.

ราคาแพงนั้น วันนี้ทราบว่ามีราคาตันละหมื่นแปด แต่กระดาศกลับเป็นราคาตันละแปดหมื่นบาท ทั้งนี้หมายถึงราคาที่เราได้จากตลาดเถื่อน มิใช่จากความอุปการะของรัฐบาล กระดาศเลขๆ ดังที่ใช้ตีพิมพ์เล่มปีเล่มนี้ ราคาเดิมของมันที่เคยเป็น ๒.๔๐ บาทนั้น เดียวนี้ถ้ารัฐบาลให้ความอุปการะให้ซื้อได้จากโรงงานถึงจะขยับสูงขึ้นกว่าเดิม ก็เป็นเพียงราคาริมละ ๗๐.๐๐ กว่าบาท ไม่โดดลิ่วขึ้นไปถึงกับราคาของตลาดเถื่อนซึ่งเป็นถึงริมละ ๑,๔๐๐.๐๐ บาท สูงกว่ากันถึง ๒๐ เท่าตัว”²²

สำหรับผู้คิดทำกระดาศสาขึ้นเพื่อใช้พิมพ์หนังสือเป็นคนแรกคือ ประจักษ์ สิงหนะ โดยจากมองว่าช่วงระหว่างสงคราม คนไทยควรหันมาใช้ของไทยแทนการใช้สินค้าสั่งมาจากต่างประเทศ²³ ประจักษ์ใช้แรงงานคนนับร้อยผลิตกระดาศสาขึ้นด้วยมือ ซึ่งดูเหมือนไม่ค่อยจะทันต่อการนำไปจัดพิมพ์หนังสือ มีความพยายามติดตั้งเครื่องจักรเพื่อเพิ่มความเร็วในการผลิตเช่นกัน หากยังไม่ทันเสร็จสิ้นได้เกิดเหตุหม้อน้ำระเบิดจนช่างติดตั้งเสียชีวิต ประจักษ์ต้องอาศัยแรงงานคนทำกระดาศสาด้วยมือต่อไปจนสิ้นสุดสงคราม แล้วจึงเลิกกิจการเมื่อกระดาศนอกเข้ามายังเมืองไทยได้แล้ว²⁴

²² ยาขอบ (นามแฝง), “คำนำ,” เล่าให้ผู้พนมมือให้แก่ชนทุกชั้น (พระนคร: อุดม, 2488), 16-17.

²³ เพ็ญศรี สิงหนะ, “คุณประจักษ์ในความทรงจำของฉัน,” อนุสรณ์งานฌาปนกิจศพ นายประจักษ์ สิงหนะ ณ เมรุวัดธาตุทอง วันอาทิตย์ที่ 14 กุมภาพันธ์ 2525 (ม.ป.พ), (20).

²⁴ เพ็ญศรี สิงหนะ, เรื่องเดียวกัน, (22).

งานเขียนนำเสนอเรื่องเพศและการมรดกโจ่งแจ่งเป็นอีกสี่สิ่งพิมพ์หนึ่งซึ่งเผชิญกับภาวะเศรษฐกิจฝืดเคืองและปัญหากระดาศขาดแคลน แต่ใช้ว่าจะสูญหายไปเลย ตรงกันข้ามกลับมีความกระตือรือร้นผลิตออกมาเช่นกันในลักษณะหนังสือใต้ดิน แม้จะยังไม่พบหลักฐานเชิงปริมาณระบุว่าจำนวนเป็นตัวเลขมากมายเพียงไรก็ตาม เช่นสิ่งพิมพ์อื่นในช่วงภาวะสงคราม งานเขียนข้างต้นพิมพ์ลงบนกระดาษสาหรือกระดาษข่อยที่เมื่อลองจับดูจะรู้สึกสากๆ มือ โดยเปลี่ยนแปลงรูปแบบจากเคยเป็นหนังสือเล่มผ่านกระบวนการของโรงพิมพ์มาสู่การพิมพ์ดีดแล้วเย็บเป็นเล่ม เหตุที่ต้องใช้พิมพ์ดีดเพราะค่ากระดาษ ค่าเรียง และค่าพิมพ์ราคาแพงมาก อีกทั้งยังไม่ต้องยุ่งยากกับการลงชื่อโรงพิมพ์และผู้พิมพ์โฆษณา ซึ่งเป็นกมลวิธีเลียงกฎหมายรูปแบบหนึ่งของผู้จัดทำหนังสือที่ไม่ปรารถนาขออนุญาตจากทางการช่วงเวลานั้น²⁵ ด้วยกระบวนการจัดพิมพ์ดังกล่าวกลายเป็นที่มาของคำว่า “วรรณกรรมพิมพ์ดีด”

‘รงค์ วงษ์สวรรค์ ผู้เคยมีประสบการณ์อ่านหนังสือแบบนี้สมัยสงครามเล่าว่า “วรรณกรรมพิมพ์ดีด” จะมีขนาดกว้างยาวเท่ากระดาษฟูลสเก็ป พิมพ์โรเนียวแบบคัดสำเนาหรือ mimeograph ลงบนกระดาษสาเก่าๆ อักษรเป็นตัวพิมพ์ดีดขนาดตัวโต²⁶

เครื่องพิมพ์ดีดนั้น แท้แล้วเริ่มมีในเมืองไทยตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 นายเอ็ดวิน ฮันเตอร์ แม็คฟาร์แลนด์ (Edwin Hunter Macfarland) หมอสอนศาสนาชาว

²⁵ อัมพร หาญนา (นามแฝง), เรื่องเดียวกัน, 254-255.

²⁶ รงค์ วงษ์สวรรค์, เรื่องเดียวกัน, 182.

อเมริกันได้นำเครื่องพิมพ์ดีดภาษาไทยเครื่องแรกยี่ห้อ Smith Premier เข้ามาสู่สยามเมื่อปีพุทธศักราช 2435 ล่วงเลยจนถึงช่วงทศวรรษ 2460 พระอาจารย์ยาควมหรือนายจอร์จ บรัดเลย์ แม็คฟาร์แลนด์ (George Bradley Macfarland) นำเข้าเครื่องพิมพ์ดีดภาษาไทยที่สามารถพิมพ์สัมผัสสิบนิ้ว ลักษณะแป้นแบบ 4 แถว ได้รับความนิยมอย่างมากจากชาวสยาม แต่ยั้งติดขัดในแง่วิธีการพิมพ์ที่ไม่สอดคล้องกับวิธีการเขียนภาษาไทย พระอาจารย์ยาควมร่วมกับพนักงานชาวไทยของตน 2 คน ออกแบบตำแหน่งแป้นอักษรให้พิมพ์ภาษาไทยได้คล่องขึ้น ช่างประดิษฐ์ ก้านอักษรคือ นายสวัสดิ์ มากประยูร และนายกิมเฮงหรือนายสุวรรณ ประเสริฐ เกษมณีออกแบบพร้อมจัดวางตำแหน่งแป้นอักษร ลองผิดลอง ถูกยาวนานถึง 7 ปีก็ประสบความสำเร็จในปีพุทธศักราช 2474 แป้น อักษรมีชื่อเรียก “เกษมณี” ตามชื่อสกุลผู้ออกแบบ²⁷ ระหว่างสงครามโลก ครั้งที่ 2 อุปกรณ์สำคัญในการจัดทำวรรณกรรมนำเสนอเรื่องเพศและ กามารมณ์น่าจะเป็นเครื่องพิมพ์ดีดตามแบบของพระอาจารย์ยาควมและ แป้นอักษรแบบเกษมณี

ส่วนพิมพ์แบบโรเนียวคือ การพิมพ์ดีดข้อความลงบนกระดาษไข แล้วนำกระดาษนั้นไปยึดกับหมุดในเครื่องอัดสำเนา เมื่อกลไกทำงาน หมึกเหนียวๆ ในเครื่องจะซึมผ่านกระดาษไขออกมาติดกระดาษเปล่าที่ ใส่เข้าไป คำว่า “โรเนียว” มาจาก “Roneo” อันเป็นชื่อยี่ห้อเครื่องอัด สำเนา แล้วถูกเรียกติดปากกันมา²⁸ เครื่องนี้เริ่มเข้ามาสู่เมืองไทยในปี

²⁷ นันทลักษณ์ ศิริมา, 50 *สิ่งแรกในเมืองไทย* (กรุงเทพฯ: มติชน, 2556), 76-77.

²⁸ เอนก นาวิกมูล, *ข้าวของต่างๆ เดิม 2* (กรุงเทพฯ: แสงดาว, 2558), 157.

พุทธศักราช 2430 ตอนแรกเรียกกันว่า “เครื่องภิมสุขโต”²⁹ เครื่องอัดสำเนาที่ใช้กันในช่วงทศวรรษ 2480 น่าจะจัดจำหน่ายโดยบริษัทโมซดารราพิมพ์ดีด เริงสะพาน เริงสะพานพิทยเสถียร ซึ่งปรากฏโฆษณาในสิ่งพิมพ์หลายฉบับ

เนื้อหา “วรรณกรรมพิมพ์ดีด” คัดเอามาจากงานเขียนเรื่องเพศและกามารมณ์รุ่นเก่าๆ ยอดนิยม เป็นไปได้ว่างานเขียนหลายชิ้นของครูเหลี่ยมอย่าง *กล่อมครรภ* อาจถูกนำมาเสนอในรูปแบบนี้ด้วยเช่นกัน หนังสือเหล่านี้มักใช้วิธีการแบบให้เข้าตัวเล่มแล้ววางมัดจำมากกว่าการขายขาดเป็นเล่มๆ ท่ามกลางภาวะสงครามโลกครั้งที่ 2 วรรณกรรมพิมพ์ดีดได้รับความนิยมอย่างมากจากผู้อ่าน ส่งผลให้ร้านเช่าหนังสือหลายร้านร่ำรวยเป็นกอบเป็นกำ³⁰

น่าเสียดายยิ่งที่ “วรรณกรรมพิมพ์ดีด” ช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ไม่ค่อยมีหลักฐานหลงเหลือให้เห็นในปัจจุบัน³¹ ทำให้ไม่อาจทราบรายละเอียดเนื้อหาซึ่งนำเสนอในงานเขียนดังกล่าวเลยว่ามีลักษณะเช่นไร แต่จากการสัมภาษณ์และสนทนากับบุคคลผู้เคยมีโอกาสดูได้อ่านก็พอจะมองเห็นเค้าของเนื้อหาได้บ้าง

²⁹ เรื่องเดียวกัน, 163.

³⁰ อัมพร หาญนภา (นามแฝง), เรื่องเดียวกัน, 264-265.

³¹ ผู้เขียนบทความตามแกระรอยจนไปพบแหล่งสำคัญซึ่งเคยมีหลักฐานชั้นต้น “วรรณกรรมพิมพ์ดีด” คงอยู่มาถึงช่วงปลายทศวรรษ 2540 อนิจจนาเสียดายหลักฐานดังกล่าวได้ถูกทำลาย (เผาทิ้ง) ไปแล้วโดยผู้รับสืบทอดวรรณกรรมเล่มนั้น ด้วยเจตนาดีว่าหนังสือประเภทนี้เป็นสิ่งไม่เหมาะสม การเก็บเอาไว้ต่อไป ย่อมส่งผลต่อความเสื่อมเสียในตัวเจ้าของหนังสือเดิมเอง

เมื่อวันที่ 14 กรกฎาคม พุทธศักราช 2558 ผู้เขียนบทความมีโอกาสได้ไปเยือนพิพิธภัณฑ์บ้านนักเขียน ส. บุญเสนอ หรือนามจริงว่า เสาร์ บุญเสนอ ปัจจุบันเป็นพื้นที่สมาคมนักเขียนแห่งประเทศไทย และได้สนทนากับชัมัยภร บางคมบาง (แสงกระจ่าง) อดีตนายกสมาคมนักเขียนแห่งประเทศไทยช่วงปีพุทธศักราช 2550-2554 ทราบว่าตู้หนังสือในบ้านของ ส. บุญเสนอเคยพบวรรณกรรมพิมพ์ดีดอยู่ด้วย หากปัจจุบันไม่มีหลักฐานชิ้นนั้นแล้ว ชัมัยภรเล่าว่าตนเคยอ่าน มีลักษณะเป็นตัวอักษรพิมพ์ดีดในกระดาษเก่าๆ คล้ายต้นฉบับ ยังมิได้เข้าเล่มเป็นหนังสือแต่อย่างใด³² เกือบสองปีต่อมา ในการสนทนาตอนปลายวันที่ 7 เมษายน พุทธศักราช 2560 ณ งานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติ ครั้งที่ 45 ผู้เขียนบทความขอให้ชัมัยภรเล่าถึงเนื้อหาวรรณกรรมพิมพ์ดีดฉบับนั้น ได้ความว่าเป็นเรื่องที่มีตัวละครเป็นฝรั่ง มิได้บรรยายอะไรมากนัก พอเปิดเรื่องก็นำเสนอพฤติกรรมร่วมเพศของชายหญิงโจ่งแจ่งเลย³³

พื้นที่สำคัญอันเป็นแหล่งเผยแพร่วรรณกรรมพิมพ์ดีด คือร้านตัดผม จากคำบอกเล่าของลาวัญญ์ โชติามระ เมื่อกรุงเทพฯ กลายเป็นสมรภูมิจึงสงครามโลก มีการทิ้งระเบิดและเสียงหวนคอยหลอกหลอนชาวกรุงอยู่ไม่วาย ลูกค้ายุ้ยชายในร้านตัดผมทั้งหลายตื่นกลัวเสียงหวน บางครั้งขณะกำลังตัดผมไปได้เพียงแค่ครึ่งหัว เมื่อเกิดเสียงหวนดังขึ้น ลูกค้ายรีบแผ่นหนีจากเก้าอี้แล้วไม่จ่ายค่าบริการ ทางร้านตัดผมจำเป็นต้องหา

³² ชัมัยภร บางคมบาง (แสงกระจ่าง), สัมภาษณ์โดย อาชญาสิทธิ์ ศรีสุวรรณ, สมาคมนักเขียนแห่งประเทศไทย นนทบุรี, 14 กรกฎาคม 2558

³³ ชัมัยภร บางคมบาง (แสงกระจ่าง), สัมภาษณ์โดย อาชญาสิทธิ์ ศรีสุวรรณ, งานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติ ครั้งที่ 45 ศูนย์การประชุมแห่งชาติสิริกิติ์, 7 เมษายน 2560

กุศโลบายดึงดูดและตรึงลูกค้าด้วยการนำเอาวรรณกรรมพิมพ์ดีดมาให้
อ่านพลางๆ ตอนนั่งตัดผมอยู่ ลาววัลย์บันทึกไว้ดีกว่าร้านตัดผมร้านแรก
ที่เริ่มบริการหนังสือวรรณกรรมพิมพ์ดีดชื่อร้าน “พจนานา”³⁴ ตั้งอยู่ถนน
นครสวรรค์เลยสี่แยกจักรพรรดิพงษ์ไปนิดหน่อย³⁵ สอดคล้องกับที่ ‘รงค์
วงศ์สุวรรณ’ ระบุไว้เช่นกันว่าผู้เป็นต้นความคิดวรรณกรรมพิมพ์ดีดเป็น
ช่างตัดผมละแวกนางเลิ้ง³⁶ เห็นได้ว่าพิกัดของร้านพ้องกัน เพราะตรง
ถนนนครสวรรค์เลยสี่แยกจักรพรรดิพงษ์ก็นับว่าอยู่ในละแวกนางเลิ้ง
นั่นเอง

อีกเสียงยืนยันเกี่ยวกับการดำรงอยู่ของวรรณกรรมประเภทนี้ใน
ร้านตัดผมคือ เสียงของยาขอบโดยตัดพ้อถึงงานเขียน *สามก๊กฉบับ
วณิพก* ของเขาช่วงสงครามแล้วกล่าวว่าหากทำให้ถูกใจนักอ่านแบบที่
ยาขอบเรียกว่า “ล้มมาชน” มิได้ ก็คงต้องไปหากินด้วยการเขียน
“วรรณกรรมพิมพ์ดีด” ขายตามร้านตัดผม³⁷ ข้อมูลจากยาขอบเผยให้
ทราบว่าร้านตัดผมไม่เพียงแต่เอาวรรณกรรมพิมพ์ดีดมาให้ลูกค้าอ่าน
พลางๆ เท่านั้น หากยังทำขึ้นมาเพื่อขายด้วย และอนุมานได้ว่าคงขาย

³⁴ ผู้เขียนบทความเคยลองไปเดินสำรวจตามอาคารบนถนนนครสวรรค์
บริเวณเลยสี่แยกจักรพรรดิพงษ์ไป เพื่อเสาะหาพิกัดของร้านตัดผมดังกล่าวใน
ปัจจุบัน จากการเดินสำรวจพบว่า ตรงบริเวณที่ลาววัลย์ ไซตามาระระบุไว้ นั้น ยัง
ปรากฏร้านตัดผมแห่งหนึ่งซึ่งเป็นไปได้ว่าน่าจะเป็นแห่งเดียวกับร้านตัดผม
“พจนานา” ช่วงระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 หากแต่ทุกวันนี้ชื่อร้านเหลือแค่คำสั้นๆ
ว่า “พจน์”

³⁵ ลาววัลย์ ไซตามาระ, เรื่องเดียวกัน, 237.

³⁶ ‘รงค์ วงษ์สุวรรณ, เรื่องเดียวกัน, 180.

³⁷ ยาขอบ (นามแฝง), *สินในหมึก* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ดอกหญ้า, 2543),
164.

ดีพอสมควร เพราะยาชอบถึงกับเอ่ยปากว่าถ้าไปขายงานเขียนข้างต้น “ก็ยั้งนานนักกว่าจะอดตาย”

สำหรับราคาของ “วรรณกรรมพิมพ์ดีด” ในร้านตัดผมนั้น จากการสัมภาษณ์ตอนสาย ส. พลายน้อยนักเขียนสารคดีเล่มชื่อเล่าให้ ผู้เขียนบทความพบว่าถึงแม้เขาจะไม่เคยซื้อหนังสือดังกล่าวด้วยตนเอง แต่ล่วงรู้มาจากเพื่อนฝูงผู้เคยซื้อว่าขายกันที่ร้านตัดผมราคาเล่มละไม่เกิน 5 บาท ซึ่งนับว่าเป็นราคาค่อนข้างสูง³⁸

“วรรณกรรมพิมพ์ดีด” ปรากฏแพร่หลายมาจนถึงหลัง สงครามโลกครั้งที่ 2 ปิดฉากลงได้ราวหนึ่งปี ครั้นเมื่อกระดาดจากต่างประเทศสามารถเข้ามาสู่เมืองไทยได้แล้ว วรรณกรรมรูปแบบนี้ค่อยๆ สร้างขาสู่สูญหาย เนื่องจากมิได้ใช้เครื่องพิมพ์ดีดในการผลิตอีกต่อไป หนังสือวรรณกรรมนำเสนอเรื่องเพศและกามารมณโง้งแจ้งกลับเข้าสู่ กระบวนการโรงพิมพ์ด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่พัฒนายิ่งขึ้น ทั้งเนื้อหายัง ยกกระดับความรุนแรง ไม่ว่าจะเป็นรายละเอียดพฤติกรรมร่วมเพศภายใน เรื่องที่มีความหลากหลายหรือถ้อยคำตรงไปตรงมามากกว่าเดิม จากเคยใช้ “ลึงค์” ใช้ “โยนี” ก็เปลี่ยนมาใช้เป็น “(ค-ย)” “(ห)” “เย-” เป็นต้น นับเป็น จุดเปลี่ยนจาก “วรรณกรรมพิมพ์ดีด” ท่ามกลางภาวะสงครามเข้าสู่ “วรรณกรรมเฉาะเฉะ” ช่วงทศวรรษ 2490 ผู้เขียนบทความจึงแยก วรรณกรรมทั้งสองประเภทออกจากกันด้วยลักษณะดังได้อธิบายมา

³⁸ ส. พลายน้อย, สัมภาษณ์โดย อาชญาสิทธิ์ ศรีสุวรรณ, บ้านพักข้างวัด องคาราม ธนบุรี, 10 เมษายน 2560 [ผู้เขียนบทความต้องขอขอบคุณผู้ที่ช่วย ประสานงานให้ได้เข้าสัมภาษณ์ นั่นคือคุณชื่นกมล ศรีสมโภชน์ และคุณเอกรัตน์ จิตรมันเพียร (นายทิวา) แห่งสำนักพิมพ์ ออน อาร์ต]

กระนั้น การเอ่ยพาดพิงถึง “วรรณกรรมพิมพ์ดีด” ยังคงติดปากคนอยู่เช่นกัน เมื่อคราวเสวนาของชมรมนักประพันธ์ปีพุทธศักราช 2493 มีประเด็นถกเถียงเกี่ยวกับกรณีเรื่องสั้น *สัญชาติญาณมืด*³⁹ ซึ่งเขียนโดย อ. อุदार (นามแฝงของอุดม อุदार) ว่าเป็นเรื่องลามกอนาจารหรือไม่ สมาชิกชมรมนักประพันธ์ผู้หนึ่งคือ ลีละล่อง บุณนา ได้แสดงความเห็นว่าเรื่องสั้นดังกล่าวส่งผลให้เกิดความเสื่อมเสียต่อศีลธรรมของประชาชน อ. อุदारไม่ควรเขียนและนิตยสาร *สยามสมัย* ก็ไม่ควรลงพิมพ์ให้โดยอ้างว่า “เรื่องนี้เกี่ยวกับศีลธรรมของประชาชนจึงเป็นสิ่งที่น่าคิด ไม่ใช่ว่าถ้าเป็นเรื่องไม่ผิดจากความจริงแล้วก็น่าลงได้เสมอไปเพราะ *สยามสมัย* ไม่ใช่ *วรรณกรรมพิมพ์ดีด* แต่เป็นหนังสือชั้นสูง จึงน่าคิดว่าเหมาะสมแล้วหรือที่ได้ลงเรื่องชนิดนี้”⁴⁰ จากความคิดเห็นของลีละล่องสะท้อนถึงทัศนคติปัญญาชนในทศวรรษ 2490 ซึ่งยังคงมองงานเขียนนำเสนองานเรื่องเพศและกามารมณ์เป็นหนังสือชั้นต่ำและขัดต่อศีลธรรมอันดี

³⁹ เรื่องสั้น *สัญชาติญาณมืด* กล่าวถึงสามีภรรยาคนหนึ่งซึ่งด่าแก๊งผู้เป็นสามีป่วยเป็นวัณโรค ภรรยาคือแดงจึงต้องแยกห้องนอน ทั้งสองยอมมิได้มีพฤติกรรมร่วมเพศกันเลย ต่อมาเพื่อนของด่าแก๊งได้มาพักที่บ้านพร้อมกับหญิงสาวของเขา ทั้งสองแสดงความรักอย่างเปิดเผย จนทำให้แดงอดมีความรู้สึกทางเพศมิได้ จึงเปิดเผยสัญชาติญาณมืดของเธอ ในตอนท้ายเรื่องเฉลยว่า แท้แล้วแดงได้มีกิจกรรมร่วมเพศกับสุนัขอัลเซเขียน เรื่องสั้นเรื่องนี้กลายเป็นข้อถกเถียงสำคัญเกี่ยวกับประเด็นลามกอนาจาร

⁴⁰ วิลาศ มณีวัต, “ชมรมนักประพันธ์ นิตที่ ๑๑ อภิปราย ‘ทัศนะต่อสัญชาติญาณมืด’ ของ อ. อุदार,” ใน *นักประพันธ์ที่รัก ตอน ชมรมนักประพันธ์* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ดอกหญ้า, 2547), 150.

นับแต่ช่วงทศวรรษ 2490 ไปถึงทศวรรษ 2510 มีการผลิตงานเขียนนำเสนอเรื่องเพศและกามารมณใจแจ่มแจ้งออกมาเป็นจำนวนมาก⁴¹ ขณะที่เรื่องอ่านเล่นอื่นๆ ก็มักแทรกบทพิศวาสเจ้าอารมณ์ไว้อย่างถึงอกถึงใจ⁴² ช่วงต้นทศวรรษ 2490 นี้เองที่ผู้เขียนบทความคาดว่าได้เกิดคำใช้เรียกว่า “วรรณกรรมเฉาะและ” ขึ้น ก่อนหน้านั้นไม่ปรากฏหลักฐานการใช้คำนี้เพื่อเรียกประเภทของงานเขียน อีกชื่อเรียกที่ฟังคู้หูมากกว่าอย่าง “หนังสือโป๊” หรือ “หนังสือปกขาว” เหตุที่เรียกเช่นนั้นเพราะหนังสือดังกล่าวมักมีลักษณะปกสีขาวหรือห่อหุ้มด้วยปกสีขาว ใช้เพียงแค่นี้เลยมา ประมูล อุณรุท หรือ อุษณา เพลิงธรรม เจ้าของผลงานนวนิยายเรื่องของจัน ดารา ยังกล่าวถึง “หนังสือปกเขียว” ซึ่งไม่แน่ชัดว่านำเสนอพฤติกรรมร่วมเพศรุนแรงกว่าหรือเบากว่าหนังสือปกขาว⁴³

‘รงค์ วงษ์สวรรค์นิยามวรรณกรรมเฉาะและ “เป็นการเรียกอย่างเพียบสุทรียรสโดยผู้นิรนาม”⁴⁴ แสดงถึงความไม่ชัดเจนว่าใครเป็นผู้เริ่มใช้เรียกกันแน่ ส่วนสุชาติ สวัสดิ์ศรี บรรณาธิการคนสำคัญกล่าวอ้างถึง

⁴¹ ทักษิณ ชูจรินทร์, สัมภาษณ์โดย อาชญาสิทธิ์ ศรีสุวรรณ, ห้างสรรพสินค้าพันธุ์ทิพย์งามวงศ์วาน, 29 มีนาคม 2558 [ผู้เขียนบทความต้องขอขอบคุณผู้ที่ช่วยประสานงานให้ได้เข้าสัมภาษณ์ นั่นคือ คุณนฤชิต สร้อยเพชร].

⁴² อัมพร หาญนภา (นามแฝง), เรื่องเดียวกัน, 265.

⁴³ สุชาติ สวัสดิ์ศรี (บรรณาธิการ), “วรรณกรรมฝนตก,” ใน *สโมสรภวนนหนังสือ* (กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย, 2531), 108.

⁴⁴ ‘รงค์ วงษ์สวรรค์, เรื่องเดียวกัน, 182.

วิฑิต์ สุทธิเสถียร นักเขียนสำนวนสระวิง⁴⁵ ในฐานะผู้เริ่มใช้⁴⁶ ปัจจุบันยังมีอาจารย์ยืนยันได้ชัดเจนว่า วิฑิต์เป็นผู้เริ่มใช้คำนี้จริงๆ หรือว่ามีผู้ใช้มาก่อนแล้ววิฑิต์จึงนำมาใช้ต่ออีกทอดหนึ่ง

ความน่าสนใจคือเหตุใดจึงใช้ “เฉาะแฉะ” เรียกงานเขียนประเภทนี้เกี่ยวข้องกับกรณำเสนอเรื่องราวการร่วมเพศอย่างไรกัน ชวนให้นึกถึงคำแสลง “อีเฉาะ” ซึ่งเป็นคำเรียกอวัยวะเพศผู้หญิง⁴⁷ ว่ามีความเชื่อมโยงด้วยหรือไม่ ร่องรอยที่พอจะนำไปสู่คำตอบได้คือความตอนหนึ่งจากงานเขียนเรื่อง *เสน่ห์หาอาลัย* ผลงานของ “ชอบสนุก” นักเขียนหนังสือปกขาวคนสำคัญแห่งทศวรรษ 2490

เสียงของเด็กสาวครางอี ทั้งข่มตัวลงมาให้เขา
ตะบัน(ค-ย)เสยขึ้น (ค-ย) ของแดงซึ่งใหญ่ปาน (ค-ย) ม้า
ทั้งจัดและเสยเข้ารู (ห) เสียงดังฟุด...ฟาด...เฉาะแฉะ
ตลอดเวลา สองแคม(ห) แดงอร่ามปลิ้นหุบเข้าออกตาม
(ค-ย) ผลูปผลับ⁴⁸

⁴⁵ สำนวนสระวิง คือ สำนวนภาษาในงานเขียนที่อ่านแล้วรู้สึกเฝ้าร้อน วูบวาบ ประหนึ่งท่วงทำนองสระวิงในเพลงแจ๊ส ดูเพิ่มเติมที่ นายตารา ณ เมืองใต้, “ความหมายของสำนวนสระวิง” *อักษรสาร* 1, ๑.1, 2492), 70-75.

⁴⁶ สุชาติ สวัสดิ์ศรี, “ประวัติศาสตร์ส่วนตัว ชีวิตการอ่านช่วงวัยเด็กและวัยรุ่น,” ใน *ประวัติศาสตร์วัฒนธรรม บรรณารักษณการโดย ฉัตรทิพย์ นาถสุภา* (กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์บุ๊ค, 2556), 99, 150.

⁴⁷ สำนักพจนานุกรมมติชน, *พจนานุกรมนอกกรอบทัศนคติ* (กรุงเทพฯ: มติชน, 2545), 216.

⁴⁸ ชอบสนุก, *เสน่ห์หาอาลัย* (ม.ป.ท., ม.ป.ป.), 105.

ตามหลักฐานข้างต้นอาจจะทำให้เข้าใจคำว่า “เฉาะและ” ไม่กระจ่างนัก ลองพิจารณาถ้อยความในงานเขียนอีกชิ้นหนึ่งของ “ชอบสนุก” ประกอบด้วยคือเรื่อง *สวรรค์บนฟูก*

เจ้าแก้วนกดกระเด้าจนถึยิบ สองแขนของสาว
น้อยโอบกอดคอมั่นไว้แน่น นัยน์ตาหรีเอิ้มด้วยความ
กำหนดอย่างแรง ซัดปากเสียงลั่น รุ(ห) ก็ขมิบน้ำเมือก
ออกมาชโลมรูตลอดเวลา เจ้าแก้วนกดกระเด้าหนักขึ้นทุกที
จนเกิดเสียงดังเฉาะและในรุ(ห)⁴⁹

เพื่อยืนยันให้นักแน่น ยังมีผลงานของนักเขียนอีกนามแฝงหนึ่งคือ “หยาดพิรุณ” ได้กล่าวถึงลักษณะของคำว่า “เฉาะและ” ไว้ด้วยเช่นกัน

เขาประคองศีรษะของเธอไว้ด้วยมือทั้งสองแล้ว
โหมแรงกระเด้าถึและหนักหน่วง จนแคม(ห) ของเธอลูขึ้น
ลงตาม(ค-ย)ของเขาแทบไม่ทัน น้ำเมือกซึ่งเปือกไซกไป
ทั่วลำ(ค-ย) และรุ(ห)ทำให้เกิดเสียงดังเฉาะและๆ อย่าง
น่าฟัง...⁵⁰

จากที่ยกมาทั้งหมดทำให้พอจะทราบว่ “เฉาะและ” น่าจะหมายถึงเสียงกระทบเกิดจากการร่วมเพศของชายหญิงขณะฝ่ายหญิงหลังน้ำเมือกแห่งจุดสุดยอดออกมา กล่าวคือเป็นช่วงที่บริเวณ “อึเฉาะ” มีความ “และ” ชวนให้ฉุึกคิดว่แท้แล้ววรรณกรรมเฉาะและ เป็นการเรียกอย่าง

⁴⁹ ชอบสนุก, *สวรรค์บนฟูก* (ม.ป.ท., ม.ป.ป.), 78-79.

⁵⁰ หยาดพิรุณ, *รักปฏิรูป* (ม.ป.ท., ม.ป.ป.), 32.

เพียบสุนทรียรส” ดังที่ ‘รงค์ วงษ์สวรรค์กล่าวไว้ หรือ ‘เป็นคำเรียกที่มี นัยยะเชิงทะลึ่ง’ กันแน่

การให้ความสำคัญกับ “ชื้นแฉะ” บริเวณอวัยวะเพศหญิงไว้ว่า จะพึงปรากฏในวรรณกรรมฉะฉะช่วงทศวรรษ 2490 หากมีร่องรอย ให้พบเห็นมาตั้งแต่ใน “ความเรียงเรื่องโป้” ยุคบุกเบิกปลายทศวรรษ 2450 ถึงต้นทศวรรษ 2460 แล้ว ดังเช่นกล่าวถึงโยนีสึ่งหนองไปด้วยน้ำรัก ของทั้งฝ่ายชายและฝ่ายหญิงในเรื่อง *กล่อมครรรค์* ของครูเหลี่ยมว่า “ในขณะที่ข้าพเจ้ากระทุ้งดุ้นตะโพงเข้าไปจนจมมิดกบดาน น้ำก็พลันพุ่งซูดเข้าไปร่ำหัวใจ ต่างชนลูกเกรียวเหนียวกดประกบ น้ำกามของหล่อน ก็ไหลออกพลั่งๆ พลุ่พล่านออกกบโยนีสี้ได้รับน้ำรักของข้าพเจ้า ซึ่งพุ่งซูดๆ เข้าไปท่วมในมดลูกของหล่อน”⁵¹ แต่สำหรับการเน้นเสียงกระทบโดยใช้ คำว่า “ฉะฉะ” ลงไปในงานเขียนนั้น พบมากเป็นพิเศษในวรรณกรรม อย่างว่าช่วงทศวรรษ 2490

ความชื้นแฉะนับเป็นส่วนประกอบสำคัญในงานเขียน เพราะยัง บรรยายภาพชัดเจนเท่าไรก็ดูเหมือนยิ่งปลุกเร้าอารมณ์ผู้อ่านให้รั้ง พรมมากขึ้นด้วยเท่านั้น สำหรับโลกตะวันตก รายละเอียดความชื้นแฉะ บริเวณอวัยวะเพศหญิงเป็นรูปแบบซึ่งพบเห็นผ่านวรรณกรรมอีโรติกนับ แต่คริสต์ศตวรรษที่ 18 ดังในงานศึกษาของ Karen Harvey เรื่อง *Reading Sex in the Eighteenth Century: Bodies and Gender in English Erotic Culture* กล่าวถึงการนำเสนอความชื้นแฉะ (moisture) ในบท เกี่ยวกับการอ่านเรือนร่างผู้หญิง (female bodies) โดยสรุปที่ท้าทายหัวข้อ อีกว่า “ความชื้นแฉะลักษณะนี้เป็นจุดเด่นของเรือนร่างผู้หญิง” (This

⁵¹ *กล่อมครรรค์* (ม.ป.ท., ม.ป.ป.), 58

kind of moisture was distinctive to women's bodies.)⁵²

“วรรณกรรมเฉาและ” ช่วงทศวรรษ 2490 ค่อนข้างมีลักษณะโดดเด่นเฉพาะตัว เมื่อมองเห็นสามารถบอกยุคสมัยได้เลย แม้ไม่ระบุปีพิมพ์ไว้บนหนังสือ สังเกตจากลักษณะรูปเล่มขนาด 16 หน้ายก ประมาณเท่าฝ่ามือ หน้าปกสีขาวและมีภาพผู้หญิงเปลือยพิมพ์ขาวดำหรือพิมพ์แม่สีภายในเล่มมักเป็นกระดาศาซานอ้อย ส่วนมากมีความยาวเท่ากันทุกเล่มคือจำนวน 112 หน้า (7 ยก) แทรกภาพแสดงกิจกรรมทางเพศค่อนข้างวิถถารรุนแรง พิมพ์แม่สีบนกระดาศาอาร์ตระหว่างหน้า 48 กับหน้า 49 มีอยู่ประมาณ 4 แผ่น และจำนวนภาพ 8-12 ภาพ เผยให้เห็นทั้งภาพร่วมเพศระหว่างชายหญิงฝรั่งด้วยกัน ชายฝรั่งกับหญิงไทย ชายไทยกับหญิงไทย กระทั่งภาพการร่วมเพศกับสัตว์ ไม่ว่าจะเป็นวัว ม้า ลา หรือสุนัข

สำหรับการซื้อขาย “วรรณกรรมเฉาและ” จำเป็นต้องกระทำกันในที่เร้นลับด้วยยังอยู่ภายใต้กฎหมายควบคุมสิ่งพิมพ์ลามกอนาจารเข้มงวดกวดขัน แหล่งจำหน่ายสำคัญได้แก่ร้านหนังสือเก่าแถบเชิงสะพานเหล็ก ร้านในเวียงนาครเกษม เป็นต้น ผู้ขายหนังสือเหล่านี้มักจะไม่ใช้คนไทย แต่พวกเขากลับรู้ว่าควรขายหรือไม่ควรขายให้ลูกค้าคนไหน เมื่อพิจารณาจากปกได้แล้ว พอจะอนุมานได้ว่า ผู้ขายอาจจะจะเป็นชาวจีนที่เข้ามาอยู่ในเมืองไทยรงค์ วงษ์สวรรค์เล่าว่า

⁵² Karen Harvey, *Reading Sex in the Eighteenth Century: Bodies and Gender in English Erotic Culture* (Cambridge: Cambridge University Press, 2004), 117

“แต่คนขายผู้ซึ่งส่วนมากอ่านภาษาไทยไม่ออก เขาอ่านใบหน้าของคนซื้อออกว่าเป็นใคร? อันตรายไหม? เขาจำลูกค้าได้อย่างแม่นยำ ด้วยเป็นความชัดเจนข้อต่อ มา แล้วจัดหาไว้ให้เขาประจำได้แทบว่าไม่เคยขาดแคลน แต่ในราคาที่เขากำหนดไว้ค่อนข้างแพงไม่พึงต่อรอง”⁵³

แหล่งซื้อขายอีกพื้นที่หนึ่งซึ่งน่าสนใจอยู่ในละแวกย่านบางลำพู แอบซุกซ่อนขายกันตามตรอกซอกซอยต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นตรอกมะยม ตลาดยอดด้านหลังเชียงหมู ใต้ถนนบ้านไม้สองชั้นหลังหนึ่งที่ถนนข้าวสาร ตรอกข้างโรงยาฝิ่น หรือร้านขายถ้วยชามปากตรอกเสาวรส⁵⁴ ใช่เพียงแต่ขายขาดตัวเล่ม ยังมีร้านให้เช่าหนังสือขนาดสองคูหาริมถนนสีปสาม ห้างที่มีหนังสือให้เช่ามากมาย รวมถึง “วรรณกรรมเฉาะเฉาะ” ก็มีให้บริการมากกว่าร้านอื่นๆ หากเล่มไหนอ่านแล้วชวนให้รู้สึก “เสียวสะตือ” ก็จะถูกเช่าไปเสียนานจนแทบไม่มีเวลากลับคืนมายังร้าน⁵⁵

นักอ่าน “วรรณกรรมเฉาะเฉาะ” มีหลากหลายวัยและอาชีพ โดยเฉพาะนักเรียนชั้นมัธยมซึ่งเวลาไปร้านเช่าจะพยายามเดินหลบคนรู้จัก แล้วเอาสมุดวาดเขียนบังหน้า ก่อนจะเข้าไปถามหาหนังสือเล่มที่สนใจ มิเว้นกระทั่งตำรวจผู้รักษากฎหมายและประกาศห้ามประชาชนครอบครองหนังสือลามกอนาจาร หากในความจริงแล้วนักอ่านขาประจำตัวจริงคือตำรวจระดับยศหมวยยศนายสิบทั้งหลายผู้เตร่ไปมาแถวร้านนั่นเอง แต่มิได้จ่ายเงินค่าเช่า เป็นเพียงการยืมไปอ่านแล้วมักจะเอาไปดองไว้

⁵³ รงค์ วงษ์สวรรค์, เรื่องเดียวกัน, 180

⁵⁴ เรื่องเดียวกัน, 182.

⁵⁵ เรื่องเดียวกัน, 182-183.

เสียยาน เจ้าของร้านเช่าก็เกรงใจมิกล้าเอ่ยปากทวง ด้วยรู้ว่าหนังสือที่ตนให้เขานั้นผิดกฎหมาย⁵⁶

ชื่อเรื่อง “วรรณกรรมเฉาะเฉาะ” มักส่อเลศนัยชวนให้นึกถึงกามกิจเฉกเช่น *น้ำรักคืนสวาท*, *ม่ายสาวเริงราคะ* และ *อ้ายแดงเล่นศึกสวาท* เป็นต้น รวมถึงชื่อผู้เขียนอันเป็นนามแฝงก็มีทั้งชื่อฟังดูเป็นผู้ชายและชื่อฟังดูเป็นผู้หญิงอย่าง ช่างดำ, สายสุดา, พิสมร, ชุนกระถิก และชินญอร์ บันโจ แต่ค่อนข้างเชื่อได้ว่านักเขียนผู้ซ่อนตนในนามแฝงน่าจะเป็นผู้ชายเสียส่วนใหญ่ แม้มิอาจสืบรู้ได้แน่ชัดว่าเป็นใครกัน จากการสอบถาม ภราดร ศักดา ซึ่งเคยเป็นนักหนังสือพิมพ์ช่วงทศวรรษ 2490 ได้ความทำนองมีนักเขียนเลื่องชื่อของไทยใช้นามแฝงเขียนหนังสือประเภทนี้เช่นกันด้วยเหตุผลทางการเงิน บางครั้งตำรวจระแคะระคายคอยมาบ้วนเปื้อนหาตัวแถวโรงพิมพ์⁵⁷ ความน่าสนใจอย่างหนึ่งซึ่งทำให้ “วรรณกรรมเฉาะเฉาะ” นำศึกษา ย่อมมีพื้นเนื้อหาแสดงความเป็นสังคมไทย พร้อมทั้งสะท้อนค่านิยมทางเพศแบบไทยๆ และการละเมิดกรอบคิดนั้น ผู้เขียนบทความใคร่อธิบายพอสังเขปถึงข้อแตกต่างของงานเขียนนำเสนอเรื่องเพศและกามารมณโง้งแจ้งแต่ละยุคสมัยกล่าวคืองานเขียนอย่าง *กล่อมกรรม* อาศัยตัวละครและบรรยากาศเมืองฝรั่ง (ชานกรุงลอนดอน) ครูเหลี่ยมรับอิทธิพลมาจากชาติตะวันตก กระทั่งการเสนอพฤติกรรมร่วมเพศก็ยังเป็นค่านิยมและการละเมิดค่านิยมตะวันตก ถัดต่อมาภายหลังงานเขียนลักษณะนี้หลายเรื่องได้พยายามเปลี่ยนตัว

⁵⁶ เรื่องเดียวกัน, 183.

⁵⁷ ภราดร ศักดา, สัมภาษณ์โดย อาชญาสิทธิ์ ศรีสุวรรณ, บ้านพักซอย มัยลาภ กรุงเทพฯ, 13 เมษายน 2560 [ผู้เขียนบทความต้องขอขอบคุณผู้ที่ช่วยประสานงานให้ได้เข้าสัมภาษณ์ นั่นคือ คุณจิตติ หนูสุข].

ละครมาเป็นคนไทยและนำเสนอจากแบบไทยๆ เจกเช่นงานเขียนบอกเล่าถึงการไปร่วมเพศกับโสเภณีในละแวกอันมีชื่อเสียงของกรุงเทพฯ ช่วงทศวรรษ 2460 ถึง 2470 แต่พอล่วงเข้าสู่ทศวรรษ 2490 แล้ว เนื้อหาวรรณกรรมเฉาะและจะมักนำเสนอเรื่องที่มีตัวละครไทย จากและบรรยากาศไทย แล้วเติมน้ำเสียงค่านิยมและการละเมิดค่านิยมแบบไทย โดยเฉพาะสิ่งที่ทางการรัฐพยายามสร้างขึ้นหรือแบบแผนทางสังคมซึ่งคนส่วนใหญ่ยึดถือ

ดังเกริ่นไปแล้วในส่วนบทนำว่า โครงเรื่องและเนื้อหาส่วนมากของ “วรรณกรรมเฉาะและ” หรือ “หนังสือปกขาว” ช่วงทศวรรษ 2490 นิยมนำเสนอพฤติกรรมร่วมเพศของตัวละครซึ่งเกิดขึ้นในพื้นที่บ้าน โดยเฉพาะกรณีตัวละครหลักเป็นชนชั้นกลาง ลักษณะแบบนี้เป็นไปตามแนวคิดของ Patrick Olivelle ในบทความ *Deconstruction of the Body in Indian Asceticism* โดยธเนศ วงศ์ยานนาได้อ้างถึงไว้ผ่านบทนำหนังสือของเขาความว่า

“อวัยวะเพศย่อมไม่สามารถแสดงออกนอกห้องนอนหรือห้องส้วมได้ ‘เพศ’ และ ‘อวัยวะเพศ’ จำต้องมีอะไรล้อมกรอบไม่ให้ผู้คนพบเห็น โดยเฉพาะอย่างยิ่งนอกอาณาเขตของบ้าน เพศและการร่วมเพศจะเกิดขึ้นได้ก็แต่ในสถานที่ที่มิดชิดอย่างบ้าน ดังนั้นบ้านจึงเป็นพื้นที่สำคัญของการร่วมเพศ เพราะฉะนั้นผู้ทรงศีลทั้งหลายก็หลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องละทิ้งบ้านเพื่อเข้าสู่ชีวิตพรหมจรรย์ บ้านจึงเป็นพื้นที่แห่งกาม แต่ก็ต้องยอมให้เกิดอย่างจำกัด..”⁵⁸

⁵⁸ ธเนศ วงศ์ยานนา, “บทนำ: สุทธริยะ การควบคุม และศิลปะแห่งการละเมิด,” ใน *เมื่อฉันไม่มีขน ฉันจึงเป็นศิลปะ* (กรุงเทพฯ: สมมติ, 2557), 19-20.

กระนั้น ยังปรากฏ “วรรณกรรมเฉาะแฉะ” อีกหลายเล่มได้ขบถและทำทนายแนวคิดที่ว่าพฤติกรรมร่วมเพศยอมเกิดขึ้นในบ้าน โดยนำเสนอภาพตัวละครเสพสมกันในที่สาธารณะ อย่างไรก็ดี บทความนี้สนใจเพียงโครงเรื่องและเนื้อหาหลักซึ่งกลายเป็นสิ่งถูกผลิตซ้ำเรื่อยมานั้นคือ เลือกกพิจารณาเกี่ยวกับกามกิจในพื้นที่บ้านของชนชั้นกลางเท่านั้น ปรารถนาเน้นวิเคราะห์ทั้งบริเวณห้องหับมิดชิดและที่โล่งแจ้งภายในเขตรั้วบ้าน ไม่เพียงแต่เป็นฉากแพนตาซีทางกามารมณ ทว่ากลับแสดงถึงพื้นที่แสวงหาความหลุดร่อนแปลกใหม่ของชนชั้นกลาง รวมถึงการต่อรองอำนาจข้ามชั้นระหว่างชนชั้นกลางกับชนชั้นล่างด้วยพฤติกรรมร่วมเพศวรรณกรรมเฉาะแฉะ 2 เรื่องซึ่งสะท้อนให้เห็นภาพลักษณะตามกล่าวมาคือ *สงครามพิงโอง* ผลงานของชอบสนุก และ *เกมรักในห้องน้ำ* ผลงานของมะดัน

3. สงครามพิงโอง และเกมรักในห้องน้ำ

“วรรณกรรมเฉาะแฉะ” เลื่องชื่อและดูเหมือนจะแนบแน่นในความทรงจำของนักอ่านคือเรื่อง *สงครามพิงโอง* ‘รงค์ วงษ์สวรรค์ให้รายละเอียดบรรยายกาศขอบอวลกลิ่นอายภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ของร้านตัดผมในย่านบางลำพูชื่อ “บาร์เบอร์สัมฤทธิ์” ซึ่งมีหนังสือเล่มดังกล่าวไว้สำหรับบริการลูกค้า

“เชิญนั่งบนเก้าอี้ยาวนุ่มกันนั่งน่าเอนกายนอน
โดยโต๊ะ-โอดเล็ยง-บุหรี่ปานเด็กในร้านวิ่งไปซื้อที่ร้านถัดกัน
สองคูหา

บาร์เบียร์สัมฤทธิ์พุดแบบตะปลายนิ้วกับบริม
ผีปาก

“จ๊วย—จ๊วย—อย่าอะอะก็แล้วกัน— อ่านไฉนี้แก
ร้อน.”

ไฉนี้ของเขาเขียนชื่อบนใบปิดปกว่า

สงครามพิงโอง”⁵⁹

ชื่อเรื่องน่าสนใจสื่อความหมายถึงพฤติกรรมร่วมเพศเชื่อมโยงกับ
บริบททางประวัติศาสตร์สังคมไทย กล่าวได้ว่าห้วงยามกรุงเทพมหานคร
ตกอยู่ในสมรภูมิดับขัน กามกิจของชาวเมืองได้ถูกนำมาเปรียบเปรยกับ
สงครามเช่นกัน ประหนึ่งเป็นสงครามทางกามารมณ์อันออกกรสชาติ

ความนิยมของนักอ่านต่อ “วรรณกรรมเฉาะเฉาะ” เรื่องนี้ส่งผลให้
คำว่า “สงครามพิงโอง” กลายเป็นภาษาปากที่ชาวบ้านใช้กันค่อนข้าง
แพร่หลาย ปราบกฎกรณีน้ำบุญรำกับไอ้เขียนคนหลังขอชาวบ้านย่านบาง
ลำพู เมื่อทั้งสองมีกิจกรรมทางเพศกัน คนจึงนำไปเปรียบเปรยเชิง
ล้อเลียน

⁵⁹ รงค์ วงษ์สวรรค์, เรื่องเดียวกัน, 179.

น้าบุญร่ำอายุราว ๕๐ (เมื่ยคนล่องเรือถ่านผู้ผิคน้ำ เป็นอหิวาต์ตายที่ปากคลองบางลำพู) แก่กว่าไอ้เขียน หลายฤดูฝนแต่มองตากันทะลุถึงหัวใจ ฉะนั้นไม่นานไอ้เขียนก็เดินหลังอหิวาระปองน้ำล้างจานตามน้าบุญร่ำ เข้าไปถึงห้องนอนในห้องแถวหลังวัดสะพานนั้น

ไอ้ยาตีตึกแกแกล้งพูดว่า

“กูว่าคงซูลมุนกันนำดูตอนประกาศสงครามฟิงโง่ง ที่เขียนแกหลังอเหมือนกึ่งต้มค้ำคั้น...”⁶⁰

พอน้าบุญร่ำได้ยินฟิง พลันส่งเสียงตะโกนด่าเปิด เบิงเสียดอกใหญ่ ไอ้ยายกมือไหว้พร้อมทั้งกล่าวว่า “เปล่า น้า! ลูกหลานก็แค่อายุรู้แค่นั้นเล่นอีท่าไหนกัน?” แล้ว กิจกรรมร่วมเพศอันชวนให้นึกภาพตามก็หลุดออกมาจาก ปากคำของน้าบุญร่ำด้วยเสียงตวาด “หน้อย! ดูถูกกันนี้ หว่า! มึงนี่กว่ามันยากเย็นอะไรนักหนา ...เขางอมาเจ็บกู ก็รับจับเข้าซิ...”⁶¹

ลักษณะร่วมเพศด้วยการฟิงโง่ง หากพิจารณาหลักฐานอื่นๆ ซึ่ง นำเสนอเรื่องเพศและกามารมณณ์เกี่ยวเนื่องในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 รวมถึงระยะหลังสงครามไม่กี่ปี เป็นที่น่าสังเกตุว่าปรากฏหลายกรณี อย่างมีนัยสำคัญ ราวกับการ “ฟิงโง่ง” เป็นแฟนตาซีหรือรสนิยมเสพสม ประจำห้วงยามนั้น สิ่งหนึ่งซึ่งพอจะยืนยันได้คือร่องรอยจากนวนิยาย เรื่องของจันดารา ถึงแม้อุษณา เพลิงธรรมจะเขียนขึ้นปลายทศวรรษ

⁶⁰ เรื่องเดียวกัน, 96.

⁶¹ เรื่องเดียวกัน, 97.

2500 หลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 ผ่านมากกว่ายี่สิบปีแล้ว แต่เมื่อพาดพิงถึงภารกิจช่วงกรุงเทพฯ กลายเป็นสมรภูมิ (แน่นอนว่านักประพันธ์ผู้นี้ย่อมมีประสบการณ์ร่วมอยู่เวลานั้นด้วย) พบว่ามีพื้นที่ห้องน้ำและโถ่งเป็นอุปกรณ์อยู่ในฉากเช่นพฤติกรรมบางอย่างของจันกับคุณบุญเลี้ยง

“สำหรับคุณบุญเลี้ยงในระยะนั้น ข้าที่นานทีผมจึงจะได้ลาภประเสริฐสักครั้งและอย่างตุล็กทุเล ซึ่งทำให้ออกรสเป็นของพิเศษยิ่งขึ้นไปอีกประการหนึ่ง และจะทำได้ก็เฉพาะที่บ้านใหม่แห่งเดียวเท่านั้น เธอไม่ยอมมาเยี่ยมผมที่ห้องสมุดหรอก เฉพาะที่บ้านใหม่ที่เรานัดพบกันเป็นการลับได้ คุณพอจะนึกออกไหมว่าเรานัดพบปะกันเยี่ยงนั้นได้ที่ตรงไหนของบ้าน มีใครนึกเดาถูกบ้างไหมว่าเรานัดกันปริดีเปรมกันอย่างตุล็กทุเลในห้องน้ำ? ก็ห้องที่อยู่ข้างกระไดชั้นล่างนะแหละ ก็ห้องน้ำที่ผมเผลอเข้าไปเห็นทรวงเธอล่อนจ้อนเป็นหนแรกนะแหละ เธอเข้าประตูปิดลงกลอนแล้วก็เปิดหน้าต่างรับผมเข้าไปเครื่องรองรับในวิมานห้องนี้ของเรามีแต่โถ่งมังกรสองลูก อ่างอาบน้ำ พรหมแคบๆ บนพื้นห้อง กับอีกอย่างเดียวก็คือฝาโถชักโครก เราตกลงกันว่าจะนัดพบกันตามประสาซากเช่นนั้นเพียงเดือนละหนเท่านั้น”⁶²

⁶² อุษณา เพลิงธรรม (นามแฝง), เรื่องของจันดารา (กรุงเทพฯ: แพร่สำนักพิมพ์, 2542), 342-343.

ควรกล่าวเพิ่มเติมอีกด้วยว่าจากบริบททางประวัติศาสตร์ปลายทศวรรษ 2480 ดูเหมือนช่วงเวลานั้นอุปกรณ์เครื่องใช้ในครัวเรือนอย่างโถงได้กลายเป็นสิ่งแพร่หลายทั่วไปมากขึ้นในสังคมไทย ปีพุทธศักราช 2486 มีการตั้งโรงงาน “เก้าอี้โต” เพื่อเริ่มผลิตโถงลายมังกรขึ้นเป็นครั้งแรกและเป็น “โถงเคลือบ”⁶³ กระแสความนิยมใช้โถงในครัวเรือนช่วงปลายทศวรรษ 2480 จนถึงทศวรรษ 2490 ทำให้เมื่อความรู้สึกทางกามารมณ์ครมครนขึ้นมา โถงในฐานะอุปกรณ์ช่วยประกอบภารกิจย่อมมีพื้นที่ทางเลือกหนึ่งอันน่าตื่นเต้นและกลายเป็นแฟนตาซีใน “วรรณกรรมเฉาะเฉาะ”

หากมองเชิงสัญลักษณ์โถงสะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมแบบโลกตะวันออก เนื่องจากในโลกตะวันตกนั้น มิได้ใช้โถงอย่างแพร่หลายเฉกเช่นฝั่งทวีปเอเชีย กรณีสงครามพิงโถง น่าสนใจในแง่ที่ว่านำเอาโถงมาเป็นสัญลักษณ์เชื่อมโยงกับบริบทภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลง แต่ภาพจำเกี่ยวกับสมรรถมียังคงอวลกรุ่น การพิงโถงให้ความรู้สึกทำนองไม่มีทางหนีอีกต่อไปจำเป็นต้องตั้งหลักเพื่อจะรับมือกับสงครามเมื่อหนีไม่ได้ก็ต้องสู้อย่างถึงที่สุด และในสงครามทางกามารมณ์การต่อสู้ด้วยลักษณะพิงบางอย่างตั้งรับย่อมออกอรรถรสเร้าอารมณ์รูปแบบหนึ่ง

ค่อนข้างเป็นไปได้สูงที่ สงครามพิงโถง อาจมีอยู่ด้วยกันหลายสำนวนและอาจจะหลายผู้เขียน น่าเสียดายยิ่งผู้เขียนบทความตามหาและค้นพบหลักฐานขั้นต้นได้เพียงสำนวนเดียว จึงไม่มี

⁶³ สมหญิง จรรยา, *การผลิตโถงมังกรกับความสัมพันธ์ในชุมชน* (สารนิพนธ์ปริญญาบัณฑิต, ภาควิชามานุษยวิทยา คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2537), 11-12.

วรรณกรรมชื่อเดียวกันในน้ำเสียงอื่นๆ มาเทียบเคียงเลย สำหรับ *สงครามพิงโอง* ซึ่งยกมาวิเคราะห์ในบทความนี้เป็นสำนวนของผู้ใช้นามแฝง “ชอบสนุก” ปรากฏผลงาน “วรรณกรรมเฉาะแฉะ” หรือ “หนังสือปกขาว” ช่วงทศวรรษ 2490 ภายใต้นามนี้จำนวนมาก แทบจะว่าในบรรดานักเขียนทำนองนี้ “ชอบสนุก” ดูเหมือนจะมีบทบาทสำคัญต่อการนำเสนอเรื่องราวพฤติกรรมร่วมเพศยิ่งกว่านามแฝงอื่น ตามที่ได้สำรวจรายชื่อผลงานของ “ชอบสนุก” ซึ่งยังหลงเหลืออยู่ในปัจจุบันก็ อย่างเช่น *ก้ากั้น* (ต.ค. 2492), *หั้นแหลก* (ต.ค. 2492), *แสงไสมเริงรัก*, *อีหนูสู้ตาย*, *ทรามวัยกับจ๊กโก๋*, *ปล่าพรหมจรรย์*, *หล่อนบ้าผู้ชาย*, *นางแสนกล*, *สวรรค์บนฟูก* และ *เสน่ห์หาอาลัย* เป็นต้น

พิจารณาหลักฐานเท่าที่มีอยู่ พบว่าลักษณะงานเขียนของ “ชอบสนุก” เป็นเนื้อหาแบบจบภายในเล่มเดียว โครงเรื่องหลักเป็นไปตาม “วรรณกรรมเฉาะแฉะ” ร่วมสมัยเดียวกันคือจะเล่าทำนองสาวสวยชนชั้นกลางมีการศึกษา กลับต้องเสียที่เสียทำถูกชนชั้นล่างอย่างคนสวนหรือคนขับรถ ร่วมเพศด้วยอย่างถึงพริกถึงขิง จนที่สุดเธอพึงพอใจแล้วเกิดมีความปรารถนาเสียเองอย่างเหิมหีน กลายเป็นผู้หญิงเสพติดเพชรสอตนตัวไม้ซิ่น หรือเรื่องเล่าทำนองคุณผู้ชายเจ้าของบ้านร่วมเพศกับสาวคนใช้ ซึ่งมักจะมีที่เด็ดเพชรมากกว่าภรรยาของตน เป็นต้น ขณะตัวละครเอกในงานเขียน “ชอบสนุก” มักเป็นชนชั้นกลางประกอบอาชีพการงานมั่นคง มีหน้าตาทางสังคม และมีได้ชัดสนทางการเงินแต่กลับรู้สึกเบื่อหน่ายชีวิตประจำวันตามสถานะของตนเลยคิดหาทางออกด้วยการแสวงหาความสุขทางเพศรูปแบบต่างๆ

สงครามพิงโอง ผลงานของ “ชอบสนุก”⁶⁴ เป็นเรื่องราวของสรจักร ชำราชากรชั้นเอกในกระทรวงแห่งหนึ่งและเอมอรภรรยาสาว ผู้เป็นอาจารย์ชั้นโทในวิทยาลัยแห่งหนึ่ง เปิดเรื่องขึ้นมาในวันเสาร์ อาศัยจากที่บ้านของทั้งสองแถวลาดพร้าว สรจักรได้ร่วมเพศกับเอมอรในห้องนอน โดยเป็นครั้งแรกที่ทั้งสองมีกิจกรรมทางเพศกันตอนกลางวัน ปรากฏว่า ล้นทม เด็กรับใช้หน้าตาค่อนข้างขี้เหร่วัย 15 ปีซึ่งเอมอรหามาด้วยตัวเอง ได้เข้ามาในห้องนอนเพื่อจะเชิญทั้งสองไปรับประทานอาหารกลางวัน เธอจึงเห็นพฤติกรรมร่วมเพศของสองสามีภรรยา ล้นทมลอบแอบดู เมื่อสองสามีภรรยาไปร่วมเพศกันต่อในห้องน้ำและกิจกรรมเกิดขึ้นในอ่างอาบน้ำ ล้นทมก็ตามไปดูต่อด้วยความอยากรู้อยากเห็น บังเอิญ สรจักรมองเห็นล้นทม เขาจึงเกิดอารมณ์อยากจะร่วมเพศกับสาวใช้อีก คน ขณะสองสามีภรรยากำลังเสพสมในอ่างอาบน้ำ มีเหตุให้สรจักรไข น้ำออกและต้องการจะเปิดน้ำใส่อ่างใหม่เพื่อดำเนินกิจกรรมทางเพศต่อไป แต่น้ำประปาไม่ไหล สองสามีภรรยาเลยไปอาบน้ำจากโถง พร้อมกับร่วมเพศกันด้วยทำพิงโองในวันอาทิตย์หลังจากสรจักรขับรถไปส่งเอมอร เพื่อเป็นผู้บรรยายเรื่อง “มารยาทของเด็กวัยรุ่น” ณ หอประชุมแห่งหนึ่ง แล้ว เขาบอกภรรยาว่าจะไปธุระต่อ แต่แล้วธุระของเขาคือการกลับมา บ้านและอาศัยช่วงเวลาภรรยาไม่อยู่ร่วมเพศกับสาวใช้ ล้นทมเพิ่งเสียสาวเป็นครั้งแรก เมื่อสรจักรขอร่วมเพศเป็นครั้งที่ 2 เธอขอให้สรจักรกระทำกับเธอเหมือนที่กระทำกับเอมอร นั่นคือร่วมเพศกันด้วยทำพิงโอง นางแหว แม่ครัวผิวขาวท้วมหน้าตาดีวัย 40 เศษมาเห็นเข้าแล้วเกิดอารมณ์ทางเพศขึ้นมา เนื่องจากนายชั้นสามีของเธอซึ่งเป็นคนสวนไม่ค่อยอยู่บ้าน สัปดาห้ต่อมาเอมอรถูกส่งไปตรวจราชการแทนผู้ใหญ่ที่ต่าง

⁶⁴ ผู้เขียนบทความขอขอบคุณพินิจจิต สร้อยเพชร สำหรับการอนุญาตให้อ่านหนังสือเล่มนี้ ช่วงปลายปีพุทธศักราช 2557

จังหวัด 5 วัน ครั้นเมื่อภรรยาไม่อยู่ สรจักรก็ร่วมเพศกับลั่นทมเสมอ จนนางแหวทนต์ต่อไปไม่ไหวเลยออกอุบายซื้อตัวหนึ่งแล้วให้ลั่นทมไปดูแลตน จากนั้นแม่ครัววัย 40 ได้มุ่งกระโจนอกเข้าไปพุดคุยกับสรจักร ทำที่ว่ากระโจนอกหลุดเพื่อปลุกกำหนดของเจ้านาย ทั้งสองร่วมเพศกันถึงสองหน สรจักรตั้งใจในลั่นทมมากกว่าภรรยาของตน เพราะแม่ครัวเป็นฝ่ายกระทำให้เขาด้วย ผิดกับเอมอรที่ให้เขากระทำอยู่ฝ่ายเดียว ชายหนุ่มพานางแหวทนต์ไปร่วมเพศกันอีกรอบด้วยท่าพิงโองใส่ข้าวสาร ต่อมาเมื่อเอมอรกลับจากต่างจังหวัด เธอก็ร่วมเพศกับสามีทันที ระหว่างนั้นสรจักรนึกขึ้นได้ว่าเขามีประชุม จึงบอกแก่ภรรยาว่าขอตัวไปประชุมก่อน เอมอรนอนแก้ผ้าค้างเตียงอยู่บนเตียง บังเอิญนายขึ้นคนสวนมาเห็นเกิดอารมณ์ขึ้นมาเลยเข้าไปร่วมเพศกับนายสาว ถึงแม่ตอนแรกเอมอรจะขัดขึ้น แต่ในที่สุดก็เคลิ้มตามและรู้สึกว่ามีลีลาของนายขึ้นดีกว่าสามีของเธอ เอมอรเลยขอให้นายขึ้นร่วมเพศต่อจนกว่าเธอจะพอใจ ตอนทำยเรื่องสรุปว่าสมาชิกภายในบ้านลั่นทมแล้วแต่ร่วมเพศกันทั้งสิ้น เมื่อสบโอกาสมักเกิดกิจกรรมดังกล่าวขึ้นเสมอ “สงครามพิงโอง” จบเรื่องด้วยคำเชิญชวน ผู้ใดอยากร่วมเพศกับอาจารย์เอมอรให้ไปสมัครงานที่บ้านแถวลาดพร้าว โชคดีอาจเป็นของท่าน⁶⁵

งานเขียนอีกเรื่องที่มีลักษณะไปในทำนองเดียวกันกับ *สงครามพิงโอง* คือเรื่อง *เกมรักในห้องน้ำ* ของมะดัน อันเป็นนามแฝงที่ไม่พบบ่อยนัก เท่าที่สำรวจมาพบเพียงหลักฐานชั้นต้นคือหนังสือเล่มนี้เล่มเดียว มีโครงเรื่องซับซ้อนและตัวละครจำนวนมากกว่า ทั้งยังเป็นเรื่องแสดงถึงลักษณะ “วรรณกรรมเฉาะเฉาะ” ชัดเจน เนื่องจากมีฉากมุ่งเน้นเสียงกระแทบขณะร่วมเพศ ดังตอนตัวละครชายประกอบกามกิจกับผู้หญิงสอง

⁶⁵ ขอบสนุก, *สงครามพิงโอง* (ม.ป.ท. , ม.ป.ป.)

คนพร้อมกัน โดยสอดใส่อวัยวะเพศกับคนหนึ่งและทำออร์ลเซ็กส์กับอีกคนหนึ่ง มะดันบรรยายว่า “จ๊วบ...เฉาะและๆ ดังสลับกันไป ก่อความเจียนมหาวิทยาลัยให้หญิงสาวทั้งสองเป็นอันมาก” เสียง “จ๊วบ” คือเสียงขณะปากประกบช่องสังวาสในเวลาทำโษษฐกามหรือออร์ลเซ็กส์ ส่วนเสียง “เฉาะและๆ” ย่อมเกิดจากการที่เครื่องเพศชายหญิงกระทบกันในช่องที่น้ำกระสันจากโยนี่เจ็งนอง

เกมรักในห้องน้ำ เริ่มเรื่องจากการที่ตรุณีเจอตุ๊กแกในห้องน้ำแล้วส่งเสียงกรีดร้อง ชาญซึ่งกำลังนั่งอ่านหนังสือพิมพ์ริมมายังห้องน้ำ แล้วในที่สุด ทั้งสองก็ร่วมเพศกัน โดยชายหนุ่มดันร่างหญิงสาวพึงโอง ไม่เพียงเท่านั้น เขายังอุ้มเธอลงไปในห้องและได้ร่วมเพศกันอีกครั้งในน้ำเวลา 18.00 น. ของวันเดียวกัน ขณะชาญหลับพักผ่อนในห้องนอนของตน กานดาเพื่อนสาวซึ่งแอบชอบเขามานานแวะมาหาที่บ้านและถือวิสาสะเข้ามาในห้องนอน แกล้งดัดเสียงเป็นครุณีพร้อมเอามือปิดตาเขาไว้ ชาญเข้าใจผิดจึงร่วมเพศกับเธออีกคน เสียงกระเส้าจากการเสพสมทำให้สาวใช้วัย 15 อย่างสารภีได้ยินและยื่นหน้าแดงด้วยความกระสันอยู่หน้าห้องจึงออกอุบายร้องเรียกและอ้างว่ามีคนมาตามหากานดาทางฝ่ายกานดาไม่กล้าเดินออกจากห้องเพราะกลัวสารภีเห็น ชายหนุ่มจึงแกล้งใช้ให้สารภีมาเอาขันไปตักน้ำในห้องน้ำ พร้อมกับถือขันออกมาจากห้องนอน ส่งให้สาวใช้แล้วเดินตามไป พอเธอเข้าไปในห้องน้ำ เขาก็รีบเข้าไปได้ด้วยแล้วปิดประตูลงกลอน สาวใช้แกล้งสะกดเข็มขัดจนฝ้านุ่นของตัวเองหลุดลงไปกองแทบเท้า ชาญร่วมเพศกับสารภีในห้องน้ำทั้งหมดสองครั้ง จากนั้น พวกมันลงไปในห้องหยอกล้อพร้อมๆ กับล้างเนื้อล้างตัว สาวใช้เกิดอารมณ์ขึ้นมาเลยทำออร์ลเซ็กส์ให้เจ้านายแต่เขาห้ามไว้ เป็นอันว่าภายในหนึ่งวัน ชาญร่วมเพศกับผู้หญิงถึงสามคนซึ่งล้วน

แล้วแต่เป็นสาวบริสุทธิ์ทั้งสิ้น เจ็ดวันต่อมา ในเวลาทุ่มเศษ ซาญไปบ้านของกานดา พ่อแม่เธอไปดูหนังกัน สาวใช้บอกว่านายหญิงอยู่บนห้องชายหนุ่มย่องขึ้นบันไดไปหา ในห้องมีแสงสลัวๆ ที่เตียงมีมุ้งกางอยู่และมีดสนิทาญถอดเสื้อผ้าพาดไว้บนเตียง มุดเข้าไปในมุ้ง ขึ้นคร่อมร่างหญิงสาวซึ่งเขานึกว่าเป็นกานดา แล้วร่วมเพศหนึ่งหน ชายหนุ่มสะดุ้งเมื่อได้ยินเสียงกานดาตัวจริงมาเรียกให้ช่วยเพราะเธอกำลังเกิดอารมณ์ เขาจะร่วมเพศกับกานดา แต่เครื่องเคราไม่ทำงาน หญิงสาวอีกคนซึ่งซาญได้เสพสมผิตตัวไปแล้วเห็นเหตุการณ์ จึงเอื้อมมือมาช่วยปลุกเร้าแท้แล้วหญิงสาวผู้นี้คือกรองกาญจน์ น้าสาวของกานดาที่มีอายุไล่เลี่ยกัน กลายเป็นว่าทั้งสามผลัดกันร่วมเพศไปพร้อมๆ กันในคราวเดียว สองวันผ่านไป ซาญเกิดความต้องการทางเพศขึ้นมาอีก เขาคิดว่าในตอนที่เข้ามิด ดรุณีหรือไม่กี่สาร์ก็ต้องตื่นมาหุงข้าวจึงหอบมุ้งไปนอนในครัว ดรุณีเป็นคนมาเปิดมุ้ง หลังจากนั้นชายหนุ่มร่วมเพศในทำยี่นไถ่ไถ่จนถึงจุดสุดยอดพร้อมๆ กับหม้อข้าวเดือดพอดี ภาพดังกล่าวอยู่ในสายตาสาร์ก็ซึ่งจ้องมองผ่านรอยแตกข้างฝาประตูครัว สาวใช้วัย 15 กำลังจะไปอาบน้ำ พอเดินผ่านห้องครัวได้ยินเสียงคนซุบซิบกันเลยแอบดู นึกได้ว่าสว่างแล้ว เตียวซาญคงจะไปเข้าห้องน้ำ เธอจึงไปรอที่นั่นและแล้วเมื่อซาญมาถึง เจ้านายหนุ่มกับสาวใช้ร่วมเพศกันจนน้ำในอ่างกระเพื่อมกระฉอก เมื่ออาบน้ำเสร็จขึ้นไปบนห้องนอน เจอดรุณีที่เตียงก็เลยร่วมเพศกันอีกครั้ง ซาญสารภาพต่อหญิงสาวว่าเขาได้ร่วมเพศกับผู้หญิงอื่นอีกสามคน เธอจะโกรธหรือเปล่า ดรุณีบอกไม่เป็นอะไร ตามใจซาญ ซาญจึงร่วมเพศกับเธอก็สองครั้งแทนคำขอบคุณ คืนวันเดียวกันเขาลงมาพบสาร์ก็ตามนัดซึ่งยืนรออยู่หน้าห้องน้ำ คราวนี้ เจ้านายหนุ่มชวนสาวใช้ไปในสวนหลังบ้าน เพราะห้องน้ำมิด จะเปิดไฟดึกๆ เกรงคนจะสงสัย คืนข้างแรมแต่ยังพอสว่างด้วยแสงจันทร์ ซาญสั่งให้สาร์ก็ถอด

เสื้อผ้า แต่เธอเขินอ้างว่าไม่ใช่ในห้องหับ แล้วหญิงสาวก็นอนหงายบนม้ายาวในสวนภายใต้แสงจันทร์ สารีก็ยิ่งเปลี่ยนมาเป็นผู้อยู่เบื้องบนฝ่ายชายด้วย เธอสนองตอบตามสั่งจนชายหนุ่มถึงกับร้องขึ้นว่าลีลาเหนือกว่าใคร บทสรุปของเรื่องให้เหตุผลว่าหนุ่มสาวเคยร่วมเพศกันมา เมื่อโอกาสเปิดก็ไม่มีอะไรนอกจากแก้ผ้าร่วมเพศกันอีกเท่านั้น แล้วจึงตัดฉากไปที่กานดากำลังขึ้นขมอมอยู่บนร่างที่เอนนอนของชายฉกรรจ์ จนในที่สุดความสุขจากการเสพก็ได้ถ่างออกมาอีกหน

4. เจาะแฉะในบ้านชนชั้นกลาง: พฤติกรรมร่วมเพศ ชนชั้น และพื้นที่แห่งปรารถนากามารมณ์

เห็นได้ว่าพฤติกรรมร่วมเพศของตัวละครล้วนแล้วแต่เกิดในพื้นที่บ้าน ไม่ว่าจะเป็นห้องนอน ห้องน้ำ ห้องครัว หรือแม้กระทั่งในสวนหลังบ้าน บริเวณพิเศษที่ดูเหมือนงานเขียนทั้งสองเน้นความสนใจเหมือนกันคือห้องน้ำและห้องครัว ในฐานะพื้นที่อันเฝ้าหวงชนวนให้กามกิจออกกรสชาติกว่าเดิมสำหรับชนชั้นกลางด้วยกัน รวมถึงเป็นพื้นที่ต่อรองอำนาจระหว่างชนชั้นกลางกับชนชั้นล่าง ส่วนการกล่าวถึงห้องนอนนั้นไม่แปลกนัก ด้วยเป็นพื้นที่แห่งกามตามปกติ เพียงแต่วรรณกรรมเจาะแฉะซึ่งมีเป้าหมายนำเสนอแฟนตาซีต่อผู้อ่าน การทำให้ห้องนอนมีความไม่ปกติ อันแสนไม่ธรรมดาจึงเป็นสิ่งเร้าความน่าสนใจยิ่งกว่า โดยอาจให้ชนชั้นล่างพลัดหลงล่วงล้ำห้องนอนของชนชั้นกลาง กลายเป็นที่มาของลีลาวิฤตการต่างๆ ซึ่งเปลี่ยนบรรยากาศในห้องนอนมิให้จำเจ

ก่อนจะกล่าวถึงพฤติกรรมร่วมเพศในพื้นที่บ้านชนชั้นกลาง จำเป็นต้องอธิบายถึงลักษณะกลุ่มคนที่พอจะเรียกได้ว่าเป็นชนชั้นกลาง พอสังเขป ใน *สงครามพิงโอง* ของ ซอบสลุก และ *เกมรักในห้องน้ำ* ของ มะดัน สามารถจำแนกตัวละครได้ออกเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มแรกคือ ชนชั้นกลาง ได้แก่ สรจักรและเอมอรเป็นข้าราชการทำงานใช้ความรู้ความสามารถในองค์กรสำคัญ ขณะที่ชาญ ตรุณี กานดา และกรองกาญจน์ คือหนุ่มสาวผู้มีอันจะกิน ส่วนอีกกลุ่มคือชนชั้นล่าง ได้แก่ ล้นทม สาวใช้นางแว แม่ครัว นายชั้น คนสวน ซึ่งทำงานด้วยการออกแรงในบ้านของสรจักรและเอมอร รวมถึงสาวใช้ในบ้านของชาญ กลุ่มคนเหล่านี้มักมีพื้นเพมาจากต่างจังหวัดและเริ่มเข้ามาทำงานในเมืองหลวงภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2

คำว่า “ชนชั้นกลาง” ดูเหมือนจะยังเป็นที่ถกเถียงกันในแวดวงวิชาการว่าแท้แล้วคือคนกลุ่มใดกันแน่ ธเนศ วงศ์ยานนาวาเสนอตามแนวคิดของเยอร์เกน คอคก้า (Jurgen Kocka) นักประวัติศาสตร์ชาวเยอรมันว่าสถาบันครอบครัวเป็นปัจจัยในการเกิดขึ้นของชนชั้นกลางที่น่าสนใจคือกลุ่มคนเหล่านี้มีความมั่นคงพอที่จะมีคนรับใช้ในบ้าน ไม่ต้องทำงานบ้านงานเรือนและประกอบอาหารด้วยตนเอง⁶⁶ อีกทั้งเมื่อพิจารณาถึงชีวิตทางสังคมและการบริโภคต่างๆ ประจำวันแล้ว ก็พอจะจัดกลุ่มของตัวละครหลักๆ ใน “วรรณกรรมเฉาะเฉาะ” ได้ว่าเป็นชนชั้นกลาง กระทั่งเครื่องอุปโภคอันทันสมัยก็ยิ่งพอจะบอกได้ถึงความเป็น

⁶⁶ ธเนศ วงศ์ยานนาวา, “วัฏจักรของทฤษฎีและประวัติศาสตร์ของชนชั้นกลาง: จากการปฏิวัติฝรั่งเศสสู่ทฤษฎีทมิฬ 19 กันยายน, *ศิษย์ รู้จัก วิชาคนชั้นกลาง: รวมบทความจากการสัมมนาทางวิชาการ, บรรณาธิการโดย นลินี ดันธุณิตย์ และ นพชัย แดงดีเลิศ* (กรุงเทพฯ: คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2550), 18-19.

ชนชั้นกลางยกตัวอย่างกรณีข้าวของเครื่องใช้ในบ้านของกานดาจากเรื่อง *เกมรักในห้องน้ำ* ที่ว่า “เมื่อเข้าไปในห้องจึงพบว่าบนโต๊ะมีสมุดสองสามเล่มวางอยู่กับปากกาปากกเกอร์ปลอกทองไม่ได้สวมปลอก”⁶⁷ สะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมแบบชนชั้นกลางคือใช้ข้าวของยี่ห้อที่มีราคาอย่างปากกาปากกเกอร์ปลอกทอง เป็นต้น

ดูเหมือนว่าวิถีชีวิตชนชั้นกลางในเมืองหลวงช่วงทศวรรษ 2490 วนเวียนอยู่แต่กับความซ้ำซากจนน่าเบื่อหน่าย เนื่องด้วยหน้าที่การงานอันมีเกียรติและความเพียบพร้อมทางวัฒนธรรมบริโภคจากความมั่งคั่งทางการเงิน ความพยายามออกจากชีวิตประจำวันอันจำเจกลายเป็นเป้าหมายหลักของคนกลุ่มนี้ แน่แน่นอนว่าการได้ออกไปท่องเที่ยวยังสถานที่ต่างๆ ย่อมเป็นหนทางหนึ่ง แต่สำหรับผู้จำเป็นต้องอยู่ในพื้นที่ของบ้านย่อมพยายามแสวงหาบริเวณอันน่าตื่นตื่นเพื่อผ่อนคลายวิถีแห่งความหน่ายเหียน และวิธีการสำคัญอันจะนำไปสู่โลกยุทธหรรษ์ย่อมหนีไม่พ้นพฤติกรรมร่วมเพศ

ตัวละครอย่างสรจักรและเอมอรใน *สงครามพิงอ้อ* รวมถึงชาญตรุณี กานดา และกรองกาญจน์ใน *เกมรักในห้องน้ำ* คือลักษณะชนชั้นกลางผู้มีหน้าที่การงานดีและมีเกียรติยศทางสังคม หากในพื้นที่ของบ้านแล้ว ตัวละครทั้งหลายไม่อาจหลุดพ้นไปจากแรงปรารถนาเชิงกามารมณ ทั้งยังประกอบกิจกรรมร่วมเพศที่ไม่เป็นไปตามศีลธรรมอันดีเท่าใดนัก วิถีชีวิตชนชั้นกลางตกอยู่ภายใต้แบบแผนค่านิยมดั้งเดิม หากจิตใจส่วนลึกแล้วย่อมต้องการละเมิดต่อสิ่งที่ล้อมกรอบอยู่นั้นเป็นแฟนตาซีสำคัญที่ “วรรณกรรมเฉาะเฉาะ” พยายามนำเสนอต่อผู้อ่าน งานเขียนประเภท

⁶⁷ มะดัน, *เกมรักในห้องน้ำ* (ม.ป.ท., ม.ป.ป.), 46.

นี้ประหนึ่งพื้นที่แห่งจินตนาการเพื่อปลดปล่อยตนเอง แต่ก็อาศัยมูลความจริงซึ่งเกิดขึ้นในสังคมเช่นกัน เพราะยังจินตนาการนั้นมีความสมจริงเท่าไรก็ย่อมปลูกเจ้าอารมณ์ร่วมได้มากเท่านั้น ดังกรณีของสรจักร ชำราชากรหนุ่มซึ่งสังคมนอกบ้านมองอย่างชื่นชม เขาเป็นต้นแบบสามีที่ดีในสายตาคนทั่วไป หากในพื้นที่บ้านแล้วเขาคือผู้ชายกระหายหินทางกามารมณ์อย่างไม่บันยะบันยัง ขณะเอมอรเป็นอาจารย์วิทยาลัยผู้บรรยายเรื่อง “มารยาทของเด็กวัยรุ่น” อันดูเหมือนจะเป็นภาพลักษณ์แสนดี หากลึกลงไปในหัวอก เธอเองยังมีความต้องการทางเพศสูง และเมื่อสัญชาติญาณซ่อนเร้นของเธอได้ถูกปลูกเร้าขึ้นมาแล้วก็มีพิกัดต้องเอ่ยถึงมารยาทอันใดอีก เพราะพฤติกรรมร่วมเพศไม่ได้มีแบบแผนอะไรมากนอกจากการเร่งเร้าไปให้ถึงจุดสุดยอด

จากเรื่องเดียวกัน ตัวละครอย่างล้นทมถูกเอมอรเลือกให้เธอมาเป็นสาวใช้ในบ้านเพราะ “เด็กสาววัย 15 ปี ผิวดำ หน้าอก ตาโต จมูกยื่น ค่อนข้างซีเหร่”⁶⁸ ทั้งนี้เพื่อจะได้ไม่เป็นพิษเป็นภัย ล้นทมไม่ต่างไปจากสาวบ้านนอกทั้งหลายที่ถูกวาดภาพให้ใสซื่อ ไร้เดียงสา และถึงแม้สาวใช้จากบ้านนอกจะเป็นคนซีเหร่แต่เธอกลับซ่อนของดีเอาไว้ภายใต้ร่มผ้า ครั้นเมื่อได้เปิดเผยเรือนร่างล่อนจ้อนเปล้าเปลือยต่อหน้าคุณผู้ชายของบ้านแล้ว สรจักรถึงกับรำพึงว่า “อา... ถึงแม้ว่าหน้าตาของหล่อนจะซีเหร่แต่ของสงวนของหล่อนนั้น ช่างงดงามยวนตาเสียยิ่งนัก”⁶⁹ อีกตัวละครคือนางแววเป็นหญิงวัยกลางคน เอมอรเลือกเธอมาเป็นแม่ครัวด้วยเหตุผลว่า “...หญิงผู้นี้มีสามีแล้ว และยังสามารถทำหน้าที่

⁶⁸ ชอบสนุก, *สงครามพิงโอง* (ม.ป.ท., ม.ป.ป.), 3.

⁶⁹ เรื่องเดียวกัน, 44.

ขับรถ และรักษาบริเวณบ้านให้น่าอยู่สวยงามได้อีกด้วย”⁷⁰ การเลือกแม่ครัวและสาวใช้สะท้อนให้เห็นถึงทัศนคติแบบชนชั้นกลางของเอมอร์ เธอคิดว่าการเลือกชนชั้นล่างให้มาทำงานในบ้านจะต้องเลือกคนมีคุณสมบัติไม่น่าจะพึงประสงค์ในสายตาผู้เป็นสามีเพื่อป้องกันการลอบร่วมเพศกัน หากทุกคนที่เอมอร์คัดสรรมาแล้วนกลายเป็นผู้ปลุกเร้าภามารมณีให้กับสามีของเธอจนนำไปสู่กามกิจอย่างถึงอกถึงใจทั้งสิ้น ส่วนนายชั้น ตัวละครที่พึงปรากฏตัวในตอนท้าย แต่กลับเป็นคนทำให้เอมอร์ได้เปิดเปลือยอารมณ์ของเธอจนหลงลืมกรอบคิดแบบชนชั้นกลางยอมร่วมเพศกับคนสวนเพราะติดใจในลีลาดิบเถื่อนซึ่งให้เพชรสเหนือกว่าชายชนชั้นเดียวกันอย่างจริงจัง

กรณีของเรื่อง *เกมรักในห้องน้ำ* หาได้ผิดแผกแตกต่างออกไป ตัวละครอย่างสารภี สาวใช้วัย 15 (เท่ากับลิ้นทม เพียงแต่หน้าตาสวยกว่า) อยู่ในสถานะชนชั้นล่าง แต่ด้วยลีลาทางกามกิจโดดเด่นกว่าหญิงชนชั้นกลางอื่นๆ ในเรื่อง ทำให้ชาวนายชนชั้นกลางเจ้าของบ้านติดใจจนต้องนัดพบเพื่อร่วมเพศกับเธออยู่มิวาย โครงเรื่องหลักเหล่านี้สอดคล้องกับแนวคิดและความเข้าใจแบบชนชั้นกลางที่มองว่าชนชั้นล่างคือกลุ่มคนที่ไม่สามารถควบคุมเรื่องเพศของตนเองได้ ขาดความยับยั้งชั่งใจ และมักแสดงออกเรื่องเพศก้าวร้าวรุนแรง⁷¹ นั่นเป็นเพราะมิได้ผ่านการกล่อมเกล้าทางศีลธรรม ประเด็นเหล่านี้ยังมีปรากฏให้เห็นผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ ที่มีได้นำเสนอเรื่องเพศและภามารมณีโจ่งแจ้งมากมาย

⁷⁰ เรื่องเดียวกัน, 2.

⁷¹ ชลิตาภรณ์ ส่งสัมพันธ์, *หนังสือเปิดตลาดล่าง: ความรู้ มายาคติ และจินตนาการในเรื่องเพศ* (กรุงเทพฯ: มูลนิธิสร้างสุขภาวะผู้หญิง, 2551), 34.

ไม่ว่าจะเป็นนิยายประโลมโลกหรือวรรณกรรมชั้นดี แต่กระนั้น สิ่ง
“วรรณกรรมเฉาะและ” พยายามนำเสนอในทางกลับกัน คือการแย้งว่า
สำหรับชนชั้นกลางเองแม้จะเคยผ่านการอบรมขัดเกลาทางศีลธรรมให้
รู้จักควบคุมตนในเรื่องเพศ แต่ในพื้นที่อิฐฐานอย่างบ้านแล้ว คนกลุ่มนี้
กลับแสดงออกถึงแรงปรารถนาและความกระสันต่อเพศรสเช่นกัน

แน่นอนว่า กรณีทำนองชนชั้นกลางชายมีพฤติกรรมร่วมเพศกับ
ชนชั้นล่างหญิงย่อมมิใช่เรื่องแปลกต่อสังคมแบบปิตาธิปไตยซึ่งระบบ
ผู้เดียวหลายเมียเอื้ออำนวยให้เกิดขึ้นมายาวนาน เดิมทีลักษณะอย่าง
ว่าในสังคมไทยมักเกี่ยวพันกับชายชนชั้นสูง ครั้นเมื่อปรากฏกระแสวิถี
ชนชั้นกลางสมาทานต่อแนวคิดผู้เดียวเมียเดียวช่วงปลายทศวรรษ
2450 เป็นต้นมา จวบจนช่วงทศวรรษ 2470 ที่กฎหมายมีบทบาทสำคัญ
ต่อหลักการมีภรรยาเพียงคนเดียว⁷² ค่านิยมทำนองนี้จึงกลายเป็น
แบบแผนของชนชั้นกลางเรื่อยมากระทั่งช่วงทศวรรษ 2490 อย่างไร
ก็ตาม ถึงแม้ชายชนชั้นกลางส่วนใหญ่จะแสดงตนต่อสังคมว่าพวกเขา
มีเมียเพียงแค่มองคนเดียวโดยเอาอย่างชาวตะวันตก มิได้มีเมียน้อยจำนวน
มากแจกเช่นชนชั้นสูงในสังคมสยามดั้งเดิม แต่นั่นมิได้หมายความว่า
พวกเขาจะร่วมเพศกับผู้หญิงเพียงคนเดียว กลับกลายเป็นจุดเริ่มต้นที่
ผู้ชายเล็งการมี “เมียน้อย” แล้วไปมี “เมียลับ” แทน⁷³ ถ้าในสังคม

⁷² เริ่มจากพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายลักษณะผู้เดียวเมีย
พุทธศักราช 2473 ไปสู่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพที่ 5 ว่าด้วยเรื่อง
ครอบครัว ฉบับปีพุทธศักราช 2478 ดูเพิ่มเติมที่ สุรเชษฐ์ สุขลากิจ, “ผู้เดียวเมีย
เดียว” ในสังคมไทยสมัยใหม่จากทศวรรษ 2410 ถึงทศวรรษ 2480,” (วิทยานิพนธ์
ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขาวิชาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2556)

⁷³ ดูเพิ่มเติมที่ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, “โคลนติดล้อ บท
10 การค้าหญิงสาว,” ใน *ลัทธิเอาอย่าง* (กรุงเทพฯ: ธรรมบรรณาการ, 2516), 97.

ปีตาธิปไตยแบบเก่า ชนชั้นสูงมีเมียน้อยในครอบครอง อันเป็นสิ่งที่ชนชั้นกลางไม่พึงประสงค์รวมถึงวิพากษ์วิจารณ์แล้ว พอล่วงเข้าสู่สมัยประชาธิปไตยที่ระบบผัวเดียวเมียเดียวเป็นแบบแผนสำคัญทางสังคม ชนชั้นกลางเองซึ่งเป็นตัวแทนแห่งระบบดังกล่าวก็แอบมีเมียลับปกปิดซ่อนเร้นอยู่มากมายเช่นกัน “วรรณกรรมเฉาะและ” ทำหน้าที่เปิดเปลือยและนำเสนอประเด็นส่วนนี้ไว้อย่างน่าสนใจ รวากับว่าขณะแสดงภาพแฟนตาซีทางกามกิจให้ชนชั้นกลางจินตนาการคล้อยตาม อีกด้านหนึ่งยังล้อเลียนแกมจิกกัดต่อค่านิยมของคนกลุ่มนี้ไปพร้อมกัน

นอกเหนือไปจากนี้ ผู้เขียนบทความใคร่เสนออีกประเด็นหนึ่งอันชวนครุ่นคิด กล่าวคือ ยุคก่อนหน้าประชาธิปไตยนั้น การที่ชายชนชั้นสูงได้ร่วมเพศกับหญิงอื่นนอกการสมรสแล้ว ส่วนใหญ่มักจะต้องรับเลี้ยงดูในฐานะเมียน้อย เนื่องจากค่านิยมการร่วมเพศเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์แบบผัวเมีย ทว่าสำหรับชนชั้นกลางภายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พุทธศักราช 2475 เมื่อผู้ชายไปร่วมเพศกับหญิงอื่นที่มีคู่ครองตามกฎหมาย ก็อาจปฏิเสธความรับผิดชอบเลี้ยงดูได้ เพราะเกิดแนวความคิดร่วมเพศได้ถูกแยกออกจากความสัมพันธ์แบบผัวเมียแล้วรวากับชายหญิงมีอิสระโดยไม่จำเป็นต้องผูกมัดกามกิจด้วยสถานะการแต่งงาน ลักษณะแบบนี้ปรากฏในวรรณกรรมเฉาะและหลายต่อหลายเรื่อง ซึ่งส่วนใหญ่นำเสนอพฤติกรรมร่วมเพศนอกกรอบและนอกพื้นที่บ้าน ทำนองว่าถึงจุดสุดยอดแล้วแยกย้าย หลังน้ำกามแล้วแยกทาง แต่สำหรับเรื่อง *สงครามพิงอ่อง* และ *เกมรักในห้องน้ำ* น่าสนใจในแง่ที่ว่า เป็นความสัมพันธ์ทางเพศในพื้นที่บ้าน ถึงแม้จะมีได้เป็นไปตามหลักผัวเดียวเมียเดียวหรือกรอบแห่งการสมรส แต่เมียลับก็ยอมหาใช่เรื่องลับเพราะการอยู่ในบ้านเดียวกัน ต่อให้ปกปิดอย่างไรก็ดูเหมือนจะไม่แนบ

เนียนนัก งานเขียนแบบนี้จึงมักเสนอทางออกไปในทำนองพฤติกรรมร่วมเพศมานานฉันท์นั่นคือ ผลัดกันร่วมเพศ หรือร่วมเพศไปพร้อมกันเลย โดยตัวละครชายเชื่อมั่นว่าพลังกำลังและลีลาของตนเองจะทำให้ผู้หญิงทุกคนทุกชนชั้นตั้งใจจนปรองดองอยู่ร่วมกันได้ในบ้านหลังเดียวกัน

อีกลักษณะหนึ่ง คือการที่หญิงชนชั้นกลางร่วมเพศกับชายชนชั้นล่างแล้วรู้สึกพึงพอใจในลีลาทางเพศเหนือกว่าชายชนชั้นกลาง ตามเนื้อหาซึ่งพบบ่อยใน “วรรณกรรมเฉาะแฉะ” ตัวละครชนชั้นกลางหญิงอาจขัดขืนในตอนแรก แต่เมื่อถูกเล่าโลมเสพผสมอย่างรุนแรงดิบเถื่อนจากชายชนชั้นล่างจนชวนให้นึกเปรียบเทียบกับชายชนชั้นเดียวกันแล้ว ตัวละครหญิงเหล่านั้นมักยินยอมร่วมมี้อภายหลังด้วยความตั้งใจ ในงานเขียนบางเรื่องฝ่ายหญิงถึงขั้นแสดงความปรารถนาและเป็นผู้นำทางเพศให้กับฝ่ายชายเลยทีเดียว (เช่น ขอขึ้นคร่อมขยมิให้ตัวละครชายเอง) นับได้ว่าชายชนชั้นล่างเป็นผู้เปลี่ยนให้หญิงชนชั้นกลางซึ่งอยู่ในกรอบค่านิยมดั้งเดิมทางสังคมโดยไม่ข้องเกี่ยวกับเรื่องเพศนอกสมรส กลายมาเป็นคนสนใจและตั้งใจในเพศรสจนหลงลืมสิ่งที่เคยยึดมั่นต่างๆ ไปโดยปริยาย กรณีอาจารย์เอมอรกับนายชั้นคนสวนจากเรื่อง *สงครามพิงโอง* คือเครื่องยืนยันประเด็นนี้ได้เป็นอย่างดี หญิงชนชั้นกลางถึงกับครางออกมาหลังจากเครื่องเพศของเธอหลังน้ำกระแสนอกมาติดๆ กันถึง 3 หน เพราะถูกเครื่องเพศฝ่ายชายกระแทก “อา...ทำไมหนอ ขึ้นจึงทำให้เธอมีความสุขได้ถึงเพียงนี้ สรจักรผู้เป็นผัวก็ปรนสวาทเธอเก่งไม่น้อย แต่ก็ เป็นรองชายคนใช้อีกมากนัก”⁷⁴ ทั้งที่ในตอนแรกซึ่งคนสวนมาสวมรอยเป็นสามี อาจารย์สาวร้องด่าเขาอย่างเด็ดจันท์ “ว้าย...ตายแล้ว...แก...

⁷⁴ ขอบสนุก, *สงครามพิงโอง*, 104.

ปล่อยขึ้นนะ ทำไมถึงเลวอย่างนี้...”⁷⁵ แต่แล้วก็เสียงอ่อนลงเมื่อเครื่องเทศขนาดมหึมาล่องล้าสู่ร่างกายเธอ

เรื่องทำนองดังกล่าวอาจดูไม่แปลกนักต่อสายตาดังปัจจุบัน หากในช่วงทศวรรษ 2490 แล้วการให้ผู้หญิงแสดงออกว่าติดใจเรื่องเพศคงนับเป็นการละเมิดกรอบทางสังคมค่อนข้างรุนแรงทีเดียว แต่แล้วผู้หญิงลักษณะเจกเช่นอาจารย์เอมอรมีตัวตนจริงในสังคมไทยมาก่อนหน้าทศวรรษ 2490 เสียแล้ว ศรีเสวกหรือเจ้าของนามปากกา “อรวรรณ” เล่าถึงการที่เขานำเอาชีวิตทางเพศของผู้หญิงหลายคนมาเขียนเป็นนิยายสิบสตางค์นับแต่ทศวรรษ 2470 โดยเฉพาะภายใต้นามแฝง “เรื่องฤทธิ์” มีอยู่เรื่องหนึ่งซึ่งเลี้ยวพาดพิงถึงคุณนายผู้ลอบเสพสมกับคนสวนจากบุรีรัมย์และคนขับรถ⁷⁶ แต่ถึงกระนั้น สิ่งที่นิยายสิบสตางค์มีอาจทำได้ อย่าง “วรรณกรรมเฉาะและ” คือการเอ่ยถึงเรื่องนี้ด้วยถ้อยคำตรงไปตรงมาโดยมิต้องอำพราง “สาร” ที่ผู้อ่านได้รับจึงชัดเจนและหนักหน่วงกว่า

ตามบริบทสังคมไทยทศวรรษ 2490 การที่ชายชนชั้นล่างได้ร่วมเพศกับหญิงชนชั้นกลางอาจเป็นสิ่งค่อนข้างห่างไกลความเป็นจริงในชีวิตประจำวัน แม้ว่าจะเป็ในยุคที่บอกว่าปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย ทุกคนเสมอภาคเท่าเทียมหากสำนึกทางชนชั้นยังคงเหนียวแน่น แม้จะดูเหมือนเป็นแฟนตาซี ก็มิอาจปฏิเสธได้เลยว่าเรื่องราวแบบนี้ไม่มีอยู่จริง แน่ละ ปรากฏหลายกรณีที่ผู้หญิงสถานะสูงกว่าลดตัวลงมาเสพสมกับผู้ชายสถานะต่ำกว่าซึ่งมักจะไม่นับถูกตราหน้าว่า

⁷⁵ เรื่องเดียวกัน, 99.

⁷⁶ อรวรรณ (นามแฝง), *สู่เมืองเสือ* (กรุงเทพฯ: ประพันธ์สาส์น, 2519), 14-17.

“หญิงชัว” ผู้ประพาศิตตศิลป์ธรรมอันดี ส่วนใหญ่แล้วผู้หญิงมักเป็นฝ่ายเริ่มเอง สำหรับจินตนาการสำคัญที่ “วรรณกรรมเฉาะและ” เสนอไว้ด้วยคือชายชนชั้นล่างจะสามารถเข้าถึงเรือนร่างและร่วมเพศกับหญิงชนชั้นกลางได้นั้น จะต้องอาศัยการฉวยโอกาสหรือความเจ้าเล่ห์เพทุบาย โดยสิ่งที่จะทำให้พวกเขายินยอมเกลือกกลั้วกับชนชั้นที่ต่ำกว่าย่อมมีพันสีลากามกิจเด็ดขาดและเครื่องเพศขนาดมหึมา

ในเรื่อง *เกมรักในห้องน้ำ* เปิดเผยพฤติกรรมร่วมเพศชวนให้ตื่นเต้น นั่นคือกามกิจระหว่างผู้ชายกับผู้หญิงสองคนไปพร้อมๆ กัน เห็นได้จากตอนขานวญร่วมเพศกับกรองกาญจน์ผู้เป็นน้ำสาว ขณะเดียวกันก็ทำออร์ลเซ็กส์ให้กับกานดาผู้เป็นหลานสาว เหล่านี้ล้วนเป็นการถ่ายทอดแพนตาซีที่พ้นไปจากกรอบของระบบผิวเดียวเมียดเดียวแบบชนชั้นกลาง ตัวละครอย่างชาญผู้ตั้งใจจะมีเมียพร้อมกันถึงสี่คนเป็นภาพแทนสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะชายชนชั้นกลางที่ไม่ยึดโยงอยู่กับความเป็นคู่รักหรือสามีที่ดี ตรงกันข้ามกลับนิยมแสวงหาความรื่นรมย์ทางกามารมณ์ด้วยกิจกรรมทางเพศเสมอเมื่อสบโอกาส มุ่งหมายเสพสมเพศรสแบบเสรีจากผู้หญิงหลายคน ไม่ว่าจะป็นคู่รักหรือภรรยาของตนเอง สาวใช้ รวมถึงแม่ครัว ตัวละครชายแบบนี้แสดงออกถึงความเป็น “ชายชาญ” ที่สามารถเล้าโลมให้ผู้หญิงเกิดแรงปรารถนาและความกระสัน พร้อมทั้งตอบสนองและกำราบพวกเขาด้วยลีลาาร่วมเพศทั้งแบบถึงพริกถึงขิงและแบบวิตถารจนทำให้ผู้หญิงติดใจ แม้ตอนแรกพวกเขาอาจจะพยายามขัดขืน แต่ท้ายที่สุดเมื่อถูกกระตุ้นด้วยเครื่องเพศฝ่ายชายซึ่งเนื้อเรื่องมักบรรยายให้เห็นภาพพจน์ความใหญ่ยาวกว่าปกติ ตัวละครหญิงทั้งหลายก็ยินดีให้ชายหนุ่มตักดวงสาวทได้ตามใจ ทั้งยังมีการร้องขอให้ตัวละครชายร่วมเพศกับเธอก็หลายครั้ง ความภาคภูมิใจสำหรับชายชนชั้นกลาง

ลักษณะนี้คือผู้หญิงให้การยอมรับว่าเป็นผู้เชี่ยวชาญซ้ำของทางกามกิจ ซึ่งสร้างความพึงพอใจให้กับเธอ

ผู้เขียนบทความกล่าวไปแล้วว่า บ้านชนชั้นกลางเป็นฉากสำคัญ ของพฤติกรรมร่วมเพศในวรรณกรรมเฉาะและ พื้นที่ใช้สอยในบ้านกลุ่ม คนเหล่านี้ย่อมมีอยู่หลายบริเวณ โดยจะแจกแจงในแต่ละส่วนต่อไปนี้

การร่วมเพศในห้องนอน คือเรื่องปกติสำหรับบ้านชนชั้นกลาง บริเวณดังกล่าวเป็นสัญลักษณ์ “เพศสัมพันธ์” ระหว่างเพศชายเพศหญิง มายาวนาน ห้องนอนยึดโยงเกี่ยวกับการพักผ่อน “นอนหลับ” ขณะเดียวกันก็มีนัยยะถึงการ “หลับนอน” อุปกรณ์สำคัญประจำห้องย่อมไม่ พ้นไปจากเตียง เมื่อคนอยู่ในพื้นที่นี้จึงเป็นการอยู่บนเตียงเสียส่วนใหญ่ โดยเฉพาะหากผู้ชายและผู้หญิงอยู่ร่วมกันในห้องแล้ว กิจกรรมบนเตียง ย่อมเป็นสิ่งหลีกเลี่ยงมิได้ ไม่แปลกเลยที่ห้องนอนจะปรากฏอยู่ใน วรรณกรรมทั้งหลายในกรณีที่ตัวละครมีความสัมพันธ์กัน ประหนึ่งเรื่อง ธรรมชาติอันเป็นที่รู้กันทั่วไป แต่ใน “วรรณกรรมเฉาะและ” นั้น เพื่อที่จะ ทำให้ห้องนอนมีความน่าตื่นเต้นเย้ายวนยิ่งกว่างานเขียนประเภทอื่น ผู้ ประพันธ์มักบรรยายลีลาการให้โลดโผน บางทีก็ถึงขั้นวิตถาร เจกเช่น เรื่อง *เกมรักในห้องน้ำ* ของ มะดัน ฉากร่วมเพศโลดโผนระหว่างตัวละคร ชนชั้นกลางด้วยกันเกิดขึ้นในห้องนอนที่บ้านกานดา ชาญเข้าใจผิดว่า หญิงสาวผู้นอนบนเตียงคือกานดาเพื่อนสาวของเขา แต่แล้วกลับกลายเป็นกรองกาญจน์น้ำสาวของเธอแทน เพศสัมพันธ์ผิดตัวทำนองนี้ กระตุกอารมณ์พอสมควร แต่ความโลดโผนซึ่งผู้อ่านช่วงทศวรรษ 2490 คาดการณ์ไม่ถึงคือการทำชายหนึ่งคนร่วมเพศกับผู้หญิงสองคนพร้อมกัน โดยชาญฝึกเน้นเครื่องเพศของเขากับเครื่องเพศของกรองกาญจน์ ขณะเดียวกันก็พบบนหน้าตรงเครื่องเพศของกานดาเพื่อใช้ลั่นกระตุ้นต่อม

สวาทให้เธอ ฝ่ายหญิงทั้งสองเองก็ร่วมมือต่อการเร่งเร้ากามารมณ์ “.. [ชาญ]..กระเด้าเสียสุดแรงอย่างเขาเป็นเอาตาย ในที่สุดน้ำ(ค-ย) ก็พุ่งเข้ารัฐ(ห) น้ำสาวของกานดา สองสาวแอ่นตัวแอ่น(ห) คนทั้งสามกอดก่ายกันพลั่ววันให้ยุ่งไปหมดแล้วกานดาก็เอานิ้วทิ่มตูดเขาควาไว้ของมันเอง”⁷⁷ ครั้นเมื่อถึงตอนทั้งสามเสร็จสม มะดันบรรยายอีกว่า “(ค-ย)ชาญควารัฐ(ห) ใบน้ำเขาฟูบอยู่กับ(ห)ของหล่อน น้ำสาวขยันมหลานสาวเป็นครั้งสุดท้าย แล้วหันมากอดชาญไว้แน่น”⁷⁸ ส่วนในเรื่อง สงครามพิงไ่อง ฉากเด็ดในห้องนอนชวนให้ติดตามอย่างใจระทึกได้แก่ ชายชนชั้นล่างระดับคนสวนอย่างนายชั้นได้ล่วงล้ำมาสู่ห้องนอนของหญิงชนชั้นกลางอย่างเอมอรเพื่อแสดงภาพพฤติกรรมร่วมเพศข้ามชนชั้น แม้ที่แรกฝ่ายหญิงจะเข้าใจผิดว่าเป็นสามี แต่เมื่อ “เขากระเด้าพลางคลั่งเคลื่นสองเต้างามรุนแรงตามจังหวะที่กระเด้า ทำให้นายสาวเสียวสนุกชะนิดที่บอกแก้ตัวเองว่า (เย-) กับผิวแท้ๆ ยังไม่อร่อยถึงใจขนาดนี้เลย ทุกครั้งที่เขากระแทก (ค-ย) ลงมา เธอก็ต้องยกก้นลอยรับอย่างไม่พลาดจังหวะ”⁷⁹ ด้วยลีลาดิบเถื่อนของชายชนชั้นล่างได้เปลี่ยนห้องนอนให้มีแฟนตาซีทางเพศรสแตกต่างไปจากห้องนอนที่เคยอยู่ร่วมกับชนชั้นเดียวกัน

ปฏิเสธไม่ได้ว่าฉากสำคัญที่สุดของ “วรรณกรรมเฉาะเฉาะ” ทั้งสองเรื่องคือ ฉากห้องน้ำซึ่งถือเป็นบริเวณเปียกโชกชื้นแฉะ ใน สงครามพิงไ่อง ขณะตัวละครสรรจักรและเอมอร์กำลังอาบน้ำในอ่างพร้อมกับสอดใส่อวัยวะเพศระหว่างกัน เหตุการณ์หนึ่งซึ่ง “ชอบสนุก” สอดใส่เข้ามา ยังเนื้อเรื่องอย่างเหมาะสมคือตอนที่สรรจักรพบว่าน้ำประปาไม่ไหล

⁷⁷ มะดัน, เกมรักในห้องน้ำ, 59-60.

⁷⁸ เรื่องเดียวกัน, 60.

⁷⁹ ชอบสนุก, สงครามพิงไ่อง, 102-103.

แล้วเขาหงุดหงิดมากจนบ่นออกมาว่า “น้ำกลัวจะถูกใส่ไตรศรเรื่องน้ำประปาเสียแล้ว”⁸⁰ หากวิเคราะห์บริบททางประวัติศาสตร์ช่วงทศวรรษ 2490 ตามความเห็นและความรู้สึกแบบชนชั้นกลางในเมืองหลวงมองว่าการที่น้ำประปาไม่ไหลเกิดขึ้นจากชนชั้นล่างหรือชาวต่างจังหวัดผู้อพยพเข้ามาจากชนบทหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เพื่อหางานทำ นั่นเป็นสาเหตุทำให้พื้นที่กรุงเทพฯ ขาดแคลนน้ำประปาส่งผลให้ชาวกรุงเดือดร้อน สอดคล้องกับคำกล่าวของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมชว่า “การที่น้ำประปาไม่พอใช้อยู่ในขณะนั้นนั้น เนื่องจากหลังสงครามคราวนี้มีคนอพยพเข้ามาอยู่ในพระนครและธนบุรีกันมากขึ้น และบ้านเมืองก็เจริญตามไปด้วย มีการปลูกบ้านเพิ่มขึ้นทั้งในพระนครและธนบุรี ดังจะเห็นได้จากจำนวนผู้ที่มาขอติดตั้งมิเตอร์ใช้น้ำเพิ่มขึ้นอย่างมากมาย”⁸¹

เพื่อดำเนินกิจกรรมทางเพศต่อไปหลังจากอารมณ์ค้างคา สรจักรชวนเอมอรไปอาบน้ำที่โถงและเริ่มแสดงความปรารถนาสอดใส่อีกจนอาจารย์สาวกล่าวว่า “ทำไงล่ะคะ...อรว่าไปที่เตียงนอนดีกว่า” หากแต่ฝ่ายชายเอ่ยขึ้น “ไม่ต้องหรอก...ตุ่มน้ำนี่ไงล่ะ...อรจำ...ยืนพิงโถงน้ำเข้าซี่...นั่นแหละ...หางยหลังลงไปซี่จะ...โอโฮ... (ห)อรโคกดีจัง...ไซค์ดีนัก...ที่ผมได้เมีย(ห)ใหญ่ๆ ยัง”⁸²

พฤติกรรมร่วมเพศด้วยการพิงโถงดูเหมือนจะสร้างความพึงใจและเฝ้าฝันอารมณ์สองสามีภรรยามากยิ่งขึ้น นั่นเพราะ “...ร่างหล่อน

⁸⁰ เรื่องเดียวกัน, 30.

⁸¹ อ้างถึงใน ภัทรวดี ภูษฎาภิรมย์. วัฒนธรรมบันเทิงในชาติไทย: การเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมความบันเทิงในสังคมกรุงเทพฯ พ.ศ. 2491-2500. (กรุงเทพฯ: มติชน, 2550), 185.

⁸² ขอบสนุก, สงครามพิงโถง, 32.

หายไปกับโอ่งน้ำ ทำให้เต้านมพุงชูขึ้นไหวระริก ยัวเข้าอารมณ์ให้ชายหนุ่มคลั่งเคล้าชยาอย่างคึกคอง”⁸³ ฝ่ายหญิงคือเอมอรไม่เพียงแต่ฟังเรือนร่างด้านหลังของเธอเท่านั้น แต่ยังหันเรือนร่างด้านหน้าเข้าหาโอ่งเพื่อรองรับสงครามที่ฝ่ายชายคือสรจักรกำลังรุกโรมรัน เนื้อเรื่องบรรยายว่า “...ก้นงอนของหล่อนโด่งออกมาเล็กน้อย แขนทั้งสองท้าวโอ่งไว้มัน เขาจับขาทั้งสองให้ถ่างออกจากกันเล็กน้อย พวง(ห)ปลิ้นย้อยเป็นพู่ว่าดู...”⁸⁴ เห็นได้ว่าการที่ชายหญิงชนชั้นกลางเปลี่ยนจาก “เรื่องบนเตียง” มาเป็น “เรื่องฟังโอ่ง” เป็นหนึ่งในวิธีจัดการกับ “เพศสัมพันธ์” ให้มีสีสันและไม่จำเจเพิ่มขึ้น

“สงครามฟังโอ่ง” ในห้องน้ำระหว่างสรจักรกับเอมอรชัดเจนต่อสายตาสาวใช้อย่างล้นทม ภายหลังจากได้เสียสาวครั้งแรกให้คุณผู้ชายของบ้านไปแล้ว เด็กสาวใสซื่อไร้เดียงสาค่อยๆ เรียนรู้ถึงอำนาจบนเรือนร่างของเธอ ครั้นเมื่อสรจักรขอร่วมเพศเป็นครั้งที่สอง ล้นทมเสนอให้เขากระทำกับเธอเหมือนที่กระทำกับ เอมอรคือร่วมเพศด้วยท่าฟังโอ่ง แสดงให้เห็นถึงอำนาจต่อรองของตัวละครหญิงชนชั้นล่างกับตัวละครชายชนชั้นกลางโดยใช้กิจกรรมทางเพศ เป็นนัยยะว่าหากล้นทมปรารถนาจะเลื่อนตนให้อยู่ในระดับเดียวกับเอมอรแล้ว เครื่องมือสำคัญของเธอคือเครื่องเพศและลีลาทางเพศที่ไม่อ่อนด้อยไปกว่าอาจารย์สาว และหากเหนือกว่าได้ก็จะดียิ่งขึ้น “ชอบสนุก” บรรยายความรู้สึกของสาวใช้ว่า “ด้วยความลึ้มตัว หล่อนอยากจะทำให้เขา(เย-)หล่อนในห้องน้ำอย่างคุณผู้หญิงบ้าง...”⁸⁵ และจากการจ้องมองสงครามระหว่างสรจักรกับ

⁸³ เรื่องเดียวกัน, 33-34.

⁸⁴ เรื่องเดียวกัน, 35-36.

⁸⁵ เรื่องเดียวกัน, 53.

เอมอร เมื่อลั่นทมต้องมาเผชิญกับสงครามด้วยตนเอง เธอจึงรับมือได้เป็นอย่างดีนั้นเป็นเพราะ “ลั่นทมจดจำภาพที่ได้เห็นไว้ได้อย่างไร เธอก็ต้องการให้เขาทำเช่นนั้นบ้าง ฉะนั้น สงครามพิงโองระหว่างคุณผู้ชาย และสาวใช้จึงดำเนินไปอย่างดุเดือด ทั้งๆ ที่หล่อนไม่เคยมาก่อน แต่ธรรมชาติก็เร่งเร้าให้หล่อนสายสะโพกแอ่น (ห) สายกระดิ่งรับหัว (ค-ย) ได้ราวกับผู้ชำนาญ”⁸⁶

ส่วนเรื่อง เกมรักในห้องน้ำ เรียกได้ว่าเปิดฉากขึ้นในห้องน้ำตั้งแต่ย่อหน้าแรกเลย “หล่อนกั้วตุ๊กแกในห้องน้ำ เขาเข้าไปดูหล่อนกลับโผเข้ากอด บา...มันยุ่งชะมัด พอเขาตันหล่อนพิงโองเท่านั้น”⁸⁷ หญิงสาวที่ร้องกั้วตุ๊กแกคือ ดรุณีน้องสาวบุญธรรมของชาญ เธอเป็นตัวละครแรกที่ร่วมเพศกับชายหนุ่มในพื้นที่ห้องน้ำ โดยร่วมเพศครั้งแรกด้วยการพิงโองจนเสร็จสม จากนั้นจึงร่วมเพศอีกครั้งในอ่างน้ำ ดรุณีไม่ต่างจากอาจารย์เอมอรในเรื่อง สงครามพิงโอง คือเป็นตัวแทนหญิงชนชั้นกลางซึ่งได้เปลี่ยนพื้นที่ร่วมเพศจากห้องนอนอันเป็นที่หลักสำหรับกามกิจระหว่างชนชั้นกลางด้วยกันมาสู่พื้นที่ห้องน้ำบริเวณหลังบ้าน ขณะที่สาวใช้อย่างสารภีห้องน้ำกลายเป็นพื้นที่ต่อรองกับชายชนชั้นกลางด้วยพฤติกรรมทางเพศ และเธอก็ได้รับความสุขสมถึงสองหนไม่ต่างจากหญิงชนชั้นกลางอย่างดรุณี ทั้งยังแสดงมารยาทระเจ้ากระงอดกับชาญ ได้จนชายหนุ่มต้องยอมง้อจน เจกเช่นเดียวกับลั่นทมใน สงครามพิงโอง ที่สามารถต่อรองกับสรวงจักรได้ในพื้นที่ห้องน้ำเช่นกัน และก็ทำให้เธอรู้สึกว่าคุณมีสถานะทัดเทียมอาจารย์เอมอร ไม่เพียงเท่านั้น สารภียังรู้ดีว่าหากตนจะนัดพบเพื่อเสพสมกับเจ้านายหนุ่มแล้ว ห้องน้ำย่อมเป็น

⁸⁶ เรื่องเดียวกัน, 55.

⁸⁷ มะดัน, เกมรักในห้องน้ำ, 1.

บริเวณสำคัญอันดับแรกเสมอไป ดังตอนเธอไปตัดกรอซาญูที่ห้องน้ำเมื่อเกิดความรู้สึกกระสัน

อาจกล่าวได้ว่า บริเวณเปียกและอย่างห้องน้ำมีบทบาทสำคัญต่อ “วรรณกรรมเฉาะเฉาะ” ในแง่ของพื้นที่ร่วมเพศของชายหญิงชนชั้นกลางด้วยกันในบรรยากาศไม่ซ้ำซาก ทั้งยังเป็นพื้นที่ของหญิงชนชั้นล่างที่เธอจะมีชัยชนะต่อชนชั้นที่เหนือกว่าด้วยอาวุธสำคัญคือลีลาเกมกีฬาโลดโผนทั้งการเสนอและตอบสนอง

อีกพื้นที่หนึ่งในบ้านชนชั้นกลางซึ่งมักปรากฏพฤติกรรมร่วมเพศไม่ว่าจะเป็นระหว่างชายหญิงชนชั้นกลางด้วยกันเองหรือระหว่างชายชนชั้นกลางกับหญิงชนชั้นล่างได้แก่ ห้องครัว ตามปกติแล้ว บริเวณนี้มีไว้ใช้สอยในแง่การประกอบอาหาร ผู้ใช้ชีวิตอยู่มากสุดในแต่ละวันคงไม่พ้นไปจากแม่ครัวและสาวใช้ นางแวว แม่ครัววัย 40 เศษจากเรื่อง *สงครามพิงโอง* เป็นตัวละครหญิงชนชั้นล่างที่ร่วมเพศกับชายชนชั้นกลางในห้องครัว โดยเป็นไปในลักษณะการพิงโองใส่ข้าวสาร กล่าวคือหลังจากเสร็จกรถูกแม่ครัวนุ่งกระโจมอกมายั่วยวนและขึ้นคร่อมให้จนเสร็จสมไปครั้งหนึ่งแล้ว เมื่อฝ่ายชายเหลือบไปเห็นโองซึ่งใส่ข้าวสารอยู่มุมห้องจึงชวนแม่ครัวไปร่วมเพศกันต่อตรงนั้น “แล้วทั้งคู่ก็เดินไปยังโองมุมห้อง ไม่ทันบอก แววกก็ใช้แขนท้าวขอบโอง โกงตูดโค้งโค้งให้อย่างเรียบร้อย มีหน้าซ้ำเธอยังยกเอาเข้าข้างหนึ่งขึ้นไปคู้อยู่บนกระพุ่มโอง ทำให้แคม (ห) อ้า และบิดเบี้ยวน่า (เหย-) นึก”⁸⁸ ด้วยท่ายกเข้าของแววทำให้เสร็จกรถึงกับเพงตะลึงงันไปชั่วขณะ จนแม่ครัวถึงกับร้องเตือนว่าอย่ามัวแต่จ้องมอง ให้เร่งรีบสอดใส่อวัยวะเพศ ชายชนชั้นกลางร่วมเพศกับแม่ครัวถึงอกถึงใจอย่างที่เขาไม่เคยได้รับมาก่อน ขณะนางแววมี

⁸⁸ ขอบสนุก, *สงครามพิงโอง*, 88.

บทบาทนำอันซ้ำของในกามกิจ นั้นเพราะห้องครัวเป็นบริเวณคุ้นชินสำหรับแม่ครัวอย่างเธอ ส่วนเรื่อง *เกมรักในห้องน้ำ* หญิงชนชั้นกลางอย่างอรุณีได้ร่วมเพศในครัวกับชายชนชั้นเดียวกันตอนเช้ามีด เดิมที่ชาญคาดว่าเขาอาจได้ร่วมเพศกับสาวใช้อย่างสารภีในห้องครัว แต่กลายเป็นว่าคนลงมาจากห้องนอนเพื่อหุงข้าวคืออรุณี การแสวงหาบรรยากาศทางเพศรสใหม่ๆ ย่อมเป็นหนทางหลุดพ้นความจำเจในห้องนอนซึ่งยึดโยงกับกรอบการร่วมเพศแบบคูรักรหรือผัวเมีย ห้องครัวยังทำให้ท่วงท่าลีลาเสพสมออกอรรถรสมากขึ้น มองเชิงสัญลักษณ์พื้นที่นี้เป็นแหล่งปรุงรสชาติอาหารให้อร่อย ขณะเดียวกันก็อาจค้นพบเพชรแสนอร่อยได้ด้วยเช่นกัน มะดันบรรยายถึงว่า “หล่อนเดินเข้าไปซิดฝาเอามือยันไว้ ชาญช่วยจับหล่อน ลดมือต่ำหน่อย และกึ่งโค้งตูดโตงออกมาได้ระดับกับ (ค-ย) ของเขาที่จะแทงเข้าไปในรู (ห) ด้านหลังได้พอดี”⁸⁹ ภาพข้างต้นปรากฏต่อสายตาสารภีซึ่งแอบมองผ่านรอยแตกฝาประตูห้องครัว สาวจึงใช้เกิดแรงปรารถนาจะเป็นเฉกเช่นหญิงชนชั้นกลางอีกคนหนึ่งข้อสังเกตน่าสนใจเกี่ยวกับ “วรรณกรรมเฉาะและะ” ทั้งสองเรื่องที่ยกมาคือ ในห้องครัวตัวละครมักมีพฤติกรรมร่วมเพศโดยฝ่ายหญิงอยู่ในท่าหันหลังกึ่งโค้งให้ฝ่ายชายกระเด้ากระแทกเคลื่อนไหวเรื้อนร่วง กล่าวโดยสรุป หากห้องนอนเป็นพื้นที่ปกติแห่งกามกิจของชนชั้นกลาง แล้วการพลัดหลงของชนชั้นล่างไปในห้องนั้นคือนัยยะการร่วมเพศข้ามชนชั้นที่ให้อารมณ์และบรรยากาศพิเศษแล้ว ห้องครัวยังเป็นพื้นที่ปกติในชีวิตประจำวันของชนชั้นล่าง การล่องล้ามาของชนชั้นกลางย่อมส่งผลต่อการร่วมเพศถึงพริกถึงขิงเช่นกัน

ความพิเศษอันโดดเด่นของ *เกมรักในห้องน้ำ* ซึ่งต่างไปจาก *สงครามพิงอ่อง* คือการให้ตัวละครชายหญิงออกจากบริเวณมิดชิดใน

⁸⁹ มะดัน, *เกมรักในห้องน้ำ*, 69-70.

พื้นที่บ้าน แล้วไปแสวงหาความหฤหรรษ์ทางเพศตรงบริเวณโค้งแจ้งในสวนหลังบ้าน หญิงชนชั้นล่างอย่างสารภีถูกชายชนชั้นกลางอย่างชาญเลือกให้ไปร่วมทดลองเสพสมด้วยกันภายใต้แสงจันทร์คืนข้างแรม นับเป็นฉากเพิ่มแฟนตาซีให้กับผู้อ่านอีกรูปแบบหนึ่ง เพราะโดยปกติแล้วการร่วมเพศในชีวิตประจำวันของสังคมไทยจำเป็นต้องล้อมกรอบอยู่ในห้องหับหรือฐาน เมื่อออกไปสู่บริเวณโค้งแจ้งซึ่งสัมผัสเสี่ยงต่อการมีผู้พบเห็นจึงเป็นการละเมิดกรอบที่น่าตื่นเต้น แม้ว่าจากเรื่อง *เกมรักในห้องน้ำ* บริเวณโค้งแจ้งยังอยู่ในเขตรั้วบ้านก็ตามที่ สาวใช้อย่างสารภีมีความเป็นหญิงผู้เอยอยู่กับห้องหับในพื้นที่บ้าน ครั้นทดลองออกไปสวนหลังบ้านซึ่งไม่คอยมิดชิดนักเธอก็จึงซัดเขินในตอนแรก ถึงจะเป็นตอนกลางคืนแต่แสงจันทร์ก็ยังสว่าง ยิ่งชาญสั่งให้เธอแก้ผ้าออกทั้งหมดจนล่อนจ้อนด้วยแล้ว สารภีบอกว่า “อู๊ย...ไม่ถอดไม่ได้หรือคะ มันไม่ใช่ในห้องในหับ”⁹⁰ ทั้งๆ ที่ตลอดทั้งเรื่องเธอเคยแก้ผ้ามาหลายครั้งและหลายห้อง อย่างไรก็ดี แม้สารภีจะรู้สึกแปลกพื้นที่ หากด้วยความเป็นหญิงชนชั้นล่าง หลังจากชายชนชั้นกลางเสนอพฤติกรรมร่วมเพศโดยเปลี่ยนบรรยากาศมาอยู่ในสวนและเลือกมายาวไว้รองรับการมรมณ์พยายามดัดแปลงลีลาท่าทางให้ออกธรรมชาติแปลกไปกว่าที่เคย เช่น นั่งไข่ก่กระเด้ากันบนมายาวนั้น สาวใช้ก็สามารถตอบสนองเจ้านายหนุ่มได้ทุกท่วงท่าอย่างถึงอกถึงใจ มีชั้นเชิงเหนือกว่าหญิงชนชั้นกลางอื่นที่เขาเคยลิ้มลองมา กระทั่งเครื่องเพศของเธอก็ “ดูดีจ๊บบ๊” เครื่องเพศของเขา จนฝ่ายชายเอ่ยปาก “...ดูดีจริงๆ ฉันทชอบ อูยแน่ะ...ขมิบดูดีอีกแล้ว ซีด...”⁹¹ ครั้นเมื่อสารภีขึ้นขมยมิให้ทันทีโดยไม่อิดออด ชาญถึงกับคราง “โอ๊ย..ท่านี่หล่อนอร่อยเลิศกว่าใคร”⁹² สะท้อนถึงชัยชนะทางเพศของสารภี ลีลาของ

⁹⁰ เรื่องเดียวกัน, 101.

⁹¹ เรื่องเดียวกัน, 105.

⁹² เรื่องเดียวกัน, 109.

เธอยังทำให้ชาญอ่อนเพลียมาก จนหญิงสาวกระเซ้าทำนองว่าแค่ร่วมเพศกับเธอเขายังหมดแรงเพียงนี้ แล้วยังคิดจะมีเมียพร้อมกัน 4 คนจะไหวหรือเปล่า หากด้วยความรู้สึกเป็น “ชายชาญ” เขาย้ำว่าไหว สามารถทำได้ทั้งกลางวันกลางคืน พร้อมทั้งแสดงพลังด้วยการกระเด้ากระแทกเครื่องเพศหญิงสาวอย่างแรงจนเธอโอดโอย แน่แน่นอนว่า สนวนหลังบ้านคืออีกฉากหนึ่งในการแสวงหาความหลุดรุษทางเพศและการต่อรองระหว่างหญิงชนชั้นล่างกับชายชนชั้นกลาง เป็นแฟนตาซีเร้าอารมณ์ผู้อ่านช่วงทศวรรษ 2490 อย่างชวนตื่นเต้นและน่าติดตาม

5. สรุป

จากการศึกษา “วรรณกรรมเฉาะเฉะ” ช่วงทศวรรษ 2490 ทั้งสองเรื่องผ่านประเด็นเกี่ยวกับพฤติกรรมร่วมเพศในบ้านชนชั้นกลางนั้น ได้ผลสรุปว่าพื้นที่ดังกล่าวแสดงถึง “เพศสัมพันธ์” เชื่อมโยงกับค่านิยมความเป็นชนชั้น กล่าวคือสำหรับวรรณกรรมประเภทนี้ดูเหมือนชนชั้นกลางจะใช้ความได้เปรียบทางชนชั้นเสาะหาความสุขทางเพศจากชนชั้นล่าง ขณะเดียวกันชนชั้นล่างเองก็ใ้ใจว่าจะเป็นฝ่ายเสียเปรียบอยู่ตลอดไป หากกลับสามารถต่อรองเพื่อตัดดวงความสุขจากชนชั้นกลางได้ด้วยเช่นกัน มักมีการกล่าวว่แนวการเขียนในหนังสือนำเสนอเรื่องเพศและกามารมณีนี้งั้นหรือเรียกกันว่า “เรื่องโป้” อยู่ภายใต้สำเสียงและแนวคิดชายเป็นใหญ่ เป็นที่แน่นอนว่าคำกล่าวนั้นไม่ผิด แต่ก็ได้ถูกต้องทุกประการเสียเลยทีเดียว ผู้เขียนบทความใคร่ชี้ชวนให้สังเกตว่า

“วรรณกรรมเฉาะแฉะ” ช่วงทศวรรษ 2490 คือพื้นที่อวกาศลิ้นลายการ ต่อรองระหว่างชายหญิง โดยเฉพาะกรณีหญิงชนชั้นล่าง ซึ่งนอกจาก ตอบสนองรองรับกามารมณ์ชายชนชั้นกลางแล้ว เธอยังสามารถกลายเป็นฝ่ายที่มีบทบาทนำต่อเขาได้ด้วย ขณะชายชนชั้นล่างแม้การเข้าถึง หญิงชนชั้นกลางจะเป็นไปได้ค่อนข้างยาก แต่เมื่อเข้าถึงแล้วและได้ใช้ ความสามารถล้นเหลือทางเพศกำราบเธอ ก็อาจจะมองว่าหญิงชนชั้น กลางยอมตกอยู่ใต้อำนาจชายชนชั้นล่าง แต่ท้ายที่สุดพอฝ่ายหญิงติดใจ ในเพศรสเธอเองต่างหากที่ขึ้นมา มีบทบาทนำในการเสพสมอีก พฤติกรรมร่วมเพศในงานเขียนประเภทนี้จึงเป็นไปในลักษณะผลัดกัน นำผลัดกันตาม รวมถึงมีการต่อรองระหว่างชายหญิงและระหว่างชนชั้น อยู่ตลอดเวลา หากพิจารณาความเป็นจริงของบริบทสังคมไทยช่วง ทศวรรษ 2490 ประกอบย่อมเห็นได้ว่า ถึงแม้เวลานั้นจะยินเสียงอ้างว่า อยู่ภายใต้ระบอบประชาธิปไตยเต็มเปี่ยมด้วยความเสมอภาคแต่ความ แตกต่างทางชนชั้นก็ยังเหนียวแน่นพอสมควร

อย่างไรก็ดี “วรรณกรรมเฉาะแฉะ” กลับสะท้อนนัยยะของการ สร้างและนำเสนอให้เห็นถึงความเป็นประชาธิปไตยทางกามารมณ์ผ่าน พฤติกรรมร่วมเพศข้ามชนชั้น โดยส่วนใหญ่แล้ว เน้นหนักน้ำเสียงไปใน ทางที่ชนชั้นล่างซึ่งซึ้งซ้นในเรื่องราวเพศจากชนชั้นกลางได้ นับเป็น แพนตาซีอีกรูปแบบหนึ่งนอกเหนือไปจากการร่วมเพศอย่างเดียว ชนชั้น ไหนก็เสพสมกันได้โดยมิต้องยึดติดกับค่านิยมหรือศีลธรรมล้อมกรอบ ไว้ การนำเสนอเรื่องเพศและกามารมณ์โจ่งแจ้งบนหน้ากระดาษจึงเป็น พื้นที่แห่งอิสระเสรีทำให้ผู้อ่านได้ปลดปล่อยตนจากแบบแผนที่ต้อง ยึดถือในชีวิตประจำวันอันน่าเบื่อหน่าย อย่างน้อยที่สุดสำหรับช่วงเวลา สั้นๆ ที่สลายตาจดจ่ออยู่กับหนังสือ ผู้ผลิต “วรรณกรรมเฉาะแฉะ” อาจ

มิได้คำนึงถึงผลกระทบว่าเมื่อคนอ่านแล้วจะไปทำอย่างไรต่อ จะเป็นไปในแบบที่สังคมดีตราว่านำไปสู่ความเสื่อมทางศีลธรรม นำไปสู่การล่องละเมิดทางเพศจนกลายเป็นปัญหาอาชญากรรมหรือไม่ เหล่านี้เป็นสิ่งที่ทางการรัฐและบรรทัดฐานทางสังคมวิตกกังวล เพราะเป้าหมายหลักของผู้ผลิต นอกจากจะหวังผลทางการค้าแล้ว ก็คือปรารถนาให้ผู้อ่านได้ปลดปล่อยตนเอง ด้วยการนำเสนอ “สาร” ซึ่งเป็น “ของแถม” ต่อกรอบคิดและวิถีกระแสหลักอันดั้งเดิม โดยที่ขัดแย้งต่อกรอบคิดและวิถีดังกล่าวมากที่สุดคือ อิสระเสรีทางเพศอย่างไม่บันยะบันยัง

หลังจากพิจารณาพิเคราะห์งานเขียน *สงครามพิงอ่อง* ของ ชอบสนุก และ *เกมรักในห้องน้ำ* ของ มะดัน ซึ่งโดดเด่นในการเสนอพื้นที่ของพฤติกรรมร่วมเพศในบ้านชนชั้นกลาง ทั้งระหว่างชายหญิงชนชั้นกลางด้วยกันและระหว่างชายหญิงชนชั้นกลางกับชนชั้นล่าง พอจะสรุปได้ว่าห้องนอนนับเป็นพื้นที่แห่งกามตามปกติ เพียงแต่ “วรรณกรรมเฉาะเฉาะ” มีเป้าหมายนำเสนอแฟนตาซีต่อผู้อ่าน จึงต้องเติมการร่วมเพศอันโลดโผนลงไปในพื้นที่ห้องนอนเพื่อเปลี่ยนบรรยากาศทางกามารมณ์น้ำเบือหน่ายจำเจ ส่วนบริเวณทำงานเขียนทั้งสองสนใจพ้องกันคือห้องน้ำและห้องครัว ประหนึ่งพื้นที่เอื้ออำนวยให้กามกิจของชนชั้นกลางด้วยกัน ออกรสชาติกว่าเดิมรวมถึงยังเป็นพื้นที่ที่ต่อรองอานาจะระหว่างชนชั้นกลางกับชนชั้นล่างอีกด้วย ใช่เพียงเท่านั้น สำหรับเรื่อง *เกมรักในห้องน้ำ* ได้เพิ่มฉากพิเศษคือสวนหลังบ้าน ซึ่งราวกับมีน้ำเสียงเชิญชวนให้ผู้อ่านทดลองออกจากห้องหับมิดชิดไปเสพสมตรงบริเวณโล่งแจ้งบ้าง ถึงแม้จะยังอยู่ในเขตรั้วบ้านก็ตาม เพราะบริเวณนั้นน่าตื่นตื้นในแง่ที่ว่าอาจมีคนอื่นที่มีเชื้อสมาชิกของบ้านมาพบเห็นได้ และนั่นจึงกลายเป็นแฟนตาซีเฝ้าหวงเวทียาอารมณ์

ข้อจำกัดในการศึกษาครั้งนี้คือ หลักฐานชั้นต้นเป็นสิ่งที่หายาก ยิ่ง ดังนั้น ผู้เขียนบทความอาจจะมองเห็นแง่มุมเกี่ยวกับพฤติกรรมร่วมเพศในพื้นที่บ้านชนชั้นกลางได้ไม่รอบด้านทั้งหมด หากก็พยายามประมวลนำมาวิเคราะห์หาค้นหลายบรรทัดบนหน้ากระดาษที่ได้อธิบายมาแล้ว หวังว่าคงเผยให้ผู้อ่านพอจะมองเห็นภาพความ “เฉาะแฉะในบ้านชนชั้นกลาง” ได้พอสมควร

ปรารถนาทั้งทำยว่า ต่อให้กาลเวลาล่วงผ่านนานเพียงไรงานเขียนนำเสนอเรื่องเพศและกามารมณ์โจ่งแจ้งย่อมไม่มีทางสาบสูญไปจากเมืองไทย ‘รงค์ วงษ์สวรรค์’ นักเขียนคนสำคัญได้กล่าวถึง “วรรณกรรมเฉาะแฉะ” อย่างติดตลก “อ่านแล้วอยากล้างมือเพราะอยากมือเปื้อน”⁹³ ส่อนัยยะถึงการอ่านแล้วสำเร็จความใคร่ด้วยตนเอง ชวนให้นึกถึงคำกล่าวของฌ็อง ฌาคส์ รูสโซ (Jean Jacques Rousseau) ผู้เคยพาดพิงงานเขียน “pornography” เมื่อเขาเอ่ยถึง “หนังสืออันตราย” ทำนองว่าเป็นหนังสือที่อ่านด้วยมือข้างเดียว (can only be read with one hand)⁹⁴ ถ้อยความของ ‘รงค์’ ยังตีความไปได้อีกนัยหนึ่งว่า บางทีผู้อ่าน “วรรณกรรมเฉาะแฉะ” อาจจะอยากล้างมือบ้างเหมือนกัน ครั้นเมื่อได้เข้าไปข้องเกี่ยวกับสิ่งที่หมิ่นเหม่ต่อศีลธรรมและละเมิดต่อกรอบค่านิยมดีงาม แต่แล้วก็ต้องล้างมือซำๆ เสมอ เพราะในขณะที่อยากล้างมือแต่ก็รู้สึกอยากมือเปื้อนด้วยการอ่านหนังสืออย่างว่าด้วยเช่นกัน แน่ละความหาญกล้าในการละเมิดอะไรสักอย่างย่อมนำมาซึ่งความตื่นเต้น!

⁹³ ‘รงค์ วงษ์สวรรค์, *เรื่องเดียวกัน*, 182

⁹⁴ อ้างถึงใน Jean-Marie Goulemot, *Forbidden Texts: Erotic Literature and its Readers in Eighteenth-Century France*, trans. James Simpson (1991; Cambridge: Polity Press, 1994), 36.

บรรณานุกรม

หลักฐานชั้นต้น

กลุ่มมคธรรภ์. ม.ป.ท., ม.ป.ป.

ชอบสนุก. สงครามพิงโอ่ง. ม.ป.ท., ม.ป.ป.

ชอบสนุก. สวรรค์บนฟูก. ม.ป.ท., ม.ป.ป.

ชอบสนุก. เสน่หาอาลัย. ม.ป.ท., ม.ป.ป.

มะดัน. เกมรักในห้องน้ำ. ม.ป.ท., ม.ป.ป.

หยาดพิรุณ. รักปฏิรูป. ม.ป.ท., ม.ป.ป.

หนังสือภาษาไทย

กำธร สติรกุล. หนังสือและการพิมพ์. พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภา
ลาดพร้าว, 2515.

การวิซ ชาลส์. บุษาคความรัก. แปลโดย ส. อันตะริกานนท์. กรุงเทพฯ:
โรงพิมพ์ศรีกรุง, 2461.

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. *กฎหมายลักษณะอาญา
รัตนโกสินทรศก 127 The Penal For the Kingdom of Siam
R.S. 127(1908) Code Pe'nal du Royaume de Siam Promul-
gue'le 1 Juin 1908.* กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2553.

ชลิดาภรณ์ ส่งสัมพันธ์. *หนังสือไปตลาดล่าง: ความรู้ มายาคติ และ
จินตนาการในเรื่องเพศ.* กรุงเทพฯ: มูลนิธิสร้างความสำเร็จเรื่อง
สุขภาพผู้หญิง, 2551.

ธนาพล ลิมอภิชาติ. ““ไป”...หมายถึงแค่ไหน?: การก่อตัวของแนวคิด
และการถกเถียงเรื่อง “ลามกอนาจาร” ในสังคมไทย (ปลาย
ทศวรรษ 2460 ถึงต้นทศวรรษ 2490).” ใน *ถกเถียงเรื่องคุณค่า*
(กรุงเทพฯ; วิชาษา, 2559), 511-564.

ธเนศ วงศ์ยานนาวา. “บทนำ: สุนทรียะ การควบคุม และศิลปะแห่งการ
ละเมิด.” ใน *เมื่อฉันไม่มีชน ฉันจึงเป็นศิลปะ.* กรุงเทพฯ: สมมติ,
2557.

ธเนศ วงศ์ยานนาวา. “วัฏจักรของทฤษฎีและประวัติศาสตร์ของชนชั้น
กลาง: จากการปฏิวัติฝรั่งเศสสู่พฤษภาทมิฬ/19 กันยายน.” ใน
*ศึกษา รู้จัก วิพากษ์คนชั้นกลาง: รวมบทความจากการสัมมนา
ทางวิชาการ, บรรณาธิการโดย นลินี ตันธวนิตย์ และ นพชัย
แดงดีเลิศ.* กรุงเทพฯ: คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2550, 18-19.

นันทลักษณ์ ศิริมา. *50 สิ่งแรกในเมืองไทย.* กรุงเทพฯ: มติชน, 2556.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. ว่าด้วย “เพศ”: ความคิด ตัวตน และอคติทางเพศ
ผู้หญิง เกย์ เพศศึกษา และกามารมณ์. กรุงเทพฯ: มติชน, 2545.

เพ็ญศรี สิงห์เสนี. “คุณประจักษ์ในความทรงจำของฉัน.” ใน *อนุสรณ์งาน
ฌาปนกิจศพ นายประจักษ์ สิงห์เสนี ณ เมรุวัดธาตุทอง วันอาทิตย์
ที่ 14 กุมภาพันธ์ 2525*, ม.ป.พ., 12-32.

“พระราชบัญญัติปราบปรามการทำให้แพร่หลายและการค้าวัตถุลามก
พ.ศ. 2471.” (2471, 29 กรกฎาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 45,
114-116.

ภัทรวดี ภูษฎาภิรมย์. *วัฒนธรรมบันเทิงในชาติไทย: การเปลี่ยนแปลง
ของวัฒนธรรมความบันเทิงในสังคมกรุงเทพฯ พ.ศ. 2500-2491*.
(กรุงเทพฯ: มติชน, 2550), 185.

มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. “โคลนติดล้อ บท 10 การค้า
หญิงสาว,” ใน *ลัทธิเอาอย่าง*. กรุงเทพฯ: ธรรมบรรณาคาร, 2516.

ยาขอบ (นามแฝง). *เล่าปี่ผู้พนมมือให้แก่ชนทุกชั้น*. พระนคร: อุดม,
2488.

ยาขอบ (นามแฝง). *สินในหมึก*. กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า, 2543.

‘รงค์ วงษ์สวรรค์. *๒ นาฬิกาข้างลำพู*. กรุงเทพฯ: มติชน, 2538.

ลาวัญญ์โชติตามระ. *ชีวิตชาวกรุง เมื่อค่อนศตวรรษมาแล้ว และ ชีวิตชาว
กรุงสมัยสงคราม*. กรุงเทพฯ: แพร่พิทยา, 2527.

วิจิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร์. “ไลแอมมาจากไซแอม.” ใน *ความไม่พยายาม*.
กรุงเทพฯ: ดับเบิลยูเอชพีริ้นติ้ง, 2544.

วิลาศ มณีวัต. “ชมรมนักประพันธ์ นิตที่ ๑๑ อภิปราย ‘ทัศนคติต่อสัญชาติ
ญาณมีเด’ ของ อ. อุดากร,” ใน *นักประพันธ์ที่รัก ตอน ชมรม
นักประพันธ์*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ดอกหญ้า, 2547.

ส. พลายน้อย. *ความรัก-ชีวิตและงาน ส่ง เทภาสิต ต้นแบบของ สันต์
เทวรักษ์*. กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า, 2536

สีฟ้า-ส. *รถแห่งความรัก*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์บุญช่วยเจริญ, 2460.

สุชาติ สวัสดิ์ศรี. “ประวัติศาสตร์ส่วนตัว ชีวิตการอ่านช่วงวัยเด็กและวัย
รุ่น.” ใน *ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (บรรณาธิการ) ประวัติศาสตร์
วัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์บุ๊ค, 2556.

สุชาติ สวัสดิ์ศรี (บรรณาธิการ). “วรรณกรรมฝนตก.” *สไมสรถนหนังสือ*.
กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย, 2531, 95-120.

สำนักพจนานุกรมมติชน. *พจนานุกรม นอกราชบัณฑิตยฯ*. กรุงเทพฯ:
มติชน, 2545.

อรวรรณ (เลี้ยว ศรีเสวก). “บรรณโลก ๑๐ สดางค์.” ใน *สู่เมืองเสือ*.
กรุงเทพฯ: ประพันธ์สาส์น, 2519, 1-27.

อาชญาสิทธิ์ ศรีสุวรรณ. “กล่อมครรรค์: เมื่อครูเหลี่ยมฉีกยันต์กันผีเสนอ
เรื่องเพศและกามารมณีกล่อมสังคมไทย ทศวรรษ 2450-2460.”
ใน เอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติ เวทีวิจัย
มนุษยศาสตร์ไทย ครั้งที่ 10 “คลุมเครือ เคลือบแคลง เส้นแบ่ง
และพรมแดนในมนุษยศาสตร์” 19-20 กันยายน 2559 ณ โรงแรม
ราชมั่งคั่งสงขลา เมอร์เมด, 261-287.

อัมพร หาญภา (นามแฝง). *ประกายพริก*. กรุงเทพฯ: คลังวิทยา, 2506.

เอนก นาวิกมูล. *ข้าวของต่าง ๆ เล่ม 2*. กรุงเทพฯ: แสงดาว, 2558.

อุษณา เพลิงธรรม. *เรื่องของจันดารา*. กรุงเทพฯ: แพร่สำนักพิมพ์, 2542.

วารสาร/หนังสือพิมพ์

กองบรรณาธิการ. *โลกหนังสือ* 4, น. 9, (มิถุนายน 2524)

นายดำรา ณ เมืองใต้. “ความหมายของสำนวนสะวิง.” *อักษรสาส์น* 1,
น.1, 2492), 70-75.

วิทยานิพนธ์ / สารนิพนธ์

दारार्त्तน์เมตตาริกานนท์. “โสเภณีนโยบายของรัฐบาลไทย พ.ศ. 2411-2503.” วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, สาขาวิชาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526.

สมหญิง จรรยา. “การผลิตไอ้กั๊กกับความสัมพันธ์ในชุมชน.” สารนิพนธ์ปริญญาบัณฑิต, ภาควิชามานุษยวิทยา คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2537.

สุรเชษฐ์ สุขลาภกิจ. ““ผิวเดียวเมี้ยวเดียว” ในสังคมไทยสมัยใหม่จากทศวรรษ 2410 ถึงทศวรรษ 2480.” วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, สาขาวิชาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2556

หนังสือภาษาอังกฤษ

Goulemot, Jean-Marie. *Forbidden Texts: Erotic Literature and its Readers in Eighteenth-Century France*, trans. James Simpson. 1991; Cambridge: Polity Press, 1994.

Harvey, Karen. *Reading Sex in the Eighteenth Century: Bodies and Gender in English Erotic Culture*. Cambridge: Cambridge University Press, 2004.

สัมภาษณ์

ชัมัยกร บางคมบาง (แสงกระจ่าง). สัมภาษณ์โดย อาชญาสิทธิ์ ศรีสุวรรณ, สมาคมนักเขียนแห่งประเทศไทย นนทบุรี, 14 กรกฎาคม 2558.

ชัมัยกร บางคมบาง (แสงกระจ่าง). สัมภาษณ์โดย อาชญาสิทธิ์ ศรีสุวรรณ, งานตีพิมพ์หนังสือแห่งชาติครั้งที่ 45 ศูนย์การประชุมแห่งชาติสิริกิติ์, 7 เมษายน 2560.

ทักษิณ ชูจิรินทร์. สัมภาษณ์โดย อาชญาสิทธิ์ ศรีสุวรรณ, ห้างสรรพสินค้าพันธุ์ทิพย์งามวงศ์วาน, 29 มีนาคม 2558.

ภราดร ศักดา. สัมภาษณ์โดย อาชญาสิทธิ์ ศรีสุวรรณ, บ้านพักชอยมัยลาภ กรุงเทพฯ, 13 เมษายน 2560.

ส. พลายน้อย. สัมภาษณ์โดย อาชญาสิทธิ์ ศรีสุวรรณ, บ้านพักข้างวัดอนงคาราม ธนบุรี, 10 เมษายน 2560.

วารสาร
ประวัติศาสตร์
ธรรมศาสตร์

THE THAMMASAT

**JOURNAL
OF
HISTORY**

พัฒนาการของระบบสวัสดิการในประเทศไทยจาก
พ.ศ. 2475 ถึง 2543: ข้อสังเกตจากการศึกษาเปรียบเทียบ
ทฤษฎีกับประสบการณ์ของประเทศไทย
The Development of Welfare System in Thailand from
1932 to 2000: Observations from Comparing Theories
with the Experience of Thailand

ธร ปีติดล

Thorn Pitidol

อาจารย์ประจำคณะเศรษฐศาสตร์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

E-mail: thorn@econ.tu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความนี้ศึกษาเปรียบเทียบทฤษฎีที่อธิบายพัฒนาการของระบบสวัสดิการกับประสบการณ์ของประเทศไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2475 ถึง 2543 เพื่อให้เข้าใจถึงปัจจัยที่สำคัญในพัฒนาการของระบบสวัสดิการไทยและลักษณะของนโยบายที่เกิดจากปัจจัยดังกล่าว การศึกษาพบว่าทฤษฎีจากบริบทของตะวันตกที่อธิบายถึงปัจจัย เช่น การเปลี่ยนแปลงสู่สังคมแบบอุตสาหกรรม การเคลื่อนไหวทางชนชั้น รวมถึงการตื่นตัวเรื่องสิทธิทางสังคม ว่าเป็นปัจจัยที่ส่งผลสำคัญต่อพัฒนาการของระบบสวัสดิการนั้น เป็นคำอธิบายที่ไม่ตรงกับประสบการณ์ของประเทศไทย

เส้นทางของพัฒนาการในระบบสวัสดิการไทยถูกอธิบายได้ดีกว่าด้วยทฤษฎีที่มาจากบริบทของประเทศกำลังพัฒนาที่เน้นสภาพทางการเมืองโดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงไปสู่ประชาธิปไตยเป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนพัฒนาการของระบบสวัสดิการ การขาดหายไปของกลไกประชาธิปไตยในช่วง พ.ศ. 2500-2530 ส่งผลให้นโยบายสวัสดิการในด้านต่างๆ เกิดการขยายตัวอย่างจำกัดและไม่ครอบคลุมถึงคนยากจนด้วยนโยบายสวัสดิการถูกกำกับด้วยเป้าหมายของรัฐแบบเผด็จการที่ให้ความสำคัญสูงสุดกับการเติบโตทางเศรษฐกิจ จนกระทั่งประเทศไทยเข้าสู่ช่วงการเปลี่ยนแปลงไปสู่ประชาธิปไตยใน พ.ศ. 2530-2543 กลไกในระบบประชาธิปไตยจึงได้ผลักดันให้นโยบายสวัสดิการของไทยขยายตัวและมีความทั่วถึงมากขึ้น

การที่ระบบสวัสดิการของไทยไม่ได้ถูกขับเคลื่อนโดยบทบาทของ ขบวนการแรงงานหรือพรรคการเมืองฝ่ายซ้าย ส่งผลให้รูปลักษณะของ นโยบายสวัสดิการต่างๆ ในไทยไม่เหมือนกับนโยบายสวัสดิการในบริบท ตะวันตกเสียทีเดียว การทำงานของกลไกทางการเมืองในบริบทของ ประชาธิปไตยไทยยังได้รับอิทธิพลจากคุณลักษณะแบบศักดินา ราชาอุปถัมภ์ ส่งผลให้นโยบายสวัสดิการที่ให้การอุปถัมภ์ไปที่ประชาชน เฉพาะกลุ่มมีความสำคัญทางการเมือง สภาพนี้สร้างเงื่อนไขให้การ ขยายสวัสดิการไปสู่คนยากจนของไทยมักจะออกมาในลักษณะนโยบาย ที่อุดหนุนไปที่เกษตรกร ซึ่งเป็นนโยบายที่มักประสบข้อจำกัดด้าน ประสิทธิภาพในการกระจายประโยชน์ให้ทั่วถึงคนยากจน ฉะนั้น โจทย์ สำคัญในการพัฒนาระบบสวัสดิการของไทยจึงเป็นคำถามที่ว่า จะ พัฒนานโยบายสวัสดิการที่มีประสิทธิภาพมากขึ้นในขณะนี้ยังสามารถ ตอบสนองไขทางการเมืองไปพร้อมกันได้อย่างไร

คำสำคัญ: พัฒนาการของระบบสวัสดิการ, นโยบายสวัสดิการ, การเปลี่ยนแปลงไปสู่ประชาธิปไตย

Abstract

This paper compares theories explaining the development of welfare system with the actual experience of Thailand from 1932 to 2000. The comparison aims to unravel crucial factors contributing to the development of welfare system in Thailand, and the implication of these factors in shaping the characteristics of welfare policies. Factors identified by theories from Western context as significant to the development of welfare system – including the transition to industrial society, class struggles, and consciousness of social rights – are insufficient in explaining the experience of Thailand.

The development of welfare system in Thailand can be better explained using theories from the context of developing countries, particularly theories that identify democratization as a crucial factor in driving the development of welfare system. From the 1950s to the 1990s, the absence of democratic institutions, and the prioritization of economic growth by the developmental authoritarian regime, limited the expansion and inclusiveness of Thailand's welfare policies. It was not until Thailand entered democratization, from the 1990s to the 2000s, that the functioning of democracy enabled its welfare policies to expand and became more inclusive.

The limited roles of the working class and leftist parties inevitably shape the characteristics of welfare policies in Thailand to be different from the West. Moreover, democratic institutions in Thailand is still under the influence of patrimonialism. In this context, welfare policies tend to be clientelistic; policies giving support selectively to particular social groups attain more political significance. This explains why welfare policies implemented in Thailand during the period of democratization tended to take the form of subsidies to agricultural farmers. Yet, this type of policies has been criticized for the lack of efficiency in distributing benefits to the poor. Thus, a crucial question in developing a better welfare system in Thailand is how to develop more efficient welfare policies, while also answering the constraints from the actual workings of Thai politics.

Keywords: development of welfare system, welfare policies, democratization

1. บทนำ

พัฒนาการของระบบสวัสดิการที่เกิดขึ้นในประเทศต่างๆ ทั่วโลก ได้รับอิทธิพลจากปัจจัยที่หลากหลาย โดยน้ำหนักความสำคัญของปัจจัยเหล่านี้ต่างก็แปรเปลี่ยนไปตามบริบททางเศรษฐกิจและการเมือง ในกรณีของบางประเทศ ระบบสวัสดิการอาจถูกผลักดันอย่างเป็นสำคัญจากการเคลื่อนไหวของชนชั้นแรงงาน ในขณะที่สำหรับบางประเทศก็อาจถูกผลักดันจากการตัดสินใจของผู้ที่ครองอำนาจรัฐ เช่นนี้แล้ว ความท้าทายสำคัญในการสร้างคำอธิบายถึงพัฒนาการของระบบสวัสดิการในประเทศไทย จึงอยู่ที่ว่าจะหาทฤษฎีและแนวคิดใดที่จะสะท้อนบริบทของประเทศไทยและช่วยให้เข้าใจปัจจัยที่ส่งผลต่อพัฒนาการของระบบสวัสดิการไทยได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ เมื่อได้ทฤษฎีหรือแนวคิดที่เหมาะสมแล้ว ความท้าทายอีกประการคือ จะนำเอาแนวคิดหรือทฤษฎีดังกล่าวมาช่วยขยายการวิเคราะห์เพิ่มเติมได้อย่างไร เช่น ตอบคำถามว่าอะไรคือลักษณะของนโยบายสวัสดิการไทยที่เชื่อมโยงมาจากปัจจัยที่สำคัญต่างๆ รวมทั้งวิเคราะห์ว่านโยบายของปัจจัยต่างๆ ต่อพัฒนาการในอนาคตของของระบบสวัสดิการไทยคืออะไร

ในบทความชิ้นนี้ผู้เขียนต้องการตอบโจทย์ต่างๆ ที่ได้ชี้ไว้ข้างต้น ผ่านการสร้างข้อสังเกตเกี่ยวกับปัจจัยและลักษณะสำคัญของพัฒนาการของระบบสวัสดิการในประเทศไทย การสร้างข้อสังเกตเหล่านี้จะได้มาจากการสำรวจทฤษฎีเกี่ยวกับพัฒนาการของระบบสวัสดิการที่มีอยู่ในระดับสากล และเปรียบเทียบทฤษฎีกับประสบการณ์ของพัฒนาการในระบบสวัสดิการของประเทศไทยตั้งแต่การเปลี่ยนแปลง

การปกครองใน พ.ศ. 2475 จนถึง พ.ศ. 2543 ประเด็นสำคัญที่บทความชิ้นนี้ต้องการชี้ให้เห็นคือ ความสำคัญของระบบการเมืองในฐานะที่เป็นกฎเกณฑ์สำคัญที่สร้างแรงผลักดันให้นโยบายสวัสดิการของประเทศไทยเกิดมาในรูปแบบต่างๆ โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงของระบบการเมืองไปสู่ประชาธิปไตยที่ช่วยทำให้นโยบายสวัสดิการในประเทศไทยที่เกิดขึ้นในช่วงตั้งแต่ พ.ศ. 2530 เป็นต้นมาได้รับการผลักดันให้ขยายตัวและมีลักษณะเท่าเทียมมากขึ้น

การสำรวจประสบการณ์ในพัฒนาการของระบบสวัสดิการของประเทศไทยนั้น ผู้เขียนจะเริ่มต้นการสำรวจตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ. 2475 ซึ่งถือเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของรูปแบบรัฐไทย อย่างไรก็ตาม การสำรวจพัฒนาการของระบบสวัสดิการไทยจะให้ความสำคัญกับความแตกต่างของพัฒนาการที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาต่อเนื่องจากยุคสมัยการปฏิรูปเศรษฐกิจของจอมพลสฤษดิ์ (พ.ศ. 2500-2530) กับช่วงเวลาของการเปลี่ยนแปลงไปสู่ประชาธิปไตย (พ.ศ. 2530-2543) สาเหตุที่ผู้เขียนให้นำหนักกับการเปรียบเทียบความแตกต่างของสองช่วงเวลานี้ก็เพื่อเน้นให้เห็นถึงปัจจัยที่มีความสำคัญกับการวิเคราะห์บริบทปัจจุบันของประเทศไทย ซึ่งก็คือปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับช่วงการเปลี่ยนแปลงไปสู่ประชาธิปไตย ความเข้าใจถึงบทบาทของปัจจัยเหล่านี้มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการตีความถึงพัฒนาการทางเศรษฐกิจสังคมของไทยในช่วงการเปลี่ยนแปลงไปสู่ประชาธิปไตย แม้ว่าช่วงเวลานี้มักจะถูกมองด้วยความกังวลถึงผลของการเมืองแบบประชาธิปไตยต่อเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ แต่ผู้เขียนต้องการแสดงถึงอีกแง่มุมหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นว่าสามารถนำมาซึ่งกลไกที่ช่วยพัฒนาระบบสวัสดิการได้เช่นกัน

ในการสำรวจพัฒนาการของระบบสวัสดิการของประเทศไทย ผู้เขียนจะมุ่งสำรวจนโยบายต่างๆ ที่ประกอบกันขึ้นเป็น “ระบบสวัสดิการ” อันหมายถึงชุดนโยบายที่สร้างระบบประกันความเสี่ยงในชีวิตและให้บริการทางสังคมขั้นพื้นฐานแก่ประชาชน รวมไปถึงนโยบายที่มีความสำคัญกับคุณภาพชีวิตของคนยากจน¹ ผู้เขียนจะให้ความสำคัญกับการสำรวจนโยบายสวัสดิการในสามแขนง ได้แก่ นโยบายด้านการศึกษา นโยบายสาธารณสุข และนโยบายประกันสังคม (social insurance) แต่จะขยายการสำรวจไปถึงนโยบายสำคัญๆ ในรูปแบบอื่นที่มีเป้าหมายหลักเป็นการยกระดับคุณภาพชีวิตของคนยากจน

บทความนี้แบ่งออกเป็นสามส่วน ส่วนแรกจะทำการสำรวจแนวคิดและทฤษฎีที่ช่วยสร้างความเข้าใจถึงปัจจัยต่างๆ ที่ส่งผลต่อพัฒนาการของระบบสวัสดิการ การสำรวจทฤษฎีเหล่านี้ก็เพื่อให้ได้มาซึ่งมุมมองในระดับสากลต่อพัฒนาการของระบบสวัสดิการว่าถูกขับเคลื่อนมาจากปัจจัยอะไรบ้าง ส่วนที่สองของบทความทำการสำรวจประสบการณ์ของประเทศไทย เพื่อให้ผู้อ่านเห็นภาพรวมและลักษณะสำคัญของพัฒนาการของระบบสวัสดิการของประเทศไทยและส่วนสุดท้ายของบทความจะนำเอาเนื้อหาจากสองส่วนแรกมาเชื่อมโยงกันเพื่อสะท้อนเนื้อหาของทฤษฎีเข้ากับประสบการณ์ของประเทศไทย และเพื่อสร้างข้อสังเกตถึงลักษณะของปัจจัยที่ส่งผลต่อพัฒนาการและนัยสำคัญจากปัจจัยเหล่านี้ต่อเส้นทางในอนาคตของระบบสวัสดิการไทย

¹ Haggard, S. and Kaufman, R., *Development, Democracy, and Welfare States: Latin America, East Asia, and Eastern Europe* (Oxford: Princeton University Press, 2009), 3.

2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับ พัฒนาการของระบบสวัสดิการ

ในส่วนแรกนี้ ผู้เขียนจะทำการสำรวจเนื้อหาของแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับพัฒนาการของระบบสวัสดิการ เป้าหมายของการสำรวจในส่วนนี้ก็เพื่อสร้างความเข้าใจและชี้ให้เห็นถึงปัจจัยต่างๆ ที่ถูกวิเคราะห์ว่าส่งผลกับพัฒนาการของระบบสวัสดิการในบริบทต่างๆ และเพื่อเป็นฐานสำหรับการวิเคราะห์ในส่วนท้ายของบทความว่าปัจจัยใดบ้างที่จะสามารถหยิบยกมาวิเคราะห์พัฒนาการของระบบสวัสดิการในบริบทของไทยได้อย่างเหมาะสม

การสำรวจจะเริ่มจากทฤษฎีที่มาจากบริบทของตะวันตกและจะขยายการสำรวจมาสู่ทฤษฎีและแนวคิดที่มาจากบริบทของประเทศกำลังพัฒนา การแบ่งการสำรวจทฤษฎีออกเป็นสองส่วนเช่นนี้ไม่ได้เกิดจากมุมมองว่าบริบทตะวันตกและประเทศกำลังพัฒนาแล้วแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิงโดยพื้นฐาน แต่เพื่อให้ขั้นตอนการอธิบายเนื้อหาของทฤษฎีเป็นไปได้ง่ายขึ้น เพราะกลุ่มทฤษฎีทั้งสองถูกพัฒนามาคนละช่วงเวลากันและมีเนื้อหาแตกต่างกันพอสมควร ทฤษฎีจากบริบทตะวันตกนั้นถูกพัฒนาขึ้นมาก่อนเพราะระบบสวัสดิการในบริบทตะวันตกมีความเป็นมายาวนานมากกว่าในประเทศกำลังพัฒนา และด้วยพัฒนาการที่ยาวนานกว่าทฤษฎีจากบริบทตะวันตกจึงถูกจัดแบ่งไว้ค่อนข้างชัดเจนตามลักษณะของปัจจัยที่ถูกมองว่าส่งผลอย่างเป็นสำคัญกับพัฒนาการของระบบสวัสดิการ ผู้เขียนต้องการอธิบายถึงทฤษฎีในกลุ่มนี้ก่อนเพื่อวางรากฐานความเข้าใจ ก่อนจะไปสู่การสำรวจทฤษฎีจากบริบทของประเทศกำลังพัฒนา ซึ่งนอกจากจะมีพัฒนาการที่เกิดขึ้นช้ากว่าและมีความชัดเจนในการแสดงถึงปัจจัยต่างๆ น้อยกว่าแล้ว ยังมักจะถูกพัฒนาโดยใช้ทฤษฎีจากบริบทตะวันตกเป็นฐาน

2.1 แนวคิดและทฤษฎีจากบริบทตะวันตก

แนวคิดและทฤษฎีที่พยายามอธิบายพัฒนาการของระบบสวัสดิการนั้นถูกพัฒนาขึ้นในยุคแรกๆ จากความพยายามอธิบายปรากฏการณ์การขยายตัวอย่างรวดเร็วของระบบสวัสดิการในประเทศตะวันตกในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง โดยช่วงกลางคริสต์ทศวรรษ 1970 นโยบายสวัสดิการ เช่น การประกันสังคมและระบบสาธารณสุข ได้ขยายตัวในหมู่ประเทศตะวันตกหลายประเทศจนกลายมาเป็นคุณลักษณะสำคัญของประเทศเหล่านี้ นำมาซึ่งคำถามว่าปรากฏการณ์ดังกล่าวถูกขับเคลื่อนจากปัจจัยใด?

การสำรวจของผู้เขียนพบว่าจะสามารถจำแนกทฤษฎีที่อธิบายพัฒนาการของระบบสวัสดิการในบริบทของตะวันตกสามารถออกได้เป็น 4 แขนงใหญ่ โดยจำแนกแบ่งไปตามลักษณะของปัจจัยที่แต่ละทฤษฎีให้น้ำหนักกว่าเป็นสภาพที่ขับเคลื่อนพัฒนาการของระบบสวัสดิการ ทฤษฎีในแขนงแรกนั้น เป็นกลุ่มทฤษฎีที่ให้ความสำคัญกับบริบททางเศรษฐกิจและสังคมในฐานะปัจจัยสำคัญที่ขับเคลื่อนพัฒนาการของระบบสวัสดิการ ตัวอย่างเช่น ทฤษฎีที่มองว่าระบบสวัสดิการถูกผลักดันจากรูปแบบการผลิตแบบอุตสาหกรรมหรือสังคมแบบทันสมัย ทฤษฎีแขนงที่สอง คือ กลุ่มทฤษฎีที่ให้น้ำหนักกับปัจจัยของการเมืองในขอบเขตของสังคม เช่น ทฤษฎีที่มองว่าระบบสวัสดิการถูกผลักดันจากการต่อรองทางอำนาจระหว่างชนชั้น ทฤษฎีในแขนงที่สาม คือกลุ่มทฤษฎีที่ให้ความสำคัญกับปัจจัยของการเมืองในบริบทของ

² Myles, J., & Quadagno, J., "Political Theories of the Welfare State," *Social service review* 76, no.1 (2002): 34-57.

รัฐ เช่น ทฤษฎีที่มองว่าระบบสวัสดิการถูกผลักดันจากคุณลักษณะต่างๆ ของรัฐหรือสถาบันทางการเมือง และสุดท้ายคือทฤษฎีที่ให้น้ำหนักกับ ปัจจัยเชิงอุดมการณ์ เช่น ทฤษฎีที่มองว่าระบบสวัสดิการเกิดจาก พัฒนาการในการยอมรับแนวคิดเรื่องสิทธิทางสังคม (social rights)

การแบ่งทฤษฎีที่อธิบายพัฒนาการของระบบสวัสดิการในบริบท ตะวันตกออกเป็น 4 แขนงนอกจากจะเพื่อเน้นถึงบทบาทที่แตกต่างกัน ไปของแต่ละปัจจัยที่แต่ละทฤษฎีให้ความสำคัญ ยังช่วยแสดงให้เห็น ถึงเส้นทางของพัฒนาการในทฤษฎีเกี่ยวกับพัฒนาการของระบบ สวัสดิการที่มักจะถูกปรับปรุงเพื่อสะท้อนการปรับเปลี่ยนของระบบ สวัสดิการและเพื่ออุดช่องว่างในคำอธิบายที่ถูกมองว่ามีอยู่ในทฤษฎีที่ ถูกพัฒนาไว้ก่อนหน้านี้

ทฤษฎีในแขนงแรกที่เน้นปัจจัยเชิงบริบททางเศรษฐกิจและสังคม นั้น เริ่มแรกจากทฤษฎีที่เชื่อมโยงพัฒนาการของระบบสวัสดิการเข้ากับการเปลี่ยนแปลงไปสู่การผลิตแบบอุตสาหกรรม มุมมองที่เป็นฐานของ ทฤษฎีในแขนงนี้คือมุมมองแบบหน้าที่ (functionalist) ที่มองว่าระบบ สวัสดิการจะถูกพัฒนาขึ้นเมื่อน้ำที่ของมันมีความจำเป็น และการ เปลี่ยนแปลงในบริบท เช่น การเปลี่ยนไปสู่สังคมอุตสาหกรรมนี้เองก็คือ การเปลี่ยนแปลงที่สร้างความจำเป็นในการพัฒนาระบบสวัสดิการขึ้น ตัวอย่างงานศึกษาของทฤษฎีในแขนงนี้ก็เช่น งานศึกษาของ Kerr et al.³ ที่มองว่าพัฒนาการของรัฐสวัสดิการในยุโรปนั้นเกิดขึ้นเมื่อสังคม ได้ก้าวเข้าสู่ความเป็นสังคมอุตสาหกรรม เพราะการเปลี่ยนผ่านดังกล่าว

³ Kerr, C., Harbison, F. H., Dunlop, J. T., & Myers, C. A., *Industrialism and Industrial Man* (Cambridge: Harvard University Press, 1960).

นำไปสู่สภาวะที่แรงงานจำนวนมากต้องเผชิญกับความเสี่ยง และด้วยเครือข่ายทางสังคมที่เคยใช้กระจายความเสี่ยง เช่น ครอบครัวและชุมชน ได้ลดบทบาทลงไปในสังคมอุตสาหกรรม เมื่อเป็นเช่นนั้น นโยบายที่ช่วยกระจายความเสี่ยงให้กับกลุ่มแรงงาน เช่น นโยบายสวัสดิการก็กลายมาเป็นสิ่งจำเป็น โดยที่รัฐและธุรกิจต้องเข้ามามีบทบาทในการขับเคลื่อนนโยบายดังกล่าว เช่น ช่วยประกันความเสียหายจากอุบัติเหตุหรือการเจ็บป่วย และเข้าดูแลแรงงานเมื่อเข้าสู่วัยที่ไม่สามารถทำงานได้

อีกผลงานหนึ่งที่คล้ายกันก็คือ ผลงานของ O'Connor⁴ ซึ่งอธิบายถึงบทบาทของสังคมอุตสาหกรรมในพัฒนาการของระบบสวัสดิการเช่นกัน แต่ O'Connor อธิบายถึงกลไกที่นำมาซึ่งพัฒนาการของระบบสวัสดิการว่าโยงกับความต้องการพื้นฐานของระบบทุนนิยม โดยระบบสวัสดิการเกิดขึ้นจากความจำเป็นของระบบทุนนิยมที่จะต้องผลักดันกระบวนการสะสมทุนและสร้างความชอบธรรมให้กับตนเอง ระบบสวัสดิการช่วยตอบสนองของความจำเป็นในการสะสมทุนด้วยการทำให้กระบวนการใช้แรงงานนั้นมีความมั่นคงและแน่นอน และระบบสวัสดิการยังช่วยสร้างความชอบธรรมให้กับการปกครองของรัฐ และรักษาให้สังคมภายใต้ระบบทุนนิยมนั้นเดินหน้าไปได้โดยปราศจากความวุ่นวาย

⁴ O'Connor, J., *The Fiscal Crisis of the Welfare State* (New York: St. James Press, 1973).

ด้วยมุมมองที่เน้นเพียงสภาพของสังคมอุตสาหกรรมนั้นอาจถูกมองว่าเน้นบริบทที่คับแคบเกินไป ทฤษฎีในแขนงนี้จึงได้ถูกขยายขยายในเวลาต่อมาจาก Flora and Alber⁵ ที่โยงพัฒนาการของระบบสวัสดิการเข้ากับความเป็นที่มาจากภาวะความทันสมัย (modernity) พวกเขาอธิบายถึงภาวะความทันสมัยไว้อย่างกว้างๆ ว่าประกอบไปด้วยสองแง่มุมที่ผลักดันให้รัฐเข้ามามีบทบาทในการสนับสนุนตลาด แง่มุมแรกคือความซับซ้อนที่มากขึ้นของสังคม โดยเฉพาะความหลากหลายของการทำงานอาชีพที่นำไปสู่ปัญหาของตลาดแรงงาน แง่มุมที่สองคือกระบวนการเคลื่อนไหวในทางสังคมและการเมือง เช่น การเคลื่อนไหวทางการเมืองของชนชั้นแรงงาน คำอธิบายของ Flora and Alber เปิดช่องทางให้ปัจจัยที่หลากหลายถูกนับรวมมาเป็นบริบทความทันสมัยที่ส่งผลกับพัฒนาการของระบบสวัสดิการ และยังเปิดช่องทางให้ความแตกต่างในเนื้อหาของปัจจัยเหล่านี้ส่งผลให้พัฒนาการของระบบสวัสดิการออกมาแตกต่างกันได้ เช่น ในบริบทที่ชนชั้นแรงงานมีความแตกต่างกันน้อย ระบบสวัสดิการก็มีแนวโน้มจะถูกพัฒนาให้มีรูปแบบการสนับสนุนสวัสดิการให้กับแรงงานโดยปราศจากความซับซ้อน

ในภาพรวมนั้น ทฤษฎีแขนงที่เน้นความสำคัญของบริบทในการทำให้เกิดระบบสวัสดิการ อยู่บนฐานของประสบการณ์จากหลากหลายประเทศยุโรปซึ่งระบบสวัสดิการก้าวหน้าไปมากพร้อมๆ กับการเติบโตทางเศรษฐกิจที่รวดเร็วในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง อย่างไรก็ตาม

⁵ Flora, P. A., and A. Alber, "Modernization, Democratization, and the Development of Welfare States in Western Europe," in *The Development of Welfare States in Europe and America*, edited by P. Flora and A. J. Heidenheimer (New Brunswick: Transaction Books, 1981).

ทฤษฎีในแขนงนี้ก็จะมักจะถูกวิพากษ์ถึงจุดอ่อนที่เน้นที่บริบทมากกว่าเนื้อหาของประสบการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นจริงในประเทศต่างๆ ทำให้ขาดความสามารถในการอธิบายว่าทำไมประเทศที่มีพัฒนาการทางเศรษฐกิจใกล้เคียงกันก็สามารถลงเอยกับระบบสวัสดิการที่แตกต่างกันได้ ข้อจำกัดเหล่านี้เป็นปัจจัยที่ผลักดันให้ทฤษฎีอีกแขนงหนึ่งถูกพัฒนาขึ้น ซึ่งเป็นกลุ่มทฤษฎีที่ให้น้ำหนักกับ “การเมือง” โดยเฉพาะการเมืองในขอบเขตของสังคมว่าเป็นปัจจัยหลักในการผลักดันพัฒนาการของระบบสวัสดิการ

ทฤษฎีในแขนงที่ให้น้ำหนักกับการเมืองในขอบเขตของสังคมเป็นกลุ่มทฤษฎีเกี่ยวกับพัฒนาการของระบบสวัสดิการจากบริบทของตะวันตกที่ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย การเมืองในขอบเขตของสังคมที่ทฤษฎีในกลุ่มนี้มักจะให้น้ำหนักก็คือการเมืองของชนชั้น โดยเฉพาะ “การต่อรองอำนาจระหว่างชนชั้น” ทฤษฎีในกลุ่มนี้ถูกสร้างขึ้นบนฐานมุมมองเรื่องการแตกตัวของอำนาจทางการเมืองที่เกิดขึ้นในบริบทของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมและการต่อรองทางอำนาจที่เกิดขึ้นได้ในระบบการเมืองแบบประชาธิปไตย ซึ่งภายใต้บริบทเช่นนี้ที่แรงงานจำนวนมากจะสามารถรวมตัวกันเพื่อสร้างอำนาจต่อรองกับนายทุนและสามารถได้รับส่วนแบ่งของผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจได้มากขึ้น

งานวิชาการของ Korpi^{6 7} ถือเป็นผลงานชิ้นหลักของทฤษฎีในแขนงนี้ งานของเขาอธิบายการเกิดขึ้นของระบบสวัสดิการมาจากการเปลี่ยนแปลงซึ่งอำนวยความสะดวกให้ขบวนการแรงงานและพรรคการเมืองฝ่ายซ้ายเข้าถึงทรัพยากรที่ให้อำนาจ (power-resources) เช่น สามารถยึดกุมกลไกรัฐและความชอบธรรมทางการเมืองได้มากขึ้น ด้วยการเข้าถึงทรัพยากรที่ให้อำนาจเหล่านี้เอง ขบวนการแรงงานและพรรคการเมืองฝ่ายซ้าย จึงได้มีบทบาทในกำหนดกระบวนการกระจายทรัพยากรอย่างไรก็ดี งานของ Korpi ถูกวิพากษ์ว่าพัฒนามาจากประสบการณ์ของประเทศที่เป็นสังคมนิยมประชาธิปไตยเป็นหลัก ซึ่งประเทศเหล่านี้มีประสบการณ์ที่ระบบการเมืองแบบประชาธิปไตยช่วยเปิดช่องทางการต่อรองทางชนชั้นระหว่างชนชั้นแรงงานและชนชั้นอื่นๆ เป็นไปได้ และทำให้มีระบบสวัสดิการที่รุดหน้าไปมากกว่าประเทศตะวันตกกลุ่มอื่นๆ และแม้จะมีข้อวิพากษ์ว่าทฤษฎีในแขนงที่เน้นการเมืองของชนชั้นให้ความสำคัญกับบทบาทของชนชั้นแรงงานมากเกินไป แต่ข้อวิพากษ์นี้ก็ไม่ได้ตรงกับความจริงเท่าไรนัก เพราะยังมีงานศึกษาที่ให้ความสำคัญกับบทบาทของชนชั้นอื่นๆ ในการต่อรองทางชนชั้นที่นำไปสู่พัฒนาการของระบบสวัสดิการ ตัวอย่างเช่น งานของ Baldwin⁸ ที่อธิบายถึงความสำคัญ

⁶ Korpi, W., "Social Policy and Distributional Conflict in the Capitalist Democracies. A Preliminary Comparative Framework," *West European Politics* 3, no.3 (1980): 296-316.

⁷ Korpi, W., "Power, Politics, and State Autonomy in the Development of Social Citizenship: Social Rights during Sickness in Eighteen OECD Countries since 1930," *American Sociological Review* 54, no. 3 (June 1989): 309-328.

⁸ Baldwin, P., *The Politics of Social Solidarity: Class Bases of the European Welfare State, 1875-1975* (Cambridge University Press, 1990).

ของบทบาทของชนชั้นกลาง เขาอธิบายผ่านประสบการณ์ของระบบประกันสังคมในหลากหลายประเทศ เช่น สวีเดน เยอรมัน ฝรั่งเศส และสหราชอาณาจักร ว่าการที่ระบบประกันสังคมในประเทศเหล่านี้รอดหน้าไปได้ก็ด้วยชนชั้นกลางเล็งเห็นและต้องการจะได้ประโยชน์จากพัฒนาการของระบบเองเช่นกัน นอกจากนี้งานของ Swenson⁹ ซึ่งศึกษาประวัติศาสตร์ของรัฐสวัสดิการในสวีเดนและสหรัฐอเมริกา ก็ได้อธิบายถึงเงื่อนไขสำคัญที่ช่วยสนับสนุนพัฒนาการของระบบทั้งสองประเทศเองว่ามาจากการที่กลุ่มนายจ้างหันมาสนับสนุนระบบดังกล่าวเพราะต้องการให้รัฐเข้ามาช่วยสร้างกฎเกณฑ์ในการกำกับควบคุมดูแลชั้นแรงงาน อย่างไรก็ตาม ข้อวิพากษ์สำคัญต่อทฤษฎีในแขนงนี้ก็คือ การให้น้ำหนักกับการเมืองระหว่างชนชั้นนั้นไปลดทอนความสำคัญของการเมืองในขอบเขตของ “รัฐ” มากจนเกินไป จนรัฐกลายเป็นเพียงกลไกที่สะท้อนการต่อรองของกลุ่มต่างๆ ในสังคมเท่านั้น ข้อวิพากษ์นี้นำมาซึ่งพัฒนาการของทฤษฎีในแขนงถัดไปที่ให้ความสำคัญกับบทบาทและลักษณะของรัฐและสถาบันการเมืองในการอธิบายพัฒนาการของระบบสวัสดิการ

ทฤษฎีในแขนงที่ให้น้ำหนักกับลักษณะของรัฐเป็นปัจจัยสำคัญกับพัฒนาการของระบบสวัสดิการได้รับอิทธิพลเป็นอย่างมากจากงานวิชาการของ Skocpol¹⁰ ซึ่งพยายามศึกษาประสบการณ์ของระบบ

⁹ Swenson, P., *Capitalists against Markets: the Making of Labor Markets and Welfare States in the United States and Sweden* (Oxford: Oxford University Press, 2002).

¹⁰ Skocpol, T., “Introduction,” in *Bringing the State Back in*, edited by Evans, P. B., Rueschemeyer, D., & Skocpol, T. (Cambridge: Cambridge University Press, 1985).

สวัสดิการในสหรัฐอเมริกาที่มีพัฒนาการจำกัดกว่าประเทศในยุโรป การศึกษาบริบทของสหรัฐฯ ผลักดันให้ Skocpol พัฒนามุมมองที่ให้รัฐเป็นศูนย์กลาง (state-centered approach) โดยอธิบายว่าการทำงานของรัฐนั้นไม่จำเป็นจะต้องสะท้อนความต้องการหลากหลายที่มีอยู่ในสังคม เช่นความต้องการของชนชั้นต่างๆ เสมอไป การทำงานของรัฐสามารถมีความเป็นอิสระในตนเอง ฉะนั้นการวิเคราะห์พัฒนาการของระบบสวัสดิการนั้นจึงสามารถแยกรัฐออกจากสภาพสังคมได้ ด้วยการปรับมุมมองมาให้ความสำคัญกับคุณลักษณะของรัฐ ทฤษฎีในแขนงนี้จึงพยายามอธิบายถึงบทบาทของคุณลักษณะของรัฐต่อพัฒนาการของระบบสวัสดิการ เช่น อธิบายถึงรูปแบบการแบ่งอำนาจการบริหารระหว่างส่วนต่างๆ รวมไปถึงกฎเกณฑ์การเลือกตั้งและการจัดตั้งรัฐบาลว่าส่งผลอย่างไรต่อรูปแบบของรัฐบาลและนโยบายที่จะเกิดขึ้น การที่นโยบายสวัสดิการในสหรัฐฯ ถูกขับเคลื่อนได้ยากกว่าประเทศในยุโรปนั้นอธิบายได้ว่าเกิดจากสภาพที่อำนาจการบริหารราชการในสหรัฐฯ นั้นมีลักษณะแตกตัว นอกเหนือจากการอธิบายบริบทของสหรัฐฯ แล้ว ทฤษฎีในแขนงนี้ยังถูกใช้ในเวลาต่อมาเพื่ออธิบายพัฒนาการของนโยบายในประเทศอื่นๆ ด้วย ตัวอย่างเช่น งานของ Immergut¹¹ ที่อธิบายพัฒนาการของระบบประกันสุขภาพในสวีเดน ฝรั่งเศส และ สวิตเซอร์แลนด์ว่าได้รับอิทธิพลอย่างเป็นสำคัญจากรูปแบบของรัฐที่รวมศูนย์อำนาจการบริหารที่ไม่ต้องเผชิญหน้ากับแรงกดดันจากสภาผู้แทนราษฎร

¹¹ Immergut, E., *The Political Construction of Interests: National Health Insurance Politics in Switzerland, France and Sweden, 1930-1970* (New York: Cambridge University Press, 1992).

ทฤษฎีแขนงสุดท้ายที่ผู้เขียนจะสำรวจในส่วนนี้เป็นทฤษฎีที่ให้น้ำหนักกับปัจจัยเชิงอุดมการณ์ในฐานะสภาพหลักที่ขับเคลื่อนพัฒนาการของระบบสวัสดิการ ปัจจัยเชิงอุดมการณ์ที่ทฤษฎีกลุ่มนี้ให้ความสำคัญก็คือ “แนวคิดเรื่องสิทธิ” นักคิดสำคัญที่น่าเสนอมุมมองเช่นนี้คือ T. H. Marshall¹² ผู้ซึ่งเสนอว่าประวัติศาสตร์การเกิดขึ้นของรัฐสวัสดิการในประเทศเช่นอังกฤษเกิดขึ้นพร้อมๆ กับการเปลี่ยนแปลงในแนวคิดด้านสิทธิที่กินเวลากว่าหลายศตวรรษ การเปลี่ยนแปลงนี้เริ่มจากการยอมรับสิทธิในการเป็นพลเมือง (civil rights) ซึ่งให้ความสำคัญกับสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐาน เช่น สิทธิในการไม่ถูกกดขี่ข่มเหงหรือเอาผิดเอาเปรียบ จนเมื่อสิทธิขั้นพื้นฐานของพลเมืองได้รับการยอมรับแพร่หลายแล้ว สิทธิที่เป็นที่ยอมรับก็ขยายมาสู่สิทธิทางการเมือง (political rights) ซึ่งเป็นสิทธิในการมีส่วนร่วมกำหนดลักษณะของรัฐผ่านการมีสิทธิในการเลือกตั้ง สุดท้ายเมื่อสิทธิในการเลือกตั้งและความเท่าเทียมกันทางการเมืองได้รับการยอมรับจากคนทุกกลุ่ม สิทธิในประเภทสุดท้ายจึงค่อยแพร่หลายมากขึ้น สิทธิดังกล่าวคือสิทธิทางสังคม (social rights) อันหมายถึงสิทธิในการได้รับสวัสดิการจากรัฐเพื่อชีวิตที่เท่าเทียมกับคนอื่น ๆ ในสังคม การแพร่หลายและการยอมรับสิทธิทางสังคมเป็นสภาพที่ช่วยผลักดันให้ระบบสวัสดิการเกิดขึ้นและพัฒนาต่อไปได้ อย่างไรก็ตาม เมื่อเทียบกับทฤษฎีในแขนงอื่นๆ ที่ได้รับการสำรวจในส่วนนี้ ทฤษฎีที่ให้น้ำหนักกับปัจจัยเช่นแนวคิดเรื่องสิทธิดูจะเป็นที่นิยมน้อยกว่า นอกจากนี้ ปัจจัยเชิงอุดมการณ์ยังมักจะถูกนับรวมไปเป็นส่วนประกอบของปัจจัยอื่นที่ทฤษฎีแขนงอื่นๆ ได้เสนอเอาไว้ว่าเป็นสภาพที่ผลักดันพัฒนาการของระบบสวัสดิการเช่น ถูกล้มลุกเป็น

¹² Marshall, T. H., *Citizenship and Social Class, And Other Essays* (Cambridge: Cambridge University Press, 1950).

ส่วนหนึ่งของสภาพความทันสมัย หรือถูกนับรวมเอาเป็นหนึ่งในสภาพที่เกี่ยวกับการเคลื่อนไหวของชนชั้นแรงงาน

เป็นที่สังเกตได้ว่าคำอธิบายของทฤษฎีที่ได้รับการสำรวจมาทั้งหมดนั้นไม่จำเป็นจะต้องขัดแย้งกันเสียทีเดียว การกล่าวถึงความสำคัญของปัจจัยหนึ่งๆ ว่าเป็นปัจจัยผลักดันพัฒนาการของระบบสวัสดิการ ก็ไม่ได้หมายถึงการปฏิเสธบทบาทของปัจจัยอื่นๆ นอกจากนี้ การให้น้ำหนักกับปัจจัยที่แตกต่างกันของทฤษฎีที่ได้รับการสำรวจในที่นี้ก็มักจะมาจากการมองไปที่คนละแง่มุมของสภาวะ ตัวอย่างเช่น ในขณะที่ทฤษฎีหนึ่งให้ความสนใจกับรูปแบบการผลิตของสังคมอุตสาหกรรมที่ขาดการดูแลความเสี่ยง อีกทฤษฎีกลับให้ความสำคัญกับปฏิสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นที่มาพร้อมกับสังคมอุตสาหกรรม และในขณะที่บางทฤษฎีให้ความสำคัญกับการต่อรองทางชนชั้น ทฤษฎีที่ต่างไปก็ให้ความสำคัญมากกว่ากับกฎเกณฑ์ทางการเมืองที่ทำให้การต่อรองนั้นเกิดขึ้นได้

2.2 แนวคิดและทฤษฎีจากบริบทของประเทศกำลังพัฒนา

ทฤษฎีเกี่ยวกับพัฒนาการของระบบสวัสดิการในบริบทของประเทศกำลังพัฒนานั้น มักจะเริ่มจากคำถามหลักที่ว่าหากเปลี่ยนบริบทจากประเทศตะวันตกมาสู่ประเทศกำลังพัฒนาแล้ว ปัจจัยต่างๆ ที่ถูกใช้อธิบายพัฒนาการของระบบสวัสดิการจะแตกต่างไปอย่างไร และทฤษฎีจากบริบทของตะวันตกจะยังคงมีประโยชน์ในการวิเคราะห์เพียงใด การสำรวจทฤษฎีจากประสบการณ์ของประเทศกำลังพัฒนาในที่นี้จะแตก

ต่างไปจากบริบทของประเทศตะวันตก ด้วยเพราะประสบการณ์ในการพัฒนาระบบสวัสดิการในประเทศเหล่านี้มักจะมีเกิดขึ้นช้ากว่าและยังมีลักษณะของพัฒนาการที่หลากหลายกว่า ทำให้การสำรวจยังไม่สามารถแบ่งแขนงของทฤษฎีออกได้ชัดเจนเหมือนในบริบทตะวันตก ฉะนั้นผู้เขียนจึงจะขอหยิบเอาผลงานบางชิ้นมาสำรวจแทนความพยายามในการจัดแบ่งทฤษฎี โดยมีเป้าหมายเพื่อชี้ให้เห็นถึงปัจจัยต่างๆ ที่จะสามารถนำมาวิเคราะห์บริบทของประเทศไทยได้

Robert Walker¹³ ได้ตั้งข้อสังเกตว่าทฤษฎีจากบริบทของตะวันตกมักจะสร้างจากฐานของประสบการณ์ที่ต่างไปจากประเทศกำลังพัฒนา ความแตกต่างก็คือในบริบทของตะวันตกนั้นรัฐมักจะมีความเข้มแข็ง ระบบประชาธิปไตยมีความมั่นคง และระบบเศรษฐกิจมีตลาดแรงงานที่เป็นทางการ ในขณะที่สภาพในประเทศกำลังพัฒนาจำนวนมากกลับไม่ได้เป็นเช่นนั้น เช่น ระบบประชาธิปไตยยังไม่มั่นคง และภาคเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการก็มีขนาดใหญ่ ความแตกต่างอีกประการที่สำคัญก็คือ ระบบสวัสดิการในประเทศกำลังพัฒนามักจะได้รับการที่ล้าหลังก็คือ ระบบสวัสดิการในประเทศกำลังพัฒนามักจะได้รับการที่ล้าหลังจากประสบการณ์การเป็นอาณานิคมของประเทศตะวันตก หรือการเข้ามามีอิทธิพลในการกำหนดนโยบายขององค์กรระหว่างประเทศเช่น เช่น ธนาคารโลก ปัจจัยที่แตกต่างเหล่านี้จึงควรถูกนำมาพิจารณาเป็นพิเศษเพื่อให้เข้าใจพัฒนาการของระบบสวัสดิการในบริบทของประเทศกำลังพัฒนา

¹³ Walker, R., "Conclusion: towards the Analysis of Social Policy in Developing World," in *Social Policy in a Developing World*, edited by R. Surender and R.Walker (Gloucester: Edward Elgar Publishing, 2013), 260-261.

Gough and Wood¹⁴ ได้ให้ข้อสังเกตไปในทางเดียวกันกับ Walker ว่าบริบทของระบบสวัสดิการในประเทศกำลังพัฒนานั้นมักจะพัฒนาภายใต้สภาพที่รัฐไม่ได้มีความเข้มแข็งรวมถึงตลาดแรงงานเองก็ไม่ได้ทำงานได้อย่างสมบูรณ์ พวกเขาอธิบายถึงผลของสภาพเหล่านี้ว่าทำให้รัฐขาดความสามารถในการให้สวัสดิการ และผลักดันให้สวัสดิการในประเทศกำลังพัฒนานั้นต้องพึ่งพาสถาบันที่ไม่ใช่รัฐ เช่น องค์การการกุศล องค์การทางศาสนา ครอบครัว และชุมชน อย่างไรก็ตาม ภายใต้อะไรก็ตาม ระยะเวลาแล้วเครือข่ายการให้สวัสดิการที่ไม่เป็นทางการเหล่านี้ มีแนวโน้มจะทำงานได้ดีไม่เท่ากับการให้สวัสดิการผ่านรัฐ เพราะเครือข่ายเหล่านี้มักจะวางฐานการให้สวัสดิการผ่านความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ และต่างตอบแทน ซึ่งจะทำให้สวัสดิการไม่ครอบคลุมและมีการเข้าถึงที่ไม่เสมอภาค¹⁵

ผลงานสำคัญชิ้นหนึ่งที่พยายามอธิบายพัฒนาการของระบบสวัสดิการในประเทศกำลังพัฒนาอย่างกว้างขวางก็คือ งานของ Haggard and Kaufman¹⁶ ผลงานชิ้นนี้ได้สร้างกรอบการวิเคราะห์ที่เน้น

¹⁴ Gough, I. and G. Wood, "Introduction," in *Insecurity and Welfare Regimes in Asia, Africa and Latin America: Social Policy in Development Contexts*, edited by Gough, I. and G. Wood with A. Barrientos, P. Bevan, P. Davis and G. Room. (Cambridge: Cambridge University Press, 2004).

¹⁵ Gough, I. "Globalization and Regional Welfare Regimes: the East Asian Case," *Global Social Policy* 1, no.2 (2001): 163-189, and Wood, G. and Gough, I. "A Comparative Welfare Regime Approach to Global Social Policy," *World Development* 34, no.10 (2006): 1696-1712.

¹⁶ Haggard, S. and Kaufman, R. *Development, Democracy, and Welfare States: Latin America, East Asia, and Eastern Europe* (Oxford: Princeton University Press, 2009).

ความสำคัญของปัจจัยต่างๆ ที่ประกอบไปด้วย การต่อรองระหว่างกลุ่มผลประโยชน์ เช่น ชนชั้นปกครอง กลุ่มข้าราชการ กลุ่มแรงงาน และกลุ่มชาวนา (peasant) บทบาทของอุดมการณ์ในการพัฒนา รวมไปถึงสภาพความเป็นประชาธิปไตย ว่าส่งผลต่อพัฒนาการของระบบสวัสดิการหรือไม่ โดยบทวิเคราะห์ได้สำรวจพัฒนาการของระบบสวัสดิการในสามภูมิภาคหลักของโลกอันได้แก่ ละตินอเมริกา เอเชียตะวันออก และยุโรปตะวันออก

Haggard and Kaufman อธิบายว่าพัฒนาการของระบบสวัสดิการในสามภูมิภาคข้างต้นนั้นแบ่งออกได้เป็นสองช่วงที่มีลักษณะแตกต่างกัน ในช่วงแรกซึ่งก็คือระหว่างปี ค.ศ. 1950-1980 ปัจจัยสำคัญที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการประกอบไปด้วย 1) บทบาทของฝ่ายซ้าย เช่น พรรคการเมืองและกลุ่มการเมืองที่มีแนวคิดทางการเมืองไปในทางสังคมนิยม 2) ขบวนการแรงงาน อันหมายถึง การรวมตัวกันของกลุ่มผู้ใช้แรงงานเพื่อรักษาผลประโยชน์ของพวกตนทั้งในรูปแบบองค์กรหรือรูปแบบอื่นๆ และ 3) ระบบเศรษฐกิจที่รัฐเป็นศูนย์กลาง¹⁷ การสำรวจประสบการณ์จากทั้งสามภูมิภาคในเวลานี้พบว่า การก่อสร้างสร้างตัวของระบบสวัสดิการในละตินอเมริกาถูกผลักดันอย่างมากจากสภาพที่พรรคการเมืองฝ่ายซ้ายสร้างความร่วมมือกับฐานสนับสนุนที่เป็นขบวนการแรงงานในเมืองจนเข้ามามีอิทธิพลทางการเมืองได้ ส่วนประเทศในยุโรปตะวันออกนั้นระบบสวัสดิการถูกผลักดันให้เกิดการครอบคลุมอย่างกว้างขวางจากระบบเศรษฐกิจแบบรัฐเป็นศูนย์กลางและจำเป็นจะต้องควบคุมกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่างๆ แทนที่เอกชนสำหรับภูมิภาคที่พัฒนาการของระบบสวัสดิการเกิดขึ้นอย่างจำกัด

¹⁷ Haggard and Kaufman, 2009, 8-10.

มากที่สุดกลับเป็นกลุ่มประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียง ซึ่งถูกอธิบายว่าเป็น เพราะการขาดหายไปของบทบาททางการเมืองของฝ่ายซ้ายและ ขบวนการแรงงาน

Haggard and Kaufman ซึ่งว่าความแตกต่างระหว่างสามภูมิภาค ในลักษณะดังกล่าวได้เปลี่ยนแปลงไปเมื่อเข้าสู่ช่วงเวลาที่สองก็คือ ระหว่างปี ค.ศ. 1980-2000 ในช่วงเวลาดังกล่าวพัฒนาการของระบบ สวัสดิการในทั้งสามภูมิภาคต่างก็ได้รับอิทธิพลจากปัจจัยชุดใหม่ที่ ประกอบไปด้วย การเปลี่ยนแปลงของระบบการเมืองไปเป็น ประชาธิปไตยมากขึ้น และการเข้ามามีอิทธิพลของอุดมการณ์เสรีนิยม ใหม่ที่เน้นประสิทธิภาพของระบบเศรษฐกิจ การเปลี่ยนแปลงไปสู่ ประชาธิปไตยส่งผลกับทั้งสามภูมิภาคในทิศทางเดียวกันก็คือ ทำให้ ระบบสวัสดิการในทั้งสามภูมิภาคพยายามกระจายประโยชน์ไปสู่กลุ่ม ใหม่ๆ ที่เพิ่งเข้ามา มีบทบาททางการเมืองและไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของ ระบบสวัสดิการมาก่อน อย่างไรก็ตาม ปัจจัยที่ส่งผลแตกต่างกันในสาม ภูมิภาคก็คือสภาพเศรษฐกิจและแนวทางการจัดการเศรษฐกิจที่เกิดจาก อุดมการณ์แบบเสรีนิยมใหม่ สภาพเศรษฐกิจที่ยากลำบากและแนวทาง การจัดการเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมใหม่ส่งผลให้การกระจายประโยชน์ จากระบบสวัสดิการเกิดขึ้นอย่างจำกัดในละตินอเมริกาและยุโรป ตะวันออก อย่างไรก็ตาม สำหรับประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงที่มีพัฒนา ทางเศรษฐกิจที่เข้มแข็งและได้รับผลกระทบจากวิกฤติเศรษฐกิจน้อย กว่า ก็สามารถพัฒนาและกระจายผลประโยชน์จากระบบสวัสดิการได้ มากกว่าอีกสองภูมิภาค

จะเห็นได้จากผลงานต่างๆ ที่ถูกสำรวจไว้ข้างต้นว่าฐานของทฤษฎีที่ถูกนำมาใช้กับบริบทของประเทศกำลังพัฒนานั้นไม่ได้แยกขาดไปจากบริบทของตะวันตกเสียทีเดียว ข้อสังเกตของของ Gough and Wood¹⁸ ถูกมองได้ว่าเป็นทฤษฎีที่ให้ความสำคัญกับบริบทเชิงสังคม คล้ายกับทฤษฎีที่ให้ความสำคัญกับปัจจัยที่มาจากการเปลี่ยนแปลงของสังคมไปสู่สังคมอุตสาหกรรมหรือสังคมสมัยใหม่ โดยพยายามนำเอาสภาพที่สังคมในประเทศกำลังพัฒนายังไม่เป็นอุตสาหกรรมหรือการยังไม่เป็นสมัยใหม่มาเป็นปัจจัยหลัก ในขณะที่กรอบทฤษฎีของ Haggard and Kaufman¹⁹ ผสมเอาทฤษฎีที่ให้ความสำคัญกับการต่อรองทางชนชั้นกับลักษณะของรัฐเข้าด้วยกัน โดยให้ความสำคัญเป็นพิเศษกับบทบาทของการต่อรองกันระหว่างกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ ในระบบประชาธิปไตยว่าจะส่งผลให้ระบบสวัสดิการนั้นก่อร่างสร้างตัวและพัฒนาไปอย่างไร อย่างไรก็ตาม รูปแบบของระบบการเมืองและการต่อรองภายใต้ระบบประชาธิปไตยในบริบทของประเทศกำลังพัฒนานั้นอาจมีลักษณะต่างไปจากประเทศพัฒนาแล้ว ตัวอย่างเช่น ระบบการเมืองในประเทศกำลังพัฒนาบางประเทศอาจยังมีลักษณะบางประการที่ไม่เป็นประชาธิปไตย และการต่อรองผลประโยชน์ในระบบประชาธิปไตยก็อาจไม่ได้เกิดระหว่างชนชั้นอย่างชัดเจนเท่ากับที่เกิดในประเทศตะวันตก

ผลงานที่จะช่วยสร้างการวิเคราะห์ต่อไปได้ว่ารูปแบบการเมืองและการต่อรองภายใต้ระบบประชาธิปไตยในบริบทของประเทศกำลังพัฒนานั้นจะส่งผลต่อพัฒนาการของระบบสวัสดิการอย่างไรคือ งาน

¹⁸ Gough and Wood, 2004.

¹⁹ Haggard and Kaufman, 2009.

ของ Robinson²⁰ ที่มุ่งเสนอกรอบทฤษฎี “เศรษฐศาสตร์การเมืองของนโยบายกระจายรายได้” แม้ว่ากรอบทฤษฎีที่เขานำเสนอจะอยู่บนฐานของประสบการณ์จากทั้งประเทศพัฒนาแล้วและประเทศกำลังพัฒนา แต่การที่กรอบวิเคราะห์นี้ให้ความสำคัญกับปัจจัย เช่น ความเป็นประชาธิปไตยหรือเผด็จการ รวมไปถึงปัจจัย เช่น ความแข็งแกร่งหรืออ่อนแอของรัฐและพรรคการเมือง ก็ทำให้กรอบทฤษฎีนี้มีประโยชน์ในการอธิบายถึงปัจจัยที่ส่งผลสำคัญต่อลักษณะของนโยบายสวัสดิการในบริบทของประเทศกำลังพัฒนา

กรอบทฤษฎี “เศรษฐศาสตร์การเมืองของนโยบายกระจายรายได้” ของ Robinson ตั้งอยู่บนมุมมองที่ว่าสถาบันการเมืองเป็นตัวกำหนดผลจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างอุปสงค์และอุปทานของนโยบายสวัสดิการ ซึ่งเขาเรียกกรวมๆ ในอีกชื่อหนึ่งว่าเป็นนโยบายกระจายรายได้โดยความหมายของนโยบายกระจายรายได้ในที่นี้รวมทั้งการกระจายทรัพยากรไปจากคนรวยสู่คนจนและการสร้างสินค้าสาธารณะ (public goods) ในรูปแบบของสวัสดิการต่างๆ ที่ให้กับประชาชนโดยรวม เช่น การมีระบบสาธารณสุข อุปทานของนโยบายกระจายได้ถูกกำหนดจากปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสามารถของกลุ่มคนชั้นล่างในการรวมตัวกันว่าจะสามารถกลายมาเป็นพลังอำนาจทางการเมืองที่เข้าไปกำหนดนโยบายได้หรือไม่ นอกจากนี้ ปัจจัยในด้านอุปทานนี้ยังรวมไปถึงสภาพเช่นระบบ

²⁰ Robinson, J., *The Political Economy of Redistributive Policies*. A background paper for the UNDP project on “Markets, the State and the Dynamics of Inequality: How to Advance Inclusive Growth,” (2008) http://www.ibrarian.net/navon/paper/The_Political_Economy_of_Redistributive_Policies.pdf?paperid=16409986.

พรรคการเมืองรวมไปถึงกฎกติกาในการเลือกตั้งว่าจะเอื้อให้การรวมตัวของคนชั้นล่างไปกำหนดนโยบายได้หรือไม่ และมีรัฐที่มีความสามารถในการสร้างและดำเนินนโยบายเพียงใด สำหรับอุปสงค์ต่อการกระจายรายได้นั้น ปัจจัยที่กำหนดก็คือความเป็นไปได้ในการขยับชนชั้นในสังคม (social mobility) โดย Robinson อธิบายว่าในสังคมที่การเคลื่อนไหวระหว่างชนชั้นเกิดขึ้นได้ง่ายนั้น ความต้องการนโยบายในลักษณะกระจายรายได้ก็มักจะมีน้อยเนื่องจากคนที่ยากจนเองมองว่าวันหนึ่งตนเองก็อาจจะกลายเป็นคนร่ำรวยที่แบกรับภาระของนโยบายเช่นนี้ได้ ปัจจัยอื่นๆ ที่กำหนดอุปสงค์ของนโยบายกระจายรายได้ได้แก่ความแตกต่างกันในทางเชื้อชาติและภาษาของประชาชน ซึ่งเมื่อประชาชนในประเทศใดมีความแตกต่างกันในลักษณะเหล่านี้มาก ก็มักจะนำไปสู่อุปสงค์ต่อนโยบายกระจายรายได้ที่น้อยลง

ปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างอุปสงค์และอุปทานของนโยบายกระจายรายได้มีบทบาทสำคัญในการกำหนดขนาดของการกระจายรายได้ที่เกิดขึ้น อย่างไรก็ตาม ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับลักษณะของระบบการเมืองสามารถเข้ามามีบทบาทกำกับผลจากปฏิสัมพันธ์นี้ได้เช่นกัน โดย Robinson อธิบายว่าระบบการเมืองที่เป็นประชาธิปไตยมีแนวโน้มมากกว่าการเมืองแบบเผด็จการที่จะส่งเสริมให้นโยบายกระจายรายได้ไปสู่คนจนมีขนาดใหญ่ ด้วยเพราะผู้นำทางการเมืองแบบประชาธิปไตยมีความจำเป็นต้องตอบสนองประชาชนในวงกว้างเพื่อให้ตนเองสามารถอยู่ได้ในอำนาจ ในขณะที่ผู้นำในระบบเผด็จการอาจตอบสนองเพียงกลุ่มคนจำนวนน้อยที่มีอำนาจทางการเมืองมากกว่าก็พอสำหรับการคงตนเองอยู่ในอำนาจ²¹

²¹ Robinson, 2008, 17.

อีกปัจจัยที่สำคัญที่เข้ามากำหนดลักษณะของนโยบายสวัสดิการก็คือ พรรคการเมืองและความสัมพันธ์ทางการเมืองระหว่างนักการเมืองกับประชาชน Robinson²² ให้ความสำคัญกับการจำแนกลักษณะของนโยบายกระจายรายได้ออกเป็นสองแบบ แบบแรก คือ นโยบายที่มีลักษณะแบบอุปถัมภ์ (clientelistic) ซึ่งมุ่งให้ประโยชน์จากนโยบายเจาะจงไปที่คนเฉพาะกลุ่ม เช่น กลุ่มอาชีพต่างๆ และพยายามให้ประโยชน์จากนโยบายนั้นไม่กระจายไปสู่คนกลุ่มอื่น แบบที่สอง คือนโยบายแบบเป็นระบบ (programmatic) ซึ่งมุ่งให้ประโยชน์ในรูปแบบสินค้าสาธารณะกับทุกคนหรือคนที่มีฐานะยากจนโดยรวม เขาอธิบายว่าสภาพเช่นความอ่อนแอของพรรคการเมืองที่ทำให้การเมืองทำงานบนฐานของความนิยมที่ตัวบุคคล และความสัมพันธ์ระหว่างนักการเมืองและผู้สนับสนุนที่ยังติดอยู่ในคุณลักษณะแบบ “ศักดินาราชาอุปถัมภ์” (patrimonialism) ที่ส่งผลให้สายสัมพันธ์ส่วนตัวและหลักการให้แบบต่างตอบแทนมีความสำคัญในระบบการเมือง สภาพเหล่านี้มักจะส่งผลให้นโยบายกระจายรายได้ที่เกิดขึ้นมีลักษณะแบบอุปถัมภ์ (clientelistic) เพราะผู้นำทางการเมืองมุ่งตอบสนองเพียงกลุ่มคนที่สนับสนุนตนและไม่ต้องการที่จะกระจายประโยชน์ไปสู่คนกลุ่มอื่นๆ

การจำแนกลักษณะของนโยบายสวัสดิการว่ามีลักษณะแบบอุปถัมภ์หรือไม่ มีนัยต่อไปถึงการวิเคราะห์ประสิทธิภาพของนโยบายกระจายรายได้ Robinson²³ อธิบายจากงานวิชาการที่ศึกษานโยบายสวัสดิการในแอฟริกาของ Bates²⁴ ว่านโยบายสวัสดิการในภูมิภาคดัง

²² Robinson, 2008, 7.

²³ Robinson, 2008, 10.

²⁴ Bates, Robert H., *Markets and States in Tropical Africa* (Berkeley: University of California Press, 1981).

กล่าวมาักขาดประสิทธิภาพจากการที่นโยบายมีลักษณะให้ประโยชน์ไปเฉพาะกลุ่ม ตัวอย่างเช่น นโยบายอุดหนุนราคาสินค้าให้ดีขึ้นหรือลดราคาปัจจัยการผลิตให้กับกลุ่มอาชีพเกษตรกร นโยบายเช่นนี้ขาดประสิทธิภาพเพราะการกระจายประโยชน์สู่คนยากจนนั้นรั่วไหลไปสู่คนที่ไม่ได้มีฐานะยากจนได้ง่าย การอุดหนุนภาคการเกษตรยังนำไปสู่การจัดสรรทรัพยากรโดยรวมที่ผิดพลาด เพราะทรัพยากรที่ถูกลงทุนไปอาจถูกใช้ให้เกิดประโยชน์กับระบบเศรษฐกิจได้มากกว่าหากถูกจัดไปที่ภาคการผลิตอื่นๆ สำหรับนโยบายที่มีประสิทธิภาพมากกว่าเช่นการอุดหนุนรายได้โดยตรงกับผู้มียาได้น้อย ก็กลับเป็นนโยบายที่ไม่ถูกเลือกใช้เนื่องจากไม่สะท้อนคุณลักษณะของระบบการเมือง ข้อสังเกตเรื่องประสิทธิภาพนี้ชี้ให้เห็นว่าปัจจัยด้านลักษณะของระบบการเมืองในประเทศกำลังพัฒนา ยังสามารถส่งผลต่อไปเป็นเงื่อนไขที่จำกัดคุณภาพของนโยบายสวัสดิการที่เกิดขึ้นในประเทศกำลังพัฒนาได้เช่นกัน

3. พัฒนาการในระบบสวัสดิการ ของประเทศไทยจาก พ.ศ. 2475 ถึง 2543

ในส่วนที่แล้วของบทความผู้เขียนได้สำรวจปัจจัยหลายประการที่ถูกอธิบายไว้โดยทฤษฎีต่างๆ ว่าเป็นปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อพัฒนาการของระบบสวัสดิการ มาในส่วนของสองนี้ ผู้เขียนจะหันมาสำรวจประสบการณ์เกี่ยวกับพัฒนาการในระบบสวัสดิการของไทยบ้าง โดยผู้เขียนให้การนิยามระบบสวัสดิการไว้ตาม Haggard and Kaufman²⁵ ว่าหมายถึงความ

²⁵ Haggard and Kaufman, 2009, 3.

ถึง “ชุดนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการกระจายรายได้ ทั้งที่มีเป้าหมายในการช่วยประกันความเสี่ยงในชีวิตให้กับประชาชน และช่วยให้บริการทางสังคมขั้นพื้นฐานแก่ประชาชน โดยเฉพาะการบริการที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตของคนยากจน” จากนิยามนี้ ผู้เขียนจะให้ความสำคัญในการสำรวจนโยบายสวัสดิการในสามด้านหลัก ได้แก่ นโยบายด้านการศึกษา นโยบายด้านสาธารณสุข และนโยบายด้านการประกันสังคม อย่างไรก็ตาม การสำรวจนี้จะยังคงครอบคลุมไปถึงนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการยกระดับฐานะของคนยากจนในรูปแบบอื่นๆ ที่ถูกสร้างขึ้นในช่วงหลังของพัฒนาการในระบบสวัสดิการไทยด้วย ตัวอย่างเช่น นโยบายต่างๆ ที่มุ่งอุดหนุนเกษตรกรและสร้างโอกาสในการเข้าถึงระบบตลาดให้กับคนในชนบท เพราะหากไม่สำรวจนโยบายที่มีเป้าหมายในทางเดียวกับนโยบายสวัสดิการเหล่านี้ ก็จะทำให้ความเข้าใจในระบบสวัสดิการของประเทศไทยนั้นไม่ครบถ้วน

เป้าหมายโดยรวมของการสำรวจนี้คือ การอธิบายลักษณะโดยรวมของนโยบายสวัสดิการที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงของไทย โดยเชื่อมโยงลักษณะดังกล่าวกับสภาพที่ผลักดันอยู่เบื้องหลัง เพื่อปูทางไปสู่การวิเคราะห์ถึงปัจจัยที่ผลักดันพัฒนาการของนโยบายสวัสดิการของไทยในส่วนถัดไป การสำรวจนี้จะแบ่งช่วงเวลาออกเป็นสามช่วง โดยจะเริ่มการสำรวจช่วงแรก เป็นช่วงเวลาหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ด้วยเพราะช่วงเวลาดังกล่าวถือเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญที่การเมืองไทยถูกผลักดันให้มีรูปแบบที่ทันสมัยขึ้น ช่วงที่สองของการสำรวจคือช่วงยุคของนโยบายการพัฒนา ซึ่งจะเริ่มมาตั้งแต่ยุคการเข้าสู่อำนาจของจอมพลสฤษดิ์ใน พ.ศ. 2500 จนถึงการเปลี่ยนแปลงไปสู่ประชาธิปไตยในช่วงทศวรรษ 2530 และช่วงสุดท้ายที่จะทำการสำรวจคือช่วงการ

เปลี่ยนไปสู่ประชาธิปไตย ซึ่งจะครอบคลุมตั้งแต่ช่วง พ.ศ. 2530 ไปจนถึง การเข้าสู่อำนาจของทักษิณ ชินวัตรในปี พ.ศ. 2543 ผู้เขียนหยุดการ สืบสวนไว้ที่ช่วงเวลาพัฒนาการของระบบประชาธิปไตยไทยต้องหยุด ชะงักลง โดยเฉพาะตั้งแต่เหตุการณ์รัฐประหารในปี พ.ศ. 2549 เป็นต้น มา เนื่องจากยังขาดงานศึกษาเกี่ยวกับนโยบายสวัสดิการในช่วงเวลา ดังกล่าวให้สำรวจอย่างเพียงพอ

3.1 นโยบายสวัสดิการในช่วงหลังการเปลี่ยนแปลง การปกครอง พ.ศ. 2475

จากช่วงก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ. 2475 จนถึงการเข้าสู่อำนาจของจอมพลสฤษดิ์ นโยบายสวัสดิการสังคมในประเทศไทยไม่ได้มีพัฒนาการอย่างชัดเจน การเปลี่ยนแปลงสำคัญที่เกิดขึ้นมีเพียงความสนใจในการช่วยเหลือแก่กลุ่มคนที่ถูกมองว่ามี ปัญหาในด้านชีวิตความเป็นอยู่มากกว่าคนกลุ่มอื่นๆ ซึ่งก็คือ “ชาวนา”

ความสนใจในปัญหาความยากจนของชาวนาไทยเกิดขึ้นมา ตั้งแต่ยุคก่อน พ.ศ. 2475 พร้อมๆ กับการเปลี่ยนแปลงของสภาพ เศรษฐกิจที่หันมาพึ่งพิงการส่งออกข้าวและกระบวนการปฏิรูปรัฐไทย มาเป็นรัฐรวมศูนย์ในสมัยรัชกาลที่ 5 ภายใต้บริบททั้งสอง ชนชั้น ปกครองได้เริ่มมีความสนใจถึงสภาพความเป็นอยู่ของชาวนามากขึ้น ความสนใจดังกล่าวถูกสะท้อนผ่านการที่มีชนชั้นสูงศึกษาปัญหาของ ชาวนาอย่างจริงจังในสังคมไทย เช่น วิทยานิพนธ์ปริญญาเอกจากการ ศึกษาที่เยอรมันของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าดิถลกนพรัตน์ที่มีชื่อ

ว่า “เกษตรกรรมในสยาม: บทวิเคราะห์ทางประวัติศาสตร์เศรษฐกิจของราชอาณาจักรสยาม” ซึ่งถือได้ว่าเป็นงานศึกษาทางเศรษฐศาสตร์ชิ้นแรกของคนไทยที่เข้าไปศึกษาภาวะความเป็นอยู่ที่ยากลำบากของชาวนาไทยงานชิ้นนี้ได้กล่าวถึงชาวนาในสยามว่ามีปัญหาความยากจนการทำนาอยู่ในสภาพล้าหลัง สภาพความเป็นอยู่แร้นแค้น และเสนอให้รัฐบาลสมบูรณาญาสิทธิอำนาจดำเนินการปฏิรูปทางเกษตรกรรม ผ่านการขยายที่ดินในการเพาะปลูก จัดระบบที่ดินให้ชาวนา จัดสหกรณ์เพื่อให้สินเชื่อกับชาวนาและรวมการจัดซื้อปัจจัยการผลิต²⁶ อย่างไรก็ดี ข้อเสนอของพระองค์เจ้าดิถิลกนพรัตน์ก็ไม่ได้ถูกสานต่ออย่างเป็นทางการเป็นระบบแต่อย่างใด

งานศึกษาอีกชิ้นหนึ่งที่สะท้อนความสนใจต่อปัญหาของชีวิตชาวนาในหมู่คนชั้นสูงในช่วงก่อน 2475 คือ งานเขียนเรื่อง “ทรัพย์สินศาสตร์” ของพระยาสุริยานุวัตร ขุนนางระดับสูงในสมัยรัชกาลที่ 6 ส่วนสำคัญของงานชิ้นดังกล่าวคือ การวิเคราะห์ปัญหาความยากจนของชาวนาไทย พระยาสุริยานุวัตรอธิบายถึงความยากจนของชาวนาไทยว่าเป็นผลมาจากการถูกขูดรีดส่วนเกิน จากโครงสร้างกรรมสิทธิ์อันไม่เป็นธรรมในปัจจัยการผลิตทั้งที่ดินและทุน ท่านเน้นไว้ว่าความยากจนของชาวนานั้นและความไม่เท่าเทียมในสังคมไทยเชื่อมโยงอยู่อย่างเป็นสำคัญกับการขาดการเข้าถึงทุนและที่ดิน ชนชั้นสูงที่เป็นเจ้าของทุนและที่ดินนั้นมีแต่จะเห็นทรัพย์สินของตนเองออกเงย ในขณะที่ชนชั้นล่าง เช่น ชาวนาที่ปราศจากทุนและที่ดิน แม้จะทำงานหนักอย่างไรก็ต้องยากลำบาก พระยาสุริยานุวัตรได้เสนอแนวทางแก้ปัญหาให้กับชาวนาโดย

²⁶ พรพณี บัวเล็ก, *การศึกษาประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทย: บทสำรวจสถานะความรู้* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สยาม, 2555), 19-20.

การปรับโครงสร้างกรรมสิทธิ์ที่ดินและทุน โดยให้กระจายสิทธิเหนือปัจจัยการผลิตผ่านรูปแบบสหกรณ์ นอกจากนี้ท่านยังสนับสนุนให้สร้าง “สมาคมคนทำงาน” (Trade Union) เพื่อเป็นเครื่องมือสร้างอำนาจต่อรองให้กับลูกจ้างในการลดการกดขี่ของนายจ้าง²⁷

แต่แม้จะมีขุนนางที่ให้ความสนใจกับปัญหาของชาวนา แต่รัฐบาลสมบูรณาญาสิทธิก็ยังไม่ได้มีนโยบายเป็นขั้นบันไดในการตอบสนองกับความสนใจนี้ ข้อเสนอจาก*ทรัพย์ศาสตร์*ไม่ได้รับการตอบสนองแต่อย่างใด²⁸ ทั้งหนังสือ*ทรัพย์ศาสตร์*ของพระยาสุรียานุวัตรก็ถูกขอร้องให้ไม่ให้ได้รับการเผยแพร่ สภาพดังกล่าวสวนทางกับการเติบโตของปัญหาทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 7 ที่ส่งผลกระทบต่อผู้คนหลายกลุ่มในสังคมไทยรวมถึงชาวนา ในช่วงปลายทศวรรษที่ 2460 มีการถวายฎีการ้องเรียนในประเด็นที่ส่วนใหญ่เกี่ยวกับปัญหาการรังสีพของชาวนาถึงกว่า 600-1000 ฉบับต่อปี²⁹

เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ. 2475 ปัญหาความยากลำบากของชาวนาได้กลายมาเป็นประเด็นสำคัญที่ถูกหยิบยกมาสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงการปกครองโดยคณะราษฎร โดยหนึ่งในหลักการที่คณะราษฎรนำเสนอไว้ในการเปลี่ยนแปลงการปกครองก็คือ การสร้างความเสมอภาคและแนวทางในการบรรลุปเป้าหมายดังกล่าวถูกเสนอไว้ใน “เค้าโครงการเศรษฐกิจ” ของนายปรีดี พนมยงค์ หรือที่เป็น

²⁷ พรรณี, 2555, 22-28.

²⁸ พรรณี, 2555, 30.

²⁹ นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, *การปฏิวัติสยาม พ.ศ.2475* (กรุงเทพฯ:ฟ้าเดียวกัน, 2553), 181.

ที่รู้จักกันในชื่อของ “สมุดปกเหลือง” เนื้อหาของเค้าโครงการเศรษฐกิจ อาจนับได้ว่าเป็นร่างนโยบายสวัสดิการสังคมฉบับแรกของประเทศไทย เพราะมีส่วนที่กล่าวโดยตรงถึงนโยบายสวัสดิการในชื่อของ “พระราชบัญญัติว่าด้วยการประกันความสุขสมบูรณ์ของราษฎร” นโยบายที่นายปรีดีเสนอต้องการให้รัฐให้เงินเดือนขั้นต่ำกับประชาชนทุกคนแลกกับการที่พวกเขาต้องทำงานให้กับรัฐหรือสหกรณ์³⁰ อย่างไรก็ตามเค้าโครงการเศรษฐกิจของนายปรีดีก็ไม่ได้ถูกนำมาใช้ เนื่องจากถูกโจมตีอย่างหนักว่ามีแนวทางเป็นสังคมนิยมจนต้องล้มเลิกไปในที่สุด

แม้เค้าโครงของเศรษฐกิจของนายปรีดีจะไม่ได้กลายมาเป็นความจริง แต่ช่วงเวลาที่คณะราษฎรได้เข้าสู่อำนาจรัฐอยู่นั้นก็กลายเป็นช่วงเวลาที่ยุทธไทยหันมาชูเรื่องการช่วยเหลือชาวนาเป็นแนวคิดสำคัญ³¹ โดยในช่วงระยะเวลาสิบกว่าปีหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองนั้น ได้มีความพยายามพัฒนานโยบายที่เกี่ยวข้องกับสวัสดิการสังคมขึ้นอีกครั้ง รัฐบาลของจอมพล ป. ได้วางแนวทางการแก้ไขปัญหาลูกหนี้ชาวนาไทย โดยสนับสนุนให้รัฐเข้าไปทำหน้าที่แทนธุรกิจเอกชน ทั้งในด้านการค้าข้าวและการค้าขายสินค้าอุปโภคบริโภค³² นโยบายดังกล่าวถูกเรียกว่านโยบายเศรษฐกิจแบบชาตินิยม ด้วยรัฐบาลมองว่าปัญหาความยากลำบากของชาวนาไทยเกิดจากการถูกขูดรีดโดยพ่อค้าต่างชาติ โดย

³⁰ ปรีดี พนมยงค์, *เค้าโครงเศรษฐกิจหลวงประดิษฐ์มนูธรรม* (กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ, 2552).

³¹ นิธิ เอียวศรีวงศ์, ‘ความหมายของชนบทเมื่อเทียบกับเมือง,’ *มติชนสุดสัปดาห์*, 28 พฤศจิกายน และ 5 ธันวาคม 2557, 20.

³² ผาสุก พงษ์ไพจิตร และ คริส เบเกอร์, *เศรษฐกิจการเมืองไทยสมัยกรุงเทพฯ* (เชียงใหม่: ซิลค์เวอร์มบุคส์, 2546), 147.

เฉพาะกลุ่มพ่อค้าจีน จึงได้ชูปบาทบาทการเข้าดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจแทนที่พ่อค้าจีนเป็นแนวทางที่ช่วยพัฒนาความเป็นอยู่ให้กับคนไทย

แต่ด้วยนโยบายเศรษฐกิจแบบชาตินิยมเช่นกัน ที่ทำให้นโยบายในการคุ้มครองทางสังคม เช่น การให้สวัสดิการและประกันสังคมกับแรงงานทั่วไปไม่ได้เป็นนโยบายที่ถูกผลักดันในช่วงเวลาดังกล่าว ในประเด็นนี้ Pawadee³³ ได้อธิบายว่ารัฐบาลของจอมพล ป. ในสมัยแรกนั้นไม่ได้สนใจจะให้สวัสดิการกับแรงงานเพราะมองว่าคนกลุ่มหลักที่จะได้ประโยชน์จะเป็นแรงงานคนจีน ซึ่งรัฐบาลมองว่าเป็นคนต่างชาติ อย่างไรก็ตาม การขาดหายไปของสวัสดิการกับแรงงานนั้นไม่ได้เกิดขึ้นกับกลุ่มข้าราชการและทหารเพราะพวกเขาได้รับสวัสดิการอยู่แล้วตั้งแต่รัฐบาลในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ และด้วยการที่พวกเขาได้รับสวัสดิการอยู่แล้ว พวกเขาจึงไม่ได้ช่วยสนับสนุนให้ขยายสวัสดิการออกไปสู่กลุ่มคนที่ทำงานในภาคเอกชนแต่อย่างใด

นโยบายสวัสดิการสังคมอีกประการที่ได้รับการผลักดันในช่วงหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ก็คือ นโยบายการศึกษา การขยายโอกาสทางการศึกษาให้กับประชาชนทั่วไปเป็นหนึ่งในเป้าหมายของคณะราษฎรมาแต่แรกเริ่ม และเพียงไม่กี่ปีหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง นายปรีดี พนมยงค์ ก็ได้ผลักดันให้มีการตั้งมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองขึ้น เพื่อเปิดโอกาสในการศึกษาขั้นสูงให้กับบุคคลทั่วไป นอกจากนี้ พัฒนาการด้านการศึกษาที่

³³ Pawadee Tonguthai, "Social Security for the Thai People," *ASEAN Economic Bulletin* 3, 1 (July, 1986): 145-56.

สำคัญในช่วงเวลาดังกล่าว ยังเกิดจากการขยายโอกาสทางการศึกษาในระดับประถม โดยการศึกษาที่เชื่อมโยงกับการส่งเสริมนโยบายชาตินิยมในสมัยจอมพล ป. อย่างไรก็ตาม การใช้จ่ายทางการศึกษาในช่วงนี้ยังกระจุกตัวอยู่เพียงในบริเวณกรุงเทพและปริมณฑลเท่านั้น สำหรับนโยบายด้านสาธารณสุขนั้น รัฐบาลในช่วงหลัง 2475 ยังไม่ได้มีการผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอันใดเป็นสำคัญ³⁴

แรงผลักดันอันจำกัดที่จะให้มีสวัสดิการกับแรงงานเอกชนนั้นเปลี่ยนแปลงไปเมื่อจอมพล ป. กลับเข้าสู่อำนาจอีกครั้งหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 หลังจากการมีอำนาจช่วงสั้นๆ ของนายปรีดี เมื่อได้กลับสู่อำนาจอีกครั้งจอมพล ป. หันมาสนใจการสร้างสวัสดิการให้กับแรงงานมากขึ้น ด้วยเพราะบริบทการเข้าสู่อำนาจในครั้งหลังนั้น การเคลื่อนไหวจากกลุ่มแรงงานและฝ่ายซ้ายในสังคมไทยมีความสำคัญมากขึ้น รวมทั้งอำนาจของจอมพล ป. หลังจากการปฏิวัติ พ.ศ. 2490 นั้นไม่ได้เข้มแข็งเท่ากับก่อนหน้า แต่ต้องอาศัยการสนับสนุนจากกลุ่มอำนาจใหม่เช่น กลุ่มชอຍราชครูและจอมพลสฤษดิ์ ภาวะดังกล่าวทำให้จอมพล ป. ต้องแสวงหาความนิยมต่อตนเองมากขึ้น³⁵ สภาพนี้นำไปสู่ความพยายามของจอมพล ป. ในการสร้างระบบประกันสังคม

³⁴ Haggard and Kaufman, 2009.

³⁵ อภิชาติ สถิตินิรามัย, *รัฐไทยกับการปฏิรูปเศรษฐกิจ: จากกำเนิดทุนนิยม นายธนาคารถึงวิกฤตเศรษฐกิจ 2540* (นนทบุรี: ฟ้าเดียวกัน, 2556), 49, และสำนักงานประกันสังคม, *ความเป็นมาของการประกันสังคม*, http://www.sso.go.th/library/sites/all/themes/library/web_content/history/1.pdf. (สืบค้นเมื่อวันที่ 22 มีนาคม 2558).

ความพยายามสร้างระบบประกันสังคมในช่วงรัฐบาลจอมพล ป. เริ่มขึ้นในปี พ.ศ. 2495 เมื่อรัฐบาลได้แต่งตั้ง “คณะกรรมการ สังคมสงเคราะห์” ขึ้นโดยมีจุดประสงค์ในการให้ส่งเสริมให้ประชาชนทั่วไปมีที่ดินและบ้านเป็นของตนเอง และให้มีหลักประกันในชีวิต โดยเฉพาะในกรณีที่มีบุตรมาก การคลอดบุตร พิกัด ทูพผลภาพ ฆราภาพและมรณกรรม ฯลฯ ข้อเสนอที่เกิดขึ้นจากความพยายามนี้ กลายเป็นพื้นฐานในการสร้างระบบ “ประกันสังคม” พรบ.ประกันสังคม ฉบับแรกที่ถูกร่างขึ้นได้พยายามตั้งกองทุนประกันสังคมขึ้นโดยให้ ลูกจ้างของบริษัทเอกชนเป็นผู้ประกันตน และให้ผู้ประกันตน ผู้ว่าจ้าง และรัฐบาลออกเงินสมทบให้กับกองทุนประกันสังคมร่วมกัน³⁶ อย่างไรก็ดี ความพยายามในการสร้างระบบประกันสังคมกลับถูกต่อต้านจาก ประชาชนทั่วไปโดยเฉพาะจากบริษัทประกันชีวิตเอกชนที่มองว่ารัฐบาล ต้องการเข้ามาแข่งกับพวกตน จนในที่สุดแล้วความพยายามของจอมพล ป. ก็ต้องล้มเลิกไป และความพยายามในการสร้างระบบประกันสังคม ก็ไม่ได้รับความสนใจอย่างจริงจังจากผู้มีอำนาจรัฐอีกเป็นเวลายาวนาน หลายทศวรรษ

ในภาพรวมแล้วแม้การเปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ. 2475 จะส่งผลให้รัฐบาลไทยหันมาสนใจปัญหาสภาพความเป็นอยู่ของกลุ่ม คนยากจนซึ่งก็คือชาวนามากขึ้น แต่พัฒนาการของนโยบายสวัสดิการ ของไทยก็ยังเกิดขึ้นอย่างจำกัด การพยายามแก้ปัญหาของชาวนาผ่าน การดำเนินงานของรัฐวิสาหกิจก็ยังไม่ถือเป็นนโยบายสวัสดิการที่สร้าง ผลได้ชัดเจนแต่อย่างใด แม้ในช่วงปลายของช่วงเวลานี้จะเริ่มมีแรงผลักดันให้เกิดนโยบายสวัสดิการจากความต้องการแสวงหาความนิยมของ

³⁶ สำนักงานประกันสังคม, 2558.

จอมพลป. แต่การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่นำจอมพลสฤษดิ์เข้าสู่อำนาจแทนที่จอมพลป. จะกลายเป็นปัจจัยที่สำคัญกว่าในการกำหนดเส้นทางของนโยบายสวัสดิการไทย

3.2 นโยบายสวัสดิการช่วงเผด็จการเพื่อการพัฒนา (พ.ศ. 2500-2530)

หลังจากที่นโยบายสวัสดิการของไทยไม่ได้มีทิศทางการเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจนตั้งแต่หลัง พ.ศ. 2475 จุดเปลี่ยนสำคัญที่มีนัยต่อพัฒนาการของนโยบายสวัสดิการเกิดขึ้นเมื่อประเทศไทยได้ก้าวเข้าสู่ “ยุคของการพัฒนา” ของจอมพลสฤษดิ์ รัชระวัติโดยบริบทสำคัญที่แวดล้อมคือ สงครามเย็นและการที่สหรัฐฯ เข้ามามีบทบาทอย่างมากในการสนับสนุนรัฐบาลทหารของไทยเพื่อต่อต้านการขยายตัวของคอมมิวนิสต์ ซึ่งนอกจากบทบาททางการเมืองแล้ว สหรัฐฯ ยังเข้ามามีบทบาทในการชี้นำทิศทางการพัฒนาทางเศรษฐกิจของไทย³⁷

เมื่อได้เข้าสู่อำนาจ จอมพลสฤษดิ์ได้จัดการอย่างเข้มงวดกับพรรคการเมืองฝ่ายซ้าย ขบวนการแรงงาน และขบวนการชาวนา และได้ยึดกุมอำนาจเผด็จการไว้กับตนเอง ไม่ปล่อยให้ให้นักการเมืองที่มาจากการเลือกตั้งได้มีบทบาทในทางการเมือง และให้อำนาจกับทหารและข้าราชการเป็นหลัก แนวนโยบายสำคัญที่จอมพลสฤษดิ์นำมาใช้เพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับการคงอยู่ของระบบเผด็จการของตนก็คือ “นโยบายการพัฒนา” ที่เน้นขับเคลื่อนการเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นเป้า

³⁷ ผาสุก และ เบเกอร์, 2546, 156-157.

หมายหลัก และมองว่าการเติบโตอย่างรวดเร็วทางเศรษฐกิจจะกระจายประโยชน์ไปสู่คนกลุ่มต่างๆ ในสังคมเอง³⁸

นโยบายการพัฒนาของจอมพลสฤษดิ์มุ่งเน้นการพัฒนาไปที่ภาคอุตสาหกรรมและธุรกิจขนาดใหญ่ที่อยู่ในเขตเมือง สร้างโครงสร้างพื้นฐานเพื่อให้อุตสาหกรรมและธุรกิจพัฒนา และสนับสนุนการลงทุนโดยต่างชาติ การพัฒนาถูกวางรากฐานให้เกิดจากการถ่ายโอนส่วนเกินในภาคการเกษตรของชนบทเข้ามาสนับสนุนการเติบโตของภาคอุตสาหกรรม มีการกดค่าแรงและราคาผลผลิตทางการเกษตรให้ถูก ในขณะที่ปัจจัยการผลิตและสินค้าอุปโภคบริโภคกลับถูกแทรกแซงตลาดให้มีราคาแพง³⁹ แนวนโยบายพัฒนาดังกล่าวส่งผลสำคัญหลายประการกับพัฒนาการของนโยบายสวัสดิการของไทย โดยเฉพาะการก่อให้เกิดการละเลยนโยบายสวัสดิการที่มุ่งให้สิทธิประโยชน์กับคนยากไร้ ด้วยแนวทางดังกล่าวไม่ได้เกี่ยวข้องกับเป้าหมายการสร้างการเติบโตทางเศรษฐกิจที่รัฐบาลขณะนั้นเห็นว่าสำคัญกว่า

พัฒนาการของนโยบายสวัสดิการในหลายๆ ด้านไม่ได้ขยายเพิ่มเติมไปอย่างไรในยุคดังกล่าว สำหรับนโยบายการคุ้มครองทางสังคมที่เคยถูกริเริ่มผลักดันไว้ในยุคการกลับสู่อำนาจของจอมพล ป. ช่วง

³⁸ นิธิ เอียวศรีวงศ์, หัวข้อที่ 24 การพัฒนาสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์, เอกสารประกอบคำสอนวิชาสังคมและวัฒนธรรมไทย, <http://www.human.cmu.ac.th/courseonline/huge/050103/page103.php>. (สืบค้นเมื่อวันที่ 22 มีนาคม 2558), และ Hewison, K., "Neo-liberalism and Domestic Capital: The Political Outcomes of the Economic Crisis in Thailand," *The Journal of Development Studies* 41, no.2 (2005): 310-330.

³⁹ ผาสุก และ เบเกอร์, 2546, 41-42.

เวลานับแต่ที่จอมพลสฤษดิ์เข้าสู่อำนาจต่อเนื่องไปถึงการอยู่ในอำนาจจอมพลถนอม กิตติขจร เป็นช่วงเวลาอันยาวนานที่ความพยายามพัฒนาระบบประกันทางสังคมต้องหยุดชะงักลง การกำจัดบทบาทของขบวนการแรงงานและนักการเมืองฝ่ายซ้ายที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาดังกล่าวทำให้ไม่มีการเคลื่อนไหวเพื่อให้เกิดระบบสวัสดิการของแรงงาน ในขณะที่ *ที่พบ*. *ประกันสังคม* ได้อยู่ในขั้นตอนการร่างและพิจารณาโดยสภาอยู่ตลอดในช่วงเวลานี้ แต่ก็ไม่ได้รับการผลักดันอย่างเป็นทางการเป็นขั้นเป็นอันจนถึงปลายยุคสมัยของจอมพลถนอม⁴⁰

นโยบายการศึกษาและนโยบายสาธารณสุขเองก็เช่นกันที่ไม่ได้รับการผลักดันให้ขยายตัวอย่างมากมายนักในช่วงนี้ สภาพของนโยบายการศึกษาที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาดังกล่าวช่วยสะท้อนถึงทิศทางของการพัฒนาที่ไม่ได้ใส่ใจกับการสร้างความเท่าเทียมได้เป็นอย่างดี แม้ว่าจะมีการผลักดันให้การศึกษาในภาคประถมขยายตัวผ่านการขยายการศึกษาภาคบังคับจาก 4 เป็น 6 ปี แต่เมื่อมองจากการจัดสรรงบประมาณแล้วจะพบว่างบประมาณการศึกษาถูกจัดสรรไปสู่การศึกษาในระดับมหาวิทยาลัยในสัดส่วนที่มากเมื่อเทียบกับประชากรที่เข้าถึง จากตารางที่ 3.1 และ 3.2 จะพบว่าในช่วงปี พ.ศ. 2504-2513 มีประชากรเข้าถึงการศึกษาระดับมหาวิทยาลัยเพียงประมาณ 2 เปอร์เซ็นต์ของคนในช่วงอายุ 19-24 เท่านั้น แต่งบประมาณการศึกษาในช่วงเวลาเดียวกันคือจากปี พ.ศ. 2504-2514 นั้นสูงถึงกว่า 10.1-13.5 เปอร์เซ็นต์ของงบประมาณการศึกษาทั้งหมด การจัดสรรงบประมาณเช่นนี้สะท้อนเป้าหมายของนโยบายทางเศรษฐกิจที่ต้องการสร้างการเติบโตเป็นหลักและละเลยการสร้างความเท่าเทียม รัฐบาลมุ่งลงทุนด้านการศึกษาาระดับสูง

⁴⁰ สำนักงานประกันสังคม, 2558.

ตารางที่ 2.1: อัตราส่วนการได้รับการศึกษาในระดับต่างๆ
(เทียบเป็นเปอร์เซ็นต์ของประชาชนในแต่ละกลุ่มอายุ)

Participation rate by age group	Age Group	2504	2513	Age Group	2523	2529
pre-primary	5-6	2.7	5.9	4-5	13.7	25
Primary	7-13	77.4	85.2	6-11	95	99.8
Secondary	14-18	11.2	16.1	12-17	-	-
Lower	14-16	13.7	18.2	12-14	37.7	41
Upper	17-18	7	12.7	15-17	17.2	28.5
Higher	19-24	2	2.4	18-21	5.6	7.9

ที่มา: Sukunya 1988

ตารางที่ 2.2: อัตราส่วนของงบประมาณการศึกษาที่ผูกจัดสรรไว้กับการศึกษาระดับต่างๆ
(สัดส่วนร้อยละของงบประมาณการศึกษาทั้งหมด)

Educational budget by level (percentage of GDP)	First Plan	Second Plan	Third Plan	Forth Plan	Fifth Plan
	2504-09	2510-14	2515-19	2520-24	2525-29
Primary and preprimary	54.5	54.1	54.9	56	48.8
Secondary (general)	15.8	12	12.6	16	23.2
Vocational	6.7	8.4	5.4	6.4	9.3
Teacher training	4.1	4.9	5.3	2.8	2.3
University	10.1	13.5	13.7	12.8	10.5
Nonformal education	0.4	0.7	1.2	1.7	2.1
Other educational promotion	8.3	6.4	6.9	4.3	3.8
	100	100	100	100	100

ที่มา: Sukunya 1988

เพื่อตอบสนองการพัฒนาธุรกิจและอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ โดยผู้ที่ได้รับประโยชน์จากการลงทุนด้านการศึกษาแบบนี้เป็นผู้ที่อยู่ในเขตเมืองและมีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีอยู่แล้ว ในขณะที่การขยายการศึกษาให้กับประชาชนอย่างเท่าเทียมกันนั้นถูกละเลย การขยายโอกาสเข้าเรียนในระดับมัธยมศึกษาให้กับประชาชนทั่วไปไม่ได้ถูกสนับสนุน จากตารางที่ 3.1 จะพบว่าในช่วงพ.ศ. 2513 มีประชากรที่เข้าสู่อุปการศึกษาระดับมัธยมได้เพียงแต่ 16 เปอร์เซ็นต์เท่านั้น⁴¹

ในช่วงเวลาเดียวกันนั้นนโยบายสวัสดิการด้านสาธารณสุข ได้รับการสนับสนุนผ่านการช่วยเหลือของสหรัฐฯ และการเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาชนบทของราชวงศ์ไทย แม้ในช่วงเวลาดังกล่าวได้มีการสร้างศูนย์สุขภาพขึ้นในพื้นที่ต่างจังหวัด และได้มีการตั้งแพทย์ชนบทขึ้น ทั้งยังมีการรณรงค์เกี่ยวกับการวางแผนครอบครัวให้กับประชาชนทั่วไป แต่ขอบเขตของนโยบายทางสาธารณสุขที่ให้กับคนยากจนในชนบทเหล่านี้ก็ยังอยู่ในวงจำกัด การจัดทรัพยากรให้กับนโยบายสาธารณสุขในภาพรวมก็ยังละเลยการให้ความสำคัญด้านบริการทางสาธารณสุขเบื้องต้นเพื่อคนในชนบท แต่กลับให้ความสำคัญมากกว่ากับการรักษาโรคให้กับคนในเขตเมือง⁴²

ในภาพรวมแล้ว สภาพทางเศรษฐกิจการเมืองในช่วงสมัยของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ส่งผลโดยตรงต่อพัฒนาการของระบบสวัสดิการไทย โดยส่งผลให้ระบบสวัสดิการไทยมีลักษณะแบบลดทอน

⁴¹ Sukunya Nitungkorn, "The Problems of Secondary Education Expansion in Thailand," *Southeast Asian Studies* 26, no.1 (June 1988): 24-41.

⁴² Haggard and Kaufman, 2009, 133.

(minimal) โดยเลือกที่จะเอื้อความได้เปรียบทางเศรษฐกิจให้กับคนบางกลุ่มที่อยู่ในภาคเศรษฐกิจอุตสาหกรรม และลดทอนสวัสดิการด้วยหวังว่าจะช่วยผลักดันการเติบโตของภาคเศรษฐกิจดังกล่าว สภาพเช่นนี้ดำเนินมาหลายสิบปี แต่ก็ต้องเปลี่ยนไปเมื่อระบบแบบสหประชาชาติ-ถอนอมพบกับการเคลื่อนไหวต่อต้านโดยขบวนการนักศึกษาและขบวนการชาวนา การต่อต้านดังกล่าวได้นำไปสู่การหมดอำนาจลงของจอมพลถนอม และนำมาซึ่งช่วงเวลาสั้นๆ ของการเปลี่ยนผ่านไปสู่ระบบประชาธิปไตยระหว่างปี พ.ศ. 2516 ถึง 2519 ช่วงเวลาสั้นๆ เพียงไม่กี่ปีนี้ได้วางรากฐานการเปลี่ยนแปลงสำคัญหลายอย่างที่จะกำหนดทิศทางในการพัฒนาของนโยบายสวัสดิการในประเทศไทยในเวลาถัดไป

ในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2516 ถึง 2519 นี้ แม้ว่าอำนาจของฝ่ายทหารและกลุ่มพลังอนุรักษ์นิยมจะยังไม่ได้หายไปเสียทีเดียว แต่พลังทางสังคมที่ถูกกดทับมานานในยุคของเผด็จการทหาร เช่น พรรคการเมืองฝ่ายซ้ายและขบวนการชาวนา กลับได้มีโอกาสลุกมาขับเคื้อนผลักดันนโยบายสวัสดิการหลายรูปแบบให้เกิดขึ้น ส่งผลให้มีนโยบายหลายรูปแบบที่ตอบสนองการเคลื่อนไหวจากชาวไร่ชาวนาในชนบท เช่น นโยบายควบคุมค่าเช่า การตั้งคณะกรรมการเพื่อแก้ไขปัญหาให้ชาวนา โครงการผันเงินลงทุนไปให้ตำบลทั่วประเทศใช้สร้างสาธารณูปโภค มีการกล่าวถึงการปฏิรูปที่ดินและการอุดหนุนภาคการเกษตร⁴³ การมีนโยบายที่ตอบสนองปัญหาของคนในชนบทเหล่านี้เป็นก้าวแรกที่ชี้ให้เห็นถึงบทบาทสำคัญที่กลุ่มคนชนบทในประเทศไทยจะมีต่อไปในพัฒนาการของระบบสวัสดิการไทยในเวลาต่อมา

⁴³ ผาสุก และ เบเกอร์, 2546, 378.

นอกจากนโยบายที่มุ่งเป้าไปที่การช่วยเหลือคนในชนบท ในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2516 ถึง 2519 ยังได้มีนโยบายอื่นๆ เกิดขึ้นและกลายเป็นฐานสำคัญของพัฒนานโยบายสวัสดิการสังคมในเวลาถัดมา เช่น โครงการทำบัตรให้ผู้มีรายได้น้อยที่ได้วางรากฐานสำหรับระบบการทำบัตรรักษาพยาบาลให้คนยากจนและยากไร้ จนกลายเป็นระบบได้รับการดำเนินการต่อมาอีกหลายสิบปีนอกจากนี้ยังมีการขยายการเข้าถึงการศึกษาในระดับมัธยมให้กับคนในชนบท ผ่านโครงการสร้างโรงเรียนให้กับทุกอำเภอในประเทศ⁴⁴

3.3 นโยบายสวัสดิการช่วงการเปลี่ยนผ่าน ไปสู่ประชาธิปไตย (พ.ศ. 2530-2543)

หลังจาก พ.ศ. 2519 การกลับสู่อำนาจของรัฐบาลเผด็จการได้ส่งผลให้การผลักดันให้เกิดนโยบายสวัสดิการหยุดชะงักลงไปบ้าง แต่สภาพที่การเคลื่อนไหวทางสังคมได้เกิดขึ้นแล้วในช่วงก่อนหน้าก็สร้างเงื่อนไขให้รัฐบาลเผด็จการต้องหันมาสนใจการใช้นโยบายสวัสดิการเพื่อลดการเคลื่อนไหวจากคนในชนบทและแรงงาน จึงมีการให้ความสำคัญกับโครงการพัฒนาและแก้ไขปัญหาความยากจนในชนบท และมีความพยายามสร้างระบบประกันสังคมอีกครั้งเพื่อลดการเคลื่อนไหวของขบวนการแรงงาน และในด้านสวัสดิการด้านสุขภาพนั้นได้มีนโยบายบัตรสุขภาพชุมชนเกิดขึ้น ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของความพยายามสร้างระบบประกันสุขภาพให้กลุ่มคนในพื้นที่ที่ยากจน⁴⁵

⁴⁴ Haggard and Kaufman, 2009, 135.

⁴⁵ Haggard and Kaufman, 2009, 233.

ตรวจพบเมื่อมาถึงช่วงต้นทศวรรษที่ 2530 การเปลี่ยนแปลงทั้งในทางสภาพเศรษฐกิจและการหวนคืนสู่การเปลี่ยนแปลงไปสู่ประชาธิปไตยอีกครั้งของประเทศไทย กลายเป็นปัจจัยสำคัญที่ได้สร้างแรงผลักดันให้พัฒนาการของนโยบายสวัสดิการสังคมเกิดการขยายตัวอย่างรวดเร็ว การขยายตัวนี้ยังได้รับแรงสนับสนุนจากสภาพเศรษฐกิจที่ภาคอุตสาหกรรมได้ขยายตัวอย่างมากจากภายหลังการปรับเปลี่ยนนโยบายอุตสาหกรรมเพื่อทดแทนการนำเข้าไปเป็นนโยบายอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออก การขยายและปรับตัวของภาคอุตสาหกรรมได้สร้างความเข้าใจต่อภาคเอกชนถึงความจำเป็นที่จะต้องมีความเข้มแข็งที่มีฝีมือและมีระดับคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เพื่อช่วยส่งเสริมความสามารถในการแข่งขันในตลาดส่งออก

การเปลี่ยนแปลงไปสู่ประชาธิปไตยที่เกิดขึ้นมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ก่อนทศวรรษที่ 2530 ได้สร้างเงื่อนไขที่ทำให้ระบบสวัสดิการขยายตัวเนื่องจากทำให้นักการเมืองทั้งจากต่างจังหวัดและภาคธุรกิจเข้ามามีบทบาทในการกำหนดนโยบายมากขึ้นสภาพนี้กลายเป็นปัจจัยที่ช่วยผลักดันให้ระบบประกันสังคมเกิดขึ้นจริงในสมัยรัฐบาลชาติชาย ชุณหะวัณ การที่ *พระราชบัญญัติประกันสังคม* ถูกผลักดันผ่านสภาผู้แทนราษฎรที่มีนักการเมืองท้องถิ่นและนักธุรกิจมีบทบาทสำคัญ ยังทำให้พรรค ประกันสังคมที่เกิดขึ้นได้รับการขยายสิทธิประโยชน์และถูกร่งเวลาในการนำไปใช้ นอกจากนี้ยังได้รับการกำหนดระยะเวลาในการเพิ่มเติมสิทธิการประกันสุขภาพและทุพพลภาพ และมีการวางแผนสำหรับเพิ่มเติมระบบการประกันการว่างงานแม้ว่าในช่วงเริ่มต้นระบบการประกันสังคมของไทยจะครอบคลุมแรงงานในภาคเอกชนได้เพียงส่วน

น้อย เพียงแค่ 2.5 เปอร์เซ็นต์ของประชากร⁴⁶ แต่ระบบประกันสังคมก็ช่วยขยายความครอบคลุมไปมากในเวลาถัดมา จนในปี พ.ศ. 2546 ครอบคลุมถึงกว่า 12 เปอร์เซ็นต์ของประชากร⁴⁷

แม้ว่าจะเกิดการรัฐประหารในปี พ.ศ. 2534 แต่ผลสำคัญจากการรัฐประหารดังกล่าวกลับกลายเป็นกระแสการต่อต้านบทบาททางการเมืองของทหารที่เกิดขึ้นในเวลาถัดมา อันนำมาซึ่งกระแสที่กว้างขวางในสังคมไทยที่เรียกร้องการ “ปฏิรูปการเมือง” ให้ระบบประชาธิปไตยมีความเข้มแข็งนอกจากนี้วิกฤติเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นตามมาในช่วงปี 2540 ยังนำไปสู่ความต้องการให้เกิดรัฐบาลที่มีความสามารถในการดำเนินนโยบายมากขึ้น⁴⁸ บริบทการปฏิรูปการเมืองในช่วงหลังวิกฤติเศรษฐกิจนี้เองที่เป็นช่วงเวลาสำคัญของการพัฒนาการของนโยบายสวัสดิการสังคมของไทย ส่งผลให้นโยบายสวัสดิการในทุกด้านเกิดพัฒนาการในหลายรูปแบบตั้งแต่ปี พ.ศ. 2535 และขยายผลการเข้าถึงอย่างเป็นสำคัญภายหลัง พ.ศ. 2540

ในด้านของนโยบายการคุ้มครองทางสังคม การขยายตัวของสิทธิประโยชน์และความครอบคลุมของระบบประกันสังคมเป็นอย่างไรบ้าง เป็นค่อยไป แม้ว่าภาวะวิกฤติเศรษฐกิจในช่วงปี พ.ศ. 2540 จะชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของระบบดังกล่าวสาเหตุก็ด้วยการที่รัฐบาลที่นำโดยพรรคประชาธิปัตย์ในสมัยของชวน หลีกภัย ที่ได้เข้ามาในช่วงหลังวิกฤติเศรษฐกิจ ต้องเผชิญกับแรงกดดันจากองค์กรเศรษฐกิจระหว่างประเทศ

⁴⁶ Haggard and Kaufman, 2009, 234.

⁴⁷ สำนักงานประกันสังคม, 2558.

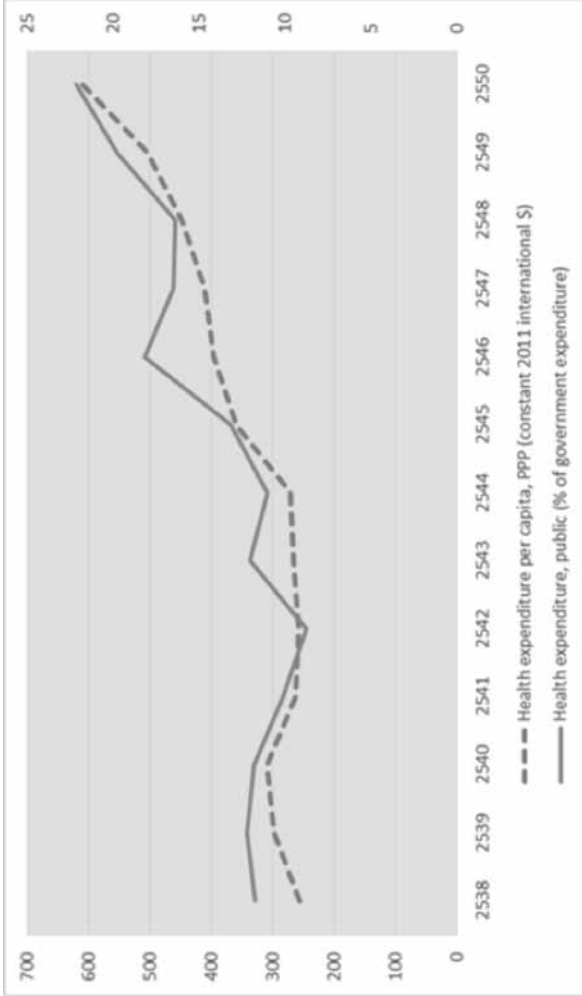
⁴⁸ Hewison, 2005.

เช่น IMF ให้ลดรายจ่ายภาครัฐ รวมถึงจากแนวนโยบายเศรษฐกิจของรัฐบาลดังกล่าวเองที่ค่อนข้างจะเอนเอียงไปในทางอนุรักษ์นิยม แม้ว่าในช่วงดังกล่าวจะมีการขยายสิทธิประโยชน์ของระบบประกันสังคมให้ครอบคลุมการให้บำนาญและการให้เงินช่วยเหลือการมีบุตร แต่ก็ไม่ได้มีความพยายามอย่างเต็มที่ในการขยายการคุ้มครองไปสู่ภาวะการว่างงาน ทั้งๆ ที่เป็นสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นโดยตรงจากวิกฤติเศรษฐกิจ⁴⁹

ผลสำคัญจากสภาพ “การเปลี่ยนแปลงไปสู่ประชาธิปไตย” นั้น เกิดขึ้นกับนโยบายในด้านสาธารณสุข โดยมีการขยายรายจ่ายด้านนโยบายสวัสดิการด้านสาธารณสุขอย่างต่อเนื่อง รูปที่ 3.1 แสดงให้เห็นการขยายตัวอย่างรวดเร็วของรายจ่ายต่อหัวด้านสาธารณสุขตั้งแต่ พ.ศ. 2538-2550 โดยการขยายตัวนี้สอดคล้องกับการขยายตัวอย่างรวดเร็วของรายจ่ายด้านสาธารณสุขของรัฐบาลในรูปของสัดส่วนต่อรายจ่ายรัฐบาลทั้งหมดในช่วงเวลาเดียวกัน หากสำรวจในด้านพัฒนาการในเนื้อหาของนโยบาย จะพบว่าในช่วง พ.ศ. 2535-2540 นโยบายบัตรสุขภาพสำหรับคนยากจนซึ่งเป็นแนวทางหลักในการขยายการสวัสดิการด้านสุขภาพสู่กลุ่มคนยากจน ได้ขยายการคุ้มครองไปอย่างกว้างขวางและเชื่อมโยงเข้ากับนโยบายการให้บริการทางสุขภาพฟรีต่อคนชราและกลุ่มคนที่ยากไร้อื่นๆ เช่นกลุ่มนักเรียนที่มีรายได้น้อย โดยในช่วงก่อนวิกฤติเศรษฐกิจในปี 2540 นั้น นโยบายบัตรสุขภาพหลากหลายรูปแบบเป็นเครื่องมือหลักในการสร้างการคุ้มครองทางสุขภาพอย่างไรก็ตาม พัฒนาการที่สำคัญที่สุดของนโยบายสวัสดิการด้านสุขภาพของไทย ได้เกิดขึ้นภายหลัง พ.ศ. 2540 ในช่วงของรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร ในรูปแบบของโครงการ 30 บาทรักษาทุกโรค ซึ่งกลายมาเป็นนโยบายสวัสดิการสังคม

⁴⁹ Haggard and Kaufman, 2009, 253.

รูปที่ 2.1: รายจ่ายด้านสาธารณสุขต่อหัวของประเทศไทยและสัดส่วนรายจ่ายสาธารณสุขของไทย ต่อรายจ่ายรวมของรัฐบาล 2538-2550 (Health expenditure per capita and public health expenditure as % of government expenditure)

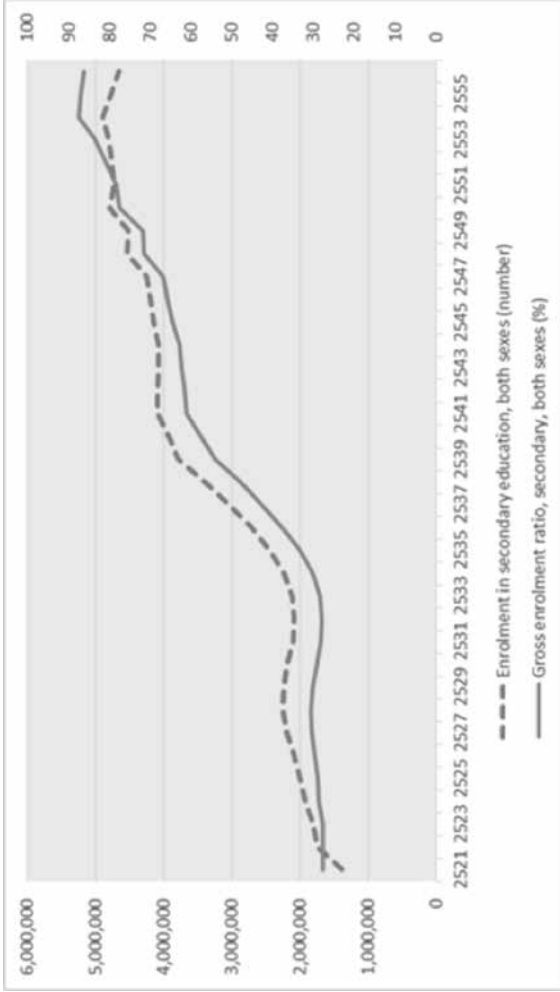
ที่มา: World Bank 2015

แบบแรกของไทยที่ให้บริการแบบถ้วนหน้า (universal coverage)⁵⁰ และยังคงแสดงถึงการที่รัฐบาลหันมาลงทุนขยายสวัสดิการด้านสาธารณสุขให้ครอบคลุมคนยากจนอย่างทั่วถึง

ในด้านนโยบายการศึกษา สภาพการเปลี่ยนแปลงไปสู่ประชาธิปไตยได้นำมาซึ่งความพยายามขยายการเข้าถึงการศึกษา ผ่านการผลักดันร่วมกันทั้งจากนักการเมือง ภาคราชการ ภาคธุรกิจ และองค์กรพัฒนาระหว่างประเทศ ความพยายามผลักดันนี้นำไปสู่การเพิ่มขึ้นของงบประมาณด้านการศึกษาโดยเฉพาะการลงทุนเพื่อสนับสนุนการศึกษาระดับมัธยม รูปที่ 3.2 ช่วยแสดงถึงผลจากการลงทุนนี้ โดยในช่วงตั้งแต่ปี พ.ศ. 2535-2543 อัตราการเข้าเรียนในระดับมัธยมในประเทศไทยซึ่งเคยอยู่ในระดับที่ต่ำมาก่อนได้ขยายตัวกว่าสองเท่าจากร้อยละ 35 ไปสู่อัตราละ 70 ของประชากรในวัยเรียนระดับมัธยม โดยการขยายตัวนี้ส่งผลให้จำนวนนักเรียนในระดับมัธยมในประเทศไทยเพิ่มขึ้นจากสองล้านสี่แสนคนไปเป็นสี่ล้านคน นอกจากนี้ในช่วงเวลาดังกล่าวยังมีการออกนโยบายช่วยเหลือทางการศึกษาที่สำคัญซึ่งก็คือ กองทุนกู้ยืมเพื่อการศึกษา แต่ก็เช่นเดียวกับนโยบายด้านสาธารณสุข นโยบายด้านการศึกษาได้มาถูกผลักดันอย่างเป็นทางการเป็นสำคัญในช่วงหลังวิกฤติเศรษฐกิจในปี พ.ศ. 2540 โดยได้ขยายการศึกษาภาคบังคับไปเป็น 12 ปี พร้อมกับทำการออกนโยบายเรียนฟรี 12 ปี

⁵⁰ Kwon, H.J., "The Reform of the Developmental Welfare State in East Asia," *International Journal of Social Welfare*, 18 (2009): S12-S21.

รูปที่ 2.2: อัตราการเข้าเรียนในระดบชั้นมัธยมของประเทศไไทยทั้งในเชิงจำนวน และสัดส่วนต่อประชากรในวัยเรียน 2521-2554 (Enrolment in secondary education, both in number and in gross enrolment ratio)

ที่มา: World Bank 2015

แง่มุมสำคัญในพัฒนาการของนโยบายสวัสดิการสังคมในประเทศไทยที่เกิดภายหลังวิกฤติเศรษฐกิจในปี 2540 มาจากสภาพที่ระบบการเมืองไทยในช่วงหลังการปฏิรูปการเมืองได้เปิดโอกาสให้กลุ่มทุนในประเทศสามารถมีอำนาจทางการเมืองมากขึ้น และยังปรับสภาพการแข่งขันทางการเมืองให้จำเป็นต้องพึ่งพิงฐานเสียงจากชนบท ผู้กุมอำนาจทางการเมืองจำเป็นต้องสร้างและดำเนินนโยบายอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้นสภาพดังกล่าวนำมาซึ่งการเข้าสู่อำนาจของรัฐบาลพรรคไทยรักไทยของทักษิณ ชินวัตร ซึ่งได้ใช้นโยบายสวัสดิการสังคมที่มีลักษณะสำคัญที่การมุ่งเป้าการช่วยเหลือไปที่คนยากจนเป็นเครื่องมือในการสร้างคะแนนเสียงให้กับตนเองพัฒนาการที่สำคัญของนโยบายสวัสดิการสังคมของไทยในช่วงนี้จึงออกมาในรูปแบบของนโยบายที่ถูกใช้เพื่อสร้างความนิยมทางการเมืองผ่านการช่วยเหลือกลุ่มคนในชนบท โดยเฉพาะกลุ่มเกษตรกร เช่น นโยบายพักหนี้เกษตรกร นโยบายกองทุนหมู่บ้าน รวมทั้งนโยบายหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์อย่างไรก็ตามนอกจากกลุ่มคนในชนบทแล้ว รัฐบาลทักษิณยังมีนโยบายที่มุ่งช่วยเหลือคนจนกลุ่มอื่นๆ ด้วย เช่น นโยบายบ้านเอื้ออาทร

จะเห็นได้ว่าการเปลี่ยนแปลงไปสู่ประชาธิปไตยที่ได้ดำเนินมาตั้งแต่หลังปี พ.ศ. 2535 ได้เร่งพัฒนาการของนโยบายสวัสดิการสังคมในประเทศไทยให้รวดเร็วยิ่งขึ้น และสภาพที่ส่งเสริมการเกิดขึ้นของนโยบายสวัสดิการนี้จะเข้าสู่จุดเปลี่ยนสำคัญภายหลังการปฏิรูปการเมืองใน พ.ศ. 2540 ที่แนวทางการเข้าสู่อำนาจทางการเมืองของรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร และนโยบายของเขาได้แสดงให้เห็นรูปแบบของความสัมพันธ์ระหว่างการเมืองและนโยบายสวัสดิการที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างสิ้นเชิงจากรูปแบบในอดีตในช่วงเวลาของรัฐบาลเผด็จการ การ

เปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาดังกล่าวทำให้นโยบายสวัสดิการกลายมาเป็นเรื่องจำเป็นทางการเมือง สร้างสภาพที่พรรคการเมืองจำต้องแข่งขันกันในการผลิตและพัฒนานโยบายสวัสดิการในรูปแบบต่างๆ เพื่อเข้าสู่อำนาจ⁵¹

4. บทวิเคราะห์จากการเปรียบเทียบทฤษฎีกับ ประสบการณ์ของประเทศไทย

ในส่วนสุดท้ายของบทความชิ้นนี้ ผู้เขียนจะเชื่อมโยงเนื้อหาจากส่วนแรกที่ได้สำรวจทฤษฎีเกี่ยวกับพัฒนาการของระบบสวัสดิการเข้ากับส่วนที่สองที่ได้สำรวจประสบการณ์ของพัฒนาการของระบบสวัสดิการของไทย โดยในส่วนแรกจะเริ่มจากการวิเคราะห์ว่าเนื้อหาจากทฤษฎีใดจะช่วยอธิบายพัฒนาการของระบบสวัสดิการในประเทศไทยได้ดี และจะใช้เนื้อหาจากทฤษฎีที่เหมาะสมในการวิเคราะห์ถึงปัจจัยที่มีความสำคัญต่อพัฒนาการของระบบสวัสดิการในประเทศไทย การวิเคราะห์ในส่วนแรกจะถูกขยายต่อไปในส่วนที่สองเพื่อสื่อถึงนัยต่อเส้นทางต่อไปของระบบสวัสดิการไทย โดยผู้เขียนจะใช้การวิเคราะห์เป็นฐานเพื่อชี้ให้เห็นคำถามสำคัญที่เกี่ยวข้องกับความท้าทายของพัฒนาการของระบบสวัสดิการไทยในอนาคต

⁵¹ Hewison, 2005.

4.1 ลักษณะสำคัญของพัฒนาการในระบบสวัสดิการไทย

หากเปรียบเทียบทฤษฎีเกี่ยวกับพัฒนาการของระบบสวัสดิการในบริบทของประเทศตะวันตกกับประสบการณ์ของประเทศไทยแล้ว จะพบว่าทฤษฎีหลายแขนงจากบริบทของตะวันตกยังขาดความเหมาะสมในการอธิบายประสบการณ์ของประเทศไทยด้วยเหตุผลหลายประการ ทฤษฎีในกลุ่มที่อธิบายว่ารัฐสวัสดิการเกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงไปสู่อุตสาหกรรมหรือความทันสมัยเพราะสภาพดังกล่าวสร้างความจำเป็นให้รัฐต้องเข้ามาสนับสนุนระบบสวัสดิการ ทฤษฎีกลุ่มนี้ไม่สามารถอธิบายประสบการณ์ของไทยได้โดยเฉพาะในช่วงเริ่มแรกของการพัฒนาอุตสาหกรรม ที่การพัฒนาอุตสาหกรรมไทยไม่ได้เกิดขึ้นไปพร้อมๆ กับการพัฒนาระบบสวัสดิการ สิ่งที่เกิดขึ้นในบริบทของไทยกลับตรงกันข้ามคือ รัฐไทยตั้งใจละเลยการสร้างระบบสวัสดิการเพื่อแรงงานเพื่อสนับสนุนการเติบโตของอุตสาหกรรม จนเมื่อเศรษฐกิจไทยหันไปเน้นการผลิตเพื่อส่งออก นโยบายสวัสดิการต่อแรงงานจึงได้รับการผลักดันให้ปรับไปสู่สภาพที่ดีขึ้นบ้าง แต่ถึงกระนั้น เมื่อมองในภาพรวมแล้ว แรงผลักดันที่มาจากการปรับเปลี่ยนไปเป็นสังคมอุตสาหกรรมก็ยังคงไม่ใช่ปัจจัยที่สำคัญต่อพัฒนาการของระบบสวัสดิการไทย

สาเหตุประการหนึ่งที่ทำให้การพัฒนาไปสู่อุตสาหกรรมของไทยไม่ได้นำไปสู่พัฒนาการของระบบสวัสดิการได้เท่าไรนักคือ การขาดหายไปของปัจจัยอันสำคัญยิ่งประการหนึ่งที่มีอยู่ในทฤษฎีจากบริบทตะวันตก ปัจจัยดังกล่าวก็คือ “การต่อรองทางชนชั้น” ดังที่แขนงหนึ่งของทฤษฎีมองว่าปัจจัยสำคัญในพัฒนาการของระบบสวัสดิการก็คืออำนาจในการต่อรองทางการเมืองของชนชั้นแรงงานและพรรคการเมืองฝ่ายซ้าย แต่สำหรับบริบทของประเทศไทย อาจกล่าวได้ว่าตั้งแต่ยุคการพัฒนาสมัย

จอมพลสฤษดิ์เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน พรรคการเมืองฝ่ายซ้ายและ
ขบวนการแรงงานได้ถูกควบคุมมาอย่างเข้มงวดจนไม่อาจมีบทบาท
ทางการเมืองและสร้างการต่อรองระหว่างชนชั้นได้ ด้วยเหตุนี้ ทฤษฎีที่
ให้ความสำคัญกับบทบาทของชนชั้นแรงงานจึงไม่เหมาะสมที่จะมาใช้
กับบริบทของประเทศไทย ทฤษฎีอีกแขนงจากบริบทของตะวันตกที่อาจ
ไม่ได้เหมาะสมกับการนำมาอธิบายพัฒนาการในระบบสวัสดิการของ
ไทยก็คือ ทฤษฎีที่เชื่อมโยงสภาพความตื่นรู้เรื่องสิทธิทางสังคม (social
rights) เข้ากับพัฒนาการในระบบสวัสดิการ แม้ว่าจะมีการกล่าวถึง
กระแสการตื่นรู้เรื่องสิทธิพลเมืองในสังคมไทยที่มาพร้อมๆ กับการ
เปลี่ยนแปลงไปสู่ประชาธิปไตย แต่คงยังเป็นการยากที่จะมองว่ากระแส
ดังกล่าวเกิดขึ้นอย่างเข้มข้นมาเป็นเวลานานจนสามารถนับเป็นปัจจัย
ที่อธิบายถึงพัฒนาการในระบบสวัสดิการของไทยที่ผ่านมาได้

แขนงของทฤษฎีจากบริบทของตะวันตกที่น่าจะมีประโยชน์ใน
การอธิบายพัฒนาการของระบบสวัสดิการในประเทศไทยได้ดีที่สุด ก็คือ
ทฤษฎีที่ให้ลักษณะของรัฐเป็นปัจจัยสำคัญต่อพัฒนาการของระบบ
สวัสดิการ การอธิบายว่าบทบาทของรัฐต่อระบบสวัสดิการอาจไม่ได้
เชื่อมโยงกับความต้องการของชนชั้น แต่โยงอยู่กับสภาพของตัวรัฐเอง
มากกว่าช่วยอธิบายพัฒนาการของระบบสวัสดิการไทยในยุคสมัยการ
พัฒนาของจอมพลสฤษดิ์ได้เป็นอย่างดี ด้วยสภาพการเป็นรัฐเผด็จการ
ที่เน้นการพัฒนา (authoritarian developmental state) ในช่วงเวลาดัง
กล่าวน่าจะเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อพัฒนาการของระบบสวัสดิการใน
ประเทศไทยในช่วงเวลานั้นมากที่สุด Kwon⁵² ได้อธิบายเสริมข้อสังเกต
นี้ไว้ว่าก่อนจะถึงยุคของการขยายตัวของระบบสวัสดิการในทศวรรษ

⁵² Kwon, 2009.

2350 ระบบสวัสดิการของไทยก็พัฒนามาในบริบทที่ไม่ต่างไปจากรัฐในเอเชียตะวันออกเฉียงอื่น ๆ ซึ่งก็คือ บริบทที่รัฐเผด็จการที่เน้นการพัฒนาทางเศรษฐกิจเป็นหลักต้องการเลือกจัดสรรประโยชน์ให้กับเฉพาะกลุ่มคนที่มีรัฐมองว่ามีส่วนสำคัญต่อพัฒนาการและการเติบโตของระบบเศรษฐกิจ และเลือกที่จะละเลยหรือแม้กระทั่งช่วยขูดรีดประชาชนกลุ่มอื่นๆ เพื่อนำเอาส่วนเกินทางเศรษฐกิจมาสนับสนุนการพัฒนาที่ไม่เท่าเทียม ทั้งนี้ การขยายประโยชน์ทางสวัสดิการในช่วงเวลาดังกล่าวในลักษณะที่ให้เฉพาะกับกลุ่มผู้ทำงานในระบบราชการหรือกองทัพ ก็ยังสามารถอธิบายได้จากการที่ทั้งระบบราชการและกองทัพต่างก็เป็นองคาพยพสำคัญที่ช่วยขับเคลื่อนรัฐเผด็จการ

อย่างไรก็ตาม การอธิบายพัฒนาการของระบบสวัสดิการไทยว่าได้รับอิทธิพลจากปัจจัยเรื่องลักษณะของรัฐเป็นสำคัญอาจไม่เหมาะสมกับทุกช่วงเวลา โดยเฉพาะเมื่อพัฒนาการของระบบสวัสดิการไทยเข้าสู่ช่วงของการเปลี่ยนแปลงไปสู่ประชาธิปไตยในช่วง พ.ศ. 2530 ซึ่งเป็นช่วงที่พัฒนาการในระบบสวัสดิการไทยมีการขยายตัวอย่างเป็นสำคัญ หากจะอธิบายการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในช่วงเวลานี้ ก็มีความจำเป็นจะต้องเปรียบเทียบกับทฤษฎีพัฒนาการของระบบสวัสดิการที่มาจากบริบทของประเทศกำลังพัฒนา

แต่ก็ไม่ใช่ว่าทุกปัจจัยที่ถูกเสนอเอาไว้ว่ามีอิทธิพลต่อพัฒนาการของระบบสวัสดิการในประเทศกำลังพัฒนาจะเหมาะสมในการอธิบายประสบการณ์ของไทย ปัจจัยเช่นประสบการณ์ของการเป็นอาณานิคม นั้นก็คงไม่ได้มีความสำคัญกับบริบทของไทยที่ไม่ได้ถูกปกครองโดยตรงจากเจ้าอาณานิคม ในขณะที่ปัจจัยเช่นครอบครัวและชุมชนที่

Gough⁵³ อธิบายว่ามีความสำคัญยิ่งต่อระบบสวัสดิการของประเทศกำลังพัฒนา ก็อาจเข้ามาทำหน้าที่ทดแทนนโยบายสวัสดิการต่างๆ ได้บ้างในช่วงที่ระบบสวัสดิการไทยยังไม่ได้รับการพัฒนาแต่ก็คงไม่อาจถือได้ว่ามีบทบาทถึงขั้นเป็นปัจจัยที่สนับสนุนหรือยับยั้งพัฒนาการของระบบสวัสดิการในประเทศไทยได้ ยิ่งในบริบทปัจจุบันที่เศรษฐกิจไทยได้เปลี่ยนแปลงมาพึ่งพิงภาคอุตสาหกรรมและเศรษฐกิจเมือง ระบบสวัสดิการที่อยู่บนฐานของครอบครัวและชุมชนก็ได้รับผลจากการเปลี่ยนแปลงจนลดความสำคัญลงไป

ในกลุ่มทฤษฎีจากบริบทของประเทศกำลังพัฒนาที่ได้รับการสำรวจไว้ในส่วนแรก มุมมองจากผลงานของ Haggard and Kaufman⁵⁴ และ Robinson⁵⁵ เป็นมุมมองที่เหมาะสมในการอธิบายพัฒนาการในระบบสวัสดิการของประเทศไทยในช่วงการเปลี่ยนแปลงไปสู่ประชาธิปไตย มุมมองจาก Haggard and Kaufman ช่วยชี้ให้เห็นสองปัจจัยที่ส่งผลสำคัญต่อการขยายตัวของระบบสวัสดิการที่เกิดขึ้นในช่วงดังกล่าว ปัจจัยแรกคือความเข้มแข็งของระบบเศรษฐกิจที่ช่วยเอื้อให้ระบบสวัสดิการขยายตัวได้ แม้แต่ในช่วงหลังจากที่เศรษฐกิจไทยต้องผ่านวิกฤตเศรษฐกิจในปี พ.ศ. 2540 ก็ตาม เศรษฐกิจไทยก็ยังถือว่าฟื้นตัวได้อย่างรวดเร็วในขณะที่ศักยภาพทางการคลังก็ยิ่งดีพอที่จะถูกนำมาสนับสนุนนโยบายสวัสดิการหลากหลายรูปแบบให้ขยายตัวได้⁵⁶ สำหรับปัจจัยที่สองอาจถือได้ว่ามีความสำคัญกว่าปัจจัยแรก ก็คือการ

⁵³ Gough, 2001.

⁵⁴ Haggard and Kaufman, 2009.

⁵⁵ Robinson, 2008.

⁵⁶ Haggard and Kaufman, 2009, 261.

เปลี่ยนแปลงในลักษณะของระบบการเมืองที่ถูกผลักดันมาจากการเปลี่ยนแปลงไปสู่ประชาธิปไตย การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวสร้างกลไกทางการเมืองใหม่ๆ ที่เข้ามาผลักดันระบบสวัสดิการในประเทศไทยให้ขยายตัว มุมมองของ Robinson⁵⁷ ช่วยเข้ามาอธิบายเพิ่มเติมถึงกลไกที่เกิดขึ้นได้ โดยการเปลี่ยนแปลงในกฎกติกาการเลือกตั้งและการเกิดขึ้นของพรรคการเมืองขนาดใหญ่ภายใต้รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2540 ล้วนแต่เป็นการเปลี่ยนแปลงที่อธิบายได้ว่าเป็นการทำให้อุปทานของนโยบายกระจายรายได้ขยับขยาย ด้วยเพราะมีกลไกที่จะช่วยรวบรวมความต้องการสวัสดิการจากชนชั้นล่างไปสู่พรรคการเมืองจนไปถึงการดำเนินนโยบายให้เกิดได้ง่ายขึ้น การเปลี่ยนแปลงในระบบการเมืองถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยสนับสนุนให้เกิดนโยบายเชิงสวัสดิการหลากหลายรูปแบบขึ้นในช่วงการเป็นรัฐบาลครั้งแรกของทักษิณ ชินวัตร

มุมมองจาก Robinson ยังช่วยชี้ให้เห็นถึงนัยของลักษณะสำคัญประการหนึ่งของระบบการเมืองไทยที่มีต่อรูปแบบของนโยบายสวัสดิการที่เกิดขึ้นในช่วงการเปลี่ยนแปลงไปสู่ประชาธิปไตยนี้ โดยเขาได้ชี้ให้เห็นว่าในบริบทที่ระบบการเมืองยังมีคุณลักษณะแบบศักดินาราชาอุปถัมภ์ (patrimonialism) ค่อนข้างสูง เช่น ระบบพรรคการเมืองยังไม่เข้มแข็ง ความสัมพันธ์ระหว่างผู้แทนทางการเมืองกับประชาชนยังผูกติดอยู่กับสายสัมพันธ์ส่วนบุคคลและระบบต่างตอบแทน นโยบายสวัสดิการที่เกิดขึ้นก็มักจะมีลักษณะแบบอุปถัมภ์ (clientelistic) คือให้การสนับสนุนแบบเฉพาะกลุ่ม เช่น กลุ่มอาชีพ ไม่ใช้การส่งเสริมให้เกิดกระจายรายได้ให้กับคนยากจนอย่างเสมอภาคเป็นระบบ (programmatic) มุมมองนี้ช่วยอธิบายได้ว่าเหตุใดนโยบายสวัสดิการของไทยใน

⁵⁷ Robinson, 2008.

ช่วงหลังการเปลี่ยนแปลงไปสู่ประชาธิปไตยจึงมักจะมีลักษณะมุ่งให้สวัสดิการไปเฉพาะกลุ่มเช่นกัน หากไม่นับรวมนโยบายด้านสุขภาพเช่น 30 บาทรักษาทุกโรคแล้ว นโยบายสวัสดิการในช่วงดังกล่าวจำนวนมาก ถูกออกแบบให้เน้นผลประโยชน์ไปที่กลุ่มผู้ผลิตในภาคการเกษตร ก็เช่น นโยบายพักหนี้เกษตรกร หรือแม้กระทั่งนโยบายอุดหนุนราคาสินค้าเกษตรที่สำคัญเช่น ข้าว

เงื่อนไขที่ผลักดันให้นโยบายสวัสดิการในรูปแบบเหล่านี้เกิดขึ้นก็คือ ลักษณะความเป็นศักดินาราชูปถัมภ์ซึ่งยังไม่ได้หายไปจากระบบการเมืองไทย ดังที่ Nishisaki⁵⁸ ได้ให้ข้อสังเกตไว้ว่าการเปลี่ยนแปลงของระบบการเมืองไทยในช่วงตั้งแต่ พ.ศ. 2516 เป็นต้นมาไม่ใช้การปรับจากการเมืองที่เป็นแบบศักดินาราชูปถัมภ์ไปสู่ระบบการเมืองสมัยใหม่ ที่ทำงานบนฐานของกฎหมายและเหตุผล แต่เป็นการปรับเปลี่ยนการทำงานของระบบศักดินาราชูปถัมภ์เข้าผสมกับระบบประชาธิปไตย ภายใต้การเปลี่ยนแปลงนี้เส้นแบ่งระหว่างประโยชน์จากตำแหน่งในรัฐกับประโยชน์ส่วนตัวก็ยังไม่ชัดเจนเช่นเดิม การมีตำแหน่งสำคัญในรัฐก็ยังคงผูกพันอยู่กับการเล่นพรรคเล่นพวกและการเอื้อประโยชน์ให้พวกพ้องบริบทเช่นนี้อาจช่วยสร้างความเข้าใจให้มากขึ้นกับนโยบายสวัสดิการแบบอุดหนุนเกษตรกรในประเทศไทย ซึ่งที่ผ่านมาได้ถูกโจมตีเป็นอย่างมากถึงความไร้ประสิทธิภาพในการทำหน้าที่กระจายรายได้ ดังเช่นข้อวิพากษ์ต่อนโยบายจำนำข้าวว่าทำย่ำแย่ที่สุดแล้วกลับไปประโยชน์กับ

⁵⁸ Nishisaki, Y., "Provincializing Thai Politics," *Kyoto Review of Southeast Asia*, 1 (March 2002). <https://kyotoreview.org/issue-1/provincializing-thai-politics/> (accessed June 10, 2017).

ชาวนาฐานะปานกลางและร่ำรวยมากกว่าชาวนาที่ยากจน⁵⁹ การที่นโยบายเช่นนี้ยังคงถูกเลือกมาดำเนินการก็เพราะเป็นนโยบายสวัสดิการที่เข้ากับระบบการเมืองที่ยังเน้นสายสัมพันธ์แบบต่างตอบแทนระหว่างผู้มีอำนาจรัฐและผู้สนับสนุน นอกจากนี้การสนับสนุนไปที่กลุ่มเกษตรกร โดยเฉพาะกับชาวนายังเป็นการให้การช่วยเหลือกับกลุ่มคนที่มักจะถูกมองในบริบทของสังคมไทยว่าเป็นคนยากจนและควรได้รับการสนับสนุน⁶⁰

อย่างไรก็ตาม ยังมีปัจจัยอยู่ประการหนึ่งที่ยังเขียนตั้งข้อสังเกตว่าส่งผลต่อพัฒนาการของระบบสวัสดิการไทย แต่ก็ได้ถูกชี้ให้เห็นในทฤษฎีที่ได้สำรวจเอาไว้ ปัจจัยดังกล่าวก็คือการเข้ามามีบทบาทในทางการเมืองของกลุ่มทุนไทยโดยเฉพาะในช่วงหลังวิกฤติเศรษฐกิจใน พ.ศ. 2540 การเข้ามามีบทบาทดังกล่าวส่งผลต่อลักษณะของนโยบายที่ให้สวัสดิการกับคนยากจนในชนบท โดยทำให้การอุดหนุนดังกล่าวเป็นเรื่องเดียวกันกับการผลักดันเศรษฐกิจชนบทให้เป็นส่วนหนึ่งของการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศโดยรวมให้เข้มแข็ง นโยบายสวัสดิการที่เกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขนี้จึงมักจะมีลักษณะเน้นสร้างความเป็นเจ้าของกิจการ (entrepreneurship) ให้กับคนในชนบทเช่น นโยบายหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ นโยบายเหล่านี้มักจะถูกตั้งคำถามถึงลักษณะความเป็นนโยบายสวัสดิการ โดยผู้เขียนมองว่ายังสามารถตีความนโยบายเหล่านี้ให้เป็นนโยบายสวัสดิการจากความพยายามยกระดับคุณภาพชีวิตกับคนยากจนในชนบทได้ แต่ก็ต้องเน้นย้ำว่าความพยายามเช่นนี้ไม่ใช่การ

⁵⁹ ทีดีอาร์ไอ, *ข้าว เงิน ชาวนา-ผลกระทบของนโยบายจำนำข้าว*, TDR I Factsheet, ฉ. 1 (ตุลาคม 2555).

⁶⁰ นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2557.

ให้สวัสดิการกับคนยากจนที่เป็นอิสระจากการที่พวกเขาต้องมีส่วนร่วมในระบบตลาดเหมือนดังเช่นนโยบายสวัสดิการพื้นฐานอื่นๆ เช่น นโยบายด้านสาธารณสุข แต่เป็นการมุ่งสร้างสวัสดิการผ่านการสร้างความเป็นผู้ประกอบการในระบบตลาดให้กับพวกเขา

4.2 นัยต่อการพัฒนาระบบสวัสดิการไทยในอนาคต

ข้อสังเกตจากการเปรียบเทียบทฤษฎีพัฒนาการของระบบสวัสดิการกับประสบการณ์ของประเทศไทยยังช่วยแสดงให้เห็นสภาพต่างๆ ที่มีนัยสำคัญต่อพัฒนาการของระบบสวัสดิการไทย ในส่วนสุดท้ายของบทความชิ้นนี้ ผู้เขียนต้องการอธิบายถึงนัยเหล่านี้และจะพยายามชี้ให้เห็นต่อไปถึงคำถามสำคัญหลายคำถามที่เกี่ยวข้องกับความท้าทายของพัฒนาการต่อไปในอนาคตของระบบสวัสดิการของประเทศไทย

สภาพสำคัญประการแรกที่ชวนให้คิดวิเคราะห์ต่อไปถึงนัยต่อพัฒนาการในอนาคตของระบบสวัสดิการไทยก็คือ สภาพที่ปัจจัยหลากหลายประการที่มีความสำคัญต่อพัฒนาการของระบบสวัสดิการในบริบทของตะวันตก กลับไม่ได้มีความสำคัญเทียบเท่าในบริบทของไทย ดังเช่นที่ได้วิเคราะห์ไว้ในส่วนก่อนหน้าว่าปัจจัยเช่นบทบาทของขบวนการแรงงานและพรรคการเมืองฝ่ายซ้าย รวมไปถึงบทบาทของแนวคิดเรื่องสิทธิทางสังคม (social rights) ล้วนเป็นปัจจัยที่ไม่ได้มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนพัฒนาการที่ผ่านมาของระบบสวัสดิการของไทยในช่วงของการเมืองแบบเผด็จการ สภาพที่บทบาทของ

ขบวนการแรงงานและพรรคการเมืองฝ่ายซ้ายถูกกดทับไว้ส่งผลให้พัฒนาการของการให้สวัสดิการต่อคนยากไร้เป็นไปอย่างเชื่องช้าและการครอบคลุมก็เกิดขึ้นอย่างจำกัด แม้แต่ในช่วงเวลาใกล้เคียงกับปัจจุบันที่ระบบสวัสดิการในสังคมไทยได้ขยายตัวในการสร้างความครอบคลุมขึ้นมากแล้ว แต่บทบาทในการขับเคลื่อนระบบสวัสดิการของขบวนการแรงงานและพรรคการเมืองฝ่ายซ้ายในสังคมไทยก็ยังคงขาดพลังไปอยู่ดี สำหรับแนวคิดเรื่องสิทธิทางสังคมซึ่งมองการได้รับสวัสดิการต่างๆ ว่าเป็นสิทธิพื้นฐานของประชาชนนั้น ก็ยังไม่อาจกล่าวได้ว่าเป็นแนวคิดที่ได้รับการยอมรับอย่างแพร่หลายในบริบทของไทย⁶¹

นอกจากนี้ หากขยಾಮุมมองเรื่องปัจจัยทางชนชั้นที่ส่งผลต่อระบบสวัสดิการแล้ว ปัจจัยสำคัญอีกประการที่ขาดหายไปในบริบทของประเทศไทยก็คือ การสนับสนุนระบบสวัสดิการของชนชั้นกลาง เป็นที่สังเกตได้ว่าชนชั้นกลางไทยแทบไม่เคยมีประสบการณ์ในการเคลื่อนไหวเพื่อให้เกิดการขยายตัวของระบบสวัสดิการ มากไปกว่านั้น หลังจากทศวรรษ 2550 เป็นต้นมา เมื่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองทำให้นโยบายสวัสดิการและนโยบายที่มุ่งช่วยเหลือคนยากจนและคนชั้นล่างมีความสำคัญ ก็กลับเป็นกลุ่มคนชั้นกลางเอง โดยเฉพาะชนชั้นกลางที่

⁶¹ Schramm, B., "Explaining Social Policy: the Development of Social Security in Thailand," Paper presented at the International Workshop on "Asian Welfare Policy Responses to the Crash of 1997," in Bergen / Norway, 16-18 August 2001. https://www.researchgate.net/profile/Bernd_Schramm/publication/239832328_Explaining_Social_Policy_The_Development_of_Social_Security_in_Thailand/links/55e47f4a08ae6abe6e90283e-Explaining-Social-Policy-The-Development-of-Social-Security-in-Thailand.pdf. (accessed June 10, 2017), 15.

อยู่ในเขตเมืองและมีฐานะทางเศรษฐกิจค่อนข้างดีอยู่แล้ว ที่ตื่นตระหนกไปกับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว และผันตัวเองไปเป็นพลังต่อต้านนโยบายเหล่านั้นว่าเป็นประชานิยมและไม่ยั่งยืน⁶²

การขาดหายไปของปัจจัยทั้งหมดที่ได้กล่าวถึงมาข้างต้นสร้างข้อขบคิดที่สำคัญต่อทิศทางของพัฒนาการของระบบสวัสดิการในประเทศไทยเมื่อระบบสวัสดิการไม่มีพลังจากขบวนการแรงงานและพรรคการเมืองฝ่ายซ้ายมาขับเคลื่อน ทั้งยังถูกมองด้วยความกังวลจากคนชั้นกลาง คนจำนวนมากในสังคมก็ยังไม่ได้มองสวัสดิการเป็นสิทธิพื้นฐาน คำถามสำคัญที่ตามมาก็คือ การขาดหายไปของปัจจัยทั้งหมดนี้จะส่งผลต่อพัฒนาการของระบบสวัสดิการทั้งหมดเช่นไร ผู้เขียนเห็นว่าด้วยการไม่มีปัจจัยเหล่านี้ เส้นทางของระบบสวัสดิการไทยคงไม่อาจเปรียบได้กับของตะวันตกเสียทีเดียว การจะวิเคราะห์ระบบสวัสดิการไทยจึงจะต้องเข้าใจถึงข้อจำกัดที่เกิดมาจากการขาดหายไปของปัจจัยเหล่านี้ ซึ่งส่งผลให้ลักษณะของระบบที่เกิดขึ้นยังไม่ได้เป็นไปตามประสบการณ์จากบริบทตะวันตกเท่าไร ทั้งนี้ ผู้เขียนไม่ได้ต้องการปฏิเสธเป้าหมายในการสร้างระบบสวัสดิการที่ได้มาตรฐานสากลให้กับสังคมไทย แต่ต้องการอธิบายเพียงว่าการจะได้มาซึ่งเป้าหมายนั้นอาจต้องคำนึงถึงหนทางที่จะก้าวข้ามข้อจำกัดที่ต่างไป ส่วนหนทางนั้นจะเป็นเช่นไรก็ยังเป็นคำถามสำคัญที่บทความชิ้นนี้ทิ้งไว้

⁶² Saxer, Marc, *Middle Class Rage Threatens Democracy*, Published on 21 January 2014. <http://asiapacific.anu.edu.au/newmandala/2014/01/21/middle-class-rage-threatens-democracy/> (Accessed June 11, 2015), and Apichat Satitniramai, A., "Yellow vs. Red and the Rise of a New Middle Class in Thailand," in *Citizenship and Democratization in Southeast Asia*, edited by Berenschot, W., Nordholt, H.S., and Bakker, L. (Leiden: Brill, 2016).

สภาพสำคัญประการที่สองที่ชวนให้ตั้งคำถามต่อเส้นทางต่อไปของระบบสวัสดิการไทยก็คือ ความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะของระบบการเมืองไทยกับรูปแบบของระบบสวัสดิการ การวิเคราะห์ในส่วนที่แล้วได้ตั้งข้อสังเกตว่าการที่ระบบการเมืองไทยยังมีลักษณะศักดินาราชาอุปถัมภ์ได้ส่งผลให้รูปแบบของนโยบายสวัสดิการที่เกิดขึ้นนั้นมักเป็นแบบอุปถัมภ์โดยมุ่งความช่วยเหลือไปเฉพาะกลุ่ม ด้วยเพราะการใช้นโยบายในลักษณะนี้ช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์แบบผู้ให้ผู้รับอันมีความสำคัญต่อความสำเร็จทางการเมือง โดยกลุ่มที่มักเป็นเป้าหมายของการช่วยเหลือเฉพาะกลุ่มในบริบทไทยก็คือเกษตรกร ซึ่งเป็นฐานเสียงที่มีความสำคัญทั้งในเชิงสัญลักษณ์⁶³ อย่างไรก็ตาม นโยบายสวัสดิการที่ให้ความช่วยเหลือเฉพาะกลุ่มนี้เองก็ถูกวิพากษ์เป็นอย่างมากทั้งในบริบทของไทยและต่างประเทศถึงความไร้ประสิทธิภาพในการกระจายประโยชน์ไปสู่คนยากจน นอกจากนี้ นโยบายดังกล่าวยังถูกตั้งข้อสังเกตว่าอาจส่งผลในการรักษาแรงงานให้อยู่ในภาคเกษตรกรต่อไป ทั้งๆ ที่การรักษาแรงงานไว้ในภาคการเกษตรที่เป็นภาคการผลิตของประเทศไทยที่มีผลิตภาพ (productivity) ต่ำนั้นเป็นปัจจัยที่เหนี่ยวรั้งการเจริญเติบโตของผลิตภาพโดยรวมและพัฒนาการของระบบเศรษฐกิจไทยเอาไว้⁶⁴

⁶³ นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2557.

⁶⁴ Walker, A., *Thailand's Political Peasants: Power in the Modern Rural Economy* (Madison: University of Wisconsin Press, 2012), 56.

ข้อจำกัดที่เกิดจากลักษณะของระบบการเมืองได้สร้างความท้าทายที่สำคัญในการพัฒนาระบบสวัสดิการของประเทศไทย กล่าวคือ จะพัฒนาคุณภาพของระบบสวัสดิการภายใต้เงื่อนไขจากลักษณะของระบบการเมืองที่เป็นอยู่ได้อย่างไร การจะออกแบบนโยบายสวัสดิการให้มีประสิทธิภาพในการกระจายประโยชน์สู่คนจนมากขึ้น อาจเกิดขึ้นได้จากการปรับเปลี่ยนนโยบายที่อุดหนุนไปที่เกษตรกรไปเป็นนโยบายที่มุ่งเป้าหมาย (targeting) ไปที่คนจนโดยรวม ผ่านการใช้มาตรการเช่น การขึ้นทะเบียนคนจนและการมุ่งอุดหนุนคนกลุ่มดังกล่าวโดยตรง แต่กระนั้น การจะปรับเปลี่ยนรูปแบบนโยบายสวัสดิการให้ได้อย่างยั่งยืนก็จะต้องมาพร้อมกับการทำให้นโยบายในรูปแบบเหล่านี้เข้ากันได้กับความต้องการของระบบการเมือง ผู้เขียนมองว่าเงื่อนไขสำคัญคือจะต้องเปลี่ยนสภาพที่คอยผลักดันให้นโยบายสวัสดิการแบบอุปถัมภ์ประโยชน์เฉพาะกลุ่มนั้นถูกเลือก คือจะต้องลดบทบาทของระบบศักดินา ราชนูปถัมภ์ในเมืองไทยลง อย่างไรก็ตาม ยังต้องกล่าวด้วยว่าการใช้นโยบายสวัสดิการที่มุ่งเป้าหมาย (targeting) ไปที่คนจนนั้นเป็นแค่ทางเลือกหนึ่งของการปรับเปลี่ยนไปสู่สวัสดิการที่มีคุณภาพมากขึ้น โดยเป็นทางเลือกที่เน้นตอบโจทย์ด้านประสิทธิภาพในการกระจายผลประโยชน์ แต่นอกจากทางเลือกนี้แล้วก็ยังมีทางเลือกอื่น เช่น การใช้นโยบายที่ให้สวัสดิการแบบถ้วนหน้า (universalism) โดยไม่ต้องมุ่งให้ประโยชน์เฉพาะเพียงคนจน โดยนโยบายที่ให้สวัสดิการแบบถ้วนหน้านั้นตอบโจทย์สำคัญในเรื่องการทำให้การได้รับสวัสดิการเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน ไม่ใช่การช่วยเหลือเฉพาะคนยากจน⁶⁵

⁶⁵ Anttonen, A., Liisa Häikiö, Kolbeinn Stefánsson, and Sipilä, "Universalism and the Challenge of Diversity," in *Welfare State, Universalism and Diversity*, edited by Anttonen, A. (London: Edward Elgar Publishing, 2012), 4.

สภาพสำคัญประการสุดท้ายที่สร้างคำถามสำคัญต่อพัฒนาการของระบบสวัสดิการไทยต่อไปในอนาคต มาจากการวิเคราะห์ในส่วนนี้แล้วว่า การขยายตัวของระบบสวัสดิการไทยในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา นั้นได้รับแรงผลักดันอย่างเป็นทางการที่สำคัญจากการเปลี่ยนแปลงไปสู่ประชาธิปไตย การมองเช่นนี้ย่อมก่อให้เกิดคำถามสำคัญกับบริบททางการเมืองที่เปลี่ยนแปลงไปในปัจจุบัน นับแต่เหตุการณ์รัฐประหารปี พ.ศ. 2549 เป็นต้นมา สภาพการเมืองไทยได้เปลี่ยนไปมากจากช่วงการเปลี่ยนแปลงไปสู่ประชาธิปไตย พัฒนาการของระบบประชาธิปไตยไทยต้องหยุดชะงักลงในหลายแง่มุม ระบบการเมืองไทยเปลี่ยนแปลงไปสู่สภาพที่เป็นเผด็จการมากขึ้นโดยเฉพาะในช่วงหลังรัฐประหาร พ.ศ. 2557 และพรรคการเมืองใหญ่มีแนวโน้มจะถูกกลบตบทาบทองในอนาคตด้วยระบบการเมืองที่ให้อำนาจมากขึ้นกับกลไกที่ไม่ได้มาจากการเลือกตั้ง การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ย่อมส่งผลให้กลไกประชาธิปไตยที่เคยมีบทบาทในการขยายตัวของระบบสวัสดิการไทยไม่สามารถทำงานได้ดังเดิม

ด้วยสภาพการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่เกิดขึ้นนี้ คำถามสำคัญที่ตามมาก็คือ การถดถอยของประชาธิปไตยไทยจะส่งผลต่อพัฒนาการของระบบสวัสดิการในประเทศไทยต่อไปเช่นไร การขยายตัวของระบบสวัสดิการที่เคยดำเนินมาจะหยุดชะงักลงหรือไม่ การให้คำตอบที่ชัดเจนกับคำถามเหล่านี้ไม่ใช่เรื่องง่ายและอยู่นอกขอบเขตของบทความชิ้นนี้ อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนต้องการให้ข้อสังเกตเล็กน้อยถึงความท้าทายในการตอบคำถามดังกล่าว การวิเคราะห์ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในประเทศไทยนั้นเป็นเรื่องค่อนข้างแปลกใหม่ เพราะโดยทั่วไปแล้วงานที่ศึกษาพัฒนาการของระบบสวัสดิการมักมอง

ไปที่การเปลี่ยนแปลงจากระบบเผด็จการไปสู่ประชาธิปไตยว่าจะส่งผลต่อพัฒนาการเช่นไร แต่ไม่ได้ตอบคำถามในทางตรงกันข้ามว่าการเปลี่ยนจากประชาธิปไตยไปสู่เผด็จการจะส่งผลต่อระบบสวัสดิการเช่นไรอย่างไรก็ตาม หากจะวิเคราะห์จากประสบการณ์ของระบบสวัสดิการในบริบทของการเมืองแบบเผด็จการ ผลของการถดถอยจากประชาธิปไตยสู่เผด็จการก็คือ การเปลี่ยนแปลงกลไกที่ขับเคลื่อนระบบสวัสดิการออกจากระบบการเลือกตั้งและพรรคการเมือง Robinson⁶⁶ ให้ข้อสังเกตว่าระบบเผด็จการก็มีแรงจูงใจจะใช้นโยบายสวัสดิการเพื่อสนับสนุนการคงอยู่ในอำนาจของตนเองได้เช่นกัน แต่กลุ่มประชาชนที่จะสนับสนุนให้ระบบเผด็จการคงอยู่ในอำนาจได้นั้นมักจะมีเพียงจำนวนน้อยและไม่ใช่นักยากจน เพราะฉะนั้นในการจะวิเคราะห์ถึงผลจากการถดถอยของระบบประชาธิปไตยต่อระบบสวัสดิการนั้น แนวทางการวิเคราะห์อาจไม่ใช่เพียงการมองว่าระบบสวัสดิการจะขยายตัวหรือหดตัวลงเมื่อกลไกประชาธิปไตยไม่ทำงาน แต่เป็นการวิเคราะห์ถึงการเปลี่ยนแปลงในรายละเอียดที่จะเกิดขึ้นเมื่อแรงจูงใจของระบบการเมืองเปลี่ยนไป โดยเฉพาะเมื่อระบบแบบเผด็จการให้ความสำคัญมากกว่ากับการรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มอำนาจทางการเมืองที่เป็นฐานสนับสนุนตนเอง

⁶⁶ Robinson, 2008, 18.

5. บทสรุป

บทความชิ้นนี้ นำทฤษฎีที่อธิบายพัฒนาการของระบบสวัสดิการ ทั้งจากบริบทของประเทศตะวันตกและประเทศกำลังพัฒนาเข้ามา สหพันธ์กับประสบการณ์ในพัฒนาการของระบบสวัสดิการในประเทศไทย การวิเคราะห์เปรียบเทียบพบว่าหลังจากที่ระบบสวัสดิการของประเทศไทยไม่ได้มีทิศทางพัฒนาอย่างชัดเจนในช่วงหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ก็ได้ก้าวเข้าสู่พัฒนาการที่แตกต่างกันสองช่วงเวลาหลัก ช่วงแรกคือ ยุคสมัยแห่งการพัฒนานำโดยรัฐบาลเผด็จการ (พ.ศ. 2500-2530) ในช่วงเวลานี้ ระบบสวัสดิการขยายตัวอย่างเชื่องช้าและขาดความครอบคลุมถึงกลุ่มคนที่ยากจนและด้อยโอกาส เหตุด้วยเป้าหมายของการบริหารเศรษฐกิจถูกกำกับด้วยการมุ่งสร้างการเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นเป้าหมายสูงสุด สภาพที่รัฐที่มีความเป็นเผด็จการสูงที่พยายามตอบสนองเป้าหมายนี้ได้กดทับความต้องการสวัสดิการของคนชั้นล่างเอาไว้ และเลือกเดินตามแนวทางการพัฒนาอันไม่เท่าเทียม

ช่วงที่สองของพัฒนาการของระบบสวัสดิการไทยคือช่วงของการเปลี่ยนแปลงไปสู่ประชาธิปไตย (พ.ศ. 2530-2543) ในช่วงเวลานี้สภาพทางการเมืองได้เปลี่ยนแปลงไปเอื้อให้นักการเมืองทั้งจากระดับท้องถิ่นและจากภาคธุรกิจเข้ามามีบทบาท และเมื่อประกอบกับพลังทางสังคมจากคนชั้นล่างและชนบทที่ได้เคยถูกกดทับเอาไว้ได้ แสดงการเคลื่อนไหวจนกลายเป็นพลังในการกำหนดนโยบายมากขึ้น จึงเกิดสภาพที่ช่วยผลักดันให้ระบบสวัสดิการขยายตัวอย่างรวดเร็วเมื่อเทียบกับช่วง

เวลาก่อนหน้า การขยายตัวในลักษณะนี้เห็นได้ชัดเจเนียงขึ้นเมื่อพรรคไทยรักไทยได้เข้าสู่อำนาจผ่านการสร้างความนิยมด้วยนโยบายที่มุ่งเข้าไปที่การช่วยเหลือคนยากจน

เมื่อนำเอาทฤษฎีเกี่ยวกับพัฒนาการของระบบสวัสดิการเข้ามาอธิบายพัฒนาการในระบบสวัสดิการของไทย จะพบว่าปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการกำหนดพัฒนาการของระบบสวัสดิการไทยก็คือ กลไกประชาธิปไตย โดยสภาพที่กลไกนี้ขาดหายไปในช่วงของรัฐแบบเผด็จการส่งผลให้การขยายตัวของนโยบายสวัสดิการขาดหายไปด้วย แต่เมื่อกลไกนี้เริ่มทำงานได้ดีขึ้นในช่วงการเปลี่ยนผ่านไปสู่ประชาธิปไตย นโยบายสวัสดิการก็ขยายตัวอย่างรวดเร็วและมีความทั่วถึงคนยากจนมากขึ้น อย่างไรก็ตาม การขยายตัวของนโยบายสวัสดิการที่เกิดขึ้นในช่วงหลังนี้ ยังได้รับอิทธิพลจากการที่ประชาธิปไตยไทยยังประกอบไปด้วยคุณลักษณะแบบศักดินาราชูปถัมภ์อยู่ ส่งผลให้นโยบายที่ถูกผลักดันออกมามักจะมีรูปแบบที่ให้การอุปถัมภ์ไปเฉพาะกลุ่มตัวอย่างเช่น นโยบายแก้ปัญหาค่าความยากจนที่เน้นการอุดหนุนเกษตรกร นโยบายที่ให้การอุดหนุนไปเฉพาะกลุ่มนี้มักจะถูกวิเคราะห์ว่ามีปัญหาด้านประสิทธิภาพในการกระจายประโยชน์ให้กับคนยากจนอย่างทั่วถึง ปัญหาด้านประสิทธิภาพนี้เองนำมาซึ่งคำถามสำคัญต่อพัฒนาการต่อไปในอนาคตของระบบสวัสดิการไทยในอนาคตว่าจะสามารถพัฒนาคุณภาพของระบบสวัสดิการบนเงื่อนไขจากลักษณะของระบบการเมืองได้อย่างไร

การวิเคราะห์เปรียบเทียบในบทความชิ้นนี้ยังชี้ให้เห็นถึงสภาพที่มีนัยสำคัญต่อพัฒนาการของระบบสวัสดิการไทยหลายประการ เช่น เมื่อเปรียบเทียบกับพัฒนาการของระบบสวัสดิการในตะวันตกแล้ว ปัจจัยที่สำคัญในการผลักดันระบบสวัสดิการเช่นการเคลื่อนไหวของแรงงานและบทบาทของพรรคการเมืองฝ่ายซ้ายนั้นหายไปในบริบทของไทย การหายไปของปัจจัยเหล่านี้นำมาซึ่งคำถามว่าเส้นทางของนโยบายสวัสดิการที่ไม่ได้มีปัจจัยเหล่านี้ช่วยหนุนนั้นจะแตกต่างไปอย่างไรจากระบบสวัสดิการของประเทศตะวันตก นอกจากนี้ การชี้ให้เห็นว่ากลไกประชาธิปไตยเป็นปัจจัยสำคัญที่ผลักดันพัฒนาการของระบบประชาธิปไตยไทย ยังนำมาซึ่งคำถามที่สำคัญอีกประการว่าในบริบทปัจจุบันที่ระบบประชาธิปไตยของไทยกำลังอยู่ในภาวะถดถอยนั้น ระบบสวัสดิการของไทยจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร

บรรณานุกรม

หนังสือภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

นครินทร์ เมฆไตรรัตน์. *การปฏิวัติสยาม พ.ศ. 2475*. กรุงเทพฯ: ฟ้าเดียวกัน, 2553.

ปรีดี พนมยงค์. *เค้าโครงเศรษฐกิจหลวงประดิษฐ์มนูธรรม*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ, 2552.

ผาสุก พงษ์ไพจิตร และ คริส เบเกอร์. *เศรษฐกิจการเมืองไทยสมัยกรุงเทพฯ*. เชียงใหม่: ซิลค์เวอร์มบุคส์, 2546.

พรณี บัวเล็ก. *การศึกษาประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทย: บทสำรวจสถานะความรู้*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สยาม, 2555.

อภิชาติ สถิตนิรามัย. *รัฐไทยกับการปฏิรูปเศรษฐกิจ: จากกำเนิดทุนนิยมนายธนาคารถึงวิกฤตเศรษฐกิจ 2540*. นนทบุรี: ฟ้าเดียวกัน, 2556.

Anttonen, A. Liisa Häikiö, Kolbeinn Stefánsson, and Sipilä. "Universalism and the Challenge of Diversity." In *Welfare State, Universalism and Diversity*, edited by Anttonen, A. London: Edward Elgar Publishing, 2012.

Apichat Satitniramai. "Yellow vs. Red and the Rise of a New Middle Class in Thailand." In *Citizenship and Democratization in Southeast Asia*, edited by Berenschot, W., Nordholt, H.S., and Bakker, L. Leiden: Brill, 2016.

Baldwin, P. *The Politics of Social Solidarity: Class Bases of the European Welfare State, 1875-1975*. Cambridge University Press, 1990.

Bates, Robert H. *Markets and States in Tropical Africa*. Berkeley: University of California Press, 1981.

Flora, P. A. and A. Alber. "Modernization, Democratization, and the Development of Welfare States in Western Europe." In *The Development of Welfare States in Europe and America*, edited by P. Flora and A. J. Heidenheimer. New Brunswick: Transaction Books, 1981.

Gough, I. and G. Wood. "Introduction." In *Insecurity and Welfare Regimes in Asia, Africa and Latin America: Social Policy in Development Contexts*, edited by Gough, I. and G. Wood with A. Barrientos, P. Bevan, P. Davis and G. Room. Cambridge: Cambridge University Press, 2004.

Haggard, S. and Kaufman, R. *Development, Democracy, and Welfare States: Latin America, East Asia, and Eastern Europe*. Oxford: Princeton University Press, 2009.

Immergut, E. *The Political Construction of Interests: National Health Insurance Politics in Switzerland, France and Sweden, 1930-1970*. New York: Cambridge University Press, 1992.

Kerr, C., Harbison, F. H., Dunlop, J. T., & Myers, C. A.. *Industrialism and Industrial Man*. Cambridge: Harvard University Press, 1960.

Marshall, T. H. *Citizenship and Social Class, and Other Essays*. Cambridge: Cambridge University Press, 1950.

O'Connor, J. *The Fiscal Crisis of the Welfare State*. New York: St. James Press, 1973.

Skocpol, T. "Introduction." In *Bringing the state back in*, edited by Evans, P. B., Rueschemeyer, D., & Skocpol, T. Cambridge: Cambridge University Press, 1985.

Swenson, P. *Capitalists against Markets: the Making of Labor Markets and Welfare States in the United States and Sweden*. Oxford: Oxford University Press, 2002.

Walker, A. *Thailand's Political Peasants: Power in the Modern Rural Economy*. Madison: University of Wisconsin Press, 2012.

Walker, R. "Conclusion: towards the Analysis of Social Policy in Developing World." In *Social Policy in a Developing World*, edited by R. Surender and R. Walker. Gloucester: Edward Elgar Publishing, 2013.

วารสารและหนังสือพิมพ์

นิธิ เอียวศรีวงศ์. 'ความหมายของชนบทเมื่อเทียบกับเมือง.' *มติชนสุดสัปดาห์*, 28 พฤศจิกายน และ 5 ธันวาคม 2557, 20.

ทีดีอาร์ไอ. *ข่าว เงิน ชาวนา-ผลกระทบของนโยบายจำนำข้าว*. TDRIFactsheet, ฉ. 1 (ตุลาคม 2555).

Gough, I. "Globalization and Regional Welfare Regimes: the East Asian case." *Global Social Policy*, 1 (2) (2001): 163-189.

Hewison, K. "Neo-liberalism and Domestic Capital: the Political Outcomes of the Economic Crisis in Thailand." *The Journal of Development Studies* 41, no. 2 (2005): 310-330.

Korpi, W. "Social Policy and Distributional Conflict in the Capitalist Democracies. A Preliminary Comparative Framework." *West European Politics* 3, no.3 (1980): 296-316.

Korpi, W. "Power, Politics, and State Autonomy in the Development of Social Citizenship: Social Rights during Sickness in Eighteen OECD Countries since 1930." *American Sociological Review* 54, no. 3 (June 1989): 309-328.

Kwon, H. J. "The Reform of the Developmental Welfare State in East Asia." *International Journal of Social Welfare*, 18 (2009): S12-S21.

Myles, J., & Quadagno, J. Political Theories of the Welfare State. *Social Service Review* 76, no.1 (2002): 34-57.

Nishisaki, Y. Provincializing Thai Politics. *Kyoto Review of Southeast Asia*. 1 (March 2002). <https://kyotoreview.org/issue-1/provincializing-thai-politics/> (accessed June 10, 2017).

Pawadee Tonguthai. "Social Security for the Thai People." *ASEAN Economic Bulletin* 3,1 (July, 1986):145-56.

Robinson, J. *The Political Economy of Redistributive Policies*. A background paper for the UNDP project on "Markets, the State and the Dynamics of Inequality: How to Advance Inclusive Growth." (2008) http://www.ibrarian.net/navon/paper/The_Political_Economy_of_Redistributive_Policies.pdf?paperid=16409986. (accessed June 10, 2017).

Schramm, B. Explaining Social Policy: the Development of Social Security in Thailand. *Paper presented at the International Workshop on "Asian Welfare Policy Responses to the Crash of 1997"* in Bergen / Norway, 16-18 August 2001. https://www.researchgate.net/profile/Bernd_Schramm/publication/239832328_Explaining_Social_Policy_The_Development_of_Social_Security_in_Thailand/links/55e47f4a08ae6abe6e90283e/Explaining-Social-Policy-The-Development-of-Social-Security-in-Thailand.pdf (accessed June 10, 2017).

Sukunya Nitungkorn. "The Problems of Secondary Education Expansion in Thailand." *Southeast Asian Studies* 26, no.1 (June 1988): 24-41.

Wood, G. and Gough, I. "A Comparative Welfare Regime Approach to Global Social Policy." *World Development* 34 no.10 (2006): 1696-1712.

เว็บไซต์

นิธิ เอียวศรีวงศ์. หัวข้อที่ 24 การพัฒนาสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์. เอกสารประกอบคำสอนวิชาสังคมและวัฒนธรรมไทย. เว็บไซต์ <http://www.human.cmu.ac.th/courseonline/huge/050103/page103.php> (สืบค้นเมื่อวันที่ 22 มีนาคม 2558).

สำนักงานประกันสังคม. *ความเป็นมาของการประกันสังคม*. จากเว็บไซต์ http://www.sso.go.th/library/sites/all/themes/library/web_content/history/1.pdf (สืบค้นเมื่อวันที่ 22 มีนาคม 2558).

Saxer, Marc. *Middle Class Rage Threatens Democracy*. Published on 21 January 2014. <http://asiapacific.anu.edu.au/new-mandala/2014/01/21/middle-class-rage-threatens-democracy/> (Accessed June 11, 2015).

วารสาร
ประวัติศาสตร์
ธรรมศาสตร์

THE THAMMASAT

**JOURNAL
OF
HISTORY**

ผู้หญิงกับประวัติศาสตร์การสวมหมวก,
ความขัดแย้งทางวัฒนธรรมการสวมหมวกระหว่าง
ผู้หญิงสยาม ในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์
และหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง
“Women and The History of Hat-wearing: the Cultural
Conflict in the Representations of the Siamese Women
in the Absolutist and Post-Absolutist Years”

ณัฐนารี โพธิ์ศรีทอง
Natanaree Posrithong

อาจารย์ประจำภาควิชาสังคมศาสตร์,
วิทยาลัยนานาชาติ มหาวิทยาลัยมหิดล
E-mail: natanaree.pos@mahidol.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ศึกษาบทบาทของการสวมหมวกที่มีต่อทัศนคติในการแสดงออกผ่านร่างกาย (bodily representation) ของผู้หญิงชั้นสูงของสยาม ซึ่งแบ่งออกเป็นสองยุค ได้แก่ ยุครุ่งเรืองของระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ (2411-2475) และยุคหลังการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองภายใต้รัฐธรรมนูญ (2482-2488) ในขณะที่ยุคแรกเป็นที่ยอมรับในชนชั้นแรงงานของยุครีกตอเรียนในภาษาอังกฤษ แต่สำหรับผู้ชายชั้นสูงสมัยรัชกาลที่ 5 นั้น หมวกกะโล่ถือเป็นเครื่องหมายของความศิวิไลซ์ (civilised) ซึ่งแฝงอยู่กับการกลืนอายของอิทธิพลตะวันตกที่คือปลานเข้ามาในสยามเวลานั้น เช่นกันสำหรับสตรีชั้นสูงของสยาม ผู้หญิงฝ่ายในตอบรับต่อกระแสการสวมหมวกเป็นอย่างดี พร้อมทั้งสังเกตเห็นว่าการสวมหมวกเป็นการยกระดับการแต่งกายเพื่อให้สอดคล้องกับสมัยนิยม อย่างไรก็ตาม ภายหลังจากเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครอง รัฐบาลภายใต้การนำของ จอมพลแปลก พิบูลสงครามได้นำการสวมหมวกมาส่งเสริมอีกครั้ง แต่กลับถูกต่อต้านจากกลุ่มสตรีจากหลากหลายชนชั้น รวมทั้งกลุ่มผู้ดีเก่าที่เคยนิยมการสวมหมวกมาก่อน บทความนี้จึงต้องการที่จะเปรียบเทียบทัศนคติที่มีต่อการสวมหมวกในสองยุคสมัย โดยผ่านการวิเคราะห์เอกสารทางราชการ เอกสารชั้นต้น และแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ เพื่อที่จะตีแผ่ถึงความหมายทางการเมืองที่มีต่อการสวมหมวกตามสมัยนิยม ในช่วงเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของสยาม

คำสำคัญ: ผู้หญิงสยาม, ความศิวิไล, ความขัดแย้งทางวัฒนธรรม

Abstract

This paper aims to explore the role of hats in the bodily representation of Siamese elite women in two specific eras: the modern-absolutist state (1868-1932) and the post-revolutionary years of the Cultural Mandates (1938-1942). The bowler hat that had become a popular form of headwear among Siamese men by the reign of King Chulalongkorn (1868-1910) demonstrates a hint of the Victorian-era influences in fashion of the Siamese royal court. Although bowler hats were worn mostly by the working classes of Great Britain, they represented a symbol of the civilised among the noblemen of Bangkok in the second half of the nineteenth century. Similar to other western accoutrements introduced in the royal court, the women's hats were also embraced by Siamese women as the way to enhance their perceived modern self-image. As hats became popular among the palace women under the absolutist regime, they were once again reintroduced to the more public population during the Cultural Mandates (1938-1942) when General Phibun served as the Prime Minister. In both periods, hats offered the similar connotation of progress and they were used and represented differently by the women of the two eras. By analysing official documents, primary and secondary accounts, this paper will manifest the comparative political significance behind the issue of hat wearing as a cultural conflict among women of both crucial periods of Siam's social and cultural transformation.

Keywords: Siamese women, Civilized, Cultural conflict

1. Introduction

Two dramatic social revolutions occurred twice in the history of modern Siam. Both of them made significant impacts on the self-refashioning of Siamese urban population, especially the women. The first attempt to modernise female image took place in the latter half of the nineteenth century, which was initiated by King Mongkut (Rama IV) and reached its heyday during the reign of King Chulalongkorn (Rama V) and King Vajiravudh (Rama VI). The second transformation of female representations followed the pattern that was laid by the Siamese modernising kings, in the twentieth century when General Phibunsongkram (Phibun) took the role of the Prime Minister. This paper aims to explore the role of hats in the elite women's representations in Siam in two eras: the modern-absolutist state from King Chulalongkorn's reign to the end of absolutist monarchy (1868-1932) and the post-revolutionary years of the Cultural Mandates (1939-1945). In order to understand this symbolic representation of hats as part of the modern Siamese women's fashion, this paper will first explore the role of hats as symbolic representations of Siam's ambiguous position in the semi-colonial period, during the reign of King Chulalongkorn (1878-1910). Then, it will examine the utility of hats as part

of the nationalist program to promote national progress or *arayatham* in the post-absolutist period under the Cultural Mandates (1939-1945) and its resistance. At the end of this paper, the comparative political significance of hat-wearing in both periods of absolutist and post-absolutist Siam will be discovered.

2. Popular Elite Culture in Siam's Semi-colonial Period

Semi-colonial status was defined by Professor Thongchai Winichakul as a position of Siam when its rulers cooperated with the colonial powers and benefited from the structure of colonial economy. Under this circumstance, Siam automatically obtained the semi-colonial status, although Siam was not officially colonised¹. From this statement, it might ostensibly seem that Thongchai referred to the mentioned status mainly in relation to the economic position of Siam, but in fact the cultural impact of the semi-colonial period was nevertheless significantly visible. In this part, the paper takes this semi-colonial status approach to argue that the influence of the Western culture made a great impact on the popular elite culture, which included various

¹ Thongchai cited in Kaewmala, *Prachatai* on July 22, 2013.

manners, sports, activities and accoutrements. A strong link between imperialism and the elites modes of consumption can be demonstrated here. Brought in and encouraged by the king, Siamese elites quickly adopted the new imported culture. The photographic evidences demonstrate the adoption of western accoutrements in the fashion of the inner court women since the mid nineteenth century. The refashioning of Siamese elites was seen as the way for them to emulate themselves to the civilised West. By the end of King Chulalongkorn's reign, the hybrid Western-Siamese fashion had already become popular. The blouse, made with imported lace and the Victorian styled sleeves, worn with the traditional bottom wear *chongkraben* became the official uniform for palace women. Hats, however, were only used when the queen, consorts, and other high-ranking palace women visited overseas i.e. the picture of King Chulalongkorn and Queen Saowapha's visit to Java in 1896. The Victorian influence that inspired the "western modes of consumptions"² of the Siamese elites in the nineteenth century. This highlights the high imperialist culture of the Victorian era, which had a direct influence on representations of Siamese women.

² Maurizio Peleggi, *Lords of Things: the Fashioning of the Siamese Monarchy's Modern Image* (Honolulu: University of Hawai'i Press, 2002).

Pic. 1 Queen Saowapha stands in the middle in full Victorian costume with a hat while the King wears the slouch hat.
From National Pictures Archive Collection.

Apart from promoting the refashioning among the elites, the popularity of the western accoutrements also served to support the *sivilai* mission. The term, *sivilai*, was introduced by the Siamese court from English term ‘civilised’, in the second half of the nineteenth century, which demonstrates Siamese adaptation and imitation to Western values and lifestyles³. The attempt to create Siam in the image of *sivilai* was not only the way to emulate the West but also to respond to Western criticisms on Siamese way of life, which had a great level of impact on the elite class of the society. In response to the West, the Siamese monarchs carried out policies and reforms that gradually changed the lives of Siamese women. In fact, the first attempt to improve women’s image as a response to Western criticism had begun in the reign of King Mongkut with his famous proclamation, resulting from *Amdaeng*⁴ Muean’s petition in the early 1860s, that prohibited parents and husbands to sell or exchange female members of the family (wives and daughters) into servitude⁵. This proclamation granted *Amdaeng* Muean not only the freedom from slavery, but also

³ See Thongchai, 1994: Peleggi, 2002.

⁴ *Amdaeng* was a title used to refer to commoner women in Siam until 1917 when King Vajiravudh introduced the titles of *Nai* (Mr.), *Nang* (Mrs), and *Nangsao* (Miss), following the Western pattern.

⁵ Suwadee T., “Thai society’s expectations of women, 1851-1935,” (Unpublished Ph.D. dissertation), (University of Sydney, Australia, 1989).

made her the first Siamese commoner woman who had the right to choose her spouse. Nevertheless, this exception was not made possible for royal elite women whose decisions for their marriages still depended on their fathers. In other words, King Mongkut still preferred not to interfere with the social hierarchy among the aristocrats, and hence cross-class marriages between the women of the elite class and commoner men were unlikely to occur.

Victorian Gentlemen vs. Victorian Gentlewomen

The concept of *God, Queen, Country* was the key to the Victorian era ideology that influenced Vajiravudh's expectations in gender roles. This concept influenced the first Western-educated Siamese king to introduce a similar slogan *Nation, Religion* [Buddhism], *King* (*Chat, Satsana, Phra Mahakrasat*) to the public, which shaped the role of Siamese gentlemen. The formation of the first generation of scouts (*suea-pa*) in 1911, which were recruited from students of the Royal Pages College (*rong-rian mahatlek luang*), was one of the avenues through which the new nationalist ideology was promoted. The Siamese male scouts were to follow the three most important principles: (i) to be loyal to the ruler of the nation [King]; (ii) to love the nation and have

faith in the religion [Buddhism]; and (iii) to maintain unity among team members⁶. Siamese men, for the first time, were introduced to nationalist sentiments. They were supposed to unite with other men in serving the nation as nationhood became their core value. For Siamese women of the early twentieth century, their images and expected roles were also shaped according to Vajiravudh's interpretation of the Victorian era gentlewomen. In terms of appearance, the fashion of Siamese palace women was influenced by the Victorian period's influence introduced to them by the reign of King Chulalongkorn i.e. the long hairstyle had replaced the former short hairstyle worn by both males and females from the end of Rama V's reign. Princess Walai-alongkon (born 1884, died 1938), daughter of Chulalongkorn, was one of the first elite women to adopt the Victorian era modern style of fashion in her appearance). The princess had abandoned the short man-like hairstyle and the *chongkraben* pantaloons form of clothing, which made the women look similar to men. Together with the new hairstyle and more gender-differentiated style of clothing, hats were also seen as a necessary Victorian era accoutrement for the princess.

⁶ National Scout Organization of Thailand (2013) "In the reign of King Rama VI" (*nai samai ratchakan thi bok*). Accessed October 7, 2013. Retrieved from http://www.thaiscouting.com/history-of-scouting-in-thailand/http://www.scoutthailand.org/index.php?option=com_content&view=article&id=51&Itemid=79.

Pic.2 High-class palace women in their hybrid
Victorian period attire.
From National Pictures Archive

Pic.3 Princess Praphawasit-Naruemon in the fashion of the late Edwardian Period (1912-1914) in the reign of King Vajiravudh (Rama VI). From National Pictures Archive.

By the early twentieth century, the western accoutrements became a norm of the feminine modernity. As mentioned earlier, Princess Walai-alongkon, a daughter of King Chulalongkorn and Queen Sawangwathana, emerged as a leading fashion figure of the Siamese court of King Vajiravudh's reign. The princess was also known as *satri-thansamai thisut* (the most modern woman) for her long hairstyle and modern clothes⁷. The princess had abandoned the short man-like hairstyle and *chongkraben*, which made the women look similar to men. Together with the new hairstyle and more modern clothing, the princess also used hats to complete her style when she appeared in the public. During the Sixth reign, the princess was often chosen to liaise with foreign guests in official receptions by King Vajiravudh. With the growing number of Western educated Siamese, including the king who had spent over a decade in England, the Victorian-era influence had been seen more clearly in this reign of King Rama the Sixth. The localised utility of Western materials in the reign of King Chulalongkorn, which resulted in the mentioned hybrid fashion, was replaced by the complete imitation of Western appearance. This is the direct outcome of the King's promotion of modern appearance of Siamese women, which involved; first, the adoption of fitted

⁷ Krom Sinlapakon, *Notables Women in Thai History (Satri-Samkhan Nai Prawatitath Thai)* (Bangkok: Krom Sinlapakon, 2004).

skirt (replacing *chongkeraben*); second, the abandonment of the short man-like hairstyle as women were encouraged to wear long hair: third, the promotion of clean and white teeth at the same time as the abandonment of betel-chewing⁸. As a consequence, the split among the older women and younger women of the inner court had emerged. While the older consorts or even the former Queen Saowapha still preferred the hybrid fashion of the Siamese-Western costume, the younger generation of inner court women chose to model their fashion along the modern concept of beauty that was promoted by the king⁹. This symbolic significance of women's hats in the reign of King Vajiravudh referred directly to the Victorian modernity of the representations of the royal-self. Princess Walai-alongkon saw herself as the Victorian woman rather than agents of Western modernity as Queen Saowapha in the fifth reign. Unlike the queen who still wore the *chongkeraben* but adopted the lace Victorian blouse, the princess was always seen in modern costumes when she appeared in the public sphere.

⁸ Wannaphon B., *Powerful Women of Siam: Rama 4-Rama 6 Reigns and the Wave of Western Cultural Influence (chomnang haeng siam nai samai ratchakan thi 4 thueng ratchakan thi 6 kab krasae watthanatham tawantok)* (Bangkok: Sangsan Books, 2009), 100.

⁹ Ibid., 149.

Pic.4 Princess Walai-alongkon (right end) appeared in full Victorian costume while standing next to the consort who still preserved the hybrid Siamese-Western fashion.

From National Pictures Archive Collection

The comparison between the two leading fashion figures of the inner court women in both reigns of King Chulalongkorn and King Vajiravudh reflects the Siamese interpretation of Victorian modernity. While during the high tide of colonialism in the reign of King Chulalongkorn, inner court women embraced only part of the Western influence in their fashion: younger generations of elite women had fully adopted Western fashion in the age of the Victorian gentlemen under the reign of King Vajiravudh. Semi-colonialism had placed Siam into the ambiguous position and the elite women's fashion in the court of King Chulalongkorn demonstrates the Siamese enthusiasm to embrace western accoutrements but still keep the Siameseness in their appearance. On one hand the Siamese elites were proud of their sovereignty, but on the other hand, their only way to emulate the colonial powers was to refashion their royal-self. As a result, Queen Saowapha wore the full Victorian clothes only during her overseas visits but not when she resided in Siam. This evidence tells us that Siamese elites wanted to be seen as civilised subjects in the outsiders' eyes. However, their actual representation in their own space was a rather hybrid one. Nevertheless, by 1910s, the educated gentlemen who ruled Siam saw colonialism differently from the previous monarchs. They saw and portrayed themselves as the Victorian gentlemen and that resulted in the popularity

of hats and the full adoption of the western fashion among elite women of the inner court until the end of the absolutist monarchy in 1932.

3. The Role of Hats under the Cultural Mandates

The inner city was most prominent during the reign of King Chulalongkorn. The private female quarters served as a space where aristocratic women exercised their autonomous power. Nevertheless, the inner court had entered into decline from the reign of King Vajiravudh, who introduced the removal of the female quarters to Suan Sunantha Palace, away from the Grand Palace, which subsequently became an exclusive space for the king and his male courtiers. After 1932, the roles of these noble ladies diminished, when the People's Party's government closed their quarters at Suan Sunantha. As a result, these former palace women were put under pressure to find new homes. Some of them fled Siam together with their male relatives such as, Princess Phunphitsamai Diskul and Princess Naphaphonprapha, who fled to Penang and Bandung respectively. While the inner court had faced the decline since 1920s, the revolution of 1932 that overthrew the absolutist monarchy placed the

aristocrats in the even more difficult position. With the disappearance of the inner court, women's representations only became significant again in the late 1930s under the leadership of General Phibun.

*Contesting the Concepts of *Sivilai* and *Arayatham**

A number of researchers and scholars initiated a focused study on Siam's survival in the colonial era. One of the major themes of these literatures is the Siamese road to *sivilai*, the term that was introduced to the Siamese court from the direct English borrowing of *civilisation*, by the second half of the nineteenth century. Both scholars Thongchai Winichakul and Maurizio Peleggi have described the civilising process of Siam as a 'conceptualised scheme'¹⁰. Thongchai classifies varying degrees of *sivilai* from forest, village, city, and Europe. In the nineteenth century, the quest for civilisation was considered most important for the survival of Siam's sovereignty, carried out by Thai elites. The process of *sivilai* demonstrated the Siamese elites' anxiety to adopt what they perceived to be western lifestyles. Instead of focusing on the mission of civilisation on a larger scale with varying degrees as Thongchai, Peleggi confined his work

¹⁰ See Thongchai, 2000: and Peleggi, 2002.

within the court of Siam. He illustrated the transnational cultural flows represented in the court of Siam, which can be seen in the refashioning of self-images, westernised modes of consumption, residential and representational architectures, and public spectacles. These are all part of the new image of *similai* Siam. Hence, to consume the western sense of self is to bring the nation to civilisation.

On a similar notion, *arayatham* was a more common term for ‘civilisation’ in the post-revolutionary period. *Arayatham* or “peace and happiness that lie on the basis of good morals and law which includes the prosperity of custom and tradition”, as defined by the Thai Royal Institute, was a preferred term that Phibun chose to use in the Cultural Mandates (*ratthaniyom*) of 1939 rather than *similai* that had been used earlier¹¹. The choice of terminologies reflects the political tensions of Phibun’s era, in which foreigners were considered as most dangerous enemies of state. As *similai* served as a safeguard to colonialism in the nineteenth century, Phibun’s government employed *arayatham* to defend Thailand from foreign enemies in the pre-Second World War period. Colonialism, claimed by Phibun, was a threat to non-civilised nations. Hence, in order to escape colonialism,

¹¹ Ratchabandittayasathan, *Thai-Thai Dictionary (Photchananukrom Chabab-ratchabandittayasathan)* (Bangkok: Ratchabandittayasathan, 1999), 1367.

Thai government sought to bring up the nation to *arayatham* or to civilisation through the promotion of the Cultural Mandates. Foreigners were seen as enemies of the state who prefer other nations to remain ‘barbaric’ in order to claim possessions to those territories¹². This message encouraged people of now ‘Thailand’ to adhere the principles of the Cultural Mandates. While *similai* might have been seen as a mission led by men, *arayatham* required the participation of all people of the nation, as *rath* means ‘nation’ and *niyom* means ‘popular’. Within the political context of Phibun’s era, women were once again subjects of modern representations and this time they were more active than before.

The announcement of the Publicity Division of 1938 (Kong Khotsanakan) requested participations from all Thai women to adjust their dressing style in according to the following principles:

I All Thai women are kindly requested to wear long hair as according to the popular custom of the present day.

II All Thai women are kindly requested to stop wearing chongkeraben and adopt fitted-skirt as according to the popular custom of the present day.

¹² Ibid., 4.

III All Thai women are kindly requested to wear a blouse instead of a shawl to cover the upper part of the body¹³.

From this announcement, the western influence had once again played a significant role in reshaping the images of women similar to what King Vajiravudh attempted to promote in the early twentieth century. This post-absolutist refashioning in women had employed hats as tools to promote the mentioned concept of *arayatham* in a much more forceful way than in the absolutist years. Two following examples demonstrate the employment of hats in the nationalist propaganda of Phibun's era; the *mala nam thai* campaign (hats-lead-the-Thai-nation campaign): and Miss Siam beauty pageant.

Mala Nam Thai Campaign (hats-lead-the-Thai-nation campaign)

According to Kobkua Suwannathat-pian, Phibun's national culture has two sides: the interior; and the exterior. While patriotism, traditional values, Buddhist teachings, and Thai heritage were believed to (internally) create “a cultured society”, the adoption of certain Western cultural norms

¹³ so-tho 15.2.1/13, “Women's dress code (*Kan-taengkai khong sa-tri-thai*),” 4. *Cultural Mandates (rattbaniyom)* (Bangkok: National Archives of Thailand).

would (physically) help the nation gain the civilised status¹⁴. In order to implement the exterior side of Phibun's national culture, the *mala nam thai* campaign was introduced for all people to wear hats as an important accoutrement of the new dress code. The song *suammuak* (wear hat) produced by the Publicity Division's band and sung by Manthana Morakun, the famous female singer of the department during the Phibun's era, promotes this specific campaign. The lyrics of the song were written by the popular song writer/producer *khru* Auea Sunthonsanan. The message of the song persuades people to wear hats as they would bring the nation to *arayatham*. Moreover, the lyrics also aimed to target at women rather than men. "These hats implement our faces and bodies of us Thai women" demonstrates a persuasive message to Thai females that hats should be seen as essential accessories that would contribute to their beauty. Through the voice of the female singer, it became even more apparent that this campaign was projected toward the female society. Finally, the song also encouraged obedience to the leader as seen in the last sentence of the song which states, "in order to support what the leader had persuaded" (*sanong khao than phu-nam klao kham chuan*)¹⁵.

¹⁴ Kobkua S., *Thailand's Durable Premier: Phibun through Three Decades 1932-1957* (Kuala Lumpur: Oxford University Press, 1995), 109.

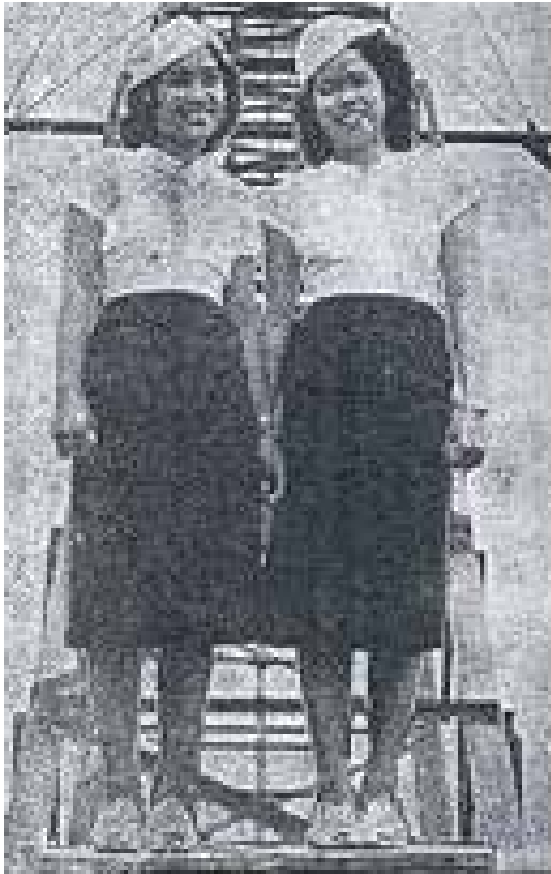
¹⁵ Baan Suntaraporn, "Suam Muak", <http://www.websuntaraporn>.

While the launching of the hat-wearing campaign aimed to modernise the appearance of the people and bring up the nation to the civilised status, the campaign was also objectionable at the same time. Fines were charged on people if they are found without hats in public areas. This brought resentment to the public toward the campaign and also Phibun's popularity. Both issues will be examined in the later part of this paper.

Miss Siam Beauty Pageant

In the post-revolutionary period, women became objects of the state's manipulation. The organisation of the first female beauty pageant is the evidence of the increased female significance in the national scheme. Women became promoting agents of the constitution from 1934 through the beauty pageant of *nangsao siam* (Miss Siam). Following the success of the revolution, the government had decided to organise the annual celebration of the constitution in December of every year, which comprised of different

com/suntaraporn/lyric/postlyric.asp?GID=298 (accessed February 20, 2017).

Pic.5 Manthana Molankun (right) became the promoter of the mala nam thai campaign in 1941.
From National Pictures Archive Collection.

performances, exhibitions, and the beauty pageant^{16,17}. Nonetheless, this beauty pageant differed from the modern *nangsao thai* (Miss Thailand) that commodifies women as globalised subjects, the most important objective of Miss Siam was to promote the constitution and send official messages to the masses¹⁸. Young Siamese women who were contestants took the role as agents of the state. These annual events attracted people from middle to lower classes of the population hence; the message from the government could easily reach the masses. As the contestants in the years 1939 and 1940 acted as agents of the nationalist regime in the promotion of the constitution, they also served as models of new state's approved fashion following the dress code of the Cultural Mandates. These contestants of *nangsao siam* pageant wore "Western-style clothing" together with high-

¹⁶ Sujira A., "The Political Economy of the Beauty Contest: Case study of Miss Thailand Contest," (*setthasat kanmueang wa douay kan phalit nang ngam:korani seuksa kan prakuad nang sao thai*) (Thesis, Bangkok: Chulalongkorn University, 2007).

¹⁷ The pageant took place annually from 1934 to 1940 but due to the crisis of the Second World War, the pageant stopped and only resumed in 1948 under Phibun's regime. However, the objective of the pageant had shifted from the constitution promotion to the promotion of nationalism. See Sujira, "The Political Economy of the Beauty Contest: Case study of Miss Thailand Contes."

¹⁸ Ibid.

heeled shoes, hats, and gloves¹⁹. By asserting state's policy into the national beauty pageant, Phibun had demonstrated the intention to transform the mass society without the consultation with the royal court as in the absolutist era when Western influenced fashion was always originated within the inner court²⁰. In other words, Phibun had initiated a revolutionary transformation on women's representations of the middle and lower class women, which undermined the role of the court and elite women of the Siamese society.

While hats were popular only among the aristocratic women who had access to the Victorian influenced modernity in the last decades of the absolutist regime, hats became symbols of progress of the Phibun's regime with contestants of Miss Siam pageant as state's agents. Riem Phetsayanawin was the first Miss Siam who entered the pageant with Western clothes in 1939, while all contestants from 1934 had worn Thai traditional costumes of the early *Chakri* period.

¹⁹ S. Barmé, *Woman, Man, Bangkok: Love, Sex, and Popular Culture in Thailand* (Oxford: Rowman & Littlefield, 2002), 325.

²⁰ Pairaya P., "Thai Women's Beauty Myth 1938-1973" (*maya khathi khwannam khong sattri thai 2481-2516*) (Thesis, Bangkok: Chulalongkorn University, 2006), 65.

Pic.6 Miss Siam Winners from 1934 to 1938 in traditional Thai costume of the early Chakri period.
From Krobkrua Khunyai Vani, “mua pen nagsao sayam,” (2015):
http://khunyaivance.com/pro_galleries/show/003
(accessed February 20, 2017).

Riem made her way to the crown in 1939 when the Cultural Mandates was introduced with the evening red dress²¹. In 1940, the state had interfered even more in the Miss Siam beauty pageant. Sawangchit Kharuehanon, Miss Siam of 1940 and all the contestants that year were required to wear the western-styled dress that used local textile produced within the country²². The event was also extended to five nights with the state's agenda to encourage women to volunteer in the Red Cross. This was the time that the government employed stage of beauty pageant to encourage women's participation in the national public sphere besides the promotion of nationalist campaign.

More important than the stage beauty was the role of Miss Siam as nationalist agents in the years of the Cultural Mandates. Both Riem and Sawangchit had worked closely with the Council of Women's Culture (*sapha-watthanatham fai ying*) that was founded in 1939 with wife of Phibun, *khunying* La-aid, as the head of the committee. These two women promoted the campaign for women to wear hats by representing themselves as models of national women. Images of Riem and Sawangchit in the public domain were

²¹ Orasom S., *Flowers of the Nation (Dokmai khong chat: chakwethu khwam ngam su wetthi chiwit album chiwit 13 nangsao thai yuk rae)* (Bangkok: Ruamtat Press, 1990).

²² *Ibid.*

Pic.7 Riem Phetsayanawin entered the pageant in the Western evening dress as encouraged by the dress code of the Cultural Mandates in 1939.

From Sujira A., (2007).

seen with hats, which symbolises the nation's progress. By employing these women who rose to the national scene from non-aristocratic background, Phibun hoped they could convince all women of the country to support the campaigns. Nonetheless, the resistance toward the promotion of hat-wearing was apparently evident and will be explored in the next part.

4. Resistance to the Hat-wearing: Phibun's Regime

“Orderliness and uniformity”, according to Phibun were two of the basic elements of a cultured and civilized nation²³. The dress code of the Cultural Mandates reflects Phibun's idea to achieve this goal. As hats had served as symbols of civilised status of Phibun's era, they also served as symbols of power of the rising middle-class women that was granted by the state. While the state undermined the status of aristocratic women, they had successfully included the middle-class women in the mainstream nationalist movement by giving them the role of nationalist agents. The mentioned evidence of Miss Siam's contestants' roles in the promotion hat-wearing campaign and other nationalist

²³ Kobkua S., (1995), 118.

propaganda demonstrated the rise of the new influential group of women in Thai society that had replaced the roles of the aristocratic elite women. This is the reason why women of the aristocratic background, openly expressed their resentment about the hat-wearing campaign.

Phibun might have inspired new agents of nationalism but he could not completely convince the old group of elite women (*nang nai*) to do the same. Voices of the aristocratic women about the new obligation to wear hats clearly opposed the government. Queen Si Sawarinthira, wife of Chulalongkorn, demonstrated her resentment toward hat-wearing campaign: “As it is, I could hardly maintain my own identity. Now they want to interfere with my head...Well, I won’t wear it. If they want me to wear a hat, they would have to sever this head and out a hat on it themselves”²⁴. Queen Si Sawarinthira was one of the leading inner court women who adopted the hybrid Western-Siamese styled clothing in the reign of King Chulalongkorn. Nonetheless, she expressed her opinion against the hat-wearing campaign in a very resentful way. From this evidence, it can be seen that monarchical leadership was more inspiring to the aristocratic woman than Phibun.

²⁴ Ibid.

Nevertheless, the objection towards the hat-wearing campaign was apparent in the public as a whole, for it was simply impractical for the people of the nation²⁵. Even Manthana Molakun, the singer of the Department of Propaganda (krom kotsana), who sang the song *suammuaek*, complained that wearing the hat in Bangkok was certainly impractical for her everyday life. While one hand needs to grab the hat so that it won't get blown away by the wind, the other hand must hold on to the skirt that women had to wear instead of the more practical *chongkaben*²⁶. Even though wearing the hat seemed to be objectionable everywhere, the public offices still imposed strict control over this policy. These public places had the right to deny services for people without hats²⁷. As a result, the resentment among people had continued to rise against the authority until the end of Phibun's regime. It was quite unsurprising for Khuang Aphaiwong to have the *mala nam-thai* campaign cancelled as soon as he took the seat of the Prime Minister after Phibun.

²⁵ Ibid.

²⁶ Pairaya P., 2006.

²⁷ Ibid.

5. Conclusion

The significance of the *mala nam thai* campaign was in its relationship to the concept of national progress (*arayatham*). The hat-wearing, during the Phinun's regime, became a responsibility of all Thai citizens regardless of their class backgrounds. Everyone was to wear hats when they went in the public without any exceptions. As a result of this campaign, indications of class also became invisible. Therefore, the resentment among the Thai aristocrats towards this campaign could have been caused by the fact that *mala nam thai* was promoted with the attempt to create a class-blinded society; while the non-aristocrats were not satisfied with the campaign mainly because of its practicality. The objective of the People's Party since 1932 was to enhance the position of commoners. General Phibun had continued with the same ideology when he called for the promotion of the Cultural Mandates of 1938. Although the *mala nam thai* campaign did not survive after the Phibun's regime had ended, Phibun had, to a certain extent, enhanced the role of middle class women in the public sphere.

In order to answer the question *to what extent hats served as symbols of political statuses of women in Thai society of both periods of absolutist and post-absolutist regimes?*, one must consider the following. First, hat-wearing in both periods promoted the similar connotations of progress. During the absolutist years, it was the first time that the adoption of western accoutrement offered any meanings to the aristocratic elites. The hats during the absolutist era since King Chulalongkorn symbolises the emulation and imitation to the West (*siwilai*). On a similar account, in the Phibun's period, the nationalist meaning was added to the hat to represent the progress of the nation (*arayatham*). Second, hat-wearing gave rise to the role of women to appear more in the public, although they were still represented within the framework that their male rulers had laid for them. As early as the reign of King Chulalongkorn, inner court women were the main population who transformed their self-representations and eventually inserted their roles in the public sphere with their new modern image as Princess Walai-alongkon served as royal liaison in many occasions. In the same manner as the *mala nam thai* period, women were once again employed to refashion themselves to the new cultural conduct, which made them agents of the state. By considering the aforementioned factors, the impact of hat wearing had significantly transformed the role of women,

which were once kept under the shadow of men, to appear in the public sphere as agents of royal cultural values and nationalism in the absolutist and post-absolutist periods respectively.

References

National Archives of Thailand

Ministry of Education (so. tho.) Cultural Mandates (*ratthani-yom*) (Bangkok: National Archives of Thailand).

so-tho 15.2.1/13 women's dress code (*Kan-taengkai khong satri-thai*)

so-tho 15.2.1/20 The importance of the support of national culture (*Khvam-samkhan nai kan-bamrungwatthan-atham khong chat*)

Books

Barmé, Scot. *Woman, Man, Bangkok: Love, Sex, and Popular Culture in Thailand*. Oxford: Rowman & Littlefield, 2002.

Kobkua Suwannathat-pian. *Thailand's Durable Premier: Phibun through Three Decades 1932-1957*. Kuala Lumpur: Oxford University Press, 1995.

Krom Sinlapakon. *Notables Women in Thai History (Satri-Samkhan Nai Pravatisat Thai)*. Bangkok: Krom Sinlapakon, 2004.

- Orasom Sutthisakhon. *Flowers of the Nation (Dokmai khong chat: chakwethu khwam ngam su wethi chiwit album chiwit 13 nangsao thai yuk raek)*. Bangkok: Ruamtat Press, 1990.
- Peleggi, Maurizio. *Lords of Things: the Fashioning of the Siamese Monarchy's Modern Image*. Honolulu: University of Hawaii Press, 2002.
- Ratchabandittayasathan. *Thai-Thai Dictionary (Photchananukrom Chabab-ratchabandittayasathan)*. Bangkok: Ratchabandittayasathan, 1999.
- Thongchai Winichakul. *Siam Mapped: A History of the Geo-body of a Nation*. Honolulu: University of Hawaii Press, 1994.
- Wannaphon Boonyasatit. *Powerful Women of Siam: Rama 4 – Rama 6 Reigns and the Wave of Western Cultural Influence (chomnang haeng siam nai samai ratchakan thi 4 thueng ratchakan thi 6 kab krasae wathanatham tawantok)*. Bangkok: Sangsan Books, 2009.

Journal

Thongchai Winichakul. “The Quest for ‘Siwilai’: A Geographical Discourse of Civilizational Thinking in the Late Nineteenth and Early Twentieth-Century Siam.” *The Journal of Asian Studies* (2000): 59 (3), 528-549.

Websites

Baan Suntaraporn. “Suam Muak”: <http://www.websuntaraporn.com/suntaraporn/lyric/postlyric.asp?GID=298> (accessed February 20, 2017).

Kaewmala. “Thongchai: Thai-style history education makes Thais ignorant and narcissistic”: <https://prachatai.com/english/node/3649> (July 22, 2013) (accessed May 4, 2017).

Krobkrua Khunyai Vani. “mua pen nagsao sayam” : http://khunyaivaneer.com/pro_galleries/show/003 (2015) (accessed February 20, 2017).

National Scout Organization of Thailand “In the reign of King Rama VI” (*nai samai ratchakan thi bok*). Retrieved from http://www.thaiscouting.com/history-of-scouting-in-thailand/http://www.scoutthailand.org/index.php?option=com_content&view=article&id=51&Itemid=7 (2013) (accessed October 7, 2013).

Pairaya Ponsaratoon, “Thai Women’s Beauty Myth 1938-1973.” (*maya kbathi khwanngam khong sattri thai 2481-2516*), (Thesis). Bangkok: Chulalongkorn University, 2006.

Sujira Aroonpipat. “The Political Economy of the Beauty Contest: Case study of Miss Thailand Contest.” (*setthasat kanmueang wa douay kan phalit nang ngam:korani seuksa kan prakuad nang sao thai*), (Thesis), Bangkok: Chulalongkorn University, 2007.

Suwadee Tanaprasitpatana. “Thai society’s expectations of women, 1851-1935.” (Unpublished Ph.D. dissertation), University of Sydney, Australia, 1989.

วารสาร
ประวัติศาสตร์
ธรรมศาสตร์

THE THAMMASAT

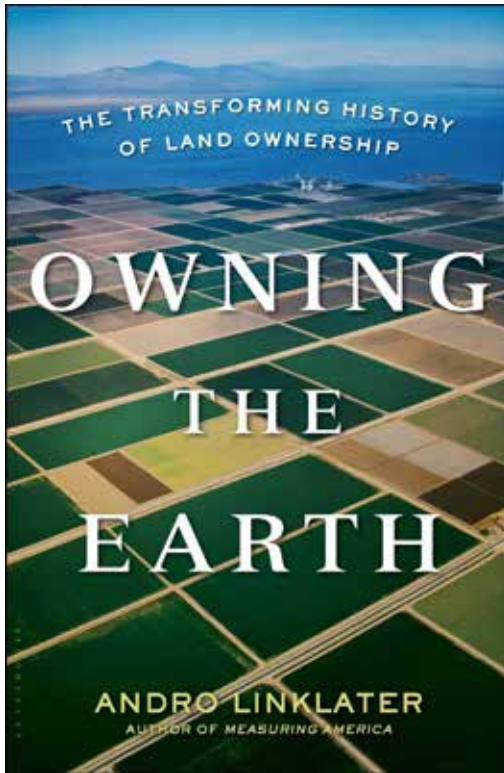
**JOURNAL
OF
HISTORY**

บทปริทัศน์หนังสือ
“OWNING THE EARTH” – The Transforming
History of Land Ownership

ฐนพงศ์ ลือขจรชัย
Tanapong Luekajornchai

นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาประวัติศาสตร์
ภาควิชาประวัติศาสตร์ ปรัชญา และวรรณคดีอังกฤษ
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
E-mail: tanapong.lue@gmail.com

1. บทนำ

ผู้เขียน: Andro Linklater
สำนักพิมพ์: Bloomsbury
ปีที่ตีพิมพ์: ค.ศ. 2013
จำนวนหน้า: 482 หน้า
ISBN: 9781620402894

การทำท้าวความเข้าใจเรื่องการพัฒนาทางเศรษฐกิจของโลก สิ่งที่ไม่อาจมองข้ามไปได้เลยคือ “ที่ดิน” อันเป็นทุนที่สำคัญที่สุดนับแต่มนุษย์เริ่มรู้จักการเพาะปลูก วินสตัน เชอร์ชิล ได้กล่าวไว้ว่า “ที่ดินคือสิ่งที่จำเป็นต่อการดำรงอยู่ของมนุษย์และเป็นแหล่งกำเนิดความมั่งคั่ง”¹ หรือคำประกาศอิสรภาพของอเมริกาก็ระบุว่า “ทุกคนเกิดโดยมีอิสระและสิทธิเท่าเทียม...มาตรา 13 สิทธิในทรัพย์สินนั้นไม่อาจถูกล้ำหรือล่วงเกินได้” การเข้าใจการถือครองที่ดินที่พัฒนาขึ้นตามกาลเวลาจึงเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างมากที่จะเข้าใจรากฐานของเศรษฐกิจและสังคมในทุกดินแดนเพราะที่ดินยังเป็นสิ่งที่เชื่อมชุมชนทั้งหมดเอาไว้ด้วยกัน ผู้คนต่างนิยามตนเองหรือสร้าง อัตลักษณ์จากดินแดนที่ตนอยู่² โดยเฉพาะกับรัฐสมัยใหม่ (modern state) ที่มีอำนาจเหนือดินแดน (territory) เป็นหัวใจที่สำคัญ ยิ่งไปกว่านั้นการจัดการที่ดินจึงสะท้อนรูปแบบหรือลักษณะของรัฐนั้นๆ อีกด้วย ที่ดินไม่เหมือนทรัพย์สินอื่นๆ ที่คุณสามารถจัดการอย่างไรก็ได้ แต่มันขึ้นอยู่กับข้อตกลงร่วมกันของเพื่อนบ้านของคุณ สังคมของคุณ รวมทั้งรัฐบาลในประเทศที่คุณอยู่³

การพัฒนาแนวคิดการถือครองที่ดินนั้นเกิดควบคู่ไปกับการพัฒนาของเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองอย่างลึกซึ้ง การที่มีการรับรองสิทธิมนุษยชนผู้หนึ่งให้สามารถเป็นเจ้าของส่วนหนึ่งของพื้นผิวโลก แต่เพียง ผู้เดียว (absolute) นั้นไม่ใช่เรื่องง่าย การก้าวข้ามความเชื่อที่

¹ Andro Linklater, *Owning the Earth the transforming History of Land Ownership* (New York: Bloomsbury, 2013), 12.

² Malcolm Anderson, *Territory and State Formation in the Modern World* (Oxford: Blackwell Publishers Ltd., 1998), 4.

³ Andro Linklater, *Ibid.*, 12.

ว่าโลกเป็นของพระเจ้า สิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือภูตผี หรือเป็นดินแดนของ กษัตริย์ต้องพัฒนาข้ามผ่านระยะเวลาอันยาวนานผ่านการต่อต้านหรือ อุปสรรคเกิดขึ้นอยู่เสมอทั้งจากศาสนา กษัตริย์ ขุนนาง และอำนาจเก่า ต่างๆ ที่พยายามรักษาสีทึ้นไว้ และแม้มีการรับรองสีทึ้นนั้นให้แก่ ประชาชนแล้วแต่ละสำนักคิดต่างก็ยังคงเข้าช่วงชิงอำนาจในการกำหนด และนิยามการถือครองที่ดินบนโลกอยู่เสมอ

ลินเคลเตอร์เริ่มเขียนหนังสือเล่มนี้จากแนวคิดที่จะสำรวจว่าจะไร ที่นำมาสู่วิกฤติการทางการเงินที่สำคัญของโลกในปี ค.ศ. 2008 อย่าง วิกฤตสินเชื่อบุคไพรม์ (Subprime Mortgage Crisis) หรือ วิกฤตการณ์ แฮมเบอร์เกอร์ (Hamburger Crisis) อันเกิดจากการล่มสลายของตลาด อสังหาริมทรัพย์ในอเมริกาที่ส่งผลกระทบไปทั่วโลก เขาพยายามสำรวจ ที่มาของวิกฤติเศรษฐกิจครั้งนี้ตามรอยมันกลับไปถึงจุดกำเนิดของ กรรมสิทธิ์หรือความเป็นเจ้าของในที่ดินในโลก หนังสือเล่มนี้ไม่ได้มอง กรรมสิทธิ์ในที่ดินแค่มิติของความเป็นอสังหาริมทรัพย์ หรือเพียงแค่ดิน แต่มองว่ากรรมสิทธิ์ในที่ดินนั้นแท้จริงแล้วคือการเป็นเจ้าของส่วนหนึ่ง ของพื้นผิวโลก

ผู้เขียนได้เริ่มการสำรวจแนวคิดเรื่องการถือครองที่ดินในสังคม ก่อนศตวรรษที่ 15 ตั้งแต่ในสังคมโรมันจนถึงสังคมฟิวดัล (Feudalism) โดยได้สรุปว่าสีทึ้นในที่ดินก่อนศตวรรษที่ 15 เป็นเพียงการแสวงหา ประโยชน์ในที่ดินไม่ใช่สีทึ้นในการครอบครองหรือสีทึ้นในความเป็น เจ้าของที่ดินนั้น⁴ จุดเปลี่ยนที่สำคัญในแนวคิดแบบนี้เกิดในยุคของ กษัตริย์เฮนรี่ที่ 8 (Henry VIII) ของอังกฤษที่มีการยึดที่ดินจากโบสถ์แล้ว

⁴ Ibid., 13.

นำออกขาย “การที่กษัตริย์เป็นคนขายที่ดินด้วยตนเองเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญที่ส่งผลให้เกิดการจัดการในที่ดินเปลี่ยนไป” กล่าวคือ เกิดการขับไล่คนออกจากที่ดินที่เคยอยู่ร่วมกันในสังคมแบบพิวดัลส์การเป็นเจ้าของโดยปัจเจกชนเพียงคนเดียว⁵ แนวคิดเรื่องการเป็นเจ้าของในที่ดินเพียงคนเดียวได้แพร่ขยายไปพร้อมกับการสำรวจดินแดนใหม่อย่างอเมริกา เนื่องจากแนวคิดนี้ถูกใช้เป็นแรงจูงใจให้คนอพยพไปบุกเบิกดินแดนใหม่ โดยการให้สิทธิแก่ผู้อพยพได้เป็นเจ้าของที่ดิน⁶ โดยได้อ้างหลักการจาก Book of Genesis ที่กล่าวถึงการที่อับราฮัมขุดบ่อน้ำแล้วได้อ้างต่อกษัตริย์ (เจ้าของพื้นที่) ว่าเมื่อเขาลงมือขุดบ่อน้ำ บ่อน้ำนี้ย่อมเป็นของเขา ดังนั้นเมื่อไปอเมริกาใครไปทำประโยชน์หรือพัฒนาที่ดิน ที่ดินย่อมเป็นของผู้นั้น⁷ ในขณะเดียวกันที่อังกฤษก็ได้ออกกฎหมาย (ในระบบ common law) ระบุให้สิทธิในการถือครองที่ดินนั้นเป็นสิทธิตามธรรมชาติที่สามารถใช้ได้แย่งได้แม้แต่กับกษัตริย์และได้ออกกฎหมายที่จะคุ้มครองสิทธิในที่ดินของปัจเจกชนตามมา

ภายหลังสิ้นสุดสงคราม 30 ปี สัญญาสันติภาพเวสต์ฟาเลีย ค.ศ. 1648 (*Peace of Westphalia*) ทำให้เกิดรูปแบบรัฐชาติสมัยใหม่ที่มีอำนาจอธิปไตยสูงสุดเหนือดินแดนแต่เพียงผู้เดียว สิ่งนี้ทำให้ที่ดินถูกรัฐใช้ทุกตารางนิ้วเพื่อให้เกิดความมั่งคั่งสูงสุดจากดินแดน⁸ ส่งผลให้มุมมองต่อที่ดินได้ถูกเปลี่ยนจากเพียง ‘ดินแดน’ กลายเป็น ‘ทุน’ ที่ใช้แสวงหาความมั่งคั่ง

⁵ Ibid., 18.

⁶ Ibid., 28.

⁷ Ibid., 28.

⁸ Ibid., 128.

การเกิดขึ้นของสิทธิบัตรในเวลาต่อมายิ่งเสริมให้แนวคิดเรื่องกรรมสิทธิ์ของทรัพย์สินส่วนบุคคลชัดเจนขึ้น⁹ และการปฏิวัติอุตสาหกรรมก็ทำให้การเป็นเจ้าของที่ดินสามารถจัดการได้เพียงลำพัง โดยการให้เครื่องจักรแทนแรงงานคนซึ่งทำให้ที่ดินจำนวนมากเปลี่ยนมือจากชาวนาชาวไร่สู่มือของนักธุรกิจหรือนายทุน¹⁰ ในอเมริกาเกิดบริษัทขายที่ดินขึ้นมีการสำรวจที่ดินต่างๆ ที่ยังไม่มีผู้จับจองแบ่งเป็นแปลงแล้วออกขาย¹¹ ประกอบกับการเลิกทาสในอเมริกายังทำให้ทาสจำนวนมากมีสิทธิที่จะซื้อที่ดินได้อีกด้วย¹² อย่างไรก็ตามแนวคิดเปลี่ยนที่ดินสู่ทุนก็เกิดปัญหาขึ้น คือที่ดินในเมืองส่วนใหญ่กลายเป็นที่ดินไม่ก่อให้เกิดรายได้ สิ่งนี้นำมาสู่การจำนองที่ดินเพื่อให้ที่ดินในเมืองกลายเป็นทุน ก่อให้เกิดกรรมสิทธิ์ลูกผสม (Hybrid Ownership)¹³ คือ การมีเจ้าหนี้จำนองมีสิทธิ์ร่วมในที่ดิน

ในยุโรปเมื่อบิสมาร์ก (Bismarck) ได้ก่อตั้งเยอรมันและใช้ระบบกฎหมายแบบ Civil Law หรือระบบประมวลกฎหมายได้กำหนดให้กรรมสิทธิ์ไม่ได้เป็นสิทธิตามธรรมชาติอย่างใน Common law แต่เป็นสิทธิที่รัฐมอบให้และไม่อาจใช้อ้างต่อรัฐได้¹⁴ ซึ่งทำให้หลายประเทศที่ระบบกฎหมายเช่นนี้ดังเช่น จีน ญี่ปุ่น ไทย เป็นต้น รับเอาแนวคิดเรื่องกรรมสิทธิ์ในลักษณะนี้ไปด้วย นอกจากนี้แนวคิดเรื่องกรรมสิทธิ์ในที่ดิน

⁹ Ibid., 171.

¹⁰ Ibid., 182.

¹¹ Ibid., 217.

¹² Ibid., 256.

¹³ Ibid., 287.

¹⁴ Ibid., 304.

ที่เป็น สิทธิของปัจเจกชนยังถูกทำลายด้วยแนวคิดกรรมสิทธิ์แบบคอมมิวนิสต์คือแบบกรรมสิทธิ์ร่วม (Collective Ownership) ที่ทุกคนเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในที่ดินร่วมกันแต่ก็ล้มเหลวในที่สุด¹⁵

ความเป็นเจ้าของที่ดินถูกปรับเปลี่ยนโดยนโยบายของรัฐที่ต้องการให้คนมีที่ดินเป็นของตัวเองให้มากที่สุด¹⁶ เพื่อให้พวกเขาเหล่านั้นใช้จ่ายเงินกับการพัฒนาที่ดินของพวกเขาไม่ว่าจะเป็นการสร้างบ้านหรือซื้ออุปกรณ์เครื่องใช้ต่างๆ โดยหวังว่าจะเป็นการช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจซึ่งทำให้เกิดการปล่อยกู้ในการซื้อบ้านที่ดินจำนวนมากและง่าย ซึ่งในที่สุดแล้วนำมาสู่วิกฤติสินเชื่อซับไพรม์หรือวิกฤตแฮมเบอร์เกอร์เมื่อพวกเขาไม่สามารถชำระเงินกู้ได้ในที่สุด

ลินเคิลเตอร์ได้ใช้แนวคิดทางกฎหมายและการเมืองในการอธิบายพัฒนาการของความเป็นเจ้าของในที่ดินอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบแต่เขาพยายามที่จะหลีกเลี่ยงการใช้ทฤษฎีภาวะทันสมัย (Modernization Theory)¹⁷ โดยเขาพยายามที่จะไม่อธิบายถึงความเป็นสมัยใหม่ในการพัฒนาของความเป็นเจ้าของในที่ดินแต่อธิบายการพัฒนาเป็นขั้นเป็นตอนตามแต่ละความจำเป็นหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตามแต่ละช่วงเวลาในแต่ละปัจจัยต่างก็นำมาสู่การพัฒนาของความเป็นเจ้าของในที่ดินไม่ว่าจะโดยตรงหรือโดยอ้อม

¹⁵ Ibid., 306-319.

¹⁶ Ibid., 349-364.

¹⁷ วชิรวัชร งามละม่อม, *ทฤษฎีภาวะทันสมัย (Modernization Theory)*, <http://learningofpublic.blogspot.com/2015/09/modernization-theory.html>, (สืบค้นเมื่อวันที่ 5 มีนาคม 2559).

โดยแนวคิดด้านกฎหมายเป็นตัวกำหนดที่สำคัญในการทำให้สิทธิต่างๆ เป็นจริงหรือขัดขวางสิทธินั้น กฎหมายแรกที่มีอิทธิพลอย่างสูงในเรื่องนี้คือกฎหมายในเรื่องต่อต้านการล้อมรั้ว (anti-enclosure laws)¹⁸ ในประเทศอังกฤษที่เป็นตัวขัดขวางสำคัญต่อการเป็นเจ้าของที่ดินแบบคนเดียว แต่หลังจากนั้นได้มีการออกกฎหมายคุ้มครองสิทธิในที่ดินจนไปถึงขั้นมีการรับรองสิทธิในทรัพย์สินในคำประกาศอิสรภาพของอเมริกาในมาตรา 13 (ซึ่งถือเป็นรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายสูงสุดของอเมริกาด้วย) ในปรัสเซียที่ใช้ระบบกฎหมาย Civil Law การบัญญัติกฎหมายในเรื่องนี้จะแตกต่างจากอังกฤษคือกำหนดสิทธิในที่ดินเป็นสิทธิที่รัฐให้มาและสามารถเรียกคืนได้ สิ่งนี้ก็ส่งผลที่แตกต่างกันอย่างมากในความคุ้มครองของกฎหมายต่อความเป็นเจ้าของที่ดินซึ่งประเทศอื่นๆ ในโลกที่ไม่ได้ใช้กฎหมาย Common Law หรืออยู่ในเครือจักรภพ (commonwealth) โดยส่วนมากก็มีการคัดลอกสิทธิลักษณะแบบนี้ไปใช้

การเมืองก็เป็นแรงขับเคลื่อนสำคัญที่ทำให้แนวคิดและกฎหมายถูกปรับไปอย่างเป็นรูปธรรมที่สุด ในอังกฤษการยินยอมปล่อยให้ที่ดินในระบบฟิวด์ล ที่มีลักษณะเป็นการเช่าสู่การเป็นเจ้าของที่ดินนั้นปัจจัยที่สำคัญ อย่างหนึ่งคือ แนวคิดของ William Petty ที่เสนอว่า “ที่ดินเป็นเหมือนแม่ แรงงานเป็นเหมือนพ่อ ต้องมีแรงงานที่พัฒนาที่ดินเท่านั้นที่จะปลดปล่อยความมั่งคั่งในที่ดินได้”¹⁹ แนวคิดนี้เสนอให้รัฐเริ่มมีการปล่อยให้ดินสู่มือปัจเจกชนมากขึ้นเพราะรายได้จากการเก็บภาษีในผลผลิตนั้นสูงกว่ารายได้จากค่าเช่ามากจนทำให้ประเทศอังกฤษเคยมีรายได้จากที่ดินมากกว่าฝรั่งเศสแม้ว่าที่ดินของอังกฤษจะเล็กกว่ามาก

¹⁸ Ibid., 21.

¹⁹ Ibid., 58.

ในการใช้หลักฐาน ลินเคิลเตอร์ใช้หลักฐานที่มีความหลากหลาย และกว้างมาก ตั้งแต่บันทึก ความทรงจำต่างๆ เอกสารการประชุม เอกสารราชการ แนวคิดต่างๆ ตำราคลาสสิก บทละคร คำพูดติดปาก ของคนท้องถิ่น พิธีกรรม กฎหมาย คำประกาศอิสรภาพ จุดหมาย บทสวดมนต์ และอื่นๆ กว่า 371 รายการ เพื่อที่จะสนับสนุนการอธิบาย และสร้างความน่าเชื่อถือในการวิเคราะห์ของเขา ดังเช่น

บทสวดมนต์ในศตวรรษที่ 15 ในอังกฤษ²⁰ *“The earth O Lord is thine and all that is contained therein; we heartily pray thee to send thy Holy Spirit into the hearts of them that possess the grounds...remember themselves to be Thy tenants...”* บทสวดนี้ ใช้ในอังกฤษก่อนจะมีการปฏิรูปที่ดินเพื่อย้ายเดือสิทธิในที่ดินของผู้ที่อาศัยอยู่เป็นเพียงสิทธิของผู้เช่าไม่ใช่เจ้าของ คำพูดของ ชาวสวีเดนที่กล่าวกับนักท่องเที่ยวน “*Allemansrätten*”²¹ ที่มีความหมายว่า “คุณ สามารถค้างแรมได้โดยไม่ต้องสนใจว่าใครเป็นเจ้าของที่ดิน” เพื่อแสดงให้เห็นว่ามีแนวคิดความเป็นเจ้าของที่ดินปรากฏขึ้นแล้ว หรือบันทึกส่วนตัวของ เซอร์วิลเบิร์ต²² ที่ได้รับมอบหมายจากสมเด็จพระราชินีอลิซาเบธ ให้ไปสำรวจอาณาเขตของอังกฤษในอเมริกาว่าเขาพยายามที่จะเช่า และถามหาเจ้าของที่ดินซึ่งทำให้คนที่นั่นสับสนอย่างมากเพราะตอนนั้นแนวคิดเรื่องความเป็นเจ้าของที่ดินยังไม่ปรากฏในอเมริกา หรือหนังสือ

²⁰ “The earth O lord,”; The prayer appears in the 1533, and *ibid.*, 3.

²¹ ประสพการณ์ของผู้เขียนเมื่อเดินทางไปสวีเดน, and *ibid.*, 11.

²² Letters Patent to Sir Humfrey Gylberte, and *ibid.*, 3.

เรื่องโจรเท้าเปล่า²³ ที่กล่าวถึงหญิงผู้หนึ่งถือปืนแล้วเล็งไปที่โจรพร้อมกล่าวว่า “ต้นไม้ตรงนั้นคือเขตที่ดินของข้า หากเจ้าเข้ามาข้าจะยิงเจ้า” อันแสดงให้เห็นถึงภาพแนวคิดในเรื่องความเป็นเจ้าของที่ดินและการปกป้องทรัพย์สินส่วนตัว เป็นต้น

หนังสือเล่มนี้พยายามที่จะเขียนประวัติศาสตร์โลกในเรื่องการเป็นเจ้าของที่ดิน แต่ลินเคลเตอร์ได้ศึกษาดินแดนอื่นนอกจากยุโรปและอเมริกาเพียงเล็กน้อย มีการสำรวจการถือครองที่ดินในระบบเจ้าที่ดินในจีนอยู่บ้างเท่านั้น แต่สำหรับดินแดนอื่นๆ เขาได้สรุปว่าดินแดนเหล่านั้นไม่มีแนวคิดในเรื่องกรรมสิทธิ์เลย หรือไม่อาจจะมีได้เลยในดินแดนที่ยังนับถือเรื่องเหนือธรรมชาติ²⁴ การสรุปเช่นนี้เป็นการละเลยและมีแนวคิดว่าดินแดนอื่นล้าหลังจนไม่สามารถสร้างระบบในการจัดการที่ดินได้ ทั้งที่หลายดินแดนมีระบบการจัดการที่ดินที่น่าสนใจอย่าง เช่น ชนเผ่าเร่ร่อนต่างๆ อย่างมองโกลที่มีการใช้ที่ดินแบบเป็นเส้นทางเดิน²⁵ หรือในสยามก็มีระบบการจัดการที่ดินในระบบกฎหมายตราสามดวงในการออกโฉนดแก่ผู้ถือครองที่ดินแม้ไม่ได้มีลักษณะเป็นการให้กรรมสิทธิ์ดังเช่นในปัจจุบัน

²³ “Barefoot Bandit’ Started Life on the Run Early, and *ibid.*, 11.

²⁴ *Ibid.*, 11-12.

²⁵ Friedrich Kratochwil, “Of Systems, Boundaries, and Territoriality: An Inquiry into the Formation of the State System,” in *World Politics*, 1986, 29.

ลินเคลเตอร์อธิบายแนวคิดความเป็นเจ้าของที่ดินเริ่มจากสังคมพิววัลในอังกฤษแล้วแพร่ไปยังอเมริกา ประเทศอื่นในยุโรปและถูกนำไปใช้ในดินแดนอื่นทั่วโลก การศึกษาแบบยุโรปเป็นศูนย์กลาง (euro-centrism) ที่เป็นจุดเริ่มต้นทางความคิดต่างๆ ที่พัฒนาและแพร่กระจายออกไปโดยไม่คำนึงถึงหลัก ระบบ แนวคิดในดินแดนอื่นๆ นอกจากนี้ ลินเคลเตอร์ยังอธิบายภาพของการวิวัฒนาการทั้งหมดเคลื่อนที่ไปในทิศทางเดียวกันโดยความคิดที่ต่างอย่างมาร์กซิสก็เป็นเพียงอุปสรรคเล็กน้อยต่อการเดินทางของแนวคิดที่ถูกพัฒนาขึ้นอย่างต่อเนื่องเท่านั้น จนแนวคิดนี้มาสะดุดลึ้มกับวิกฤติเศรษฐกิจในปี ค.ศ. 2008 โดยเขาได้มองข้ามทั้งแนวคิดและวิกฤติในดินแดนอื่นๆ เช่น วิกฤติการเงินในสวีเดนในปี ค.ศ. 1990 หรือวิกฤติต้มยำกุ้งในปี ค.ศ. 1997 ที่เกิดจากฟองสบู่ในตลาดอสังหาริมทรัพย์แตกเช่นเดียวกัน

แม้ว่าลินเคลเตอร์พยายามจะไม่เขียนงานในลักษณะภาวะทันสมัย (modernization) แต่ก็ยังคงเขียนในรูปแบบตามแบบตะวันตก (westernization) ที่โลกทั้งหมดมีการพัฒนาหรือรับเอาแนวคิดแบบตะวันตกไปใช้ กล่าวคือโลกหมุนตามการพัฒนาของชาวตะวันตกอย่างไรก็ตามก็ไม่อาจปฏิเสธข้อเท็จจริงที่ว่าเกือบทุกประเทศในโลกก็รับเอาแนวคิดการเป็นเจ้าของที่ดินแบบนี้มาใช้และยังไม่มีแนวโน้มจะนำระบบแบบอื่นใดมาแทนที่ให้มีประสิทธิภาพเท่าระบบกรรมสิทธิ์ในที่ดินที่เกิดในตะวันตก

โดยสรุปแล้วหนังสือเล่มนี้นับเป็นเล่มแรกที่มีการสำรวจประวัติศาสตร์ความเป็นเจ้าของที่ดินของโลกได้อย่างเป็นระบบและมีช่วงระยะเวลาที่ยาวนาน แม้จะให้ความสำคัญกับแนวคิดต่างๆ ที่เกิดในยุโรปโดยเฉพาะอังกฤษเป็นสำคัญ แต่ก็ไม่สามารถปฏิเสธว่าแนวคิดดัง

กล่าวก็ได้ถูกรับเอามาใช้แทบทุกประเทศบนโลกเวลานี้ ลินเคสเตอร์ได้ใช้หลักฐานที่หลากหลายเพื่อแสดงให้เห็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญต่างๆ ที่เป็นตัวการในการปรับเปลี่ยนแนวคิดและการปฏิบัติที่มีผลต่อความเป็นเจ้าของที่ดินได้อย่างดีเยี่ยม โดยเขาได้ใช้วิธีสำรวจแนวคิดเรื่องสิทธิกฎหมาย และการเมืองบนพื้นฐานทางเศรษฐกิจ ที่มีผลทั้งโดยตรงและโดยอ้อมต่อ ความเป็นเจ้าของที่ดินหรือความเป็นเจ้าของโลกของปัจเจกชนคนธรรมดา

บรรณานุกรม

Andro Linklater. *Owning the Earth the transforming History of Land Ownership*. New York: Bloomsbury, 2013.

Malcolm Anderson. *Territory and State Formation in the Modern World*. Oxford:Blackwell Publishers Ltd., 1998.

วชิรวัชร งามละม่อม. ทฤษฎีภาวะทันสมัย (Modernization Theory). <http://learningofpublic.blogspot.com/2015/09/modernization-theory.html>, สืบค้นเมื่อ วันที่ 5 มีนาคม 2559.

Friedrich Kratochwil. "Of Systems, Boundaries, and Territoriality: An Inquiry into the Formation of the State System." In *World Politics*, 1986.

วารสาร
ประวัติศาสตร์
ธรรมศาสตร์

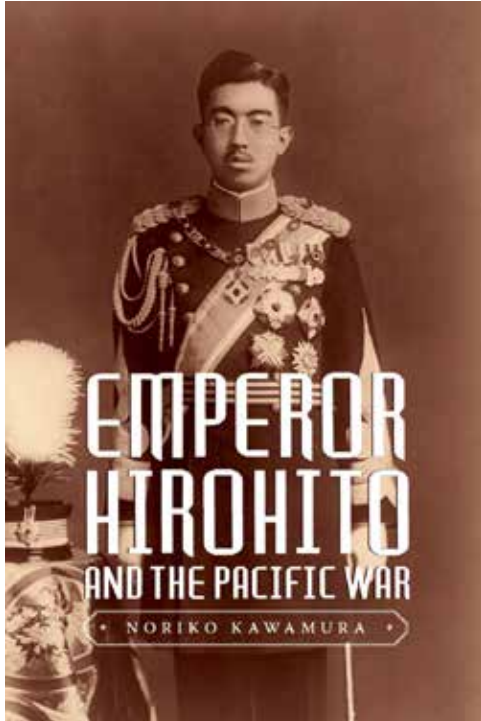
THE THAMMASAT

**JOURNAL
OF
HISTORY**

บทปริทัศน์หนังสือ
“Emperor Hirohito
and the Pacific War”

คงศักดิ์ ตรงธรรมพร
Kongsak Trongthamphon

นักศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาวิชาประวัติศาสตร์
ภาควิชาประวัติศาสตร์ ปรัชญา และวรรณคดีอังกฤษ
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
E-mail: imaciep@gmail.com

ผู้เขียน: Noriko Kawamura
สำนักพิมพ์: University of Washington Press
ปีที่ตีพิมพ์: ค.ศ. 2015
จำนวนหน้า: 248 หน้า
ISBN: 0295995173

“Even an absolute monarch – or, in a sense, especially an absolute monarch – is impotent in face of the superior specialized knowledge of the bureaucracy”

Max Weber, *Economy and Society*

บทบาทของสมเด็จพระจักรพรรดิโชวะ (Emperor Showa) หรือจักรพรรดิฮิโรฮิโตะ (Emperor Hirohito) ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ยังคงเป็นประเด็นที่มีการถกเถียงกันอย่างกว้างขวางในวงวิชาการเรื่อยมาตั้งแต่สมัยหลังสงครามฯ ถึงบทบาทของพระองค์ต่อการมีส่วนร่วมในการประกาศสงครามกับฝ่ายสัมพันธมิตรซึ่งนำไปสู่การบุกโจมตีฐานทัพของสหรัฐอเมริกาบนอ่าวเพิร์ล (Pearl Harbor) และนำจักรวรรดิญี่ปุ่นเข้าสู่สงครามกับฝ่ายสัมพันธมิตร กระทั่งสู่จุดสิ้นสุดของจักรวรรดิญี่ปุ่นด้วยความพ่ายแพ้ที่ฝั่งลี้กลองโนมโนสำนักของมนุษยชาติถึงความรุนแรงและสูญเสียที่เกิดขึ้นจากสงครามและกระบวนการที่นำมาสู่การสิ้นสุดสงคราม

ข้อเสนอเกี่ยวกับสถานะหลังสงครามของพระองค์ในกระแสหลักมักอธิบายว่าการที่สหรัฐอเมริกายังคงสถานะของราชวงศ์ญี่ปุ่นเอาไว้เป็นหนึ่งในสิ่งที่สหรัฐฯ ต้องกระทำเพื่อไม่ทำให้เสาหลักของโครงสร้างสังคมญี่ปุ่นต้องสูญสลายและเกิดปัญหาความวุ่นวายจากช่องว่างทางอำนาจตามมาภายใต้การปกครองของอเมริกา¹ และอาจเป็นการเปิด

¹ Andrew Gordon, *A Modern History of Japan: from Tokugawa Times to the Present*, 2nd ed. (New York: Oxford University Press, 2009), 221-222.

ทางให้พลังของคอมมิวนิสต์ถูกโหมกระแสนำให้รุนแรงขึ้นในดินแดนญี่ปุ่น² กระนั้นเองประชาชนชาวอเมริกายังคงต้องการให้พระจักรพรรดิฮิโรฮิโตะ ถูกตัดสินและได้รับโทษในฐานะอาชญากรสงคราม ที่เป็นส่วนหนึ่งของการก่อให้เกิดความสูญเสียครั้งใหญ่ที่สุดในประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติ

งานวิชาการหลายชิ้นตั้งแต่ยุคหลังสงครามได้ศึกษาและพยายามอธิบายประเด็นสำคัญหนึ่งของสงครามโลกครั้งที่ 2 คือ บทบาทและสถานะของพระจักรพรรดิในช่วงก่อนสงครามจนกระทั่งสิ้นสุดสงคราม อาทิ *Japan's Decision to Surrender* (1954)³ ของ Robert J. C. Butow งาน *Palace and Politics in Prewar Japan* (1974)⁴ ของ David A. Titus งาน *Emperor Hirohito and Showa Japan* (1992)⁵ ของ Stephen S. Large และงาน *Hirohito and War* (1998)⁶ ของ Peter Wetzler นอกจากนี้งานเล่มหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อการอธิบายสถานะของพระองค์ในช่วงที่ผ่านมา⁷ คือ หนังสือ *Hirohito and Making of Modern*

² Mikiso Hana, *Modern Japan: A Historical Survey*, 2nd ed. (Boulder: Westview Press, 1992), 339.

³ Robert J. C. Butow, *Japan's Decision to Surrender* (Stanford, CA: Stanford University Press, 1954).

⁴ David A. Titus, *Palace and Politics in Prewar Japan* (New York: Columbia University Press, 1974).

⁵ Stephen S. Large, *Emperor Hirohito and Showa Japan: A Political Biography* (London: Routledge, 1992).

⁶ Peter Wetzler, *Hirohito and War: Imperial Tradition and Military Decision Making in Prewar Japan* (Honolulu: University of Hawai'i Press, 1998).

*Japan*⁷ ที่ได้รับรางวัล Pulitzer price ของ Herbert P. Bix เมื่อปี ค.ศ. 2000 อธิบายภาพของพระเจ้าจักรพรรดิในช่วงก่อนสงครามที่ไร้ซึ่งพระราชอำนาจแต่กลับมีอิทธิพลมากขึ้นเมื่อถึงช่วงสงครามและสนับสนุนกองทัพญี่ปุ่นในการรบ แสดงให้เห็นถึงภาพลักษณ์ของพระองค์ที่แตกต่างออกไปจากคำอธิบายลักษณะที่เป็นผู้รักสันติ (Pacifist) ของพระองค์

หนังสือ *Emperor Hirohito and the Pacific War* ของโนริโกะ คาวามูระ (Noriko Kawamura) ได้นำเสนอเรื่องราวของพระเจ้าจักรพรรดิฮิโรฮิโตะตั้งแต่ขณะดำรงพระอิสริยยศเป็นมกุฎราชกุมารจนช่วงเวลาสิ้นสุดของสงครามโลกครั้งที่ 2 ผ่านการสำรวจความคิดและบทบาทของพระองค์ในช่วงเวลาต่างๆ ที่เปลี่ยนแปลงไปจากวิกฤตที่พระองค์ต้องเผชิญในช่วงของสงครามระหว่างจีน-ญี่ปุ่นครั้งที่ 2 (2nd Sino-Japanese Wars) ความตึงเครียดที่ต้องเผชิญจากความขัดแย้งระหว่างกองทัพเรือและกองทัพบกของจักรวรรดิ จนไปถึงการตระหนักถึงพระราชอำนาจที่จำกัดและความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนของพระองค์ท่ามกลางสามเหลี่ยมแห่งอำนาจ (triangular power relations) ระหว่างราชสำนัก รัฐบาล และกองทัพ เพื่อทำความเข้าใจความคิดเบื้องหลังและทัศนคติที่แท้จริงของพระองค์ต่อการเข้าร่วมสงครามจนถึงช่วงเวลาสงครามในฐานะจอมทัพ (Commander in chief: *Daigensui*)

ประเด็นสำคัญที่ความรู้นำเสนอในหนังสือของเธอ คือการทบทวนบทบาทของพระเจ้าจักรพรรดิฮิโรฮิโตะต่อสงครามแปซิฟิกและพิจารณาถึงการอธิบายลักษณะนิสัยของพระองค์ที่มีได้เป็นผู้รักสันติ

⁷ Herbert P. Bix, *Hirohito and the Making of Modern Japan* (New York: Harper Collins, 2000).

หรือพยายามใช้อำนาจในลักษณะสมบูรณาญาสิทธิแต่อย่างใด แนวคิดของพระจักรพรรดิในงานของความมูระมีท่าที่ต่อต้านและปฏิเสธต่อการก่อสงครามเรื่อยมา กระนั้นเองมิได้หมายความว่าพระองค์เป็นผู้รักความสงบหรือต่อต้านสงครามโดยสิ้นเชิงแต่อย่างใด หากแต่พระองค์มองว่ากระบวนการทางการทูต การรักษาความร่วมมือและสมานฉันท์กันระหว่างนานาชาติย่อมนำมาซึ่งผลประโยชน์และทางออกที่ดีกว่าให้แก่จักรวรรดิและประชาชนญี่ปุ่น แต่สิ่งพระองค์ต้องเผชิญกลับเป็นการผลักดันประเทศเข้าสู่สงครามที่หลีกเลี่ยงมิได้จากการเจรจาทางการทูตที่ไม่เป็นผลและเปิดช่องว่างให้กองทัพเดินหน้าสู่สงคราม กระนั้นเองพระราชประสงค์ของพระองค์ยังคงต้องการให้สงครามนั้นสิ้นสุดโดยเร็วเพื่อการเจรจาสันติภาพและหลีกเลี่ยงความสูญเสียต่อฝ่ายญี่ปุ่นที่อาจเพิ่มขึ้น

คำถามสำคัญที่สุดคำถามหนึ่งเกี่ยวกับบทบาทของพระองค์ในการยุติสงคราม คือในเมื่อพระจักรพรรดิทรงมีพระบรมราชโองการให้ญี่ปุ่นยอมจำนนและยุติสงครามได้ แต่เหตุใดพระองค์จึงไม่ป้องกันให้สงครามเกิดขึ้นตั้งแต่ต้น

ความมูระได้แสดงให้เห็นถึงสถานะของพระจักรพรรดิภายใต้ระบบพระมหากษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญ (Constitutional monarchy) ที่เป็นเหตุให้ข้อจำกัดในการใช้อำนาจทางการเมืองของพระองค์ไม่สามารถเข้าไปแทรกแซงการทำงานและการตัดสินใจของรัฐบาลและกองทัพได้⁸ การแสดงความรู้สึกของพระองค์ออกไปโดยตรงอาจนำมาซึ่งผลกระทบที่รุนแรงมากกว่าการเคลื่อนไหวหลังม่านผ่านการสื่อความ

⁸ Noriko Kawamura, *Emperor Hirohito and the Pacific War* (University of Washington Press, 2015), 176.

ต้องการและความรู้สึกของพระองค์จึงดำเนินผ่านคนกลางหรือการพูดคุยส่วนตัวกับบุคคลในรัฐบาลหรือกองทัพและอาจส่งผลกระทบต่อปัญหาการเมืองภายในประเทศให้กลับขึ้นมาระอุ้อีกครั้ง

กระนั้นเองเมื่อมีโอกาสใดที่เปิดช่องว่างให้พระองค์สามารถแสดงทัศนคติของพระองค์ต่อประเด็นต่างๆ เช่น การดำเนินแผนการของกองทัพ รัฐบาลหรือแสดงความเห็นของพระองค์ต่อปัญหาสำคัญ อาทิ ความขัดแย้งระหว่างกองทัพเรือและกองทัพบก พระองค์ย่อมไม่ปล่อยให้โอกาสดังกล่าวหลุดลอยไป เช่นเดียวกับกรณีของการยอมจำนนต่อฝ่ายสัมพันธมิตรในปี ค.ศ. 1945 โดยความมูระเสนว่าช่วงเวลาดังกล่าวมีสภาวะที่แตกต่างออกไปและได้เปิดช่องว่างให้พระองค์สามารถตัดสินใจและผลักดัน*พระบรมราชโองการอันศักดิ์สิทธิ์* (Sacred Decision: Seiden) ที่ต้องการยุติสงครามเพื่อปกป้องชาติและประชาชนของพระองค์ไปยังคณะรัฐบาลและกองทัพได้

ดังนั้นพระจักรพรรดิในข้อเสนอของความมูระจึงมิได้มีสถานะเสมือนหุ่นเชิดของกองทัพแต่อย่างใด แต่เธอชี้ให้เห็นถึงข้อจำกัดของการใช้อำนาจของพระองค์ในหมู่ขุนนาง อีกทั้งยังอธิบายให้เห็นภาพความเป็นมนุษย์ของพระองค์ที่มีความโกรธเกรี้ยวต่อการทำงานของกองทัพและรัฐบาล ความกังวลพระราชหฤทัยของพระองค์ต่อการรบในพื้นที่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่เข้าสู่วิกฤตจากการพ่ายแพ้ สูญเสียกองกำลังและจุดยุทธศาสตร์สำคัญไปมากมาย รวมถึงยังอธิบายให้เห็นพระราชประสงค์ที่จะรับผิดชอบต่อสงครามที่เกิดขึ้นเพื่อปกป้องแผ่นดินและประชาชนของพระองค์

ยิ่งไปกว่านั้นงานชิ้นนี้อธิบายถึงประเด็นของการแสดงพระบรมราชโองการยอมรับปฏิญญาพอตซ์ดัม (Potsdam Declaration) ของพระองค์ที่มีได้เริ่มต้นและดำเนินไปอย่างล่ำพั้งเพียงพระปรีชาสามารถของพระองค์ หากแต่ดำเนินไปพร้อมกับการส่นองงานของเหล่าขุนนางของพระองค์โดยเฉพาะ โคอิชิ คิโดะ (Koichi Kido) สมุหพระราชลัญจกร (Lord Keeper of the Privy Seal) พระราชประสงค์ของพระองค์มีอาจลู่ล่งไปได้หากปราศจากการประสานงานกับฝ่ายบริหารที่ช่วยกรุยทางและเป็นแม่แรงหลักให้การตัดสินใจของพระองค์มีน้ำหนักและเป็นที่ยอมรับในหมู่ขุนนางได้

นอกจากนั้น งานชิ้นนี้ยังอธิบายถึงความขัดแย้งภายในกองทัพเรือและกองทัพบกของญี่ปุ่นที่ดำเนินมาอย่างยาวนานและเป็นตัวแปรและอุปสรรคสำคัญต่อการทำสงครามกับอเมริกา โดยเป็นหนึ่งในปัจจัยที่นำความพ่ายแพ้มาสู่จักรวรรดิ และบทบาทของนายพลฮิเดกิ โตโจ (Hideki Tojo) ในช่วงท้ายของสงครามที่มีอำนาจมากขึ้นจากการสนับสนุนของพระจักรพรรดิให้ดำรงตำแหน่งทั้งนายกรัฐมนตรีและผู้บัญชาการกองทัพ ท่ามกลางกระแสความกังวลและไม่พอใจของฝ่ายต่อต้านอำนาจของนายพลโตโจที่มาจากกองทัพเรือและบางส่วนในกองทัพบก

อีกประการหนึ่งที่น่าสนใจ คือความมูระได้เสนอว่าการยุติสงครามที่เกิดขึ้นนั้นมิได้มีเพียงแต่ปัจจัยจากภายนอกอย่างการทิ้งระเบิดปรมาณูที่เมืองฮิโรชิมาและนะงะซะกะหรือการตัดสินใจเข้าร่วมสงครามเพื่อต่อต้านญี่ปุ่นของฝ่ายสหภาพโซเวียต ตามที่นักวิชาการหลายคนพยายามชี้แจงนำหนักว่าปัจจัยในเป็นแรงผลักดันหลักที่ทำให้

ญี่ปุ่นยอมจำนนเท่านั้น⁹ หากแต่ปัญหาความวุ่นวายทางการเมืองภายใน ประสิทธิภาพในการทำการรบของกองทัพที่ถดถอยจนทำให้แนวการรบนั้นกินพื้นที่เข้าใกล้ยังหมู่เกาะญี่ปุ่นทุกขณะ ยังส่งผลต่อการตัดสินใจยุติสงครามนั้นมีพลังจากการถูกผลักดันขึ้นมาและมีกลุ่มต่างๆ สนับสนุนมากขึ้น ดังนั้นการทบทวนถึงบทบาทของพระจักรพรรดิในช่วงท้ายของสงครามจึงมีความแตกต่างออกไปจากช่วงเวลาอื่นที่พระองค์ครองราชย์

หนังสือเล่มนี้จึงเป็นงานศึกษาเกี่ยวกับพระจักรพรรดิอิโรฮิโตะที่สำคัญและน่าสนใจที่สุดเล่มหนึ่ง ด้วยข้อเสนอละการคลี่คลายเหตุการณ์อย่างเป็นลำดับประกอบกับการใช้หลักฐานทางประวัติศาสตร์ของความมูระอาจกล่าวได้ว่างานชิ้นนี้เป็นงานที่ออกมาตอบโต้กับข้อเสนองานของนักประวัติศาสตร์ที่พยายามอธิบายบทบาทของพระจักรพรรดิต่อการขับเคลื่อนสงครามตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดสงคราม โดยเฉพาะหนังสือ *Hirohito and Making of Modern Japan* ของ Herbert P. Bix ที่ถูกความมูระวิจารณ์ค่อนข้างมากในหนังสือของเธอ ในแง่ของการเลือกใช้หลักฐานอันส่งผลต่อการวิเคราะห์และตีความที่ให้อภาพและการกระทำของพระจักรพรรดิคลาดเคลื่อนไปจากความเป็น

⁹ อาทิงงาน *The Atomic bombs and Soviet Invasion: Which Was More Important in Japan's Decision to Surrender* ในหนังสือ *The End of the Pacific War* ของ Tsuyoshi Hasegawa ที่ชี้ให้เห็นว่าปัจจัยหลักที่ทำให้พระบรมราชโองการอันศักดิ์สิทธิ์ของพระจักรพรรดิสำเร็จผลได้มาจากกการประกาศเข้าร่วมสงครามของสหภาพโซเวียตและทำให้รัฐบาลญี่ปุ่นยอมรับเงื่อนไขในปฏิญญาพอดซ์คัม โดยเชื่อว่าการยอมรับเงื่อนไขของทางสหรัฐฯ เป็นทางเลือกที่ยังคงสามารถปกป้องราชวงศ์ญี่ปุ่นและพระจักรพรรดิเอาไว้ได้

จริง อาทิ กรณีการตัดสินใจประกาศสงครามกับอเมริกา¹⁰

ทว่าแม้การใช้หลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่มีความน่าเชื่อถือของ ความรู้ทั้งจากบันทึกส่วนตัว เอกสารร่วมสมัย และหลักฐานชิ้นใหม่ อีกหลายชิ้น ซึ่งมีที่มาจากพระจักรพรรดิและบุคคลที่แวดล้อมพระองค์ อย่างใกล้ชิดตั้งแต่ช่วงก่อนสงครามเป็นต้นมา รวมไปถึงการใช้หลักฐาน ในยุคหลังสงครามที่เผยให้เห็นถึงมุมมองของพระองค์ที่มองย้อนกลับ ไปในความทรงจำและการกระทำในอดีตของพระองค์แต่หลักฐานที่ สะท้อนให้เห็นถึงทัศนคติของพระองค์จากพระองค์เองต่อบางประเด็น นั้นยังเป็นส่วนที่ต้องการเติมเต็มอยู่ แม้ว่าความรู้ได้ใช้หลักฐานอื่นที่ มีความใกล้เคียงอย่างบันทึกจากขุนนางที่ใกล้ชิดกับพระองค์ หรือเป็น ผู้ร่วมกับประสบการณ์ดังกล่าวแล้วก็ตาม¹¹

¹⁰ Kawamura, 2015, 93-94.

¹¹ ซึ่งจุดนี้ข้าพเจ้าคิดว่าคงเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ยากจากปัญหาด้านการเข้าถึงเอกสารทางประวัติศาสตร์ของนักประวัติศาสตร์

บรรณานุกรม

- Bix, Herbert P. *Hirohito and the Making of Modern Japan*. New York: Harper Collins, 2000.
- Butow, Robert J. C. *Japan's Decision to Surrender*. Stanford, CA: Stanford University Press, 1954.
- Gordon, Andrew. *A Modern History of Japan: from Tokugawa Times to the Present*. New York: Oxford University Press, 2009.
- Hane, Mikiso. *Modern Japan: A Historical Survey*. Boulder: Westview Press, 1992.
- Hasegawa, Tsuyoshi, ed. *The End of the Pacific War: Reappraisals*. Stanford, CA: Stanford University Press, 2005.
- Kawamura, Noriko. *Emperor Hirohito and the Pacific War*. Seattle: University of Washington Press, 2015.
- Large, Stephen S. *Emperor Hirohito and Showa Japan: A Political Biography*. London: Routledge, 1992.
- Titus, David A. *Palace and Politics in Prewar Japan*. New York: Columbia University Press, 1974.
- Wetzler, Peter. *Hirohito and War: Imperial Tradition and Military Decision Making in Prewar Japan*. Honolulu: University of Hawaii Press, 1998.

หลักเกณฑ์การเสนอบทความสำหรับผู้เขียน

วารสารประวัติศาสตร์ ธรรมศาสตร์ เป็นวารสารวิชาการราย 6 เดือน (ปีละ 2 ฉบับ คือ ฉบับที่ 1 เดือนมกราคม-มิถุนายน ฉบับที่ 2 เดือนกรกฎาคม-ธันวาคม) ของภาควิชาประวัติศาสตร์ ปรัชญา และวรรณคดี ภาษาอังกฤษ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยมีวัตถุประสงค์ในการเผยแพร่ผลงานวิชาการ เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้และความก้าวหน้าในทางวิชาการ โดยเปิดรับบทความทางสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ที่มีการศึกษาอย่างมีมิติทางประวัติศาสตร์ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

ผลงานเพื่อพิจารณาตีพิมพ์เผยแพร่อาจเป็นรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งต่อไปนี้

ก. บทความวิจัย (Research Paper) บทความที่เกิดจากกระบวนการทำวิจัย กระบวนการที่มีระเบียบแบบแผนในการค้นหาคำตอบของปัญหา หรือการเสาะแสวงหาความรู้ใหม่ตลอดจนถึงการประดิษฐ์คิดค้นที่ผ่านกระบวนการศึกษาค้นคว้าและทดลองวิเคราะห์และตีความข้อมูล ตลอดจนสรุปผลอย่างเป็นระบบ

ข. บทความวิชาการ (Academic Paper) บทความที่เกิดจากการศึกษาทฤษฎี แนวคิด ผลการศึกษาหรืองานวิจัยอื่นๆ ที่ได้มีการนำเสนอไว้แล้วเพื่อนำเสนอความรู้ที่เกิดจากการสังเคราะห์ผลงานเหล่านั้น

ค. บทความปริทัศน์ (Review Article)

ง. บทวิจารณ์หนังสือ (Book Review)

จ. บทความสัมภาษณ์หรือรายงานการประชุมสัมมนา
(Interview Report or Seminar Report)

ทั้งนี้บทความนั้นจะต้องไม่เคยตีพิมพ์ในวารสารใดมาก่อนและไม่อยู่ในระหว่างการพิจารณาของวารสารอื่น บทความทุกประเภทยกเว้นบทความสัมภาษณ์หรือรายงานการประชุมสัมมนาจะถูกส่งให้ผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาที่เกี่ยวข้องกลั่นกรองอย่างน้อย 2 ท่าน โดยหลักการกองบรรณาธิการจะแจ้งผลการพิจารณาบทความให้ผู้เขียนทราบภายใน 4 สัปดาห์หลังจากได้รับบทความ บทความที่ผ่านการกลั่นกรองอาจต้องปรับแก้ก่อนได้รับอนุมัติให้ตีพิมพ์ ผู้เขียนจะมีสิทธิ์ตรวจแก้ต้นฉบับก่อนพิมพ์ซึ่งจะต้องตรวจทานแก้ไขและส่งผลกลับภายในเวลาที่กำหนด กองบรรณาธิการขอสงวนสิทธิ์ในการปรับแต่งถ้อยคำตามความเหมาะสม และสอดคล้องกับรูปแบบของวารสาร

บทความที่ได้รับการตีพิมพ์ทางวารสารจะมอบวารสารที่ตีพิมพ์แล้วจำนวน 5 ฉบับให้แก่ผู้นิพนธ์ บทความที่ไม่ผ่านการพิจารณาทางวารสารจะแจ้งให้ผู้เขียนทราบทางอีเมลทันทีที่ทราบผล

การเตรียมต้นฉบับ

บทความเขียนเป็นภาษาไทยหรือภาษาอังกฤษ ทั้งนี้หากภาษาที่ใช้ในบทความไม่ใช่ภาษาแรกของผู้เขียน ต้องผ่านการตรวจสอบความถูกต้องจากผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาก่อนส่งบทความ

ต้นฉบับบทความต้องมีความยาวไม่เกิน 25 หน้ากระดาษ A4 คอลัมน์เดี่ยวไม่เว้นบรรทัด รวม ตาราง แผนภาพ และเอกสารอ้างอิง ต้นฉบับภาษาไทยใช้อักษร Cordia New 16 ต้นฉบับภาษาอังกฤษใช้ Time New Roman 10

บทความต้องประกอบด้วย ชื่อบทความ (ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ) ข้อมูลของผู้เขียน คือ ชื่อนามสกุลจริง (ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ) ตำแหน่งงาน หน่วยงานที่สังกัด (ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ) อีเมล บทคัดย่อ (Abstract ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ความยาวประมาณ 300 คำ) คำสำคัญ (Keyword ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ประมาณ 3-5 คำ) เนื้อหา และเอกสารอ้างอิง

บทความควรมีภาพ ตาราง และ แผนภูมิประกอบในจำนวนที่เหมาะสม ชื่อและคำบรรยายในตาราง แผนภูมิและภาพ ภาพควรมีความคมชัดและละเอียดไม่ต่ำกว่า 600x800 พิกเซล หรือ 300 dpi โดยส่งแยกเป็นไฟล์ต่างหาก พร้อมระบุแหล่งที่มาของภาพ

หากเป็นงานแปลหรือเรียบเรียงจากภาษาต่างประเทศ ต้องมีหลักฐานการอนุญาตให้ตีพิมพ์เป็นลายลักษณ์อักษรจากเจ้าของลิขสิทธิ์

การอ้างอิงทั้งหมด (เชิงอรรถอ้างอิงแหล่งที่มา เชิงอรรถขยายความ เชิงอรรถเชื่อมโยง) ให้ใช้การอ้างอิงแบบเชิงอรรถท้ายหน้ากระดาษ

การอ้างอิงใช้ระบบการอ้างอิงแบบเชิงอรรถตามหลักเกณฑ์ Turabian (Notes-Bibliography Style) โดยแยกเป็นการอ้างอิงท้ายหน้ากระดาษ (Footnote) และ การลงรายการอ้างอิงท้ายบทความ (Bibliography หรือ References) ดูรายละเอียดเพิ่มเติมในหัวข้อรูปแบบการเขียนเอกสารอ้างอิง

การส่งบทความ ส่งต้นฉบับไฟล์บทความ (ไฟล์ .docx) ไฟล์รูปภาพ (ไฟล์ .JPEG resolution 300 ขึ้นไป) ที่ https://www.tci-thaijo.org/index.php/thammasat_history/index หรือส่งที่

กองบรรณาธิการวารสารประวัติศาสตร์ ธรรมศาสตร์
ภาควิชาประวัติศาสตร์ ปรัชญา และวรรณคดีอังกฤษ
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
2 ถนนพระจันทร์ แขวงพระบรมมหาราชวัง
เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200
E-mail: hist_journal@arts.tu.ac.th

รูปแบบการเขียนอ้างอิง

1. หนังสือ

เชิงอรรถ

ธัญชัย ลีภักดีปรีดา, การหาค่าที่เหมาะสมที่สุด: หลักการพื้นฐานและขั้นตอนวิธีการ, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2543), 98-105.

บุญศักดิ์ แสงระวี และ แวว ศศิธร, วัตกรรมการของลัทธิมาร์กซ: ก้าวไปพร้อมกับกาลเวลา (กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ, 2551), 112.

วุฒิชัย มูลศิลป์, ศิริพร ดาบเพชร, และ อนงคนา มานิตพิสิฐกุล, พระมหากษัตริย์แห่งกรุงรัตนโกสินทร์, บรรณาธิการโดย วุฒิชัย มูลศิลป์ (กรุงเทพฯ: บริษัทเกรท เอ็ดดูเคชั่น จำกัด, 2546?), 10.

แมริอุส บี. แจนเสน, โลกทัศน์ญี่ปุ่น, บรรณาธิการโดย วุฒิชัย มูลศิลป์, แปลโดย ชาติชาย พณานานนท์ และ โกวิท วงศ์สุรวัฒน์ (กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย, 2526), 100.

กระมล ทองธรรมชาติ, “หลักประชาธิปไตย,” ใน รัฐศาสตร์ 50 ปี, บรรณาธิการโดย ประณต นันทิยะกุล (กรุงเทพฯ: บริษัท สุรพิมพ์ จำกัด, 2541), 51-71.

กระทรวงพลังงาน, สำนักงานนโยบายและแผนพลังงาน, ถ่านหินเชื้อเพลิงในการผลิตไฟฟ้า (กรุงเทพฯ: สำนักงานนโยบายและแผนพลังงาน กระทรวงพลังงาน, 2552), ภายใต้อีเมล “แหล่งที่มาของถ่านหิน,” <http://www.eppo.go.th/coal/pt-KPC2544-01.html> (สืบค้นเมื่อวันที่ 15 สิงหาคม 2553).

Elizabeth Sinn, *Power and Charity: A Chinese Merchant Elite in Colonial Hong Kong* (Hong Kong: Hong Kong University Press, 2003), 98-105.

John Fernie and Alan S. Pitkethly, *Resources: Environment & Policy* (London: Harper & Row, 1985), 52.

Yves Bonnefoy, *New and Selected Poem*, ed. John Naughton and Anthony Rudolf (Chicago: University of Chicago Press, 1995), 35.

Rigoberta Menchu, *Crossing Borders*, trans. and ed. Ann Wright (New York: Verso, 1999), 50-51.

Peter John, "Citizen Governance: Where It Came From, Where It's Going," in *Changing Local Governance, Changing Citizens*, ed. Catherine Durose, Stephen Greasley, and Liz Richardson (Bristol, UK: Policy Press, 2009), 15 -16.

Julian Samora and Patricia Vandell Simon, *A History of the Maxican-American People*, rev. ed. (East Lansing, MI: Julian Samora Research Institute, Michigan State University, 2000), under "Civil War in Maxico," <http://www.jsri.msu.edu/museum/pubs/MaxAmHist/chapter14.html#six> (accessed December 19, 2005).

รายการอ้างอิง

- ธัญชัย ลี้ภักดีปรีดา. การหาค่าที่เหมาะสมที่สุด: หลักการพื้นฐานและขั้นตอนวิธีการ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2543.
- บุญศักดิ์ แสงระวี และ แวว ศศิธร. วิศวกรรมการของลัทธิมาร์กซ: ก้าวไปพร้อมกับกาลเวลา. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ, 2551.
- วุฒิชัย มูลศิลป์, ศิริพร ดาบเพชร, และ อนงคนา มานิตพิสิฐกุล. พระมหากษัตริย์แห่งกรุงรัตนโกสินทร์. บรรณาธิการโดย วุฒิชัย มูลศิลป์. กรุงเทพฯ: บริษัทเกรท เอ็ดดูเคชั่น จำกัด, 2546?.
- แจนเสน, แมริอุส บี. โลกทัศน์ญี่ปุ่น. บรรณาธิการโดย วุฒิชัย มูลศิลป์. แปลโดย ชาติชาย พณานานนท์ และ โกวิท วงศ์สุรวัฒน์. กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย, 2526.
- กระมล ทองธรรมชาติ. “หลักประชาธิปไตย.” ใน รัฐศาสตร์ 50 ปี, บรรณาธิการ โดย ประณต นันทิยะกุล, 51- 71. กรุงเทพฯ: บริษัท สุรพิมพ์ จำกัด, 2541.
- กระทรวงพลังงาน. สำนักงานนโยบายและแผนพลังงาน. ถ่านหิน เชื้อเพลิง ในการผลิตไฟฟ้า. กรุงเทพฯ: สำนักงานนโยบายและแผนพลังงาน กระทรวงพลังงาน, 2552. <http://www.eppo.go.th/coal/pt-KPC2544-01.html> (สืบค้นเมื่อวันที่ 15 สิงหาคม 2553).

- Sinn, Elizabeth. *Power and Charity: A Chinese Merchant Elite in Colonial Hong Kong*. Hong Kong: Hong Kong University Press 2003, 98-105.
- Fernie, John, and Alan S. Pitkethly. *Resources: Environment & Policy*. London: Harper & Row, 1985.
- Bonnefoy, Yves. *New and Selected Poems*. Edited by John Naughton and Anthony Rudolf. Chicago: University of Chicago Press, 1995.
- Menchu, Rigoberta. *Crossing Borders*. Translated and edited by Ann Wright. New York: Verso, 1999.
- John, Peter. "Citizen Governance: Where It Came From, Where It's Going." In *Changing Local Governance, Changing Citizens*, edited by Catherine Durose, Stephen Greasley, and Liz Richardson, 10 - 16. Bristol, UK: Policy Press, 2009.
- Samora, Julian, and Patricia Vandell Simon. *A History of the Mexican-American People*. Rev. ed. East Lansing, MI: Julian Samora Research Institute, Michigan State University, 2000. <http://www.jsri.msu.edu/museum/pubs/MaxAmHist/chapter14.html#six> (accessed December 19, 2005).

2. วารสารและหนังสือพิมพ์

เชิงอรรถ

กรันย์ สุทธิวราคม, “ใช้หวัดนกในเสื้อ,” *จดหมายข่าวการเฝ้าระวังเชื้อดื้อยา* 7, ฉ.1 (ตุลาคม 2547): 1-2.

“แผนแม่บทชุมชนบนเส้นทางสร้างนโยบายสาธารณะ,” *จดหมายข่าวมูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ* 5:8-9.

วนิดา เกตุประสาท, “ครู ตชด. บ้านตาเฒ่างานปิดทองหลังพระ,” *มติชน*, 26 กรกฎาคม 2550, 15.

ฉัตรพงศ์ วัฒนจิรัฐ, “นักวางแผนการเงิน: กุญแจสู่ความสำเร็จของนักวางแผนการเงินมืออาชีพ (ตอนที่ 2),” *Money & Wealth* 5, ฉ. 58 (กุมภาพันธ์ 2551): 50 - 51, http://203.131.219.173/journal/0252/5_58_feb_2551/13PAGE50_PAGE51.pdf (สืบค้นเมื่อ 22 สิงหาคม 2553).

ธนศร์ เสนีวงศ์ ณ อยุธยา, “เกาหลี ลีบกว่าปี เปลี่ยนไปแต่ทางที่ดีขึ้นอย่างเห็นได้ชัด,” *coronline* (19 กันยายน 2553), ภายใต้ “คอลัมน์ โดย ธนศร์ เสนีวงศ์ ณ อยุธยา,” <http://www.caronline.net/ArticleDetail.aspx?ArticleID=642> (สืบค้นเมื่อวันที่ 4 กุมภาพันธ์ 2554).

จตุรพร สุขอินทร์, “อยากจะเป็นต้นแบบในการพัฒนาคุณภาพชีวิต,” *คม ชัด ลึก*, 4 กุมภาพันธ์ 2554, ภายใต้ “ภูมิภาค-ประชาคมท้องถิ่น,” <http://www.komchadluek.net/detail/20110204/87813/อยากจะเป็นต้นแบบในการพัฒนาคุณภาพชีวิต.html> (สืบค้นเมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2554).

Eric R. Kandel and Larry R. Squire, “Neuroscience: Breaking Down Scientific Barriers to the Study of Brain and Mind,” *Science* 290 (November 10, 2000): 113-115.

Louis Herman and Stan Kuczaj, “Responses to Anomalous Gestural Sequences by a Language-Trained Dolphin: Evidence for Processing of Semantic Relations and Syntactic Information,” *Journal of Experimental Psychology: General* 122, no. 2 (1993): 184-194.

Lucy.C.S. Budd, “Selling the Early Air Age: Aviation Advertisements and the Promotion of Civil Flying in Britain, 1911-14,” *Journal of Transport History* 32, no.2 (December 2011): 125, <http://web.ebscohost.com/ehost/detail?vid=3&hid=113&sid=-40fac9ac-2-c0e-4e50-a5409e59ddf5d3d2%40sessionmgr112&bdata=JnNpdGU9ZWZWhvc3QtbGl2ZQ%3d%3d#db=a9h&AN=71367578> (accessed April 10, 2012).

รายการอ้างอิง

- กรันย์ สุทธิวิราคม. “ใช้วัตุนกในเสือ.” *จดหมายข่าวการเฝ้าระวังเชื้อ*
ดื้อยา 7, ฉ.1 (ตุลาคม 2547): 1-2.
- “แผนแม่บทชุมชนบนเส้นทางสร้างนโยบายสาธารณะ.” *จดหมายข่าว*
มูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ 5: 8-9.
- วนิดา เกตุประสาท. “ครู ตชด. บ้านตาเอี่ยม งานปิดทองหลังพระ.”
มติชน, 26 กรกฎาคม 2550, 15.
- ฉัตรพงศ์ วัฒนจิรัฐ. “นักวางแผนการเงิน: ฤกษ์แจ่มความสำเร็จของนัก
- วางแผนการเงินมืออาชีพ (ตอนที่ 2).” *Money & Wealth 5, ฉ.*
58 (กุมภาพันธ์ 2551): 50-60. http://203.131.219.173/journal/0252/5_58_feb_2551/13PAGE50_PAGE51.pdf (สืบค้นเมื่อ
22 สิงหาคม 2553).
- ธเนศร์ เสนิงวงศ์ ณ ออยุธยา. “เกาหลี สิบกว่าปี เปลี่ยนไปแต่ทางที่ดีขึ้น
- อย่างเห็นได้ชัด.” *coronline (19 กันยายน 2553). <http://www.caronline.net/ArticleDetail.aspx?ArticleID=642> (สืบค้นเมื่อ*
วันที่ 4 กุมภาพันธ์ 2554).
- จตุรพร สุขอินทร์. “อยากจะเป็นต้นแบบในการพัฒนาคุณภาพชีวิต.”
คม ชัด ลึก, 4 กุมภาพันธ์ 2554. [http://www.komchadluek.net/detail/20110204/87813/อยากจะเป็นต้นแบบในการพัฒนา](http://www.komchadluek.net/detail/20110204/87813/อยากจะเป็นต้นแบบในการพัฒนาคุณภาพชีวิต.html)
คุณภาพชีวิต.html (สืบค้นเมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2554).

Kandel, Eric R., and Larry R. Squire. "Neuroscience: Breaking Down Scientific Barriers to the Study of Brain and Mind." *Science* 290 (November 10, 2000): 113-115.

Herman, Louis, and Stan Kuczaj. "Responses to Anomalous Gestural Sequences by a Language-Trained Dolphin: Evidence for Processing of Semantic Relations and Syntactic Information." *Journal of Experimental Psychology: General* 122, no. 2 (1993): 184-194.

Budd, Lucy.C.S. "Selling the Early Air Age: Aviation Advertisements and the Promotion of Civil Flying in Britain, 1911-14." *Journal of Transport History* 32, no.2 (December 2011): 125-130. <http://web.ebscohost.com/ehost/detail?vid=3&hid=113&sid=40fac9ac-2-c0e-4e50-a5409e59ddf5d3d2%40sessionmgr112&bdata=JnNpdGU9ZWhvc3QtGl2ZQ%3d%3d#db=a9h&AN=71367578> (accessed April 10, 2012).

3. วิทยานิพนธ์

เชิงอรรถ

ธนินทร์ ทิพยางค์, “การรักษาความสะอาดในกรุงเทพฯระหว่าง พ.ศ. 2440-2475,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต, ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2551), 43-50.

Chittawadi Chitrabongs, “Cleanliness in Thailand: King Rama V’s “Strategy of Higienes from Urban Planning to Dress codes in the Late-Nineteenth-Century,” (PhD diss., Architectural Association School of Architecture, 2010), 21-30.

รายการอ้างอิง

ธนินทร์ ทิพยางค์. “การรักษาความสะอาดในกรุงเทพฯระหว่าง พ.ศ. 2440-2475.” วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต, ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2551.

Chitrabongs, Chittawadi. “Cleanliness in Thailand: King Rama V’s “Strategy of Higienes from Urban Planning to Dress codes in the Late-Nine-teenth-Century.” PhD diss., Architectural Association School of Architecture, 2010.

4. ข้อมูลจากการสัมภาษณ์

เชิงอรรถ

ณัฐรุณี วิบูลพัฒนาวงศ์, สัมภาษณ์โดย ยุพวดี รัตนากรณ์, ม.ป.ท., 10 พฤศจิกายน 2553.

Andrew Macmillan, interview by author, San Diego, CA, March 2, 2007.

รายการอ้างอิง

ณัฐรุณี วิบูลพัฒนาวงศ์. สัมภาษณ์โดย ยุพวดี รัตนากรณ์, ม.ป.ท., 10 พฤศจิกายน 2553.

Macmillan, Andrew. Interview by author, San Diego, CA, March 2, 2007.

